

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

“ANADOLU YAVRUSUNUN KİTABI”NIN YAZMA EĞİTİMİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Habibe SARIGÜL

MALATYA-2025

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

“ANADOLU YAVRUSUNUN KİTABI”NIN YAZMA EĞİTİMİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Habibe SARIGÜL

Danışman: Prof. Dr. Hasan KAVRUK

MALATYA-2025

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

“ANADOLU YAVRUSUNUN KİTABI”NIN
YAZMA EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. HASAN KAVRUK

HAZIRLAYAN
HABİBE SARIGÜL

Jürimiz tarafından 30.01.2025 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda bu tez **oy birliği** ile başarılı bulunarak **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvanı Adı Soyadı	İmza
1. Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU (Başkan)	
2. Prof. Dr. Hasan KAVRUK (Danışman)	
3. Doç. Dr. Mustafa Kaya	

O N A Y

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../20... tarih ve 20.../..... sayılı kararıyla da uygun görülmüştür.

PROF. DR. EYÜP İZCİ

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Hasan Kavruk'un danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Anadolu Yavrusunun Kitabı**”nın **Yazma Eğitimi Açısından İncelenmesi** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Ocak, 2025

Habibe SARIGÜL

ÖN SÖZ

Eğitim sürecim boyunca her zaman iletişime ve bilgi paylaşımına açık olan, güler yüzü ile hayatın her alanında yol gösteren çok kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Hasan Kavruk’a teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü’nün kıymetli hocalarına özellikle lisans eğitimimden itibaren bilgi ve tecrübesinden faydalandığım Doç. Dr. Salim Durukoğlu’na, tez jürisinde yer alarak sağladığı dönütler ile çalışmama katkıda bulunan ve bana yardımcı olan Doç. Dr. Mustafa Kaya’ya bu süreçteki rehberlikleri için teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca her anlamda desteğini hissettiğim ablam Seher Sarıgül Boyalı’ya ve ailemin her bir ferdine teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak bu uzun sürecin her aşamasını paylaştığım ve benden desteğini esirgemeyen arkadaşlarıma her şey için teşekkür ediyorum.

Habibe Sarıgül

Malatya/2025

ÖZET

“ANADOLU YAVRUSUNUN KİTABI”NIN YAZMA EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

SARIGÜL, Habibe

Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilgiler Ana bilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hasan KAVRUK

Ocak-2025, ix+173

Bu çalışmada, ibtidâi mekteplerinde eğitim gören öğrencilere ders verme amacıyla hazırlanmış “Anadolu Yavrusunun Kitabı” adlı eserin günümüz Türkçe yazma eğitimi çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, dönemin ünlü eğitimci ve yazarlarından olan Mehmet Asım Us ve Ahmet Cevat Emre tarafından hazırlanarak ilk defa 1917 yılında Matbaa-i Âmire’de basılan bu kitabın çalışmamızda, ilerleyen süreçteki güncellemelerin de yer alması adına, 1922 yılında Orhaniye Matbaası’nda basılmış olan kitapları kullanılmıştır. Belli ölçütlere göre sınırlandırmış olduğumuz bu çalışmada nitel araştırma yöntemi olarak doküman incelemesi kullanılmıştır ve elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemiyle çözümlenerek günümüzde karşılık geldikleri alt başlıklara yerleştirildikten sonra bu iki dönemde uygulanan yazma eğitimi arasındaki benzerlik ve farklılıklar tespit edilmiştir. Çalışmada yazma eğitiminin önemi, yazma eğitiminin temel yapısı, yazma sürecinin aşamaları, yazılı anlatımın unsurları, yazma yöntem ve teknikleri, yazma eğitiminde yararlanılan metin türleri gibi bulgular araştırılarak kitaptaki bu yazma eğitimi unsurlarının günümüz yazma eğitimindeki yeri incelenmiştir. Çalışmada günümüzde kullanılmayıp eserde yer alan bazı yazma eğitimi unsurlarının olduğu, yazma eğitimi ile ilgili verilen bilgilerin birçoğunun günümüzde de geçerliliğini koruduğu, yazma eğitiminde ürün temelli yaklaşımla beraber süreç temelli yaklaşımın da kullanılmış olduğu, dilin kurallarının detaylı bir şekilde verildiği tespit edilmiştir. İncelenen kitaplarda uygulamaya, dili güzel kullanmaya, dilin kurallarını öğretmeye önem verilmesi nedeniyle kitabın incelenmesinin, yazma eğitime katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yazma eğitimi, ders kitabı, Anadolu Yavrusunun Kitabı

ABSTRACT

ANALYZING “ANADOLU YAVRUSUNUN KİTABI” IN TERMS OF WRITING EDUCATION

SARIGÜL, Habibe

Master's Thesis, İnönü University Institute of Educational Sciences

Turkish and Social Studies Department

Department of Turkish Education

Advisor: Prof. Dr. Hasan KAVRUK

January-2025, ix+173

In this study, it is aimed to examine the work titled “Anadolu Yavrusunun Kitabı” which was prepared for the purpose of giving lessons to students studying in ibtidâî schools, within the framework of today's Turkish writing education. For this purpose, this book, which was prepared by Mehmet Asım Us and Ahmet Cevat Emre, who were famous educators and writers of the period, and printed for the first time in 1917 in Matbaa-i Âmire, was printed in Orhaniye Matbaası in 1922 in order to include the updates in the following process in our study. In this study, which we have limited according to certain criteria, document analysis, one of the qualitative research methods, was used and the data obtained were analyzed by descriptive analysis method and the similarities and differences between the literature of the two periods were determined after placing them under the subheadings they correspond to today. In the study, findings such as the importance of writing education, the basic structure of writing education, the stages of the writing process, the elements of written expression, writing methods and techniques, the types of texts used in writing education were investigated and the place of these elements of writing education in today's writing education was examined. In the study, it was determined that there are some elements of writing education that are not used today but are included in the work, that most of the information given about writing education is still valid today, that the process-based approach is used in writing education along with the product-based approach, and that the rules of the language are given in detail. Since these books give great importance to practice, using the language well and teaching the rules of the language, it is thought that the examination of the book will contribute to writing education.

Keywords: Writing education, textbook, Anadolu Yavrusunun Kitabı

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	i
ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
BÖLÜM I.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sayıltıları.....	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
1.6. Tanımlar.....	4
BÖLÜM II	6
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
2.1. Yazma Eğitimi	6
2.2. Yazma Eğitiminin Amacı	6
2.3. Yazma Eğitimindeki Kuramsal Yaklaşımlar ve Modeller.....	8
2.3.1. Ürün Odaklı Yazma Yaklaşımı.....	8
2.3.2. Süreç Odaklı Yazma Yaklaşımı.....	9
2.4. Yazma Öğretimi Yöntem ve Teknikleri	11
2.4.1. Kontrollü Yazma.....	12
2.4.2. Güdümlü Yazma	12
2.4.3. Bir Metinden Hareketle Yazma	13
2.5. Yazılı Anlatım Unsurları	13
2.5.1.Konu ve Tema.....	13

2.5.2. Plan	14
2.5.3. Kelime.....	14
2.5.4. Cümle.....	15
2.5.5. Paragraf.....	15
2.5.6. Başlık	16
2.5.7. Üslup.....	16
2.6. Metin Türleri.....	16
2.6.1. Bilgilendirici Metin.....	16
2.6.2. Hikâye Edici (Öyküleyici) Metin	17
2.6.3. Şiir.....	17
2.7. Metinsellik Ölçütleri ve Yazma İlişkisi	18
2.8. Yazma Becerilerinin Geliştirilmesi ve Değerlendirilmesi.....	19
2.9. Mehmet Asım Us'un Hayatı ve Eserleri.....	19
2.10. Ahmet Cevat Emre'nin Hayatı ve Eserleri	21
2.11. İncelenen Eserin Özellikleri.....	25
2.12. İlgili Literatür.....	27
BÖLÜM III.....	29
3. YÖNTEM	29
3.1. Araştırmanın Modeli.....	29
3.2. Çalışma Materyalleri.....	29
3.3. Verilerin Toplanması	30
3.4. Verilerin Analizi	30
BÖLÜM IV.....	31
4. BULGULAR VE YORUM	31
4.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Tahrir Derslerinin Temel Yapısının İncelenmesine İlişkin Bulgular	31
4.1.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Tahrir Derslerinin Temel Yapısının Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular.....	35

4.2. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Kullanılan Yazma Öğretimi Yaklaşımlarının İncelenmesine İlişkin Bulgular	37
4.2.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Kullanılan Yazma Öğretimi Yaklaşımlarının Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular	41
4.3. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Kullanılan Yazma Öğretim Yöntem ve Tekniklerine İlişkin Bulgular	42
4.3.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Kullanılan Yazma Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular ..	47
4.4. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Yazma Eğitiminin Ele Alınış Basamaklarına İlişkin Bulgular	48
4.4.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Yazma Eğitiminin Ele Alınış Basamaklarının Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular	56
4.5. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Yazma Dersi Konuları ile Bu Konulara Yönelik Yazma Planlarının Tespitine İlişkin Bulgular	57
4.5.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Yazma Dersi Konuları ile Bu Konulara Yönelik Yazma Planlarının Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular	73
4.6. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Temaların Tespitine İlişkin Bulgular.	74
4.6.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Tespit Edilen Temaların Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular	78
4.7. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Metin Türlerinin Tespitine İlişkin Bulgular	81
4.7.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Tespit Edilen Metin Türlerinin Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular	83
4.8. Anadolu Yavrusunun Kitabında Yazma ödevlerinin Geliştirilip Düzeltilmesine İlişkin Bulgular	86
4.8.1. Anadolu Yavrusunun Kitabında Yazma ödevlerinin Geliştirilip Düzeltilmesinin Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular	88
4.9. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Dil Bilgisi Konu Dağılımı ve Konuların İşleniş Şekline İlişkin Bulgular	89

4.9.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Dil Bilgisi Konu Dağılımı ve Konuların İşleniş Şeklinin Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular.	98
BÖLÜM V	100
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	100
5.1. Tartışma	100
5.2. Sonuç	101
5.3. Öneriler	103
5.3.1. Araştırmaya Yönelik Öneriler	103
5.3.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	104
KAYNAKÇA	106
EKLER	111
EK 1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Devre-i Âliyye 6. kitap Tahrir Bölümü.....	111
EK 2. Anadolu Yavrusunun Kitabı Devre-i Âliyye 6. kitap Sarf ve Nahiv Bölümü	123
EK 3. Anadolu Yavrusunun Kitabı Devre-i Âliyye 5. kitap Sarf ve Tahrir Bölümü	150

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Süreç ve Tür Temelli Yazmanın Aşamaları ve Öğretmenlerin Neler Yapacağı	56
Tablo 2. Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Temalar ve Konu Önerileri.....	79
Tablo 3. Beşinci Kitap Sarf ve Nahiv Bölümü Konuları ve Alt Başlıkları	92
Tablo 4. Altıncı Kitap Sarf ve Nahiv Bölümü Konuları ve Alt Başlıkları	94

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Temel eğitim, insanların hayatları boyunca ihtiyaç duyacakları temel düzeydeki bilgi, beceri ve değerleri kazandıkları eğitim sürecine denir. İlköğretim ve ortaöğretimin başlangıç seviyelerini kapsayan bu eğitim; yazma, okuma, sosyal bilgiler, matematik gibi alanlarda bilgi birikimi sağlarken aynı zamanda bireylerin sosyal, kültürel ve ahlaki gelişimlerine de katkı sağlar. Birçok ülkede zorunlu ve ücretsiz olan temel eğitim her bireyin eşit bir şekilde erişebilmesi için mütemadiyen değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Yeteri kadar kurumsallaşmadığı dönemde genellikle hayırseverlerin yardımlarıyla belli bölgelerde de vakıfların finanse etmesiyle verilen temel eğitim, modern anlamda eğitim sistemlerinin gelişimi ile devletlerin sorumluluk üstlenmesinin ardından merkezileşmiş ve yaygınlaşmaya başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Abdülhamid Dönemi'nde temel eğitimin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Aynı zamanda yapılan bu ıslah çalışmaları sonuç vermiş ve başarı da sağlanmıştır (Kodaman, 1999, s. 164). II. Meşrutiyet idaresi bu dönemde temel eğitim için bütçeden ilk kez para desteği vermiştir (Ergün, 1996, s.194). II. Meşrutiyet Dönemi'nde yetersiz olan ibtidâîlerin bir an önce sayılarının artırılması, eğitim kalitesinin; program, öğretmen, mektep ve materyal gibi eğitimin farklı ayakları ile geliştirilip desteklenmesi ve daha kabul edilebilir bir seviyeye ulaşması için çok fazla çalışma yapılmış ve alanında yetkin kişilere görevler verilmiştir.

Bu çalışmaların başlamasıyla dönemin eğitim sisteminde bir reform niteliği taşıyan ve modern eğitim anlayışına geçiş sürecini hızlandıran en önemli adım, 1913 yılında geçici olarak çıkarılan Tedrisât-ı İbtidâîye Kanun-ı Muvakkatı'dır. Kanunun amacı; ilköğretimi yaygınlaştırmak, düzenlemek ve daha sistemli bir hâle getirmektir. Bu kanun ile hem eğitim kurumlarının yapısı hem de müfredat ve öğretmenlik sistemi düzenlenmiştir. Osmanlı'da zorunlu eğitim II. Mahmut'tan beri uygulanmaya çalışılıyordu, bu kanun ile gelen devam mecburiyeti sayesinde eğitim zorunlu olmuş ve ilk defa ilköğretim parasız hale getirilmiştir (Unat, 1964, s. 39). Kanun ile rüştiyeler,

ibtidâî mektepleri ile birleştirilmiş daha önce 4 yılda verilen ilköğretim bu sayede 6 yıla çıkarılmıştır (Ergün, 1996, s. 204; Nurdoğan, 2016, s. 123). Bu eğitim süreciyle her biri iki yıl sürmek üzere; devre-i ûla, devre-i mutavassıta ve devre-i âliyye olmak üzere üç bölüme ayrılmış, kapsamlı bir ders programı ortaya konmuştur. Sistemin yaygınlaşması ile sıbyan mekteplerinin çoğu kapatılmış ve ibtidâî mekteplerine dönüştürülmüştür (Akyüz, 2013, s. 270). Temel eğitim alanında 1915 yılında yürürlüğe giren "Mekâtib-i İbtidâîyeye Mahsus Tâlimatname" ile ibtidâî mekteplerin genel amaçları ile bu mekteplerde okutulacak derslerin içeriği detaylı bir şekilde belirlenmiştir (Ergün, 1996, s. 50).

Eğitim kurumlarında yapılan bu yenilikler ders kitapları için de geçerli olmuştur. Bu kurumlarda verilecek dersler için çeşitli ders kitapları hazırlanmıştır. Bu kitaplardan biri de ilk defa 1917 yılında dönemin ünlü siyasetçi ve yazarlarından olan Mehmet Asım Us ve Ahmet Cevat Emre tarafından bu okullarda okutulmak üzere hazırlanmış olan Anadolu Yavrusunun Kitabı'dır. Kitap; devre-i ûla, devre-i mutavassıta ve devre-i âliyye olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden ilki olan devre-i ûla'ya öğrenciler yedi yaşında başlayarak devre-i âliyye'nin ikinci sınıfında 12 yaşında bu mekteplerden mezun olmaktadır. Her bölüm için iki adet ders kitabı hazırlanmış olup bu kitapların içeriğini malumât-ı diniyye, kıraat, tarih, coğrafya, imla, inşa, sarf ve nahiv, tahrir, resim el işleri, hendese gibi dersler oluşturmaktadır.

Çalışmamızda 1922 yılında Orhaniye Matbaası'nda basılmış olan eserin devre-i âliyye'ye mahsus hazırlanmış iki ders kitabının yazma eğitimi açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Yapılan çalışmada ele alınan ders kitaplarındaki başta tahrir, sarf ve nahiv gibi yazma eğitiminin temelini oluşturan derslerdeki metinler Latin alfabesine çevrilerek verilen eğitim günümüz yazma eğitimi ile karşılaştırılmıştır. Bunlardan hareketle bu ders kitabının son devresinde basitten karmaşığa hazırlanarak her devrede farklı içerik ve başlıklarda verilmiş olan (imlâ, inşâ, tahrir, sarf ve nahiv vs.) yazma eğitimi, yapılacak olan inceleme çalışması için seçilmiştir.

Çalışmamızda "Anadolu Yavrusunun Kitabı" adlı eser üzerinden verilen yazma eğitimi ile günümüzdeki yazma eğitimi karşılaştırdığımızda ortaya çıkan durum nasıldır? sorusuyla problem belirlenmiş ve şu alt sorulara cevap aranmıştır:

1. Anadolu Yavrusunun Kitabı adlı eserdeki yazma derslerinin temel yapısı nasıldır?
2. Anadolu Yavrusunun Kitabı adlı eserde kullanılan yazma öğretimi yaklaşımları nelerdir?
3. Anadolu Yavrusunun Kitabı adlı eserde kullanılan yazma öğretim yöntem ve teknikleri nelerdir?
4. Anadolu Yavrusunun Kitabı adlı eserde yazma eğitiminin ele alınış basamakları nelerdir?
5. Anadolu Yavrusunun Kitabı adlı eserde yazma dersi konuları ile bu konulara yönelik yazma planları nelerdir?
6. Anadolu Yavrusunun Kitabı adlı eserde kullanılan temalar nelerdir?
7. Anadolu Yavrusunun Kitabı adlı eserde kullanılan metin türleri nelerdir?
8. Anadolu Yavrusunun Kitabında yazma ödevlerinin geliştirilip düzeltilmesi ne şekilde yapılmaktadır?
9. Anadolu Yavrusunun Kitabı adlı eserde dil bilgisi konu dağılımı ve konuların işleniş şekilleri nasıldır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada “Anadolu Yavrusunun Kitabı” adlı ders kitabının ibtidâîlerin son iki yılı için hazırlanan devre-i âliyye bölümünün birinci ve ikinci senesine mahsus olan iki ders kitabı Türkçe eğitimi açısından incelenmiştir. Kitapların yazma eğitime dair hangi alanlarda bilgi verdiğine ve bu bilgilerin ders kitapları aracılığıyla ne şekilde öğrencilere aktarıldığının ortaya konulması amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Her öğretim programı hazırlanırken muhakkak bir önceki programdan yararlanılmaktadır. Bu programların özel hedefleri zaman içerisinde ihtiyaçlara uygun olarak değişim geçirse de genel hedefleri bu değişimden daha az etkilenir. Öğretim programlarının bu hedeflerinden hareketle oluşturulan ders kitapları için de bu etkiden söz edilebilir. Ders kitapları eğitim-öğretim sürecinin en temel materyalleridir. Hem öğretmen hem de öğrenci için kaynak niteliği taşımaktadırlar. Bundan dolayı becerileri geliştirecek ve öğretim programlarının hedeflerini gerçekleştirebilecek nitelikte olmalıdırlar. Bu ders kitaplarında Türkçe dersinin temel başlıklarından biri olan yazma

becerisinin en kapsamlı hedeflerinden biri bireyin kendini yazılı olarak yeterli bir şekilde ifade edebilmesidir. Yıllardır bu ortak hedefin öğrencilere kazandırılabilmesi için çalışmalar yapılmakta ve programlar hazırlanmaktadır. Bu araştırmada belirlenen ders kitaplarındaki yazma eğitiminin nasıl verildiği ve yazma eğitime yönelik yaklaşımların neler olduğu incelenerek bugünkü mevcut işleyiş ile karşılaştırılması hedeflenmektedir. Yapılan bu incelemenin yazma eğitimindeki süreklilik ve değişim unsurlarını ortaya koyarak günümüzde sık sık gözden geçirilen, eksik yönlerinin tamamlanmaya çalışıldığı yazma eğitimi çalışmalarına ve de araştırmacılara tarihsel bir perspektif sunacağı düşünülmektedir. Çalışmamızın yazma eğitiminin geçirdiği değişime ışık tutarak ilgili alan yazına katkı sağlaması beklenmektedir.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

Araştırmanın örneklemini oluşturan Anadolu Yavrusunun Kitabı'nın;

1. Dönemin yazma eğitimi yansıtmada yeterli bir örnek teşkil ettiği,
2. Yazma eğitimi ile ilgili yapılacak olan çalışmalara ve hazırlanacak olan ders kitaplarının içeriğine katkı sağlayacağı varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1338 (1922) yılında Orhaniye Matbaası'nda basılan Mehmet Asım Us ve Ahmet Cevat Emre'nin "Anadolu Yavrusunun Kitabı" adlı eserinde yer alan devre-i âliyyeye mahsus iki kitabındaki yazma eğitimi ile ilgili konularla ve günümüz yazma eğitimi ile ilgili yazılmış bilimsel çalışmalar ile sınırlıdır.

Çalışmanın sınırlarının belirlenmesinde, incelenen kitaplarda tahrir dersinin ayrı bir başlık olarak yer alması, diğer kitaplarda ise kıraat dersi ile iç içe verilmesi etkili olmuştur. Tahrir dersine ayrı bir başlık açılmasından dolayı yazma eğitimi ile ilgili daha doğru bulgulara ulaşılabileceği düşünülmüştür.

1.6. Tanımlar

Bu bölümde yer verdiğimiz tanımlar, incelenen kitaplardan alınmıştır. Bu tanımlar

kitaplarda aynı başlıklar altında yer almaktadır.

Tahrir: Yazı yazma, kitâbet, kaydetme, deftere geçirme gibi anlamlarda kullanılmakta olup özellikle metin oluşturma ve düşünceleri yazılı olarak ifade etme anlamında kullanılmıştır. Tahrir, yazı becerilerini geliştirmek, yazım kurallarını öğrenmek ve yazılı ifade gücünü artırmak anlamlarına da gelmektedir.

İcâd-ı efkâr: Yazılması gereken fikirleri bulmak.

Kâide: Önceden belirlenmiş olan esaslar ve kurallar.

Îzâhat: Açıklamalar.

İstihzârat (hazırlık çalışmaları): Yazılı bir metnin bağlamını veya içeriğini daha iyi anlamak amacıyla yapılan bir ön çalışmadır.

Şekl-i ifâde: Anlatım, üslup, içeriğin nasıl aktarıldığıdır.

Tashîh: Yazılı metin üzerinde yapılan düzeltmeler.

Tasvir: Bir şeyi hiç görmemiş olan kimselere tanıtacak surette tarif etmektir.

Tenkîh: Ayıklama, düzeltme, arıtma, düzenleme, sadeleştirme anlamına gelir. Bir metnin fazlalıklarından arındırma işidir.

Temrîn: Alıştırma, tekrar yapma, pratik yaparak bir beceriyi geliştirme anlamlarına gelir.

Tertip: Yazının mantıksal akışını, konuya uygunluğunu ve düzenli bir görünümü sağlamaktır.

Tevsî: Genişletme, genişletilme.

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde II. Meşrutiyet Dönemi ibtidâîye mekteplerindeki yazma eğitimi, günümüzde verilen yazma eğitimi, yazma eğitiminin amacı, oluşumu ve ölçme değerlendirme uygulamaları hakkında bilgiler verildikten sonra ilgili araştırmalar eklenmiştir.

2.1. Yazma Eğitimi

Yazma, sözlükte yazmak işi, tahrir olarak geçmektedir. Yazmak ise söz ve düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak olarak yer almaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2024). Yazma, kurallarına uygun bir şekilde metin oluşturma becerisidir. Yazma eğitimi ise bu beceriyi belli kurallar ve yöntemler ile bu eğitimi alan kişilere verilir (Çeçen 2011, s. 127-128).

Yazma eğitimi, dört temel dil becerisinin içinde en son gelişmesi beklenen yazma becerisini çeşitli şekillerde ele alarak incelemeyi amaçlar. Genellikle yazım kuralları ve uygulama çalışmaları olarak iki aşamalı olarak yürütülür. Bireylerde düşünme, düşünceleri düzenleme, ifade etme ve anlama becerilerinin de gelişmesini sağlayarak çok yönlü bir görev icra ettiği söylenebilir.

Bir yazıyı oluşturmak için kişinin birçok bilişsel işlemi aynı anda yapması gerekmektedir. Yazma becerisinin gelişimi için bu işlemler belirli bir sırayla ve bilinçli olarak uygulanmalıdır. Dolayısıyla yazma becerisinin kendi kendine geliştirilmesi mümkün değildir (Calp, 2007, s. 217). Bu bakımdan metin oluşturmak için gereken temel becerilerin kazandırılmasında yazma eğitimi ve bu alanla ilgili bilgi veren kaynaklar son derece önemlidir.

2.2. Yazma Eğitiminin Amacı

Yazma eğitiminin amacı, öğrenciye farklı konulardaki düşüncelerini daha iyi ve etkili, fazlalıklarından arındırmış olarak anlatma becerisini kazandırmaktır (Gündüz ve Şimşek, 2011, s. 23).

Yazma eğitimi: Yazma öğretiminin can damarı, öğrencilerimizin yazma ve yaratma güçlerini harekete geçirmektir. Başka türlü söylersek, onların yazma ve yaratma gücünü geliştirme, belirli bir amaç doğrultusunda yönlendirmedir (Göğüş, 1978, s. 116).

Türkçe Dersi Öğretim Programları sayesinde diğer dil becerileriyle beraber yazma eğitiminin de nasıl ve hangi amaçlar çerçevesinde yapılacağı düzenli bir şekilde aktarılmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki, dersin özel amaçlarında ise yazma becerisi ile ilgili, “duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması” amaçlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2019, s. 8). 2015 yılında yayımlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yazmayla ilgili olarak yazma kurallarının uygulanması, planlı olarak yazma, farklı türlerde metinler yazma, kendi yazdıklarını değerlendirme, kendini yazılı olarak ifade etme alışkanlığı kazanma, yazım ve noktalama kurallarını kavrama ve uygulama ile ilgili amaçlarla beraber bu amaçlara yönelik kazanımlar da bulunmaktadır (MEB, 2015).

Yapılan alan yazın taraması sonucunda yazma eğitiminin amaçlarından bazıları şu şekilde sıralanmıştır:

- Yazma sürecinin içselleştirilmesi ve öğrenciye yazma istek ve zevkini kazandırmak.
- Metin oluşturabilmeleri için öğrencilere, gerekli becerileri kazandırmak.
- Kelimelerin doğru yazılışını, doğru telaffuzunu öğretmek.
- Yazım kurallarını öğretmek.
- Öğrencilerin kendilerini yazılı olarak ifade etmelerine olanak sağlamak ve yaratıcı yazma yapabilecekleri uygulamalar yapmak.
- Yazma esnasında olayları uygun mantıksal düzene göre yazmak.
- Yazıyı, uygun bölümlere ayırmak ve metnin tamamını kapsayacak şekilde bir başlık ya da başlıklar bulmasını sağlamak.
- Metinleri anlatım özelliklerine uygun olarak yazabilmek.
- Bir eseri ya da düşünceyi tartışarak konu hakkında eleştirel yazılar yazmak.
- Kendisinin veya başka birinin yazısını okuyup değişik yönlerden düzeltme ve dönüt verme alışkanlığını kazanmak.

- Okunabilir bir yazı yazmak.
- Sadece okul içerisinde değil okul dışında da yazma etkinlikleri yapmak ve bunu bir alışkanlık haline getirmek (Göçer, 2010, s. 181).

Tüm bu amaçlar göz önüne alındığında yazma eğitiminin öğrenciye sadece yazma kurallarını kazandıran değil aynı zamanda onları sanat metinleriyle buluşturarak estetik zevk kazandıran ve öğrencinin birçok becerisini geliştirmesini sağlayan, çok geniş kapsamlı bir beceri eğitimi olduğu anlaşılmaktadır.

2.3. Yazma Eğitimindeki Kuramsal Yaklaşımlar ve Modeller

Yazma eğitiminde genellikle iki yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri ürün odaklı yazma yaklaşımı diğeri ise süreç odaklı yazma yaklaşımıdır.

2.3.1. Ürün Odaklı Yazma Yaklaşımı

Ürün odaklı yazma yaklaşımı, yazmayı bir öğretme etkinliği değil de bir notlandırma etkinliği olarak gören bir yaklaşımdır. Önemli olan yazarın yeni bir şey üretmesi değil uygun metin biçimini bularak düzenli bir şekilde yazıyı oluşturmaktır. Öğretmen merkezli bir yaklaşımdır. Düzeltmeyi öğretmenin yapması beklenir ve bu düzeltmenin öğretmenin yazma becerisine yönelik yeterlik ve yetkinliğine bağlı olduğu söylenir (Ülper, 2008, s. 39).

Doğru dil kullanımı oldukça önemlidir. İyi bir yazının yazılması ve değerlendirilmesi; dil bilgisi, kelime kullanımı, cümle ve ona bağlı biçimsel yapıların kullanımına bağlıdır (Badger ve White, 2000, s. 153). Bu yaklaşımda amaç bilgi düzeyinin ortaya konulması ve hatasız, kendi içerisinde tutarlı bir ürün oluşturmaktır. Değerlendirme, genel olarak bütüncül bir anlayışla yapılır.

Ürün odaklı yaklaşımda ölçme ve değerlendirme uygulamaları yapılırken bireysel farklılıkların göz ardı edildiği görülmektedir. Çünkü amaç süreci değerlendirmek ve öğrenciyi bu süreçte aktif kılmak değildir. Ölçme ve değerlendirme genellikle tek seferlik yapılmaktadır. Bu durum aynı zamanda yazma öğretiminin izlenmesine de engel olmaktadır (Karatay, 2023, s. 386).

Yaratıcılığın ihmal edilip taklitten faydalanılarak yazmanın öğretildiği bu yaklaşımda öğrencilerin, yazmaya yönelik beceri kazanmaktan çok belli başlı kalıpları ezberlediği görülmektedir. Bu yaklaşımın sonucu olarak “kompozisyon” olarak adlandırılan bir metin türü oluşmuştur (Çifçi, 2006).

Ürün temelli ölçme ve değerlendirmede sıklıkla kullanılan veri toplama araçları şunlardır:

- Doğru-yanlış testleri
- Çoktan seçmeli testler
- Yazılı yoklamalar
- Sözlü yoklamalar
- Eşleştirmeli testler (Karatay, 2023, s. 387).

Geleneksel ölçme ve değerlendirme araçları kullanılmış ve sürecin sonunda biçim odaklı geri bildirimler yapılmıştır. Yazıyı bir ürün olarak görüp sadece bilişsel boyutuyla ele almak doğru değildir. Oluşturulan metnin esas olarak biçimsel özelliklerine bakılarak değerlendirilmesinden kaçınılması gerekir.

2.3.2. Süreç Odaklı Yazma Yaklaşımı

Flower ve Hayes’in bilişsel süreçleri ortaya koyması ile süreç odaklı yazma yaklaşımı benimsenip yaygınlaşmıştır (Karatay, 2023, s. 218). Bu yaklaşımda yazma, bilişsel süreçlerin organize edilerek harflerle somutlaştırılmasını sağlayan karmaşık bir süreç olup öğrencilerin düşünce ve hayallerini yazılı olarak ifade etmelerini amaçlar (Tompkins, 2004). Bu yaklaşımda ürün ile gerçekleştirilen yazma süreçleri de değerlendirilmeye alınmaya başlanmıştır. Süreç temelli yazma yaklaşımı öğrenci temellidir. Öğrenciler süreçte aktif olarak yer alırlar.

Süreç odaklı yazma yaklaşımında ele alınan yazma aşamaları farklılık göstermektedir. Genel olarak bu aşamalar Flower ve Hayes’in oluşturmuş oldukları üç temel yazma süreci üzerine inşa edilmiş, zamanla geliştirilmiş ve yazmaya yönelik tanımlanan süreç sayısında da artış olmuştur. Oluşturulan bu yazma süreçleri; planlama, yazıya aktarma ve gözden geçirmedir. Bu süreçlere ek olarak süreç odaklı yazmayı beş aşama olarak belirleyen planlı yazma yaklaşımı yazmayı; hazırlık, taslak, gözden

geçirme, düzenleme ve paylaşma olmak üzere ele almıştır (Karatay, 2011; Sever ve Memiş, 2014).

Süreç odaklı yaklaşımdan hareketle oluşturulan planlı yazma yaklaşımı yazmayı toplamda beş temel aşama olarak ele almıştır. Bu aşamalar şunlardır:

- Hazırlık aşaması (amaç belirleme, konu seçimi, araştırma yapma, beyin fırtınası)
- Planlama aşaması (ana fikri belirleme, taslak oluşturma)
- Yazma aşaması (plan doğrultusunda düzenleyerek yazma)
- Düzenleme aşaması (yazıyı gözden geçirme ve düzeltme)
- Son kontrol ve teslim aşaması (yayınlama) (Akyol, 2011; Karatay, 2011).

MEB (2019) Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bu konu ile ilgili şöyle bir ifade geçmektedir: “Eğitimde ölçme ve değerlendirme uygulamaları eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır ve eğitim süreci boyunca yapılır. Ölçme sonuçları tek başına değil izlenen süreçlerle birlikte bütünlük içinde ele alınır.” Bununla beraber Süreç odaklı yazmada, “ne” yazıldığından ziyade “nasıl” yazıldığına bakılmalıdır yani konudan ziyade konunun ele alınış şekli önemli olmalıdır (Ülper, 2008).

Süreç odaklı yazmada, yazma becerisi ancak belli bir sürecin ardından gelişebileceğinden dolayı bu becerinin verilişi bazı zaman aralıklarına bölünmüştür. Yazmanın öğretim aşamasında, uygulanmasında ve değerlendirilmesi esnasında bu aşamaların başarı ile tamamlanması üzerinde durulur. Önemli olan dilin bilgisi, kuralları değildir, sürecin etkili ve verimli şekilde uygulanmasıdır. Bu zaman aralıkları kesin çizgilerle ayrılmamıştır. Tamamlanamayan ya da eksikliklerin olduğu aşamalara tekrar dönülebilir (Badger ve White, 2000).

Genel olarak bu yaklaşım hakkında bir özetleme yapmamız gerekirse şunları söyleyebiliriz: Yazılı anlatımın değerlendirmesinde analitik ve bütüncül değerlendirme bir arada kullanılabilir. Ölçme ve değerlendirme uygulamaları belirli aralıklarla düzenli olarak yapılmaktadır. Sürekli ve sürece dönük geri bildirimin yapılması gerekir. Dil bilgisi amaç değil, araç olarak görülmektedir. Yazmanın bilişsel boyutuyla beraber duyuşsal boyutu da ele alınmaktadır.

2.4. Yazma Öğretimi Yöntem ve Teknikleri

Tam ve kalıcı öğrenmede yöntem ve tekniklerin kullanımı oldukça önemlidir (Maden, 2010, s. 771). Öğrencilerin gerek bireysel farklılıklarının göz önüne alınması açısından gerek de sınıf içerisinde yapılan yazma çalışmalarının tekdüze olmaktan çıkarılarak daha eğlenceli bir hale getirilmesi için farklı yöntem ve tekniklere ihtiyaç duyulmaktadır. Yazma eğitiminde kullanılan yöntem ve teknikler her geçen gün artarak gelişim göstermektedirler.

Bağımlı yazmadan bağımsız yazmaya doğru sınıf içindeki yazma etkinlikleri sırasıyla kontrollü, güdümlü ve serbest yazma stratejileridir (Demirel, 2007). Türkçe Öğretim Programında yer alan diğer yazma tekniklerinin de bu üç temel başlıktan birinin içerisinde yer alabileceği düşünülebilir (Bayat, 2020. s. 203).

MEB, Türkçe Öğretim Programlarında kazanımlar içerisinde Türkçe öğretimi için kullanılan veya kullanılması gereken yazma tür, yöntem ve teknikleri yer almaktadır. Bunlar şöyledir:

- Güdümlü yazma
- Metin tamamlama
- Bir metni kendi sözcükleriyle yeniden oluşturma
- Boşluk doldurma
- Grup olarak yazma
- Serbest yazma
- Kontrollü yazma
- Tahminde bulunma
- Not olarak yazma
- Özet çıkarma
- Sözcük ve kavram havuzundan seçerek yazma
- Bir metinden hareketle yazma
- Duyulardan hareketle yazma
- Eleştirel yazma
- Yaratıcı yazma (MEB, 2019).

2.4.1. Kontrollü Yazma

Öğretmenin belirlemiş olduğu bir konuyla ilgili öğretmenin yönlendirmeleriyle yapılan yazma çalışmasıdır (Coşkun, 2019). Bu teknik özellikle yazım ve dilbilgisi kurallarının dışına çıkılmadan kuralların pekiştirilmesine yöneliktir. Kelime, tümce ve paragraf düzeyinde yapılan çalışmalarla öğrencilere kelime ve yapıları doğru kullanma imkânı verilmektedir (Kardaş, 2020; Koç, 2017).

Kontrollü yazmanın amacı kelimelerin, cümle yapıları ve kalıpların Türkçe'nin kurallarına uygun bir şekilde yazılabilesidir (MEB, 2006).

Uygulama esnasında öğrencilere örnek bir metin verilerek metinde geçen anahtar kelimelerle yeni bir metin oluşturmaları istenebilir. Bir paragrafı oluşturan cümlelerin yerleri değiştirilebilir veya belirli bir konuda öğrenci ya da öğretmen tarafından hazırlanmış olan sorulara verilen cevaplardan hareketle bütünlük içerisinde birkaç paragraflık yazılar oluşturulabilir. Bu teknik içerisinde yarım bırakılmış bir cümle ya da diyalogun uygun olarak tamamlanması da yer almaktadır (Ünsal, 2008, s. 51-54).

2.4.2. GÜDÜMLÜ Yazma

Öğretmen ilk olarak herhangi bir konu hakkında öğrencilere bilgi verir. İlgili konu farklı açılardan sınıf ortamında tartışılır ve değerlendirilir. Ardından öğrenciler bu konu ile ilgili edinmiş oldukları bilgilerden hareketle duygu ve düşüncelerini yazılı hâle getirirler. Amaç öğrencilerin herhangi bir konuyla ilgili bilgilerini, duygularını ve düşüncelerini etkili bir biçimde anlatabilmelerini sağlamaktır (MEB, 2006).

Güdümlü yazmada daha çok dikte yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Dikte, dinlenen metnin aynen yazılmasıdır. Çeşitli şekillerde uygulanabilir (not alma, özetleme vb.). Öğrencilerin yazım ve noktalama kurallarına uyarak yazı yazabilmeleri için dikte etkinlikleri yaptırılabilir. Yaptırılacak olan bu dikte etkinliklerinin yazma, telaffuz ve sözcük dağarcığı ile dinleme becerisini de geliştireceği belirtilmiştir (Yangın, 2002. s. 124).

2.4.3. Bir Metinden Hareketle Yazma

Öğrenciler dinleme/izleme yoluyla bir metni dinleyebilir ya da örnek metni okuyabilir. Verilen metinden hareketle metindeki duygu, düşünce, hayal ya da olayları geliştirir ve yaratıcılığını kullanıp dinlediği ya da okuduğu metinden farklı türde bir metin oluşturur. Amaç; metni temel alarak o metinle bağlantılı düşünceler geliştirmek, yorum yapmak veya daha başka bir bakış açısı sunmaktır (MEB, 2006).

Öğrenciler bir düşüncenin farklı metin türlerinde yazılabileceğini görerek motive olacaktır (Coşkun, 2019). Bu tekniğe çeşitli kaynaklarda “yetizleme” adı verildiği de görülmüştür (Göçer, 2012. s. 242, Günay, 2007. s. 213-214).

Türkçe Öğretim Programlarında verilmiş olan yazma yöntem ve tekniklerinin yanı sıra ders kitaplarının içerisindeki etkinliklerde öğrencilerin yazılı metni planlama süreçlerini etkin kılmak adına aşağıdaki yöntem ve teknikler de kullanılmaktadır.

- Beyin fırtınası tekniği
- Cluster (kümeleme) yöntemi
- Örnek metinlerden hareketle
- Resimlerden hareketle
- Soru cevap yöntemiyle
- Görüş alışverişinde bulunmak ve tartışma tekniği ile (Karatay, 2011).

2.5. Yazılı Anlatım Unsurları

2.5.1.Konu ve Tema

“Konu, üzerinde söz söylenen, yazı yazılan, düşünce üretilen bir duygu, bir fikir, bir problem ya da bir olaydır (Kantemir, 1991, s. 139).” Konu öncelikle yazının ham maddesidir ve her yazı bir konu üzerine yazılır. Çevremizdeki her şey yazının konusu olabilir (Özdemir, 2002, s. 18-20).

Konunun belirlenmesi, sınırlandırılması bir yazma sürecinin hazırlık aşamaları arasında yer alır. Yazılı anlatımda konu seçiminde konuyu öğretmen verebileceği gibi öğrenci de seçebilir. İkisi için de uygun yazma yöntem ve teknikleri bulunmaktadır.

Tema bir yazının, sanat eserinin tamamına yayılan bir mesaj veya fikir olarak karşımıza çıkan temel yönelime veya düşünceye denir (Göğüş, 1998, s. 67). Tema kavramı, “konu” ile karıştırılmaktadır fakat “tema”nın daha genel ve soyut; “konu”nun daha özel ve somut olduğunu söyleyebiliriz (Aktaş ve Gündüz, 2001). Konu kavramı metnin içeriğiyle ilgiliyken tema kavramının daha çok ana fikir/ana düşünce ile ilgili olduğu söylenebilir.

2.5.2. Plan

“Yazma, konuların gelişigüzel sıralandığı bir etkinlik olmayıp etkili bir yazı için düşüncelerin belli bir yöntem dâhilinde mantıklı bir düzene sokulması gerekmektedir. Plan, gereksiz kısımlardan elenmiş okuyanın dikkatini dağıtmayan ve birbirini takip eden düşüncelerin gelişmesini sağlar (Abak, 1991. s. 41).” Plan, bir yazıda öne sürülecek olan şeylerin ilgi ve önem derecesine göre sıralanmasıdır. Planın bir amaç değil araç olmasından dolayı gerektiğinde planın maddeleri arasında sıra değişikliğine gidilebilir (Özdemir ve Binyazar, 2006, s. 59).

Yazıya başlamadan önce düşüncelerin sırası ve birbiriyle ilişkileri belirlenmelidir. Plan aynı zamanda bir yazıda olmasını istemeyeceğimiz düşünce tekrarı, konu dışına çıkmak gibi durumların da önüne geçecek bir ön çalışmadır.

2.5.3. Kelime

Kelime “Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşanlar arasında zihinde tek başına kullanıldığında belli bir kavrama karşılık olan duygu veya düşünceyi yansıtan soyut yahut da somut kavramlar arasında geçici ilişkiler kuran dil birimidir (Korkmaz, 2010, s. 144).” Kelimelerin anlamı veya gramer görevleri bulunduğu için dolayı tek başlarına kullanılabilirler (Ergin, 2002, s. 95).

Bilinen kelime sayısının fazlalığı, kelimelerin doğru yerde anlamlarına uygun olarak kullanılması ile dil becerilerinin olumlu yönde gelişimi doğru orantılıdır. Söz

varlığının genişliği iyi bir yazı için oldukça önemlidir. Bir insanın bildiği sözcük sayısı düşüncesinin gelişimi üzerinde etkilidir (Karatay, 2007, s. 143).

2.5.4. Cümle

Bir yargı, kendi başına bir tümcedir. Tümceler bağımsızdır (Banguoğlu, 2015, s. 522). Bir duygu, düşünce, istek, haber ya da yargıyı tam ve anlamlı bir şekilde ifade eden kelime ya da kelime gruplarından oluşan bir dil biriminin adıdır (Karahana, 2004, s. 9).

Anlatımın temel ögesi cümledir. Bundan dolayı başarılı bir anlatım için sağlam cümlelerin taşınması gereken özelliklerin bilinmesi gerekir. Dil bilgisi kurallarına uygunluk, duruluk, açıklık, yalınlık, akıcılık vb. kavramlar sağlam bir cümlelerin nitelikleridir (Yörük, 1999, s. 83-89).

İyi bir yazıda bulunacak olan cümlelerin şu özellikleri taşınması gerekir:

- Cümleler kurallı, anlamlı ve kolay anlaşılır şekilde olmalıdır. Bir cümle öncelikle açıklık ilkesine uymalıdır. Okuyan kişiler tarafından doğru anlaşılmalıdır.
- Cümle kurulurken her sözcüğün anlamı belirtmede bir katkısı olmalıdır.
- Cümle kurarken devamlı kurallı ve basit yapıda cümleler kurmak yerine devrik cümleler kurularak anlam monotonluktan kurtarılabilir.
- Gereksiz ayrıntılardan, söz kalabalığından kaçınılması gerekmektedir (Özdemir, 2005, s. 57).

2.5.5. Paragraf

Yazıyı oluşturan düşünceler cümle grubu halinde yazılır ve bu gruba paragraf denir. Eğer yazıyı bir ağaca benzetecek olursak, paragraflar o ağacın dalları, kelimeler ise yapraklarıdır (Sevinçgül, 2010, s. 129). Sözcükler birer kavram, cümleler birer yargı, paragraflar ise bir düşünce birimidir (Göçer, 2022, s.69).

“İyi bir paragraf, sağlam bir temel cümlelerin çevresinde mantıklı olarak düzenlenmiş cümlelerden oluşmaktadır (Gündüz ve Şimşek, 2016, s. 88).” Paragrafın giriş cümlesi kısa, sade ve anlaşılır olmalıdır.

Konuyla ilgili detayların ele alınıp incelendiği gelişme cümleleri, işlenen konuyu besleyen, giriş cümlelerindeki yargıya dayanak oluşturan bir özellik gösterir (Bilgin,

2013, s. 603). Sonuç paragrafı ise girişten başlayarak bütün yazıyı kucaklayan bir özelliğe sahiptir ve yazının bütünlüğünü göstermesi açısından önemlidir (Bilgin, 2013, s. 610).

2.5.6. Başlık

Başlığın yazıyı okutturacak bir istek uyandırabilme gücüne sahip olması, yazının ruhunu yansıtmasına bağlıdır.” (Bağcı, 2013, s. 126). Başlık yazının ana fikrini ifade eden bir unsur olmasından dolayı konudan ayrı düşünülmemelidir. Başlık yazılan metnin içeriğine uygun olmalıdır. Temelde metnin tamamını kapsamalı okunacak metin ile ilgili okuyucu da bir çağrışım uyandırmalıdır.

2.5.7. Üslup

Yazıyı oluşturan öğelerden biri de üsluptur. Üslup çeşitli kaynaklarda öz anlatı veya biçim olarak da geçmektedir.

Üslup, bir çalışmanın kültürle, anlayışla, sezişle özdeşleşen ürünüdür. Anlatım kişiye özgü söyleyişi zamanla yaratır (Burdurlu, 1975, s. 100). Usta yazarları tanıyıp bilmek ve onların ayak izlerine basarak ilerlememiz gerekir. Çünkü önemli olan sayısız kere söylenmiş, yazılmış olan şeyleri bizim nasıl söylediğimizdir. Başka yazarları tanıyarak onların satırlarının zihnimizde uyandırdığı imgelerle farklı bir üslup oluşturmak mümkündür (Aral, 2011, s. 39).

2.6. Metin Türleri

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (2019) yer alan sınıflamaya göre metinler hikâye edici, bilgilendirici ve şiir olarak üçe ayrılmıştır. Bunlar:

2.6.1. Bilgilendirici Metin

Metinler türlerine, yazılış amaçlarına, dilin ve malzemenin kullanılmasına, anlatım tekniklerine ve biçime göre farklı adlar alırlar. Bilgilendirici metinler de bunlardan biridir. Temel amaç okuru bir konu hakkında bilgilendirmektir. “Anlatılacak durum, varlık, konu, nesne tanımlama, açıklama yoluyla anlatılır. Amaç o şey hakkında bilgi vermek ve yine o şey hakkında okuru aydınlatmaktır.” Bu tarz anlatımlarda bir

düşüncenin mantık akışına uygun şekilde iyi planlanması gerekmektedir (Aktaş ve Gündüz, 2015, s. 201).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2019, s. 17) yer alan bilgilendirici metin türleri sırasıyla şunlardır: anı, biyografi, otobiyografi, blog, dilekçe, efemera ve broşür (liste, diyagram, tablo, grafik, kroki, harita, afiş vb.), e-posta, günlük, haber metni, reklam, kartpostal, kılavuzlar (kullanım kılavuzları, tarifname, talimatnameler vb.), gezi yazısı, makale, fıkra, söyleşi, deneme, mektup, özlü sözler (vecize, atasözü, deyim, aforizma, duvar yazıları, motto, döviz vb.), sosyal medya mesajları.

2.6.2. Hikâye Edici (Öyküleyici) Metin

Öyküleyici anlatım, yaşanmış ya da yaşanması muhtemel bir olayı okuyucunun zihninde izlenim oluşturmak amacıyla kişi, yer ve zaman unsurlarını kullanarak anlatmaktır (Altunkaya, 2020, s. 244). “Öykü yoluyla anlatma biçiminden sadece kurmaca metinlerde değil, her türlü yazıda yararlanılabilir. Bilgilendirme amacıyla veya açıklama ve tartışmalarda anlatılanlar desteklemek ya da kanıt göstermek için araya fıkra, kısa bir anı ya da kurgulanmış bir olay sokuşturulabilir. Bu tarz öyküler yazıyı, konuşmayı canlı ve etkili kılar ve metin içinde yardımcı unsur olarak kullanılır (Aktaş ve Gündüz, 2015, s. 210).”

Hikâye edici metin türündeki unsurlar şunlardır: sahne, kişiler (karakterler), olay, çatışma, çatışma çözme yolları, ana fikir, tepki (karakterin olaylara veya diğer karakterlere karşı verdiği duygusal, düşünsel ya da davranışsal tepkiler), sonuç (Akyol, 2006, s. 150-151). Öyküleyici bir metin yazarken belirtilen bu unsurların metin içerisinde bütünlük oluşturacak şekilde yer alması gerekir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda hikâye edici metin türleri: Çizgi Roman, Fabl, Hikâye, Karikatür, Masal/ Efsane/ Destan, Mizahi Fıkra, Roman, Tiyatro olarak yer almaktadır (MEB, 2019, s. 17).

2.6.3. Şiir

Duygu ve düşüncelerin okuyucuda güzellik duygusu oluşturacak şekilde aktarılmasıdır (İler, 1998, s. 135). Sözcüklerin anlam, ses ve ahenk birlikteliği ile bir

araya getirilmesiyle oluşturulan, kendine özgü düzen ve yapısı olan metinlere şiir denilir. Okura bilgiden çok yaşantı sunulur (Adalı, 2011, s. 241). Şiirin konusu her şey olabilir. Şiir dili, anlamı etkili kılabilmek için birtakım söz sanatlarından faydalanır. Bunların bazıları şunlardır: benzetme, abartma, kişileştirme, metafor, simge, imge (Karatay, 2023, s. 247-248).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda şiir başlığı altında: mâni/ninni, şarkı/türkü, tekerleme/sayısmaca/bilmece bulunmaktadır (MEB, 2019, s. 17).

2.7. Metinsellik Ölçütleri ve Yazma İlişkisi

“Metinsellik; bilim insanları arasında bir metnin metin olmayan tümce ya da sözce topluluğundan ayırmak için başvurulan ölçütler ya da bir metnin oluşması için gerekli koşullar olarak kabul edilmektedir (Gün, 2020, s. 174).” Bir metnin metinselliğini yalnızca bağlaşık ve bağdaşıklığı değil amaca uygunluğu (niyetlilik), kabul edilirliliği, duruma uygunluğu, metinler arasılığı ve bilgiselliği de gösterir (Beaugrande, 1985, s. 48).

Metinsellik ölçütlerinin tanımları kısaca şu şekildedir:

Tutarlılık: Metnin parçaları arasında mantıksal düzen ve bağlantı bulunmasıdır.

Bağlaşıklık/Bağdaşıklık: Metindeki dilsel, dil bilgisel uyuma bağlaşıklık denirken bağdaşıklık ise bu uyumun bütünleşmiş haline denir.

Amaçlılık: Metnin yazılış amacıdır.

Bilgi vericilik (bilgisellik): Metnin anlamlı, öğretici ve okuyucu için değerli olmasını sağlar.

Durumsallık: Metnin oluşumu esnasında durumsal koşulların dikkate alınmasıdır.

Kabul edilebilirlik: Bir metnin amacına uygun bir biçimde belli bir durum bağlamında bağlaşık ve tutarlı kılınmış olmasıdır.

Metinler arasılık: Bir metin yazılırken çok büyük bir bağlam oluşturabilir. Her metin doğrudan ya da dolaylı olarak kendisinden önce yazılmış olan metinlerle bir ilişki içerisindedir. Bağımsız değildir (Gün, 2021, s. 174-182).

2.8. Yazma Becerilerinin Geliştirilmesi ve Değerlendirilmesi

Yazma beceriler arasında en üst düzey beceridir, diğer becerilere göre gelişimi yavaştır (Maltepe, 2006, 5). Bir yazının oluşturulma süreciyle birlikte ölçme ve değerlendirmesinin yapıldığı süreç de oldukça önem arz etmektedir. Süreç içerisinde öğrencinin sadece bilişsel alanda değil diğer alanlarda da gelişimi takip edilmelidir.

Değerlendirme, yapılan çeşitli ölçme işlemlerinin sonuçlarının bir ölçütle karşılaştırılarak bir yargıya ulaşılmasına denir (Demirel, 2012, s. 31).

Öğrenciler yazma etkinliği sonrasında yazılarını muhakkak paylaşmalıdırlar. Paylaşılan bu yazılara geri bildirim verilmeli ve gerekliyse düzeltmeler yapılmalıdır. Öğrencinin yaratıcılığının ortaya çıkabilmesi, yazarken kendini daha rahat hissedebilmesi adına konu alanı ya geniş tutulmalı ya da öğrencinin ilgi ve isteği göz önünde bulundurulmalıdır (Akyol, 2011, s. 91).

Türkçe Öğretim Programında (2019) ölçme ve değerlendirme uygulamaları şu ilkelerden hareketle yapılmaktadır:

- Öğretim programları, ölçme-değerlendirme yöntem ve teknikleri açısından öğretmenlere kesin sınırlar çizmez.
- Ölçme ve değerlendirme uygulamaları eğitim süreci boyunca yapılır ve bütünlük içinde ele alınmalıdır.
- Bireysel farklılıklardan dolayı ölçme ve değerlendirme yöntem ve teknikleri çeşitlendirilerek süreç içine yayılmalıdır çünkü öğrencilerin ilgi, değer, tutum ve başarıları süreç içinde değişebilir.

2.9. Mehmet Asım Us'un Hayatı ve Eserleri

Mehmet Asım (Us), 1884 (1303) tarihinde Manisa vilayetine bağlı Gördes kazasında doğmuştur. Babası tüccar Hacı Hulusi Efendi'dir. İlköğretimine Gördes'te başlayan Mehmet Asım, on dört yaşında ortaokul ve lise eğitimi için İstanbul'a gelmiştir. Orta eğitimini İstanbul Beşiktaş Askeri Rüştiyesi'nde tamamladıktan sonra lise eğitimi için başladığı Vefa İdadisi'nden mezun olmuştur. Yüksek tahsili için 9 Ekim 1904'te Mülkiye Mektebi'ne kaydolmuştur. Bu mektep, devletin hem idari hem de siyasi

teşkilatında bulunmak üzere memur yetiştirmek için kurulmuştur. Mülkiye'deki eğitiminde öğrendiği Fransızcasının yanında hukuk ve idarecilik bilgisi almıştır (Türk Parlamento Tarihi, 1927-1931, s. 89).

Mülkiye Mektebi'nin zengin kütüphanesi sayesinde kitap okuma imkânı bulmuştur. Burada Osmanlı Devleti'nin son döneminde özellikle eğitim politikasına yön vermiş olan İbrahim Hakkı ve Emrullah Efendi gibi kişilerin öğrencisi olmakla beraber Tevfik Fikret'in de olduğu bir ortamda yetişmesi, onda yeni ufuklar açmıştır. (Akbayar-Koloğlu, Gazeteci..., s.17-18).

Mezun olmasının ardından Anadolu'nun farklı noktalarında memurluk yapan Us, Ziraat Bankasında piyango kâtipliği yaparken istifa etti ve Maiyet memurluğu görevinden Gördes Kaymakamlığı'na atandı. Kaymakamlık görevinden ayrıldıktan sonra 1910 yılında İstanbul'a gelerek gazeteciliğe başladı.

Gazeteciliğe Hüseyin Cahit Bey'in, Tanin gazetesinde başlamıştır. Tanin, aynı zamanda İttihat ve Terakki'nin yayın organıdır. Haftanın üç günü “Dereden Tepeden” adlı köşesinde siyasi ve mizahi içerikte yazılar yazmasının yanı sıra, dönemin devlet adamlarının veya tanınmış kişilerin hakkında yine mizahi bir üslupla “Karikatür” isimli köşesinde haftada bir olmak üzere portreler çizdiği bilinmektedir (Payaslı, 2022).

Tanin'de çalışmaya başladığı zamanlarda İstanbul Darülmuallimin de edebiyat, malumatı kanuniye ve ahlak dersleri hocası olmuş ve buna ek olarak Galatasaray Sultanisinde Türkçe öğretmenliği de yapmıştı. Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşı'nda yenilgiye uğraması üzerine Tanin gazetesi de yayın hayatını durdurmuştu. Bu dönemde Us'un sağlığı önemli derecede bozulmuş ve gazetecilik hayatına bir süre ara vererek İsviçre'deki Davos sanatoryumuna giderek bir senelik tedavi sürecine girmişti. Tedavisinin ardından 1914'te yurda döndükten sonra Maliye Bakanlığındaki görevine başlayan Us, aynı zamanda sabah gazetesinde Ahmet Emin'in yokluğunda başyazarlık yapmıştı (Us, Gördüklerim, s.11-12).

Ahmet Emin'in başında bulunduğu Sabah gazetesinin maddi olarak büyük kazançlar sağlaması ona yeni bir gazete çıkarma fikrini sağlamış ve bunun için Asım Us'a ortaklık teklifinde bulunmuştur. Bu teklifin ardından Vakit gazetesi ortak bir sermaye ile kurulmuştur. Bir süre sonra gazetenin yönetimi kendisi ve kardeşlerine kalmıştır (Us,

Gördüklerim, s. 67-80). Gazeteci mesleğinin yanına Asım Us'un siyasetçiliği de dâhil etmesi, 1927 yılında yapılan III. dönem seçimleri ile gerçekleşmişti. 1927-1931 dönemleri arasında Artvin milletvekili olarak mecliste yer alan Asım Us, dördüncü dönem seçimlerinde ise yeniden Artvin mebusu seçilmiş ve Anayasa Komisyonunda görev almıştır. Daha sonra Çoruh'tan 5, 6, 7, 8. dönemlerinde de milletvekili seçilmiş ve bu dönemlerde çeşitli komisyonlarda görev almayı sürdüren Asım Us, Mayıs 1946 itibarıyla emekli olmuştu.

11 Aralık 1967 Pazartesi günü Kadıköy'deki evine doğru yürürken Kadir Tüzel yönetimindeki bir taksinin çarpması üzerine hastaneye kaldırılmış ve ancak beyin kanaması sonucunda hayatını kaybetmiştir. 83 yaşında vefat eden Asım Us'un cenazesi 13 Aralık 1967 Çarşamba günü, Kadıköy Osmanağa Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Karacaahmet'te bulunan aile mezarlığına defnedilmiştir (Türk Parlamento Tarihi, s. 80).

Mehmet Asım Us'un Eserleri

1. Malumat-ı Kanuniyye, (1327)
2. Karikatür (1327)
3. Amelî Kitabet, (1330)
4. Mekâtib-i İbtidâîyede Tahrir Dersleri Nasıl Tedris Edilmeli, (1332)
5. Anadolu Yavrusunun Kitabı (Ahmet Cevat ile) (1917)
6. Müntehab Çocuk Şiirleri, (1919)
7. Yugoslavya'da Seyahat Notları, (1936)
8. Londra Seyahati İntibaları, (1939)
9. İstanbul'dan Çoruh'a, (1948)
10. Gördüklerim, Duyduklarım, Duygularım, (1964)
11. Asım Us'un Hatıra Notları: 1930'dan 1950 Yılına Kadar Atatürk ve İsmet İnönü Devirlerine Ait, (1966)

2.10. Ahmet Cevat Emre'nin Hayatı ve Eserleri

1 Eylül 1876'da Girit'in Resmo şehrinde dünyaya gelen Emre, henüz 3,5 yaşındayken zahire ticareti ile uğraşan babasını kaybetmiş ve annesi ile Kalives köyü yakınlarında yaşayan anneannesinin yanına taşınarak ve köy hayatına alışmıştır. İlk ve

ortaokulu Kandiye ve Resmo'da tamamladı. İlkokula giderken yakında bulunan Rum okuluna da devam ettiği bilinmektedir. Gümrük memuru olan üvey babası Cafer Bey'in yardımıyla rika yazma ve Türkçe konuşma dersleri aldı (Emre, 1960, s. 9-11). Cafer Bey'in terfisi ile köyden ayrılarak şehre, Yerapetre kasabasına, geldi. Daha sonraki eğitim hayatında da Cafer Bey'in desteğini almıştır.

Yerapetre kasabasından sonra eğitimine Kandiya ve ardından Resmo şehirlerinde devam etmiştir. Bu dönemde Türkçe ile; Arapça, Farsça, Rumca ve Fransızca öğrenmiştir. Yazı hayatına Fransızcadan tercümeler yaparak başlamıştır. Ahmet Cevat, başarılı bir öğrencidir. 1890 yılında Girit valisi Cevat Paşa'nın desteğiyle İstanbul'a eğitim alabilmesi için gönderilmiş, İstanbul'da eğitim gördüğü Kuleli Rüştîyesi'nin son sınıfını ve Kuleli İdadisi'ni birincilikle bitirmiş ve mezun olmuştur. Harbiye'de okuduğu zamanlarda bir arkadaşına yardım ettiği esnada dönemin hafiyelerine yakalanmış ardından İttihat ve Terakki Partisine üye olduğu öne sürülerek sürgüne gönderilmiştir (Emre, 1960, s. 36-57).

Ahmet Cevat'ın Trablusgarp'taki sürgünde Yusuf Akçura, Ali Tevfik gibi isimlerle beraber kalmış ve bu sürgün 1908 yılında II. Meşrutîyetin ilan edilmesinin ardından sona ermiş, otuz bir yaşında Trablusgarp'tan İstanbul'a gelip çeşitli gazete ve dergilerde hem yazarlık hem de muhabirlik yapmıştır. Bununla beraber çeşitli yerlerde öğretmenlik de yapmıştır. Darülmuallimin Türkçe dersi verirken Hüseyin Cahit'in yazmış olduğu Türkçe Sarf ve Nahiv kitabının edebî dili öğretmek için yeterli olmadığını düşünerek, edebî Osmanlı dilinin grameri olduğunu iddia ettiği Lisan-ı Osmanî (1910) isimli eserini yazmıştır. Lisan-ı Osmanî isimli bu kitap, Maarif Vekâleti tarafından Darülmuallimin ve o düzeydeki bütün okullarda ders kitabı olarak kabul edilmiştir. 1910 yılında lise kademesindeki okullarda bu kitap okutulmuş, böylece Ahmet Cevat, Gramerci Cevat (Dilemre) olarak anılmaya başlamıştır. Bir eğitimci olan Ahmet Cevat, farklı sınıf düzeyindeki öğrencilere Türkçe dersi vermekle kalmamış kısa süre içinde tüm rüştiye sınıfları için de sarf ve nahiv kitapları hazırlamış, hazırlanan kitapları Maarif Vekâleti, ders kitabı olarak kabul etmiştir (Emre, 1960, s. 148).

Dönemin ibtidai mektepleri için arkadaşı Mehmet Asım Us ile bir kitap hazırlamışlardır. Bütün derslerin öğretimini kolay bir yöntemle sıraladıkları bu kitaba ise Anadolu Yavrusunun Kitabı ismini vermişlerdir. Kitapta yer alan dersleri paylaşarak

yazmışlardır. Bunlardan din, tarih ve coğrafya konularını Mehmet Asım; dil, kıraat, matematik, muhasebe ve ahlâk konularını ise Ahmet Cevat yazmıştır. Ahmet Cevat'ın dediğine göre bir ya da iki öğretmenli köylerde öğretim kolaylığı sağlaması ve maddi açıdan uygunluğu bakımlarından Anadolu Yavrusunun Kitabı çok ilgi görmüştür. Bu ilgi Azerbaycan ve Kırım Türklerinin dahi bu kitaba müşteri olmasına neden olmuştur (Emre, 1960, s. 226-227). Ahmet Cevat, 1910 yılından 1951 yılına kadar ilkokul, ortaokul, lise öğrencileri için birçok resimli veya resimsiz dil bilgisi kitabı hazırlamıştır. Aynı zamanda dil eğitiminin önemli bir parçasını oluşturan okuma-yazma becerisinin geliştirmesi amacıyla da alfabe ve kıraat kitapları kaleme almıştır.

Ahmet Cevat, iki dönem Çanakkale milletvekili olmuş, 1961 yılında Ankara'da vefat etmiştir (Kollektif, 1993, s. 168).

Ahmet Cevat Emre'nin Eserleri

Kitaplar:

1. Zindandan Hatıralar
2. Cüz. Harbiye'den Taş Kışla'ya (1908)
3. Yıldızın Sonu. (Hadisat-ı İrticaiyyeyi ve Abdülhamid'in Hall'ini musavverdir) (1909)
4. Aile Arasında Malumat-ı Ahlakiye ve Medeniye Dersleri (1912)
5. Bizde Kadın (1328 / 1912)
6. İnkılap-Hakiki Metin Ahlak ile Olur (1912)
7. Lisan-ı Fransevi Tahsili için Mantık-i Usul (1912)
8. Muhtaç Olduğumuz Lisan İnkılabı Hakkında Bir Kalem Tecrübesi (1912)
9. Balkanlarda Akan Kan (Kırmızı-Siyah Kitabı. 1328 Fecayii (1913)
10. Haram Yiyicilik. Felaketlerimizin Esbabı (1913)
11. İktisadda İnkılap (1913)
12. Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı (1917)
13. Yeni Bir Gramer Metodu Hakkında Layıha. Cilt I (1931)
14. Türkçede KelimeTeşkili Hakkında Bir Anket, Cilt I
15. Türkçede Kelime Teşkili Hakkında Bir Anket, Cilt II

16. Türkçenin Hint-Avrupa Dilleriyle Mukayesesi (1933)
17. Dil Yazıları Türkçenin Etimolojisi İçin Metot Araştırmaları (1934)
18. Söz Üretme Kuralları Hakkında Yeni Bir Anket. Ekler Lügatçesi.
19. Dilin Kuralları Üzerine (1938)
20. Eski Türk Yazısının Menşei (1938)
21. Nedim. Hayatı, Seçme Gazelleri, Şarkıları ve Muhtelif Parçaları (1938)
22. Gramerimiz İçin (1941)
23. Muhtaç Olduğumuz Gramer İnkılabı (1941)
24. On Dördüncü Asır Betikleri (1942)
25. Türkçenin Yapılışı (1942)
26. Türkçede İsim Temelleri (1943)
27. Türk Dil Bilgisi. Türkçenin Bugünkü ve Geçmişteki Gelişmeleri Üzerine Gramer Denemesi (1945)
28. Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri. I. Fonetik (1949)
29. Türkçede Cümle. II. İsim Cümlesi (Ayrı Basım) (1955)
30. Atatürk'ün İnkılap Hedefi ve Tarih Tezi (1956)
31. İki Neslin Tarihi (Otobiyografi) (1956)

Ders Kitapları

1. Türkçe Kıraat (1909)
2. Çocuklara Sarf ve Nahiv Dersleri (1910)
3. Lisan-ı Farisî Mükemmel Sarf ve Nahiv (1911)
4. Lisan-ı Fransevi (1911)
5. Musavver Kıraat-i Nafia (1911)
6. Müntehibat-ı Lisan-ı Farisî. Mükemmel Sarf ve Nahiv, I. ve II. Kısım (1911)
7. İlaveli Yeni Elifba (1912)
8. Lisan-ı Arabî. Sarf ve Nahiv Dersleri I. ve II. Kısım (1912)
9. Mektepte Malumat-ı Ahlakiye ve Medeniye Dersleri (1912)
10. Yeni Elifba (1329 / 1913) • Güzel Kıraat (1914)
11. Güzel Hesap (1914)

12. Musahabat-ı Ahlakiye (1914)
13. Resimli Türk Lisanı (1916)
14. Usul-ü Savtiye Üzere Altın Elifba (1916)
15. Resimli Türkçe Sarf (1923)
16. Türkçe Sarf ve Nahiv. Eski Lisan-ı Osmanî. Sarf ve Nahiv (1923)
17. En Yeni Musahabat-ı Ahlakiye (1923)
18. Türkçe Sarf ve Nahiv. Türkçe Gramer (1926)
19. Cümle Usulü. İlk Okuma Kitabı (1927)
20. Hayat ve Tabiat (3 cilt) (1928)
21. Muhtasar Türkçe Gramer (1928)
22. Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat Muhtasar (1928)
23. Mülâhhas Yeni Elifba (Baskı Tarihi Yok) (Tanrıku, 2015).

2.11. İncelenen Eserin Özellikleri

Maarif Nezâreti tarafından ibtidâî mekteplerinde okutulmak üzere kabul edilmiştir. Mehmet Asım Us ve Ahmet Cevat Emre tarafından hazırlanmış olan bu ders kitabında yazarlar kitabın bölümlerini paylaşarak yazmışlardır. Altı sene süren ibtidâî mekteplerindeki eğitim için altı ayrı kitap hazırlamışlardır. Bu kitaplardaki dersler okutuldukları seviyelere göre değişiklik göstermektedirler. İlk iki kitap 1916 yılında yayınlanmıştır (yayınlayan: Kitabhane-i Hilmî-Tüccarzâde İbrahim Hilmî/Matbaa-i Âmire). Kitap, 7-12 yaş arasındaki çocuklar için adım adım, basitten karmaşığa, kolaydan zora ilkelerine uyularak hazırlanmıştır.

Kitaplar ve içerisinde yer alan dersler şu şekildedir:

Devre-i ûla-birinci sene

Mekatib-i ibtidâîyenin birinci sınıflarına mahsustur.

1.Kitap: Malumat-ı diniyye, 2. Kitap: Kıraat ve musahabat-ı ahlâkiye, 3. Kitap: Eşya ve ziraat dersleri, 4. Kitap: Hesap dersleri, 5. kitap: Resim ve El işleri

Devre-i ûla-ikinci sene

Mekatib-i ibtidâîyenin ikinci sınıflarına mahsustur.

1.Kitap: Malumat-ı diniyye, 2. Kitap: Kıraat ve musahabat-ı ahlâkiye/Tarih, 3. Kitap: Eşya ve ziraat dersleri, 4. Kitap: Coğrafya, 5. kitap: Hesap dersleri, 6. kitap: Resim ve El işleri.

Devre-i mutavassıta-birinci sene

Mekatib-i ibtidâîyenin üçüncü sınıflarına mahsustur.

1.Kitap: Malumat-ı diniyye, 2. Kitap: Kıraat ve musahabat-ı ahlakiye, 3. Kitap: Sarf-ı Osmanî, 4. Kitap: Tarih, 5. kitap: Coğrafya, 6. kitap: Eşya ve ziraat dersleri, 7. Kitap: Hesap dersleri, 8. Kitap: Resim ve El işleri.

Devre-i mutavassıta-ikinci sene

Mekatib-i ibtidâîyenin dördüncü sınıflarına mahsustur.

1.Kitap: Malumat-ı diniyye, 2. Kitap: Kıraat ve musahabat-ı ahlakiye (tahrir bu bölümün içinde yer almıştır), 3. Kitap: Tarih-i Osmanî, 4. Kitap: Coğrafya dersleri, 5. kitap: Sarf dersleri, 6. kitap: Eşya ve ziraat dersleri, 7. Kitap: Hesap dersleri, 8. Kitap: Hendese, Resim ve El işleri.

Devre-i âliyye-birinci sene

Mekâtib-i ibtidâîyenin beşinci sınıflarına mahsustur.

1.Kitap: Malumat-ı diniyye, 2. Kitap: Kıraat ve musahabat-ı ahlakiye, 3. Kitap: Sarf (tahrir dersi bu bölümün içinde yer alıyor), 4. Kitap: Tarih, 5. kitap: Coğrafya, 6. kitap: Hesap dersleri, 7. Kitap: Eşya dersleri, 8. Kitap: Ziraat dersleri, 9. Kitap: El işleri dersleri, 10. Kitap: Resim dersleri.

Devre-i âliyye-ikinci sene

Mekatib-i ibtidâîyenin altıncı sınıflarına mahsustur.

1.Kitap: Malumat-ı diniyye, 2. Kitap: Kıraat ve musahabat-ı ahlakiye, 3. Kitap: Sarf ve Nahiv, 4. Kitap: Tahrir, 5. kitap: Tarih, 6. kitap: Coğrafya, 7. Kitap: Eşya dersleri, 8. Kitap: Ziraat dersleri, 9. Kitap: Hesap dersleri, 10. Kitap: Hendese dersleri, 11. Kitap: Resim ve El İşleri.

2.12. İlgili Literatür

Bu bölümde konuyla ilgili olduğu düşünülen araştırmalara yer verilmiştir. Bu çalışmalar makalelerden, yüksek lisans ve doktora tezlerinden oluşmaktadır.

Alparslan (2022), yapmış olduğu çalışmada, Mehmet Asım Us’a ait Amelî Kitâbet-Usûl-i Tahrir adlı dört kitaptan oluşan eseri günümüz Türkçe yazma eğitimi bağlamında incelemeyi amaçlamıştır. Bu incelemenin sonucunda Osmanlının ibtidâî mekteplerinde yazma dersinin ayrı bir ders olarak okutulduğu, yazma eğitiminin ilk olarak hazırlıksız konuşma yapmak gibi uygulamalarla başladığı, konuların sınıf düzeylerine göre farklılık gösterdiği, öğretilen konuların daha da ayrıntılarına değinmek için nasıl, niçin, neden gibi soruların kullanıldığı, yazma eğitiminde ürün odaklı yaklaşımla birlikte süreç odaklı yaklaşımın da yer yer kullanıldığı, planlı yazma sürecine ait aşamaların bulunduğu, yazma konularında günümüzden farklı olarak planı verilmiş örneklerin kullanıldığı sonuçlarına ulaşmıştır.

Atlas (2021), yapmış olduğu çalışmada, “Amelî ve Nazarî Talim-i Kitâbet yahut Mükemmel İnşâ” isimli yazma ders kitabını incelemeye ardından kitabın yazma eğitimindeki yerini belirlemeye çalışmıştır. Bunun sonucunda ilk olarak Faik Reşat hakkında detaylı bir araştırma yapmış ardından yazarın dile bakış açısının Tanzimat sanatçıları ile benzerlik gösterdiğini tespit etmiştir. Kitapta yazarın dil hakkındaki düşüncelerini sıralamıştır ve yazara göre dilin kurallarının öğrencilere öğretilmesi gerektiği, süslü cümlelerden uzak durulması gerektiği, yazılacak fikirlerin önceden planlanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Dağdeviren (2006), yapmış olduğu çalışmada, farklı kütüphanelerdeki yazma eserleri taramıştır ve sonucunda 1918 yılında basılan Usul-i Tahrir adlı eseri tespit ederek incelemiştir. İnceleme sonucunda eserin Latin alfabesine çevrilmesi ve günümüz Türkçe öğretimine dair esasların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bunun sonucunda eserin amacının Türkçeyi doğru ve etkili kullanmak olduğunu bunu yapabilmek için de dilin kurallarının iyi öğrenilmesi gerektiğini söylemiş ve kitapta sadece teorik bilginin ön planda tutulmadığı, uygulamalara sıkça yer verildiği, bulunduğu döneme göre çok daha ileri düzeyde bir kitap olduğunu söylemiştir.

Kurt (2015), yapmış olduğu çalışmada, Süleyman Şevket'in Kavaid-i Tahrir isimli eserinin yazma eğitimi ile ilgili bölümlerini Latin alfabesine aktardıktan sonra eseri günümüz yazma eğitimi kapsamında inceleyerek günümüz yazma eğitiminin içeriğiyle karşılaştırmayı hedeflemiştir. Bundan hareketle eserin ilk bölümünde yazma ile ilgili kuralların yer aldığı, ikinci bölümde metin türlerinin verilerek örneklerle açıklandığı, bu metinlerin nazım ve nesir olmak üzere anlatım türlerine ayrıldığı ve son bölümde vezinlerin detaylı bir şekilde verildiği sonucuna ulaşmıştır.

Ökten (2013), yapmış olduğu çalışmada, ders kitaplarını kronolojik olarak kitapların içeriklerine uygun olarak dizmiş ve yazma dersinin eğitim-öğretiminin yıllar içinde geçirmiş olduğu evreleri göz önünde bulundurarak ele almayı hedeflemiştir. Klasik belâgatın, sanatsal kaygının ve elitist eğitim anlayışının zaman içerisinde etkisinin azaldığı, yazma dersinin amaç ve kazanımlarını belirleyen anlayışın yerini örgün eğitimin hedeflerine ve modern bireyin ihtiyaçlarına bıraktığı, dil ve edebiyat eğitiminin birbirinden ayrılarak üsluba verilen önemin ise azaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Özarslan (2007), yapmış olduğu çalışmada, Tanzimat Devri'nin ikinci yarısından Harf İnkılâbı'na (1928) kadar olan süreçte basılan Türkçe inşâ, kitâbet ve münşeât kitaplarını nicelik açısından belirlemeyi ve sıralamayı hedeflemiştir. Özarslan, bu kitapların muhtevalarına yönelik bir çalışma yapmamıştır. Sadece bu kitapların tam bir dökümünün yapılmadığını söyleyerek ilgili dönemdeki birçok kitabı listelemiştir.

Özlek (2021), yapmış olduğu çalışmada, Türk Edebiyatı'ndaki yazma kuralları ile ilgili bilgi vermek amacıyla yazılan münşeâtları, günümüz Türkçe yazma eğitimi çerçevesinde incelemeyi hedeflemiştir. Özlek, yapmış olduğu bu geniş çaplı araştırmanın sonucunda bilgi vermek amacıyla yazılan münşeâtlarda uygulamaların, kusursuz yazı yazmanın, yazma kurallarını öğretmenin çok önemli olduğunu söylemiştir; yazma eğitiminin, bu eserlerde hem özel hem de resmî yazışmalar sayesinde yürütüldüğü, kaliteli bir yazılı anlatım ürünü ortaya koyabilmenin adımlarının ele alındığını söyleyerek öğretici bir üslupla yazılmış olan bu münşeâtlardaki bilgilerin birçoğunun günümüzde de geçerliliğini koruduğu, bir kısmının ise güncellenip yazma eğitiminde kullanılabileceği sonucuna ulaşmıştır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde; çalışmanın modeli, çalışma materyali, verilerin toplanması, verilerin analizi ve güvenilirlik ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemine dayalı doküman incelemesi kullanılarak metin çözümlemesi yapılmıştır. Doküman incelemesi, elde edilen verilerin sistematik bir şekilde analiz edildiği ve bir konuda bilgi edinilmesine olanak tanındığı bir yöntemdir (Akmanoğlu vd., 2021). “Araştırılması amaçlanan konu ile ilgili bilgi verebilecek kapasitesi olan dokümanların incelenmesi ve betimlenmesini içeren bu yöntem, araştırmada gözlem veya görüşmenin doğrudan yapılamadığı durumlarda, çalışılan araştırma problemiyle ilişkili yazılı/görsel materyallerin araştırmaya veri kaynağı sağlamasına imkân sağlar” (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Çalışma, nitel bir araştırma olmakla beraber karşılaştırmaya dayalı bir çalışmadır. Anadolu Yavrusunun Kitabı adlı eserin içeriği (yazma eğitimi, yazma eğitimine dair yaklaşımlar, yazma eğitiminde kullanılan yöntem ve teknikler, yazma eğitiminin ile ilgili temel kavramlar vb.) günümüz yazma eğitimi ile karşılaştırılmıştır. Bu eserin Türkçe eğitimi içerisindeki yeri ve önemi ortaya konulmuştur. Son olarak çalışmada “Anadolu Yavrusunun Kitabı” adlı eser yazma eğitimi açısından incelenip bulgular yorumlanmıştır.

3.2. Çalışma Materyalleri

Çalışma materyalini ilk defa 1917 yılında basılmaya başlanan ve o tarihten itibaren ibtidâî mekteplerinde okutulan ders kitaplarından biri olan Anadolu Yavrusunun Kitabı’nın 1338 (1920) yılında Orhaniye matbaası tarafından İstanbul’da basılan devre-i âliyyeye mahsus iki kitabı oluşturmaktadır. Kitaplar yazma eğitimi açısından incelenmiştir. İnceleme için bu kitabın belirlenmesinin nedeni kitap yazarlarının yazma eğitimi konusunda çalışmaları bulunan ve bu alanda önde gelen isimler olmalarıdır. Bundan dolayı eserin dönemin yazma eğitimini iyi bir şekilde yansıttığı ve

çalışmamızdaki karşılaştırmaya uygun olduğu düşünülmektedir. Altı kitaptan oluşan bu eserin çalışmamızda son iki devre için hazırlanmış olan kitaplar ile sınırlandırılmasının nedeni ise diğer dört kitapta yazma eğitiminin ayrı bir başlık olarak değil de kıraat ile iç içe verilmesinden kaynaklanmaktadır. Bunlardan hareketle bu ders kitabının son devresinde basitten karmaşığa hazırlanarak her devrede farklı içerik ve başlıklarda verilmiş olan (imlâ, inşâ, tahrir, sarf ve nahiv vs.) yazma eğitimi, yapılacak olan inceleme çalışması için seçilmiştir.

İncelenen Dokümanlar

[Us] Âsım, M. ve [Emre] Cevat A. (1338H/1920). *Anadolu Yavrusunun Kitabı, devre-i âliyye sarf ve tahrir bölümü* (5. kitap). Matbaa-i Orhaniye

[Us] Âsım, M. ve [Emre] Cevat A. (1338H/1920). *Anadolu Yavrusunun Kitabı, devre-i âliyye tahrir, sarf ve nahiv bölümleri* (6. kitap). Matbaa-i Orhaniye

3.3. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında bir nitel araştırma deseni olarak yer alan doküman incelemesi kullanılmıştır. Öncelikle çalışmada kullanılan, “Anadolu Yavrusunun Kitabı” adlı ders kitapları temin edilerek gerekli bölümler Latin alfabesine çevrilmiştir. Kitabın yazılmış olduğu dönemde uygulanan eğitim programının ve kullanılan diğer ders kitaplarının yazma eğitimine nasıl yer verdiğine bakılmıştır. İncelenen kitaplardaki yazma eğitimi ile ilgili elde edilen bulgular günümüzde yazma eğitimi ile ilgili yazılmış makaleler, tezler ve ders kitapları ile karşılaştırılmıştır. Daha sonra tüm bulgular yorumlanmış ve gerekli değerlendirmeler yapılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Çalışma verilerinin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. “Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 224).”

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Tahrir Derslerinin Temel Yapısının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Derslerin veriliş şekilleri sınıf ve öğretmen sayılarına göre değişiklik göstermektedir. Bir öğretmen ve bir sınıfın bulunduğu birleştirilmiş sınıflarda tahrir dersleri bizim de çalışmamızda ele aldığımız gibi devre-i âliyye kısmında beş ders saati olmak üzere ayrı bir başlık altında veriliyordu.

İncelenen altıncı kitabın yazma dersleri bölümünde metne giriş yapılmadan önce Kavaid-i Umumiye (genel yazma kuralları) adıyla bir başlık yer almaktadır. Kavaid-i Umumiye, kısaca yazma eğitimi verilirken kişinin yazı ile ilgili bilmesi gereken temel konuların bulunduğu bölümdür. Bu kurallar verilen bir örnek planın ya da metnin genişletilerek (tevsî) tekrardan yazılması usulü, nasıl ve niçin sorularının kullanımı, kurulan cümlelerin bir amacının olması ve uydurma olmaması olarak sıralanabilir. Bu kurallar ilköğretim eğitiminin tüm basamakları için geçerli olan kurallardır.

Devre-i âliyye için hazırlanmış olan kitaplarda ise tahrir derslerinin temel yapısını şu başlıklar oluşturmaktadır;

Plan vermek, üslubun vasıfları (üslubun evsâfı), yazılacak fikirlerin bulunması (îcâd), fikirlerin sıralanması (tertip), yazma şekilleri (eşkâl-i muharrerât), yazma ödevlerinin düzeltilmesi (yazma vazifelerinin tashîhi)

a. Plan vermek: Altıncı kitapta tavsiye olunacak mevzular başlığının altında yer almaktadır. Plan, tevsî edilmesi (genişletilmesi) istenen metinler için hazırlanan kısa, örnek senaryolar şeklinde verilmiştir. Bu başlık altında altıncı kitapta toplamda 17 adet örnek plan yer almaktadır. Bu senaryoların başlıkları çok çeşitli konuları içerisine almaktadır. Başlıklar şu şekilde sıralanmıştır: Dişler, Merdivenin Altı ve Üstü, Dalgın Bir Ulema, İhtimalin Neticesi, Haris Olmak, Cesur İnsaniyetli Bir Asker, Bir Zabıt Tarafından Ailesine Mektup, Dil, Nimetşinaslık, Doğruluk, Oğuldan Babaya Mektup,

Yangın, Güzel ve Faydalı, Az Tamah Çok Zıyan Verir, Muavenet-i Müttekabile, Keman Çalmak, Kur'a Efradı.

İncelenen beşinci kitabın yazma dersi için ayrılan bölümünde de plan başlığı altında kısa metinlere yer verilmiştir. Bu planlara altıncı kitaptaki gibi özel başlıklar verilmemiştir. Yazma dersinin ana konusu tasvirin nasıl yapılacağı olmuştur. Bundan dolayı verilen planların birçoğu öğrencilere çeşitli konular hakkında tasvir alıştırmaları yaptırmak için eklenmiştir.

Bu planlar aşağıdaki örneklerde gösterildiği şekilde verilmiştir.

Plan

Tembel çocuk sabahleyin ne vakit kalkar, yataktan kalkınca ne yapar, mektebe ne vakit gelir, mektepte muallim dersi verirken tembel çocuk ne yapar, tembel çocuğun hâli, kıyafeti nasıl olur, tembel çocuk imtihanlarda muvaffak olabilir mi, tembel çocuğu diğer kimseler severler mi, tembel çocuk mektepten çıkınca ne olur?

Tahriri vazife (3): Bir çalışkan çocuğu tasvir ediniz (5. kitap, Tahrir dersleri, s. 236).

Cesur İnsaniyetli Bir Asker

Plan

1-Bir yaz günü akşamüzeri demiryolu güzergâhı bir mesirede birçok halk toplanmış (Bu mesireyi tasvir ediniz).

2-Üç yaşında bir çocuk demiryolu üzerinde bulunuyor. Tren süratle geliyor, çocuk farkında değil.

3-Herkes bunu görünce telaş eder, kimse yardım edemez. Bir asker hemen gelir. Çocuğu kurtarır.

4-Nefesin cesaret ve insaniyeti takdir olunacak (6. kitap, Tahrir, s. 402).

Örneklerden de anlaşılacağı üzere verilen kısa planların içerisine parantez içerisinde tasviri istenen kısımların nereler olduğu özellikle belirtilmiştir. Bu yöntem ile öğrencinin bir konuyu gözünde canlandırarak hayal dünyasından yararlanması

sağlanmıştır. Öğrenci kelime haznesine bağlı olarak bu metni istediği şekilde genişletip geliştirebilir.

b. Üslup: Üslup konusunda tahrir bölümünde yer alan metinlerin birçoğunda bir yazıda kullanılan üslubun nasıl olması gerektiği yer almaktadır. Aşağıda üslup hakkında kitapta sürekli tekrarlanan önemli konular verilmiştir:

- Yazılacak metnin ifadesi gayet sade olmalıdır. Yani şifahen ifade meram ederken nasıl söylenirse tahrirde de ondan ayrılmamak gerekir.
- Tantanalı lafızlarla şekillenmiş doğal olmayan bir dil kullanılmamalıdır. Arapça ve Farsça sözcükleri kullanmak bir marifet olarak görülmemelidir.
- Yazılacak olan cümle metinde yeni bir anlam ortaya çıkararak farklı bir pencere açacaksa kısacası bir amaca hizmet edecek semetine eklenmeli yoksa gereksiz tekrardan muhakkak kaçınılmalıdır.
- Mektup gibi karşıda bir okuyucunun olduğu metinler yazılırken muhataba göre yazıda kullanılan üslup da değişiklik göstermelidir. Örneğin, bir öğretmene yazılan mektupta kullanılan üslup ile arkadaşına yazılan mektup arasında bir üslup farkı olmalıdır.

İncelenen “Bayram Tebriği” adlı mektup türünde yazılmış olan metinde öğrencilere aynı metin iki farklı üslupta yazılarak verilmiştir. Yukarıda belirtilen kurallara uygun olarak yazılan metnin ardından “Fena yazı” başlığıyla aynı metin yukarıda verilen kurallar tamamen ihlal edilerek tekrar sunulmuştur. Bu yöntem öğrencilerin üslubun anlamak ve anlaşılabilirlik adına, yazının vazgeçilmez bir ögesi olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

c. İcâd-ı efkâr ve tertip:

İncelenen metinde bu başlıklar şöyle açıklanmıştır:

İcad-ı efkâr:

Kaide: *Yazılacak fikirleri bulmak: Buna (icad) derler. Binaenaleyh yazı yazmaya başlamadan evvel düşünmek lazımdır. Yazılması icab eden fikirleri bulmak için yazıcı*

(niçin, nasıl) suallerini sorarak bunlara verilecek cevapları kayıt ve zabt etmelidir (6. kitap, Tahrir, s. 365).

Metinlerde verilen alıştırmalarda plan kısmı genel olarak öğretmen tarafında verilmektedir fakat bu örnek planın genişletilmesi gereken bölümler öğrenciye bırakılmıştır. Öğrenci bu bölümleri yazarken gerek onun işini kolaylaştırmak gerek de konu dışına sapmasını engelleyerek plan dâhilinde kalabilmesi için uygun yerlerde nasıl ve niçin soruları ile yönlendirmeler yapılmıştır.

Tertip: Metinde tertip sözcüğü ile kastedilen şudur:

Tertip demek yazılacak fikirleri lazım geldiği vechle sıraya dizmektir. Efkârı tertip için mevzuyla kaleme almadan evvel küçük bir planını yapmak iktiza eder. Bu küçük planı yapmak için de en iyi vasıta ibtida şunu sonra bunu söyleyeceğim diye düşünmekten ibarettir (6. kitap, Tahrir, s. 373).

İcat edilen, bulunan fikirlerin not alınmasının ardından uygun bir sıralama ile verilmesi gerektiği “Hizmet Talebi” adlı metinde uygulamalı olarak gösterilmiştir. Aynı cümlelerden oluşan İki metin verilmiş ve bunlardan birinde verilen fikirler mantığa uygunken diğesinde mantığa uygun bir sıralama ile yazılmamıştır. Fikirlerin düzgün bir sıralama ile yer aldığı metin karşıdaki okuyucunun zihninde daha az soru işareti bıraktığından bir yazı oluşturulurken fikirlerin tertibinin de ne denli önemli olduğu iki metin birbiri ile karşılaştırılarak ortaya konmuştur.

d. Yazma şekilleri (eşkâl-i muharrerât): Yazma şekillerinden kasıt kitapta verilen metin türleridir. Kitabın yazıldığı dönem gereği günlük hayatta sıklıkla başvuru olan mektubun türü karşıdaki muhataba göre değişiklik göstermektedir. Bu kavram genel olarak mektup türünün çeşitlerini içine almaktadır. İncelenen kitapta mektuplar için ayrılan bölümün başlığı olarak eşkâl-i muharrerat kavramı kullanılmıştır.

e. Yazılara verilen düzeltme/dönüt: Verilen ödevlerde öğrencilerin hata payını azaltmak için metnin planı verilmeden önce kısa bir paragraf ile oluşturulması istenen yazının ne gibi özellikler taşıması gerektiği anlatılmıştır.

Mektup gibi türlerde metin oluşturulması istenildiğinde o metnin giriş kısmından itibaren öğrencinin özellikle yazısında dikkat etmesi gereken hususlar sıralanmıştır. Aşağıda bir yazı ödevi öncesinde öğrenciden yazı ile ilgili istenen birkaç kural verilmiştir:

1- Atideki mektubu sade üslup ile yazınız.

2- Mektubun ilk saftı mümeyyizesi tabii olmalıdır.

3- Tantanalı lafızlar, müzeyyen cümleler tahrir edecek yerde mektup yazarken hitap edilen şahsı orada kendi yanında hazır farz ederek ona hitaben söz söyler gibi ifade-i meram etmelidir (6. kitap, Tahrir, s.380-381).

Verilen örnekten de anlaşılacağı üzere henüz yazıya başlamadan önce öğrenci yazısının doğal, sade, anlaşılır vb. özellikler taşıması gerektiğini görmektedir. Bazı örnekler verilerek öğrencinin kötü yazı ve iyi yazı arasındaki farkları görmeleri sağlanmış ve öğrenciler aslında kendi hatalarını daha açık bir şekilde görebilme fırsatı elde etmişlerdir.

4.1.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Tahrir Derslerinin Temel Yapısının Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişisine Dair Bulgular

Türkçe Dersi Öğretim Programı giriş, öğretim programının uygulanması ve öğretim programının yapısı olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır (MEB, 2018, s. 19).

Her sınıf düzeyi için kazanımlar belirlenmiş ve bu kazanımlar dört temel dil becerisinin altında gruplanmıştır. Dört temel beceriden biri olan yazma becerisi için de hedeflenen kazanımlar belirlenmiş ve bu başlık altına uygun şekilde yerleştirilmiştir. Yazma becerisinin temel yapısının bu kazanımlar etrafında şekillendiği söylenebilir. Programda toplam 133 yazma kazanımı yer almıştır. Bazı kazanımların gerçekleştirilmesinde dikkat edilecek hususlar ilgili kazanımların altında açıklamalı olarak verilmiştir.

Günümüz Türkçe dersi öğretim programlarında ardışıklık söz konusudur. İlköğretimden itibaren öğrenciler konuları gelişim dönemlerine göre ardışık bir şekilde alırlar. Seneler birbirinden bağımsız değildir ve konular birbirini sarmal bir yapı ile takip eder. Yazma becerisinin öğrencilere kazandırılması da tıpkı diğer derslerde olduğu gibi

bazı ilkelere bağılı olarak yapılmaktadır. Basitten karmaşığa, genelden özele ve somuttan soyuta bu ilkelerin en önemlilerindendir. Bu ilkelerin programın temel yapısını oluşturmalarının nedeni öğrencilerin gelişim dönemlerinin göz ardı edilmemesi ve bireysel farklılıkların dikkate alınmasıdır (MEB, 2019).

İncelenen kitapta yazma eğitimin basitten karmaşığa, genelden özele, somuttan soyuta vb. ilkelere sarf ve nahiv bölümünde uyduğu görülmektedir. Altı kitaptan oluşan bu eserde kelime ve cümle bilgisi birinci sınıftan altıncı sınıfa doğru kolaydan zora sistemli bir şekilde ilerlemiştir. Son sınıf düzeyinde verilen metinler ve alıştırmaların daha da zorlaştığı görülmektedir.

Yazma becerisinin kazandırılmasında günümüz programlarında yazma öncesi, esnası ve sonrası olmak üzere üç bölüm belirlenmiştir. Sırasıyla bu bölümlerde neler yapılabileceği söylenmiştir. İncelenen kitapta da yazma öncesinde yapılması gereken hazırlıklardan söz edilmiştir fakat bu durum günümüzde kullandığımız ders kitaplarındaki gibi belirgin bir şekilde ayrılarak adlandırılmamıştır.

2019 Türkçe Öğretim Programından hareketle Süreç ve Tür Temelli yazma yaklaşımına örnek olarak bir dilekçenin yazım aşamaları şu şekilde verilmiştir:

Örnek olay: Öğretmen fazla detaya girmeden dilekçe ile ilgili bilgi verir. Öğrencilerin dilekçe yazabilecekleri bir örnek olay düşünülür. Örnek olaya göre “İlçede park sayısı yetersizdir. Bu durumdan şikâyetçi olan öğrenciler park yapılmasını talep etmektedir.” Bu talebin yazılı bir şekilde ifade edilmesi gerekmektedir. Örnek olaydan hareketle kurum, kuruluş, kişi, resmiyet, arz etmek, istemek gibi kavramlar üzerinde durulur. Oluşturulacak olan yazılı metnin nereye, nasıl yazılacağına dair öğrencilerin bilgisine başvurulur.

Amaç: Öğrencilerin “Dilekçenin yazılma amacı nedir?” ve “Dilekçe kime/kimlere yazılır?” sorularına cevap verebilmeleridir.

Yazının söylemi ve şekli üzerine düşünme: Öğrenciler “Dilekçe nasıl yazılmıştır, dilekçe hangi bölümlerden oluşmaktadır, dilekçede nasıl bir dil kullanılmaktadır?” sorularına cevap vermeye çalışır.

Planlama: Öğretmen, öğrencilerden dilekçe yazılabilecek başka olaylara örnek vermelerini ister. Öğrenciler bunun üzerine beyin fırtınası tekniği ile düşüncelerini sınıfta paylaşır.

Taslak: Öğretmen dilekçenin nasıl yazılacağı hakkında bilgi verir. Öğrenciler, bu bilgiden hareketle dilekçenin bölümlerini ve işlevlerini anlar. Ardından öğretmen ve öğrenciler süreç odaklı yazma modelinin beş aşamasına sırasıyla uyarak beraber yazma çalışmasını gerçekleştirmiş olurlar.

Yayınlama: Öğrenci, süreç odaklı yazma yaklaşımı sayesinde oluşturmuş olduğu metni gerekli düzeltmelerden sonra paylaşır (Göçer ve Kurt, 2022, s. 345).

İncelenen metinde de dilekçe yazma uygulamaları yapılmıştır ve örnek durumlar verilmiştir. Bu durumdan hareketle yukarıdaki adımlardan birçoğunun uygulandığı da görülmüştür. Öğrencilere örnek olayın içerisinde üslup, yazının biçimi ve kuralları ile ilgili uyarılarda bulunulmuş ve sorular ile metin içerisinde öğrenciler yönlendirilmeye çalışılmıştır.

4.2. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Kullanılan Yazma Öğretimi Yaklaşımlarının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Yazma eğitiminde genellikle iki yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri ürün temelli yazma yaklaşımı diğeri ise süreç temelli yazma yaklaşımıdır.

İncelenen kitabın tahrir kısmında bu iki yazma yaklaşımının da kullanıldığı görülmüştür. Ürün temelli yazma yaklaşımı, süreç temelli yazma yaklaşımına oranla daha fazla yararlanılan bir yazma yaklaşımı olmuştur. Tamamen ürün temelli ya da süreç temelli bir anlayış ile hareket edilmemiştir.

Kitapta ürün temelli yazma yaklaşımının daha çok benimsendiğini görmekteyiz. Çünkü birçok metin oluşturulurken öğrenciden istenen şey kusursuz bir metin ortaya koymasıdır. Bunun ile ilgili kitapta sık sık kaide adı altında uyarılarda bulunulmuştur. Bu kaideler bir yazıda bulunması gereken biçimsel özelliklerden bahsetmektedir. Badger ve White' a göre: "Ürün temelli yaklaşımda doğru dil kullanımı oldukça önemlidir. İyi bir

yazının yazılması ve değerlendirilmesinde dil bilgisi, kelime kullanımı, cümle ve ona bağlı biçimsel yapıların kullanımına bağlıdır (Badger ve White, 2000, s. 153).”

Bu açıdan bakıldığında doğru dil kullanımı, kelime kullanımı, cümle ve ona bağlı biçimsel yapıların kullanımı ile ilgili kitapta yer alan şu bölüm örnek olarak verilebilir:

Hitap

(ziyarete)

- 1- *Bir yabancının yanına girdiğimiz vakit bir temennâ ederek şöyle söze başlarız: efendi, efendim, beyefendi, beyefendi hazretleri...*
- 2- *Sevdiğimiz bir dostumuzu, bir arkadaşımızı ziyaret ettiğimiz vakit musâfaha ederiz.*
- 3- *Başka bir memlekete gidip geldiğimiz vakit pederimizin, validemizin ellerinden öperiz.*
- 4- *Bizden yaşlı olan ve kendisine hürmeti mahsusamız bulunan bir zatın yanına girdiğimiz vakit hürmetle selamladıktan sonra hitap ederiz.*

Elkâb

(mektupta)

- 1- *Bir yabancıya mektup yazdığımız vakit şöyle başlarız: efendi, beyefendi, beyefendi hazretleri.*
- 2- *Bir mektupta şöyle deriz: azizim, azizim efendim, kardeşim, aziz kardeşim...*
- 3- *Bir mektupta şöyle deriz: babacığım, sevgili babacığım, aziz valideciğim...*
- 4- *Bir mektupta şöyle deriz: Muhterem efendim, üstad muhterem efendim.*

Hatime

(mektupta)

- 1- *Bir mektupta şöyle deriz: Baki sıhhat ve afiyet üzere olasınız efendim ihtirâmât-ı mahsusamı arz ile kesbi şeref eylerim efendim.*
- 2- *Bir mektupta şöyle deriz: Baki devam hulus-i ... baki sıhhat u afiyet kardeşim.*
- 3- *Bir mektupta kemali iştîyak ile ellerinizden öperim pederim, efendim ellerinizden öperim ve hayır duanızı dilerim valideciğim.*

Veda

(ziyarete)

- 1- *Bir yabancıyı ziyaretten avdet ederken şöyle deriz: Allah’a ısmarladık,*

Hüda'ya emanet olasınız efendim.

- 2- *Bir arkadaşımızdan ayrılırken ellerini sıkarak musâfaha eyleriz.*
- 3- *Bir müddet için peder ve validemizden ayrılırken ellerinden öperiz.*
- 4- *Kendimizden çok yaşlı olan yahut yüksek rütbede bulunan bir zattan ayrılırken kemali ihtiram ile selamlarız.*

İşte bu suretle mektubu alacak olan zatın hal ve mevkii düşünülecek olursa nasıl bir hitap ile mektuba başlayacağı nasıl bir hatime ile ona nihayet verilmek lazım geleceği kolayca bulunabilir.

Zikredilen hitap ve hatimeler birer numunedir. Herkes mektup yazacağı kişinin hali şanıyla ve mektupta bahsedilecek şeylerin icabâtı ile mütenasip olan ibtida ve intiha tabirlerini icad edebilir. Şu noktaya dikkat etmek lazımdır ki söz söylerken yapıldığından ziyade yazıda... edebi nezaket etmelidir. Misal bir zata lisan ile hakkımdaki latifenizden dolayı teşekkür ederim denildiği halde mektupta hakkı acizanemde ibzal buyurulan lütfkârlıktan dolayı arz ederim diye yazmak daha münasiptir (6. kitap, Tahrir, s. 384-385).

Örnekte görüldüğü üzere öğrencilerin özellikle mektup gibi türlerde bir metin oluştururken belli kalıplara uymaları gerektiği söylenmiş ve söz söylerken yani günlük konuşma dilinde yapılandan çok yazıda ayrı bir nizam ve edebi nezaketin kullanılması gerektiğinden bahsedilmiştir. Bu şekilde kalıplar ile öğrencilerin yazacakları metinler belli bir çerçeve içerisinde kalarak birbirine benzer şekilde bir düzen içerisinde oluşturulmuştur.

Ürün odaklı yaklaşımı süreç odaklı yaklaşımdan ayıran en önemli özelliklerden biri de bir yazının ölçme ve değerlendirme aşamasıdır denilebilir. Kitapta ilk olarak ölçme ve değerlendirme sürecinde olması gereken bireysel farklılıklara uygun şekilde hazırlanan özel bir yazma uygulaması bulunmamaktadır. Bunun yerine öğrencilerden istenen belirli şablonlara uygun şekilde hareket ederek kurallara uygun, açık, anlaşılır bir ürün oluşturmalarıdır.

Dil bilgisi sarf ve nahiv olarak ayrı bir ders olarak verildiğinden dolayı bir araç olarak görülmekten ziyade amaçlar arasında yerini almıştır. Kelime ve cümle tertipleri üzerinde ısrarla durulmuş ve yazı üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir.

Süreç temelli yazma yaklaşımının kullanılmasına ise en sık plan yapma, taslak çıkarma gibi dilbilimsel becerilerin ön plana çıkarılmasında görüyoruz. Sürekli olarak plan başlığı altında oluşturulan örneklerde verilen çeşitli olayların gelişimi ve sonucu hakkında düşünülmesi, tasavvur edilmesi istenilmiştir.

Bu duruma örnek olarak şu planlar verilebilir:

Temrinler: Atideki mektup mevzularını kaleme alınız.

1- Pederiniz ticaret maksadıyla diğer bir memlekete gitmiş. Orada iken bayram hulul ediyor. Bu nedenle pederinize bir tebrikname yazınız ve aileniz hakkında malumat veriniz.

2- Asker ocağındasınız giderken ebeveyninizden aldığınız para tükeniyor. Kendilerinden her aybaşı muntazam bir miktar para istiyorsunuz. Buna dair pederinize bir mektup yazınız.

3- Arkadaşlarınızdan birisiyle darılmışsınız. Bunun için bir sebep bulunuz. Sonra itidal düşününce kendinizin haksız olduğunuzu anlıyorsunuz. Kusurunuzu itiraf ederek arkadaşınızın affını rica ediniz.

4- Bir mektep şakirdi gelecek perşembe günü gelemeyeceğinden bahs ile müsaade ister. Bunun için bir sebep bulunuz. Bu suretle kaybolan zamanı tezmin edeceğini vaad eder nasıl?

5- Karanlık bir evde oturuyorsunuz. Evin penceresi kırık, kiremitleri bozuk, kış yaklaşıyor. Hane sahibine bir mektup yazarak icab eden tamiratın icrasını rica ediniz.

6- Hane sahibi muvafakat ediyor yalnız bazı mevaniden dolayı tamiratın iki hafta sonra yapılması lazım geliyor. Bu mevaniyi tasavvur ediniz. Binaenaleyh müstecirden biraz bakılmasını rica ediyor (6. kitap, Tahrir, s. 399).

Yukarıda mektup türü ile ilgili verilen planlar öğrencilerin günlük hayatta karşılaştıkları çeşitli durumlar hakkındadır. Konuların hayatın içinden olması öğrencilerin derse güdülenmesini sağlar. Birkaç planda karşılaşılan sorunlara çözüm yolları bulmak gerekmektedir. Bu durum öğrencilerin yaşam becerilerini geliştirmesinin yanı sıra daha yaratıcı düşünmelerine olanak sağlamıştır.

Dördüncü planda bir öğretmenin perşembe günü okula gelemeyeceği söylenir ve öğrencilerden bunun nedeninin ne olabileceğini düşünmeleri istenir. Ardından öğretmenin boşa geçen bu zamanı telefı edeceğini söylemesi üzerine öğrencilere, öğretmenin bunu nasıl yapacağı sorulmuştur. Bir öğrencinin metni yazarken o metne karşı farkındalığını arttırmanın en güzel yollarından biri de devamlı olarak onu sürecin içine katmak ve böyle sorularla onu kısıtlamaktan ziyade metin üzerindeki etkinliğini arttırarak yazdığını sorgulayan bir birey olmasına katkı sağlamaktır.

4.2.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Kullanılan Yazma Öğretimi

Yaklaşımlarının Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular

Günümüz yazma eğitiminde ürün temelli yaklaşım terk edilerek süreç temelli bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşım hazırlık aşamasından değerlendirme aşamasına kadar bütün basamaklarda ürünü değil de süreci esas almaktadır. İncelenen kitapta yazma eğitiminin genel olarak ürün temelli bir yaklaşım ile verildiğini söyleyebiliriz. Bireysel farklılıkların yazma sürecinde dikkate alınmaması, öğrencileri yazmaya karşı isteklendirecek, onlara yazmayı sevdirecek bir bakış açısının bulunmaması bunlarla birlikte ürünün merkeze alınması bu durumu destekler niteliktedir.

Yazma konusunu öğrencilerin belirlememesinden dolayı yaratıcı yazma becerisinin de önü kesilmiştir. Yaratıcı yazma süreci sözel yaratıcılığın yazıya uyarlanmasını kapsar. Farklı türlerde roman, öykü, senaryo, oyun, deneme metni, anı, şarkı sözü, şiir gibi özgün olan ve yazarın kendisini ifade edebilmesini sağlayan yazılar yaratıcı yazma sonucu ortaya çıkmaktadır (Bayat, 2020, s. 276).

Ürünün biçim ve içerik açısından kusursuz olmasının istenmesi dilekçe, mektup benzeri metinlerin resmî kurumlara yazılıyor olması ve yazım açısından kusurlu olanların işleme alınmamasından ya da yanlış anlaşılmalara sebep olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Bu durum öğrencilerin hayal güçlerinin ve eleştirel düşünme becerilerinin yazma yoluyla gelişmesinin önünde bir engel olarak görülmüştür.

Dil bilgisinin bir araç değil de amaç olarak öğretildiği görülmektedir. Sarf ve Nahiv bölümü oldukça yer kaplamakta ve gerek tanımların sıklığı gerek de fiil

çekimlerinin ayrıntılı olarak verilmesinden dolayı öğrencilerin ezbere yönelmesinin önü açılmaktadır.

Bu bölümün kitapta ayrı bir başlık olarak verilmesi ve metinlerden tamamen bağımsız olması öğrencilerin öğrenme süreçlerinin de güçleşmesine neden olmuştur. Bu bölümde örnekler kelimeler ve cümleler ile sınırlı kalmış daha üst bir yapının içerisine dâhil edilmemiştir. Paragraftan ve metinlerden bağımsız şekilde işlenen dil bilgisi konuları bağlamdan hareketle öğrencinin bir yorumda bulunmasını engellemiştir.

4.3. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Kullanılan Yazma Öğretim Yöntem ve Tekniklerine İlişkin Bulgular

Kitapta yazma eğitimi için kullanılan sınırlı sayıda yöntem ve teknik vardır. Bunlar şunlardır: not alma, kontrollü yazma, metni tamamlama.

Not alma: Bu yöntem hem yazma öncesi hazırlık sürecinde hem de yazma esnasında kullanılmıştır. Yazma öncesinde plan hazırlanırken yazının omurgasını oluşturacak önemli düşüncelerin bir kenara not alınması gerektiği sürekli belirtilmiştir. Bu duruma örnek olarak:

Binaenaleyh yazı yazmaya başlamazdan evvel düşünmek lazımdır. Yazılması icab eden fikirleri bulmak için yazıcı (niçin, nasıl) suallerini sorarak bunlara verilecek cevapları kayıt ve zabt etmelidir (6. kitap, Tahrir, s. 365).

Kayıt ve zabt edilmesi istenilen fikirlerin daha sonra mantığa uygun bir sıraya dizilmeleri istenilmektedir. Öğrenci not aldığı fikirleri organize ederek sistemli çalışma becerisi kazanmış olur. Yazı yazmakta olduğu gibi not alırken de öğrencinin sadece gerekli noktaları sade bir dille not alması gerektiği belirtilmiştir. Bu parçalar halinde olan notların, fikirlerin bütünleştirilmesi sürecinde öğrenciye kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

İkinci bir aşama olan yazma sürecinde ise not alma neredeyse en önemli yöntemlerden biri halini almıştır. Anadolu Yavrusunun Kitabı'nda yazma eğitimi verilirken kullanılan nasıl ve niçin soruları kısa bir paragrafı çok kapsamlı bir metin haline getirmiştir. Neredeyse her cümlemin arkasından parantez içinde verilen bu sorular ile bu sorulara cevap niteliğinde alınan notlar tevsi (genişletme) usulünün de oluşmasına zemin

hazırlamıştır. Bir yazı okunurken sürekli olarak önemli görülen kısımlar hakkında not tutmak gerekmektedir ki sorulan bu sorulara cevap verilebilsin.

Kontrollü yazma: Öğretmen bir konuyu, konunun içeriğini ana fikrini, olay örgüsünü belirleyip öğrencilere yazma sürecinde rehberlik eder. Bu yöntemde amaç sözcüklerin ve yapıların doğru biçimleriyle yazılmalarını sağlamaktır. Kontrollü yazma üç şekilde yapılabilir. İncelenen kitapta ise iki şekline yer verilmiştir.

Bunlar şöyledir:

Uygulama sırasında, öğrencilere örnek bir metin verilerek öğrencilerden metinde geçen anahtar kelimeleri de kullanarak yeni bir metin oluşturmaları istenir.

Bir paragrafı oluşturan cümlelerin yerleri değiştirilir. Öğrenciler cümleleri mantık akışına uygun olarak paragrafı yeniden oluştururlar.

Öğrencilere örnek metin verilerek anahtar kelimelerin kullanılmasıyla oluşturulacak olan yeni metinlerden bazıları şöyledir:

Nimetsinashlık

1. *Bir kış akşamı bir dilenci çocuğu sokakta dileniyor. (Çocuğun hâlini, gelip geçenleri tasvîr ediniz) biri bir lira veriyor.*
2. *Çocuk koşuyor: -Onluk yerine altın vermişsiniz. - Senin olsun! - Siz kimsiniz? (Efendi bir tâcir idi. İsmini söyle.)*
3. *On beş yirmi sene sonra o Efendi'nin işi bozulur, iflas edecek bir hale gelir.*
4. *Odasında düşünürken o bir lira ile ticaret edip servet sâhibi olan dilenci çocuk gelir, hâlini görür (Mükâleme ettiriniz) ve tâcire küllî miktarda para vererek felaketten kurtarır (6. kitap, Tahrir, s. 403).*

Bu örnek metin öğrenciler için yazılacak olan yazının hemen hemen bütün hatlarını çizmiştir. Bu durumda öğrenciden beklenen içeriği verilenlerden faydalanarak kendinin oluşturmaları ve yeni bir metin elde etmesidir. Bir paragrafı oluşturan cümlelerin yerlerinin değiştirilerek mantıklı bir metin oluşturulması istenilen duruma örnek olarak şu verilebilir:

Hizmet Talebi

Hüsni'nin Vazifesi

Dersaadet'te yemiş çarşısında yağcı (Sadık) Efendi'ye.

1-Ben on dört yaşımdayım. Yazı yazarım, hesap yaparım, mektup kaleme alabilirim.

2-Ebeveynimi tanırsınız. Gekbuze'de sizin çiftliğin yanında çiftçilik eder.

3-Mektebi ibtidâiyeden şahadetnamemi aldım.

4-Bana tevdi edeceğiniz işte bütün gayretimle çalışacağımı arz ederim.

5-Yazıhanenizde bir yer boş olduğunu haber aldım ve bu işte istihdamımı şiddetle arz ediyorum.

6-Ebeveynim sizin civarınızda ikamet eder ve bir çiftlikte çalışırlar. İhtiramâtı acizanemin kabulünü rica ediyorum efendim.

Tashihi

1-Yazıhanenizde bir yer boş olduğunu haber aldım. Bu işte istihdamımı şiddetle arz ediyorum.

2-Ben on dört yaşımdayım. Yazı yazarım, hesap yaparım, mektup kaleme alabilirim.

3-Mekteb-i ibtidâiyeden şahadetnamemi aldım

4-Ebeveynimi tanırsınız. Gekbuze'de sizin çiftliğin yanında ziraatla iştigal ederler.

5-Bana tevdi edeceğiniz işte bütün gayretimle çalışacağımı arz ve temin ederim. İhtiramâtı acizanemin kabulünü rica ederim efendim.

İzahat

Hüsni'nün vazifesinde tamamen söylenmesi gereken fikirler mevcut ise de bu fikirler bir tertip ve intizam dâhilinde değildir. Recai'nin asıl maksadı şunu söylemektir: Efendim yazıhanenizde bir boş yer olduğunu haber aldım ve bu işte istihdamımı şiddetle arzu ediyorum. Binaenaleyh her şeyden evvel bu fikri yazmak iktiza eder. Lakin Recai bu işi yapabilir mi? (2) Evet çünkü on dört yaşındadır. Yazı

yazar. Bunun delili de (3) şudur: Mektepten şahadetnamesini almıştır. Lakin Recai iyi bir adam mı? Kimin oğludur? (4) Evet, Sadık Efendi ebeveynini tanıyor. Tanımasa bile malumat almak kolaydır. Nihayet (5) işte Hüsnü hizmet edeceğine dair sonuncu cümleye gelince buna lüzum yoktur. Cümleye gelince (6) buna lüzum yoktur. Çünkü faydasızdır (4) numaralı fikrin manasını tekrardan ibarettir. Binaenaleyh tashihinde (6) numaralı fikre tay edilmiştir. Şimdi bu vazifeden ameli bir ders çıkaralım: Fikirler bulunduktan sonra ibtida şu fikri sonra bu fikri yazacağım diye düşünmek yani fikri kaleme almazdan evvel numara sırasınca yazı ile küçük bir plan yapmak iktiza eder. Her numara ve yazılacak mektup ve makalenin bir fıkrasını teşkil eyler (6.Kitap, Tahrir, s. 374-375-376).

Örnekte ve izahat kısmında anlatılmaya çalışılan durum, kontrollü yazma tekniğinin öğrencilere kazandırmayı hedeflediği, fikirleri bir mantık sırasına göre sıralayabilme becerisiyle aynı doğrultudadır.

Güdümlü yazma: Öğretmen tarafından verilen bir konu sınıf ortamında çeşitli yönleriyle tartışılır. Tartışmanın sonunda öğrencilerden istenen, konuyla ilgili duygu ve düşüncelerini yazmalarındır.

İncelenen kitapta güdümlü yazma tekniğinin kullanılış şekline örnek olarak tavsiye olunacak mevzular başlığı altında “Su” adlı, sorulardan oluşan kısa metin verilebilir.

Su

Plan:

Sabahleyin uykudan uyandığınız zaman suyu nasıl kullanırsınız, bundan başka suyu daha ne gibi temizliklerde kullanırsınız, su bizim için gıda olarak ne gibi hizmetler görür, tarlalar, bahçeler suya muhtaç mıdır, su değirmenlerinde su nasıl kullanılır, su buhar haline geçince nerelerde kullanılır, hastaları tedavi için kullanılan sular var mıdır, yeryüzünde su kaybolsaydı ne olurdu? (5. kitap, Tahrir, s. 249).

Yukarıdaki metinde yer alan sekiz sorudan hareketle öğrenciler deneme türünü ya da başka bir metin türünü kullanarak duygu ve düşüncelerini aktarabilirler. Verilen

metnin hemen altında ateş ile ilgili benzer sorular sorularak öğrencilerden bu sorulardan hareketle küçük bir makale yazmaları istenmiştir.

Metni tamamlama: Duygu ve düşüncelerin yazılmasında genellikle kurmaca metinleri tamamlamaya yönelik başvurulmuş bir tekniktir. Beklenen şey duygu, düşünce ve olayların tamamlanması istenilen kısma anlamsal ve mantıksal olarak bütünlük sağlamasıdır.

İncelenen kitapta metni tamamlama tekniğinin kullanıldığı metinler şunlardır:

Az Tamah Çok Zıyan Verir

Plan 1-Bir yaz günü sabahleyin iki köylü bir kasabaya gidiyordu (niçin, nasıl?). 2-Giderken biri durdu, öteki haydi vakit geçiyor yürüyelim dedi. Beriki de sen gidedur ben yetişirim diye cevap verdi (ikisini muhâvere ettiriniz). 3-Gitmek istemeyen yerdeki bir kestaneye göz koymuştu. Bunu gören arkadaşı koştu. Ondan evvel alınca kestane benimdir, senindir diye kavga çıktı, bölüşemediler. 4-Oradan geçen bir sarıklı hoca araya girdi, kestaneyi aldı. Kabuklarından birini birine, birini ötekine verdi. İçini de kendi yedi. 5-Netice-i ahlakiye. (6. kitap, Tahrir, s. 405).

Kur’a Efradı

Plan

1-Önde mızıka takımı, bayrak arkasından askerler.

2-Etrafındaki kalabalık askerlerin arkasından gelen çocuklar.

3-İhtiyar valideler biraz mahzun, niçin?

4-Bu askerler nerelere, ne hizmetler görecekler (6. kitap, Tahrir, s. 409.)

Merdivenin Üstü ile Altı

1-Bir merdivenin üst basamakları aşağıdaki basamaklara ‘azamet ve hakaretle muamele ederdi (Üst ve alt basamakları muhâvere ettiriniz).

2-Bir akıllı zat bunu anlayarak merdivenin üst tarafını aşağıya çevirdi.

3- Dünyada ekseriyâ bahtiyârlar ile bedbahtların hâli böyledir.

4- *Netîce-i ahlâkiye* (6. kitap, Tahrir, s. 400).

Birinci metinde öğrencilere bu durumun neticesinin ne olduğu sorularak metni devam ettirmeleri istenilmiştir çünkü metindeki durumda tartışan iki köylünün hocanın davranışına itiraz etmeleri ya da bu durumu kabul edip ders alarak oradan uzaklaşmaları gibi farklı senaryolar olabilir.

İkinci metinde askerlerin ilerleyen süreçte nerelerde ne yapacaklarına dair bir soru sorularak metnin tamamlanması istenilmiştir.

Üçüncü metinde ise yine netice-i ahlakiye denilerek bir kısmı verilen metnin sonuç kısmının devam ettirilmesi istenmiştir. Metin içerisinde de tamamlanması gereken bölümler soru sorularak belirtilmiştir.

4.3.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Kullanılan Yazma Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular

Günümüz eğitim anlayışının öğrenci merkezli olması, yazma becerisinin bireysel ifade, yaratıcılık ve eleştirel düşünmeyi geliştirmek için önemli bir araç olarak görülmesine neden olmuştur. Yazma mekanik bir beceri olmaktan ziyade, duyguların, düşüncelerin ve bilgilerin yapılandırılmasını sağlamıştır. Türkçe Öğretim Programında ve ilgili alan yazında başlıca yazma yöntem ve teknikleri şu şekilde sıralanabilir: not alma, özet çıkarma, serbest, kontrollü, kelime ve kavram havuzundan seçerek yazma, bir metinden hareketle yazma ve duyulardan hareketle yazma, özet çıkarma, eleştirel, yaratıcı, güdümlü, metin tamamlama, tahminde bulunma, bir görselden hareketle yazma.

İncelenen kitaplarda yazma öğretiminin genel olarak talim yoluyla yapıldığı görülmektedir. Öğretmenin yazdığı metni kopyalama usulü, tekrar ve taklit ön plandadır. Resmî belgelerin yazımında düzgün el yazısı önemlidir ve kullanılan yöntem ve tekniklerin çeşitlendirilebilmesi adına yeterli materyal bulunmamaktadır ancak günümüz öğretim programında yer alan tekniklerin hepsine yer verilemese bile bazılarının iki dönemde de kullanıldığı belirlenmiştir. Bunlara örnek olarak güdümlü yazma, bir metinden hareketle yazma, metin tamamlama gibi teknikler gösterilebilir.

4.4. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Yazma Eğitiminin Ele Alınış Basamaklarına İlişkin Bulgular

Yazma eğitiminin ele alınış basamakları her metinde aynı sıra ile ilerlememektedir. Bunun nedeni ise her metinde ilgili aşamalara ihtiyaç duyulmamasıdır. Yine de verilen metinlerde düzenli olarak uygulanmaya çalışılan aşamalar şu şekilde sıralanabilir.

- Plan
- İstihzârat (hazırlık çalışmaları)
- İzâhat (açıklamalar)
- Kâ'ide (kurallar)
- Kıraat (okuma)
- Temrin (alıştırmalar)
- Tashih (düzeltme)
- Tevsi (genişletme)

İstihzârat (hazırlık çalışmaları): Yazılı bir metnin bağlamını veya içeriğini daha iyi anlamak amacıyla yapılan bir ön çalışmadır. Bu süreç özellikle istenen bir metnin yazılış amacını, yardımcı düşünceleri, kullanılan dil ve üslup özelliklerini, metnin akışını belirlemeye yardımcı olur. İncelenen kitaplarda bilgilendirici bir metin yazılması istenildiğinde öğrencilere yazılacak konu hakkında sorular sorularak veya konu öğretmen tarafından uygulamalı olarak gösterilerek hazırlık aşaması gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Örneğin “Dişler” adlı metinde yazma öncesi hazırlık çalışmasına örnek olarak bazı sorular sıralanırken “Saat Nasıl Kurulur” adlı metinde ise öğretmenden öğrencilere saatin kuruluş şeklini uygulamalı olarak göstermesi ve daha sonra diğer aşamalara geçilmesi istenmiştir. Bu hazırlık çalışmaları şöyledir:

Dişler

Dişler neye yarar, üzerindeki parlak cıltın ismi ve vazifesi nedir, dişler ne yapar, dişlerin bozulmaması için ne yapmalıdır, dişler çürüdüğü vakit insana ne gibi zarar verir (6. kitap, Tahrir, s. 400)?

Örnekten hareketle sorulara verilen cevapların mantıksal bir sıralamanın ardından plana uygun şekilde yazıya dökülmesi istenmektedir.

İstihzârat: Muallim Efendi bir saat kurulurken el ile yapılan muhtelif hareketi bilfiil çocuklara tetkik ettirecektir. Kapağın açılması, kapağın içindeki deliğe anahtarın konması, anahtarın çevrilmesi (5. kitap, Tahrir, s. 244).

Öğretmenin, öğrenciler tasvir etmeye başlamadan önce böyle bir hazırlık çalışması yaptırması, uygulamalı olarak göstermesi öğrenciyi bu yazma sürecinde aktif kılacaktır.

Kaide (kurallar): Yazılacak olan metne geçmeden önce dikkat edilmesi gereken hususlar kaideler başlığı altında verilmiştir. Tahrir bölümünde kaide başlığı altında bir öğrencinin ilgili konuda yazısını oluştururken dikkat etmesi gereken noktalar vardır. Bu başlık altında verilen kurallar aşağıda sıralanmıştır:

- *Yazılacak fikirleri bulmak: Buna (icad) derler. Binaenaleyh yazı yazmaya başlamazdan evvel düşünmek lazımdır. Yazılması icab eden fikirleri bulmak için yazıcı (niçin, nasıl?) suallerini sorarak bunlara verilecek cevapları kayıt ve zabt etmelidir. (6. kitap, Tahrir, s. 367).*
- *Mektup demek gaybda bulunan bir kimseyle tahriren makale etmekten ibarettir. (6. kitap, Tahrir, s. 380).*
- *Hususat-ı zatiye hakkında mektup yazanların yazıda araması lazım gelen evsaf şunlardır: İhtisar yahut icaz, münakkahiyet, tekayyüd ve ihtimam.*

İhtisar veya icaz: Lüzumu olan şeyden başka bir şey söylemek. Lüzumu olan şeylerin hepsini de söylemek.

Tekayyüd ve ihtimam: Yirmi dört saat içinde cevap vermektir (6. kitap, Tahrir, s. 385).

- *Bir zatı ziyaret ettiğimiz vakit söze bir hitap ile başladığı gibi mektuplara da bir hitap ile ibtida edilir. Kendisiyle hitap olunan lafza elkab derler. Mektubun fikr-i intihaiyesine, hatime, ıtlâk olunur (6. kitap, Tahrir, s. 382).*
- *Bir mektuba nasıl elkab vazı olunacağı yani ne gibi bir tabir ile söze ibtida edileceği ve kezalık nasıl bir cümleyle mektuba nihayet vermek lazım geleceğini anlamak için mektup yazılan zata karşı olan hassasiyetimizi, onun mevkini göz*

önüne getirmek bu zatın bizden ne beklediğini biraz düşünmek kafidir. Muhabbet, itaat, ni'met şınaslık, hürmet ve fedakarlık (6. kitap, Tahrir, s. 382).

- *Yazı yazılırken söz söylerken olduğundan ziyade edep ve nezaketle riayet olunmak lazım gelir (6. kitap, Tahrir, s. 382).*
- *Bir aile efradından yahut akrabadan birisine bir mektup yazılacağı zaman insan kalbini dinlemeli oradan ne duyarsa onu yazmalıdır. Mesela size müteessir eden bir hadise hakkında bir mektup yazarken hissettiğiniz tesir: heyecanı ifade ediniz (6. kitap, Tahrir, s. 387).*
- *Böyle bir maslahatı zatiye zamanında mektupla müracaat eden kimse, mustedi, talebinin haklı ve makul olduğunu göstermeli sonra müracaat edilen zatın, müstedâ ile, hissiyatı kalbiyesini tahrik edecek surette istirhamda bulunmalıdır (6. kitap, Tahrir, s. 392).*

Yukarıda verilen kaide örnekleri farklı metinlerden alınmıştır. Bir kuralı doğrudan yazmak o kuralın kolayca uygulanabilmesi için yeterli değildir. Bundan dolayı kurallar metinden önce yazılmış ve özellikle dikkat edilmesi gereken durumlar verilirken kuralların daha somut bir hale gelebilmesi için örneklerden faydalanma yoluna gidilmiştir.

Kıraat (okuma): Okuma metinleri şekil ve içerik açısından kusursuz bir metin oluşturulması için birer araç olarak kullanılmıştır. Verilen her bir metin okuma öncesi, sırası ve sonrasında yazarın uygun bulduğu kısımlarda bölünerek şekil veya içerik yönünden eleştirilip doğrusunun nasıl olması gerektiği konusunda düzeltmeye gidilmiştir. Bu düzeltmeler bazen yazarın kendisi tarafından yapılarak gösterilmiş bazen de metindeki sorunun öğrenci tarafından düzeltilmesi istenmiştir.

Böylece okunan metne öğrencilerin eleştirel bir göz ile bakmaları sağlanmıştır. Farklı türlerde verilen bu okuma metinleri bir yazının oluşturulmasında gerekli olan bütün basamaklar için yararlanılan temel unsur olmuştur. Özellikle tevsi edilmesi istenilen konulardan dolayı okuma metinlerine yer verilmiştir.

Temrin (alıştırmalar): Alıştırmalar bölümü hemen her metinden sonra yer almaktadır. Yazma bölümünde en çok kullanılan aşamalardan biridir. Alıştırmalar sayesinde öğrenciler kaide(kurallar) kısmında istenilen bilgilerden hareketle verilen metinlere uygun şekilde istenilen alıştırmaları yapmışlardır.

İncelenen metinlerde yer alan temrin(alıştırma) örnekleri şu şekilde sıralanmıştır:

Temrin (1): Atideki hikâyeyi fikirat arasındaki suallere nazaran icap eden cevapları ilave ederek ikmal ediniz.

Bufu'nun İncirleri

1-Meşhur ulumu tabiye ulemasından Bufu, nebatat bahçesi müdürü idi. Bahçıvanbaşı bir gün kendisine pek latif iki incir gönderdi (niçin bunları gönderdi?).

2-Bahçıvan incirleri bir sepete yerleştirdikten sonra Zanu isminde genç bir hizmetçiye tevdi eyledi (nasıl yerleştirdi, yaptığı takidat?).

3-Yolda giderken hizmetçi, kendi kendine acaba bu güzel incirlerden birisini yiyebilir miyim, diye düşündü ve yaprakları biraz açarak baktı. Bunun üzerine daha ziyade iştehası tezayüd etti (niçin?).

4-Bununla beraber yemekte tereddüt etti (niçin?).

5-Sonra çaldığının farkına varılmaz zannederek cesaret etti (Çalınan şey nasıl anlaşılır?).

6-Bunun üzerine incirlerden birisini alarak yedi ve yine yaprakları yerli yerine koyarak tanzim etti (nasıl?) (6. kitap, Tahrir, s. 368).

Bu alıştırma ile öğrencilerden istenen aslında metin üzerine düşünme ve tevsi (genişletme) çalışmasıdır. Nasıl ve niçin soruları bu alıştırma temelini oluşturmaktadır. Pasif bir okuyucunun yerine okurken sürecin içinde hissedilen aktif bir öğrenci profili oluşturulabilmesi adına hazırlanmış olan alıştırma örnekleridir. Öğrenciler metni detaylandırarak sürecin başında kendilerine ait olmayan bu metni ilgili sorulara cevap vererek kendilerine ait bir metne dönüştürebilirler.

Temrin (2): Atideki hikâyeyi mevcut fikirat-ı zaideyi tay ile tenkih ediniz.

Meçhul Bir Kahraman

1- 1328 senesi Balkan Muharebesinde idi. Ta fecirden beriki fecr kış mevsiminde pek geç olur. Bir Osmanlı bataryası tek başına birçok Bulgar bataryalarına karşı ateş ediyordu.

Düşmanın attığı mermiler yağmur gibi yağıyordu. Birçok insan ve hayvan telef olmuştu. Top arabaları düşman tarafından atılan güllerle kırılmıştı.

2- Öğleye doğru bir yaveri harp bir at üzerinde umumu kumandanın evamirini hamilen geldi ve kumanda eden zabıta dedi ki: Yüzbaşı karşınızda bulunan düşmana ateş etmek üzere sizin yerinize diğer batarya gelecek mermi hududundan hariçte ikinci hatta müracaat ediniz. Orada bataryanızı ikmal ve top arabalarınızı alet ve edevat ile tamir edeceksiniz.

3- Yüzbaşı öğleye doğru mecruhları kaldırdı ve topları arabaya koşturdu ve şimdi bu batarya saffi harpten çekiliyordu. Zabıt uzaklaşmaktan evvel yaver harbin emrine itaaten mecruhlardan hiçbirisini arkasında bırakmak istemeyerek terk ettiği mevki sonuncu defa almak üzere dolaşıyordu.

4- Bu esnada zayıf bir ses kendisini çağırıyordu. Yüzbaşı zabt başını çağırınca orada suların cereyanını tahsil için açılmış hendeğin arkasın da kendi bataryasına mensup bir nefer gördü: Bu bir Nişancı idi. Askerin yüzü sapsarı kesilmiş, gözleri yarı kapanmıştı.

5- Zabıt yaklaştı: Haydi, dedi kahraman evladım cesaret burada kalmaman için seni gelip götürecek adamları şimdi çağıracağım. Asker gözlerini açtı. Yüzbaşı nafile zahmet etmesinler dedi ve düşmanın atmış olduğu mermilerle delik deşik olmuş göğsünü açarak gösterdi.

6- Zabıt bundan pek ziyade müteessir olarak daha bir şeyler söylemek isteyen askere doğru eğildi. Ben yanıma aldım. Topların hayvanlara koşularak geri çekilmesi emrini aldığım vakit Bulgarların yaklaştıklarını zannettim. Onun düşman iline çekilmesi ihtimalinden nişangâhını aldım ve fakat sonra yaralandığım için arkadaşımı takip edemedim. Asker daha ziyade devam edemeyerek sözünü kesti.

7- Zabıt: Hayır benim kahraman oğlum Bulgarlar yaklaşıyorlar dedi.

8- Oh ne ala tutunuz yüzbaşım nişangâh şurada içine koymuş olduğum cebimdedir. Oradan alınız ki topu arkadaşlarım kullanabilsinler (6. kitap, Tahrir, s. 372 -373).

Temrin 2’de öğrencilerden yapmalarını istedikleri alıştırma verilen “Meçhul Kahraman” metnini tenkih etmeleridir. Tenkih etmek ise bir şeyin fazla ve gereksiz

kısımlarının çıkartılarak düzeltilmesi, bir metnin gereksiz bulunan detay kısımlarının temizlenmesi işlemidir. Burada detaydan, fazla bulunan kısımlardan maksat bir durumun nedeni, nasılı üzerine çok fazla açıklamada bulunmak ya da bir nesneyi, insanı gereğinden fazla betimlemektir. Bunun hikâye edici bir metin türünde yaptırılıyor olmasının nedeni ise öğrencilere zai olan yani fazla olan kısmın yanlış olduğunu anlatmak değil yalnızca bir sadeleştirme işleminin metin üzerinde nasıl yapılacağının bir alıştırmaya yoluyla gösterilmek istenmesidir. Öğrenciler bir betimlemenin nasıl yapılacağını yazarak değil silerek görmüş olacaklardır. Bu şekilde zihnin alışkın olduğu herhangi bir işlemi tersten yapması daha öğretici olabilir.

Temrin 3: Atideki mektubun fitratını mantıken bulunmaları icab eden mevkilere vazı ile tertip ediniz.

Aziz Amcacığım

1-Sizi davet etmekte biraz tehir vakıa olmuş ise bundan dolayı pederim affınızı rica ediyor. Fakat daha evvel size malumat vermek kabil değildi. Çünkü Şükrü ağabeyim gayrı muntazır bir günde geldi.

2-Ağabeyim sizi ziyarete gelemeyecek zira pek az bir zamandan ibaret olan müddet: mezuniyetini şehirde bizim yanımızda geçirmesini arzu ediyoruz.

3-Herhalde bize kadar gelmek zahmetini ihtiyar bulacağınıza eminiz. Bütün ailemiz efradı namına muhterem ellerinizden öperim.

4-Şükrü ağabeyimin ancak dört gün mezuniyeti var.

5-Asker ağabeyim Şükrü, dün akşam evimize çıkageldi.

6-Babam yarından sonra cuma günü bizim eve teşrif etmenizi rica için bana mektup yazmamı emretti (6. kitap, Tahrir, s. 377).

Temrin 3'ten hareketle öğrencilerden istenen şey mektupta verilen sıralı altı adet cümlelerin mantığa uygun şekilde tertip edilmesi yani düzenlenmesidir. Mektuba baktığımızda mantık sıralamasına göre bu metnin beşinci cümle ile başlayıp ilerlemesi gerekirdi. Çünkü olayların meydana geliş sırasının bir düzen içerisinde olması gerekmektedir. Öyle ki okuyan kişi mektuba başladığı anda ifadeler bir ardışıklık ile

akılda hiç soru bırakmayacak şekilde iplik gibi dizilmelidir. Fakat yukarıdaki metinde cümlelerin diziliş sırasından dolayı mektup tamamen bitmeden anlam akışı yerine oturamamaktadır. Bundan dolayı okuyan kişide neden-sonuç, amaç-sonuç gibi cümle bağlantıları doğru şekilde yerine oturmamaktadır. Bu tarzda oluşturulan metinler aynı zamanda kontrollü yazma yönteminin de uygulanmasında kullanılabilen yararlı metinlerdir.

Temrin 4: Atideki mektubu sade üslup ile yazınız.

Temrin 5: Atideki mektuba nazaran icab eden itiraz-ı cevabı muhtevi bir fikre ilave ediniz ve bunu mektubun en muvafık mevkiine vazi eyleyiniz.

Şevket'in arkadaşlarından birine mektubu

Azizim Hüsnü

1- Şu an beş gün içinde her ikimiz de sekizinci sınıf imtihanlarını vereceğiz. Her ne kadar ben mektuba devam edemeyecek kadar rahatsız isem de imtihan günü ayağa kalkabileceğimi ümid ediyorum ve şimdiden az çok derslerimi hazırlıyorum.

2- Lakin coğrafya dersimi tekrar gözden geçirdiğim için pek ziyade sıkıntıdayım çünkü haritalarımı kaybettim.

3- Bana senin haritaları i'are edebilir misin? Bundan dolayı son derece minnettar kalacağım.

4- Şimdiden beyan, teşekkürat ile afiyetinizi temenni ediyorum kardeşim (6. kitap, Tahrir, s. 391).

Temrin 5'ten hareketle Şevket'in talebinin haklı ve makul olması gerekmektedir. Karşıdaki kişinin kalbinde bir şeyler uyandırmalıdır. Yukarıda verilen metin karşıdaki okuyucunun kalbini tahrik edecek kadar etkili değildir. Çünkü haklı olma durumu ya da makul, mantıklı bir neden yeteri kadar vurgulanarak yazılmamıştır. Bundan dolayı Şevket'in mektubuna karşı olarak arkadaşı yazıyormuş gibi bir itiraz mektubu yazılması istenilmiştir.

Temrin 6: Atideki mektuba münasip bir fıkra ihtitamiye ilave edeceğiz:

Rahmi'nin Pederine Mektubu

Muhterem Pederim,

- 1- Annem mektubunun bir köşesinde bir ricada bulunmak üzere bana müsaade etti.
- 2- Biliyorsun ki benim lügat kitabım eskidi. İçinden bazı sahifeler kayboldu. Şimdi işe yarayacak bir halde değildir.
- 3- (Yeni Türk Lügati) isminde güzel bir kitap neşredilmiştir. Arkadaşlarımdan Şahap'ta bundan bir nüsha var. Bunun çok güzel ve pek mükemmel bir lügat kitabı olduğunu muallim efendi bize söyledi.
- 4- Sevgili babacığım İstanbul'dan gelirken bana bu kitaptan bir nüsha alır mısınız?
- 5- Yalnız bu kitap biraz pahalı imiş.
- 6- Lakin bu yeni lügat kitabı hiç eskitmemeye gayret edeceğim. Artık şimdi ben epeyce büyüdüm ve kitaplarımın kıymetini takdir ediyorum.
- 7- Yakında ellerinizi öpebileceğimi ümit ve cenabı haktan sizin için sıhhat ü afiyetler dua ederim, babacığım (6. kitap, Tahrir, s. 395-396).

Temrin (7): Farz edelim ki Antalya'da veyahut mülhakatından bir kazada bulunuyorsunuz. İstanbul'a giderek bazı eşyayı ticariye alıp getirmek istiyorsunuz. Antalya'dan İstanbul'a gidip gelmek için hükümeti muhaliyeye müracaat ederek bir mürur tezkeresi almanız icab ediyor. Bunun için bir arzuhal yazınız (6. kitap, Tahrir, s. 398).

Temrinler: Atideki mektup mevzularını kaleme alınız.

- 1-Pederiniz ticaret maksadıyla diğer bir memlekete gitmiş. Orada iken bayram hulul ediyor. Bu nedenle pederinize bir tebrikname yazınız ve aileniz hakkında malumat veriniz.
- 2- Asker ocağındasınız giderken ebeveyninizden aldığınız para tükeniyor. Kendilerinden her aybaşında muntazam bir miktar para istiyorsunuz. Buna dair pederinize bir mektup yazınız.

3- Plan- Arkadaşlarınızdan birisiyle darılmışsınız. Bunun için bir sebep bulunuz. Sonra itidal-i dem ile düşününce kendinizin haksız olduğunuzu anlıyorsunuz. Kusurunuzu itiraf ederek arkadaşınızın affını rica ediniz.

4- Bir mektep şakirdi gelecek perşembe günü gelemeyeceğinden bahs ile müsaade ister. Bunun için bir sebep bulunuz. Bu suretle kaybolan zamanı tezmin edeceğini vaad eder nasıl?

5- Karanlık bir evde oturuyorsunuz. Evin penceresi kırık, kiremitleri bozuk, kış yaklaşıyor. Hâne sahibine bir mektup yazarak icab eden tamiratın icrasını rica ediniz.

6- Hane sahibi muvafakat ediyor yalnız bazı mevaniden dolayı tamiratın iki hafta sonra yapılması lazım geliyor. Bu mevaniyi tasavvur ediniz. Binaenaleyh müstecirden biraz bakılmasını rica ediyor (6. kitap, Tahrir, s. 399).

Yukarıda verilen temrinler (alıştırmalar) sayesinde öğrencilerin istenen metin türlerinde yazı yazabilecek yeterliliğe sahip olmaları amaçlanmıştır. Öğrenciler bir örneğini okumuş oldukları metinlerden hareketle bu alıştırmaları yaparak yazmaya karşı bir yatkınlık kazanacaklardır.

4.4.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Yazma Eğitiminin Ele Alınış

Basamaklarının Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular

Günümüz yazma eğitiminin süreç ve tür temelli verildiği bilinmektedir. Öğrencilerin bu aşamaları anlamaları ve yapılacak uygulama çalışmalarının onlara öğretilmesi ve beraber uygulamanın yapılması gerekmektedir.

Tablo 1.

Süreç ve Tür Temelli Yazmanın Aşamaları ve Öğretmenlerin Neler Yapacağı

Aşamalar	Öğretmenlerin Neler Yapacağı
1. Hazırlık	Türün özelliklerini öğretme Yazma konusu ve yazma amacı belirleme Anahtar sözcük ve kavramları belirleme
2. Anlatım planı ve yazı taslağı	Yazma planı oluşturma Anahtar sözcük ve kavramları yazıya dönüştürme

oluşturma

Yazıyı tutarlı ve anlaşılır hâle getirme

3. Geliştirme:

Yazıyı örnekleme, açıklama, kanıtlarla geliştirme

Gözden geçirme

İçeriği türe uygun düzenleme

ve düzenleme

Yazıdaki anlatım bozukluklarını düzeltme

4. Düzeltme

Yazım ve noktalama kurallarını düzeltme

Başlık ve alt başlıkları, grafik, tablo vb. sayfaya uygun yerleştirme

5. Sunum:

Yazıyı sınıfta okuma

Paylaşma ve

Yazıyı pano, duvar gazetesi, okul dergisi-gazetesi veya blogda

Yayınlama

yayınlama

Kaynak: (Karatay, 2023, s. 3).

İncelenen kitapta ise aşamalar: Plan, istihzârat (hazırlık çalışmaları), izâhat (açıklamalar), kâ'ide (kurallar), kıraat (okuma), temrin (alıştırmalar), tashih (düzeltme), tevsî (genişletme) olarak belirlenmiştir. Bu aşamalar kullanılarak kitabın genelinde bir düzen oluşturulmaya çalışılmıştır.

Plan başlığı altında öğrencilere kısa kısa metinler sunulmuş ve bu metinleri genişletmeleri ya da senaryoya uygun olarak devam ettirmeleri istenmiştir. Günümüz yazma eğitiminde bu durum metin tamamlama gibi stratejilerin bir benzeri olarak gösterilebilir. Günümüz Türkçe ders kitaplarının yazma bölümlerinde öğrencilere bu aşamalara uymaları için yönergeler verilmekte, yazma taslakları kullanılmakta ve ürünün değerlendirilme yolları çeşitlilik göstermektedir. İncelenen kitapta da yazma çalışmalarının biçim ve anlatım yönünden doğru ve istenilen şekilde olabilmesi için kurallar oluşturulmuştur. Bir yazıdaki hataları düzeltmek ise yazma sürecinde değil de genel olarak sonunda öğretmen tarafından yapılan bir işlemdir.

4.5. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Yazma Dersi Konuları ile Bu Konulara Yönelik Yazma Planlarının Tespitine İlişkin Bulgular

Son devrenin beşinci kitabında yer verilen konular ve yazma planları şu şekildedir:

Şahsı Tasvir (1), Ali'nin Tasviri, Ali'nin Diğer Tasviri

Konu: Şahsı tasvir nedir, tasvir neden yapılmalıdır, Ali ismindeki çocuğu nasıl tasvir etmeliyiz, Ali'yi farklı şekillerde nasıl tasvir ederiz? Sorularına cevap vermek üzere oluşturulan bu metinlerde, işlenen konu tasvirdir. Burada işlenen tasvir dış görünüş ile ilgilidir.

Yazma planı: Ali'yi tasvir etmek için verilen altı cümlelerin tetkikinin yapılması istenmiştir. Bir kişiyi tasvir ederken onu diğerlerinden ayıran görünüş özelliklerinin belirtilmesi gerektiği öğrencilere söylenmiş ve Ali adlı çocuğun önce tüm detayları ile tasvir edildiği bir metin verilmiş ardından ise daha yüzeysel bir tasvirinin yapıldığı metin verilerek öğrencilerden bunları karşılaştırmaları istenmiştir.

Tasvir (2), Ali'nin Ahlakı Tasviri

Konu: Şahsın tasvirinin ahlaki boyutu konu olarak işlenmiştir.

Yazma planı: Öğrencilerden tanıdıkları bir kimsenin ahlak tasvirini kaleme almaları istenmiştir. Burada bir kişinin ahlakını tasvir edebilmek için o kişiyi iyi tanıyor olmaları, onunla sık sık vakit geçiriyor olmaları gerektiği de belirtilmiştir.

Tasvir (3), Ali'nin Tasviri

Konu: Birinci tasvirde Ali'nin siması, görünüşü, ikincisinde ise ahlakı tasvir edilmişti. Bu başlıkta ele alınan konu ise ayrı olarak yapılan tasvirlerin cemedilmesi (birleştirilmesi) dir. Bir tasvirin tam olabilmesi için bunun gerekli olduğu söylenmiştir.

Yazma planı: Öğrencilerden istenen, tanıdıkları bir adam veya çocuk hakkında tam bir tasvir yapmaları yani onun hem kıyafetini, simasını hem de ahlakını tasvir etmeleridir.

Daha sonra öğrencilere iki farklı plan verilmiş ve bu planlardaki sorulara cevap vermeleri, bu cevapları yazmaları istenmiştir. Bu planlardan biri şöyledir:

Plan: Çalışkan çocuk sabahları ne vakit kalkar? Mektebe ne vakit gelir? Muallim ders verirken çalışkan çocuk ne yapar? Çalışkan çocuğun hâli, kıyafeti nasıl olur? Çalışkan çocuk mektepten çıkınca ne olur (5. kitap, Tahrir, s. 237)?

Tasvir (4), Horozun Tasviri

Konu: Yukarıdaki metinlerde tasvir edilen insan iken bu defa bir hayvan tasvir edilmiştir. Metnin konusu horozun tasviridir. Horoz hem dış görünüş hem de ahlak bakımından tasvir edilmiştir.

Yazma planı: Bu metinden hareketle öğrencilerden kediyi tasvir etmeleri istenmiştir. Bunun için öğrencilere bir plan verilmiştir. Bu planda öğrencilerin kediyi rahatça tasvir edebilmeleri için bazı sorular verilmiş ve bu soruların cevaplarının yazılması istenmiştir. Verilen plan örneği şu şekildedir:

Plan: Kedinin büyüklüğü, rengi, gözleri, kulakları nasıldır? Kedi aç kalınca ekmek istemek için ne yapar? Kışın soğuk günlerde nerelerde yatar? Kedi fareyi nasıl avlar? Fareyi tuttuktan sonra ne yapar? (5. kitap, Tahrir, s. 239).

İkinci bir yazma planı ise resim kullanılarak verilmiştir. Bir köpek resmi verilmiş ve resimdeki köpeği öğrencilerin tasvir etmeleri istenmiştir. Bunun içinde birkaç sorudan oluşan bir plan verilmiştir. Bu plan şöyledir:

Plan: Bu köpeğin şekli nasıldır, boğazında ne var, köpek ne gibi hizmetlere yarar, köpeğin ahlakı nasıldır, sadakati, kanaati (5. kitap, Tahrir, s. 240)?

Tasvir (5), Cetvelim

Konu: Buraya kadar insan ve hayvan tasvirlerinin nasıl yapılacağı gösterilmiş ve yazma çalışmaları yapılmıştır. Bu metinde ise eşyaları da tasvir edebileceğimiz söylenmektedir, konu ise cetvelin tasviri etrafında şekillenmiştir.

Yazma planı: Metinde cetvel tahtasının tasviri verilmiştir. Buradan hareketle öğrencilerden kurşun kalemini tasvir etmeleri istenmiştir. Kurşun kalemini tasvir ederken cevap vermeleri gereken bazı sorular bulunmaktadır. Bu sorular örnek plan içinde yer almaktadır. Bu plan şöyledir:

Plan: Kurşun kalem neden yapılmıştır? Şekli nasıldır? Bir ucu nasıldır? Kurşun kalemi ne işe yarar (5. kitap, Tahrir, s. 243)?

Yukarıda verilen planın altında bir plana daha yer verilerek öğrencilerden kitaplarını tasvir etmeleri istenmiştir. Bu plan şöyledir:

Plan: Kitabınızın kabı neden yapılmıştır? Kapak rengi nasıldır? Kapak üstünde yazılar var mıdır? Bu yazılarda ne yazılmıştır? Kitabınız kaç sahifedir? Sahifelerin içinde neler vardır? Kitabınızda resim var mıdır (5. kitap, Tahrir, s. 243)?

Tasvir (6), Saat Nasıl Kurulur?

Konu: Şahıslar ve eşyaların tasviri yapıldığı gibi bunların hareketleri, vaziyetleri de tasvir edilir. Misal bir kapının el ile açılması tasvir edilebilir denilmiştir, metnin konusu ise saatin nasıl kurulacağıdır.

Yazma planı: Öğrencilerden bir iğneye ipliğin nasıl geçirildiğini tasvir etmeleri istenmiştir. Yazma aşamasına geçilmeden önce ihtar başlığı altında öğretmenden şunu yapması istenmiştir:

İhtar: Muallim Efendi, şakirdanın karşısına bir iğneye iplik geçirecek ve ipliği geçirirken parmakların muhtelif hareketleri üzerine çocukların nazarı dikkatini celb edecek: İptida ipliğin ucunu niçin ve nasıl büküldüğünü, sonra iğnenin hangi elde ve nasıl tutulduğunu nihayet ipliğin iğnenin deliğinden nasıl geçirildiğini gösterecek, şakirdler ibtida bu harekâtı söz ile sonra tahriri tasvir edecektir (5. kitap, Tahrir, s. 245).

Bu başlık altında bir yazma planı daha verilmiştir. Bu sefer öğrencilerden mürekkepli kalem ile yazı nasıl yazılır? Bunu tasvir etmeleri istenmiştir.

İhtar: Muallim Efendi kalemin yazı yazarken nasıl tutulduğunu çocuklara dikkat ettirecek, parmakları kalemi nasıl tutar, hokkadan nasıl mürekkep alıyor sonra kâğıtta ve sütunda nasıl hareket ediyor? Şakirdler bütün bu hareketi tasvir edeceklerdir (5. kitap, Tahrir, s. 245).

Hayat Çalışmaktır (1) (nazım), Hayat Çalışmaktır (2) (nesir)

Konu: Çalışmanın önemi biri ihtiyar diğeri çocuk iki kişinin diyalogu üzerinden işlenmiştir.

Yazma planı: Önce manzume şeklinde verilen metin daha sonra nesre dönüştürülmüştür.

Öğrencilerden manzume hali verilen metni nesre dönüştürmeleri istenmiştir.

Örümcek ile İpek Böceği

Konu: Örümcek ve ipek böceği üzerinden fayda kavramı işlenmiştir.

Yazma planı: Manzume şeklinde verilen bu metin öğrenciler tarafından nesre dönüştürülecektir.

Su, Ateş

Konu: Su başlıklı metinde su ile ilgili, ateş başlıklı metinde ise ateş ile ilgili çeşitli sorulara yer verilmiştir.

Yazma planı: Bu metinlerdeki sorulardan hareketle öğrencilerden suyu ve ateşi tasvir etmeleri istenmiştir.

Son devrede, altıncı kitapta yazma eğitimi ile ilgili hazırlanan bölümde ele alınan konular ve yazma planları şunlardır:

Toplu İğne

Konu: Hiçbir şeyi zayi etmemek gerektiğidir. Toplu iğnenin bile bazen hayatımızda olumsuz giden bir işi olumluya dönüştürebileceği mesajı verilmiştir.

Yazma planı: Tevsi edilmesi (genişletilmesi) istenilen metinlerden biridir. İzahat kısmında nasıl ve niçin sorularından faydalanılarak öğrencilere bir metnin nasıl tavsiye edileceği (genişletileceği) gösterilmek istenmiştir. Bunun nedeni daha açık ve anlaşılır olan nedeni ve nasılı belirtilmiş olan bir yazının okuyucunun zihninde soru işareti bırakmamasıdır. Metinde işe girmek isteyen Ragıp, tüccara bunun nasılı ve niçinini gerektiği gibi açıklarsa tüccarın tavrında bir değişim görüleceği aktarılmıştır.

Bufu'nun İncirleri

Konu: Metinde Zanu isimli saf birinin çaldığı incirler ve Bufu ile bu konu üzerine aralarında gerçekleşen konuşmaya yer verilmektedir.

Yazma planı: İlk olarak öğrencilerden istenen metin okunurken cümle sonlarında parantez içerisinde verilen sorulara cevap bularak metni bu cevapları ekledikleri haliyle yeniden yazmalarıdır. Bu sorular şu şekildedir:

Niçin bunları gönderdi?

Nasıl yerleştirdi (yaptığı takidat)?

Çalınan şey nasıl anlaşılır?

Nasıl bir şive ile?

Nasıl bir tavır ile?

Yukarıda sıralanan sorulara verilen cevaplar ile öğrenciler bir metni anlamı yönüyle çözümlemeye çalışmakta ve yeni bir metin oluşturmaktadırlar.

Temizlik

Konu: Bir kahvehane'nin el değiştirdikten sonra temizlenmesinin ardından müşteri sayısında yaşanan artıştan bahsedilmiştir. Temizlik ile insanların memnuniyeti doğru orantılı olarak verilmiştir.

Yazma planı: Bu metin önce zaid (fazla, artan) ifadelerle yer verilmeden yazılmıştır. Daha sonra ise fazla olan bu ifadeler eklenerek yeniden verilmiştir. Metin içerisinde nasıl, niçin, ne kadar vb. soruların metin içerisinde cevaplarının bulunması zaid (fazla) olarak bulunmuş ve bunun gerekli olmadığı söylenmiştir. Okuyucunun metnin gidişatından hareketle zaten tahmin edeceği sözcüklerin ya da cümlelerin metne eklenmesi de gereksiz bulunmuştur. Bunlardan hareketle tevsinin zıttı bir yaklaşımla öğrencilere bu sefer sadeleştirmenin nasıl yapılacağı gösterilmek istenmiştir.

Meçhul Bir Kahraman

Konu: Balkan Savaşı sırasında bir askerin şehit düştüğü sırada komutanı ile arasında geçen konuşmadan bahsedilmektedir. Vatan sevgisi, vazifeye olan bağlılık işlenmeye çalışılmıştır.

Yazma planı: Yazma eğitimi açısından bu metinde bir temrin (alıştırma) yapılmak istenmiştir. Zaid olan ifadelerin metinden çıkarılması ve öyle yeniden yazılması istenmiştir. Metinde kısaltma yapılması istenilmiş ve böylece metin en yalın haline getirilmeye çalışılmıştır.

Hizmet Talebi

Konu: Recai isminde bir gencin yazıhanede işe girebilmek için Sadık Efendi'ye yazdığı mektubu konu almaktadır.

Yazma planı: Verilen metnin okuyucunun zihninde soru bırakmayacak şekilde mantık sıralamasına uygun olarak yazılması gerektiği söylenmiş ve bu mektubun mantık sıralamasına uymayarak okuyucuda kuşku uyandıran hali ile mantık sıralamasına uygun olarak yazılmış olan hali karşılaştırılmıştır.

Bayram Tebriği

Konu: Rasim'in arkadaşı Vehbi'nin bayramını tebrik etmek ve böyle bir zamanda yanında olmasını ne kadar çok istediğinden bahsetmesini konu almaktadır.

Yazma planı: Aynı mektup iki farklı şekilde yazılmış ve öğrencilerden bu metinler arasındaki farkları görmeleri istenmiştir. Birinci metin oldukça sade bir dil ile yazılmışken ikinci metin yabancı dillerden alınmış birçok kelime ve anlaşılması güç tamlamalar kullanılarak oluşturulmuştur. Üslubun sade olması gerektiği vurgulanmış ve bir sonraki metnin sadeleştirilerek tekrar yazılması istenmiştir.

Mesalih mektupları

Konu: İki kitapçının müşterilerine sipariş edilen kitapları göndermiş olduklarına dair yazılmış iki farklı mektubu konu almaktadır.

Yazma planı: Birinci mektubu yazan kitapçı siparişin içeriği, tarihi vb. bilgileri kullanarak bir mektup yazmıştır. İkinci mektubu yazan kitapçı ise yanlış anlamaları önlemeyi sağlayacak olan bu bilgilere mektubunda yer vermemiştir. Öğrencilerden istenen bu iki mektubun farklı yönlerini görmeleridir. İleride yazacakları metinde gerekli olan bilgileri eksiksiz bir şekilde yazmaları ve yazarken kullandıkları ifadeleri muhataba göre seçmeleri istenmiştir.

Aile Mektupları

Konu: Baki Kemal adında birinin, teyzesinin eşinin ölümü dolayısıyla teyzesine yazmış olduğu bir mektuptur. Baki'nin üzüntüsünü ve teyzesini teselli edişini konu almaktadır.

Yazma planı: Öğrencilerden istenen bir hadise hakkında mektup yazarken hissettikleri tesiri, heyecanı ifade etmeleridir. Yazılan mektuptaki duygu bildiren ifadelerle dikkat çekilmiştir. İleride yazacakları mektupta samimi bir dil ile hislerine yer verdikleri bir mektup yazmaları istenmiştir. Mektup bazı bölümlerinde yazarın araya girip uyarılarda bulunduğu görülmektedir. Bunlara şu şekilde örnek verilebilir:

-Tabidir ki bir kimse öldüğü vakit son defa ki mülakatta onun ne yaptığı ne söylediği derhatır edilir müteveffanın yad-ı cemili zikredilir.

-Evet, insan yalnız kendisini düşünmemelidir. Vefattan dolayı daha ziyade müteessir olanları da düşünmelidir. Vefat vuku' bulan bir evdeki boşluk kadar insana elem verir. Hiçbir şey tasvir edilemez. Böyle bir evde bütün düzen birdenbire bozulur. Her şey müteveffanın hatırasını ihtar eder.

-Bu fıkra iyi insanları en ziyade bu gibi ahvalde müteselli eden şey baki kalanların kendisini sevdiği ve onların da aynı alameyle müteessir bulunduklarını hissetmesidir.

-Fıkra-ı intihaiyede münasiptir: Bilhassa mukaddir olanlara mektup yazıldığı zaman insan her vaktinden ziyade hürmetkâr olmak ihtiyacını hisseder (6. kitap, Tahrir, s. 387-388).

Bu uyarılardan anlaşılacağı üzere iyi bir mektup yazmak için biçim kadar samimi bir dil ile duygulara yer vermek de gerekmektedir.

Talepnameler

Konu: İnsanlar çoğu zaman bir isteklerinin yerine getirilmesi için arkadaşına, öğretmenine ya da bir müteahhide mektup ile başvurabilir veya bilgili bir kişinin bir mesele hakkında fikrine ihtiyaç duyulabilir. Bu müracaatların, taleplerin nasıl oluşturulması gerektiğinden bahsedilmektedir.

Yazma planı: Öğrencilerden istenen müracaat edilen kişi mektuba cevap yazacağı zaman itiraz edilebilecek hiçbir hususun göz ardı edilmemesi ve her noktanın gerekçelendirilerek sağlam bir zemine oturtulmasıdır. Okuyan kişinin yapabileceği her türlü itiraz önceden düşünülerek mektubun içerisinde bu itirazlara uygun cevapların yer alması gerekmektedir. Kullanılan dilin de düzgün olması istenmiştir, buna neden olarak bu gibi mektupların arşivlenme ihtimali gösterilmiştir.

İtiraz Mektupları

Konu: İki mektup verilmiştir. Birinci mektubun konusu bir gencin işe girebilmek için yazıhane sahibine yazdığı mektubu içerirken diğer bir mektupta ise bir öğrencinin arkadaşının coğrafya kitabına ihtiyacı olduğu için bunu ondan talep etmesini konu almaktadır.

Yazma planı: Bu iki mektup sırasıyla şöyledir:

Dersaadet'te yemiş çarşısında yağcı (Sadık) Efendi'ye.

1-Yazıhanenizde bir boş yer olduğunu haber aldım. Bu işte istihdamımı şiddetle arzu ediyorum.

2-Ben on dört yaşındayım. Yazı yazarım, hesap yaparım, mektup kaleme alabilirim.

3-Mektebi ibtidâîyeden şahadetnamemi aldım.

Sadık Efendi, burada ne itiraz dermeyeran edebilir...hatırına on dört yaşında bir çocuk meşakkate tahammül edebilir mi?

Aşağı yukarı gidip gelebilir mi? Bu çocuk yazıhanede çalışacak yerde oyun oynama hevesine düşecek bir hevası olmasın, gibi sualler irad olur, değil mi? İşte Hüsnü Sadık Efendi'nin hatırına gelecek olan bu itirazatı bu sualleri red içindir ki şu dördüncü fıkrayı ilave etmiştir.

4-Efendim, ihtimaline tayin edilmek arzusunda bulunduğum işi başa çıkabilecek birisi olmadığımı zannediyorsunuz. Lakin ben yaşıma nispetle cüsseli ve işe mütehammilim. Muallimim daima ebeveynime benim dikkatli ve çalışkan olduğumu söylerdi. Ümid

ediyorum ki kendisinden sorulmak zahmeti ihtiyar olunduğu takdirde hakkımda hüsnü şahadet edecektir.

Sadık Efendi bu fıkrayı okuyunca kendi kendine düşünecektir. Eğer hakikaten bu çocuk mütehammil ve cüsseli ise bir kere tecrübe edelim. Hele muallimi Şahab Efendi'den bir kere sorayım. Eğer iyi bir iş adamı ise ne ala (6. kitap, Tahrir, s. 390-391).

Temrin 5- Atideki mektuba nazaran icab eden itiraz-ı mukaddere cevabı muhtevi bir fikre ilave ediniz ve bunu mektubun en muvafık mevkiine vazi eyleyiniz.

Şevket'in arkadaşlarından birine mektubu

Azizim Hüsnü

1- Şu an beş gün içinde her ikimiz de sekizinci sınıf imtihanlarını vereceğiz. Her ne kadar ben mektuba devam edemeyecek kadar rahatsız isem de imtihan günü ayağa kalkabileceğimi ümid ediyorum ve şimdiden az çok derslerimi hazırlıyorum.

2- Lakin coğrafya dersimi tekrar gözden geçirdiğim için pek ziyade sıkıntıdayım, çünkü haritalarımı kaybettim.

3- Bana senin haritaları i'are edebilir misin? Bundan dolayı son derece minnettar kalacağım.

4- Şimdiden beyan, teşekkürat ile afiyetinizi temenni ediyorum kardeşim (6. kitap, Tahrir, s. 391).

Bu iki mektuptan birincisinde mektubu okuyan kişinin okurken aklına gelebilecek olan itirazlara yer verilmiştir. Önemli olan bir iş başvurusunda bulunan kişinin okuyucunun endişelerini, şüphelerini, itirazlarını en aza indirebilmek adına kendisi hakkında daha detaylı bilgi vermesidir.

İkinci mektupta da öğrencilerden istenen yukarıdaki verilen örnekten hareketle okuyucunun itirazlarını en aza indirecek hatta belki de tüm itirazları ortadan kaldıracabilecek kadar açık ve detaylı olarak durumunu anlatması ve mağduriyetini samimi bir dil yardımıyla belirtmesidir. Böylece talep edilen şeyler daha kolay şekilde elde edilebilir.

Bir yandan da aslında istenen neden-sonuç, amaç-sonuç bağlamının öğrenci tarafından doğru bir şekilde oluşturulmasının sağlanmak istenmesidir. Askıda kalmış ifadeler, tamam hissettirmeyen cümleler yerine sözün tamamlanmasının gerekmesidir.

Celb-i dikkat

Konu: Öncelikle Fuat isminde bir çocuğun dışarı çıkıp arkadaşlarıyla vakit geçirebilmek için annesinden izin almaya çalışmasını konu alan karşılıklı diyaloglardan oluşan bir metinden bahsedildikten sonra bir komşunun bağ, bahçe sahibi olan bir kişiye, bu bağın bakım işleri için görevlendirmiş olduğu Hüseyin Usta'nın yaralandığını haber vermesini ve Usta'nın paraya ihtiyacı bulunduğundan onu işten çıkarmamasını rica ettiği bir mektup yer almaktadır.

Yazma planı: Öğrencilerden istenen, Hüseyin Usta ile ilgili yazılmış olan mektubun okunarak bu metinde sıralanan sebeplerin nasıl akla uygun ve makul olduğunun, karşıdaki kişinin kalbini nasıl tahrik ederek kişinin duygularını harekete geçirildiğinin gösterilerek aşağıda vereceğimiz metni de bu metinde olduğu gibi kabul edilebilir, kalbi tahrik edecek şekilde genişletmeleridir.

Verilen kurallar çerçevesinde genişletilmesi istenilen metin:

Rahmi'nin Pederine Mektubu

Muhterem Pederim,

1- Annem mektubunun bir köşesinde bir ricada bulunmak üzere bana müsaade etti.

2- Biliyorsun ki benim lügat kitabım eskidi. İçinden bazı sayfalar kayboldu. Şimdi işe yarayacak bir halde değildir.

3- (Yeni Türk Lügati) isminde güzel bir kitap neşredilmiştir. Arkadaşılarımdan Şahap'ta bundan bir nüsha var. Bunun çok güzel ve pek mükemmel bir lügat kitabı olduğunu muallim efendi bize söyledi.

4- Sevgili babacığım İstanbul'dan gelirken bana bu kitaptan bir nüsha alır mısınız?

5- Yalnız bu kitap biraz pahalı imiş.

6- *Lakin bu yeni lügat kitabı hiç eskitmemeye gayret edeceğim. Artık şimdi ben epeyce büyüdüüm ve kitaplarımın kıymetini takdir ediyorum.*

7- *Yakında ellerinizi öpebileceğimi ümit ve cenabı haktan sizin için sıhhat-ü afiyetler dua ederim, babacığım (6. kitap, Tahrir, s. 395).*

Yukarıda yer alan mektupta Rahmi'nin talebinin makul, kabul edilebilir olması gerekir ve babasının kalbini tahrik etmelidir. Bundan dolayı öğrenciler verilen bu mektuba kendi düşüncelerini kullanarak eklemeler yapmalıdırlar.

Arzuhal

Konu: Arzuhalin nasıl yazılması gerektiğinden bahsedilerek örnekler verilmiştir.

Yazma planı: Metinde bir kaymakamlığa yazılmış olan arzuhal örneği verildikten sonra başka bir örnek olay oluşturulmuş ve bu örnek olay ile ilgili bir arzuhal yazılması istenilmiştir. Arzuhal yazılırken kaymakamlığa yazılan örnekten yararlanılması ve belli kurallara riayet edilmesi gerekmektedir.

Arzuhal için oluşturulan yazma planı şu şekildedir:

Şu hâlde farz edelim ki Ahmet ve oğlu Ali isminde birisi nüfus tezkeresini zayi etmiş olsun da nüfus kuyudatına göre diğer bir nüshasının verilmesini istesin. Ahmet ve oğlu Ali eğer bir köy ve kaza ahalisinden ise mensup olduğu kaza kaymakamlığına şu suretle yazılmış bir arzuhal verir.

...Kazası Kaymakamlığına

Ma'ruz acizanemdir.

Acizleri falan köy sakinesindenim. Hamili olduğum nüfus tezkiresini geçen gün kazaen kaybettim. Binaenaleyh sicili nüfusta bulunan kayda nazaran bir diğer nüshasının çoğaltılarak verilmesi için icab eden muamele-i resmiyetin ifasını rica ederim efendim.

Farz edelim ki Antalya'da veyahut mülhakatından bir kazada bulunuyorsunuz. İstanbul'a giderek bazı eşyayı ticariye alıp getirmek istiyorsunuz. Antalya'dan İstanbul'a gidip gelmek için hükümeti muhaliyeye müracaat ederek bir mürur tezkeresi almanız icab ediyor. Bunun için bir arzuhal yazınız (6. kitap, Tahrir, s. 398-399).

Tavsiye Olunacak Mevzular

Konular ve Yazma Planları: Bu bölümde yer alan konu başlıkları ve yazma planları on yedi başlık altında aşağıda sıralanmıştır:

1-Dişler

Atideki suallerin cevaplarını yazınız: 1-Dişler neye yarar? 2-Üzerindeki parlak cılanın ismi ve vazifesi nedir? 3-Yemekler dişleri ne yapar? 4-Dişlerin bozulmaması için ne yapılmalıdır? 5-Dişler çürüdüğü vakit insana ne gibi zarar verir?

2-Merdivenin altı ile üstü

Plan:1- Bir merdivenin üst basamakları azamet ve hakaretle muamele ediyordu. Üst ve alt basamakları muhâvere ettiriniz. 2-Bir akıllı zat bunu anlayarak merdivenin üst tarafını aşağıya çevirdi. 3-Dünyada da ekseriya bahtiyarlar ile bedbahtların hali böyledir. 4-Neticei ahlakiye.

3-Dalgın Bir Âlim

Plan: 1- Ulemadan...pek dalgın idi. 2- Bir gün enfiye kutusunu dostlarından birinin evinde unuttuğunu zannetti. 3- Dostuna bir tezkire yazarak göndermesini rica etti.4- Tezkireyi zarf ikerisine koyduğu esnada enfiye kutusu bulundu. 5- Bununla beraber dalgın ulema tezkireyi kutunun bulunduğundan bahisle artık zahmet etmemesini ilaveten yazarak dostuna yolladı.

4-İhmalin Neticesi

Plan:1-Bir köylü şehre gitmek için bargirini hazırlar. Hayvana binmeden evvel nallarından birinin çivisinin düşmüş olduğunu görür.

2- Bir çivinin ziyanı olmaz diyerek yola çıkar yolda nal düşer. Hayvanın ayağı taşa değerek paralanır. Topallamaya başlar.

3- Yolda köylünün önüne hırsızlar çıkar. Topal bir bargir ile kaçamaz. Hırsızlar kendisinin hem bargirini hem eşyasını alırlar.

4- Bir çiviye ihmal etmenin böyle büyük bir fenalık getireceğini önce düşünmemiş olan köylü mahzun köyüne döner.

5-Haris Olmamalı

Plan: 1- İhtiyar bir kadının bir tavuğu vardı. 2- Kadın tavuğunun her gün yumurtladığı bir yumurtaya mâni olmayarak iki üç tane yumurtlatmak hevesiyle ziyade beslerdi. 3- Tavuk semirince yumurtayı kesti. 4- Çok haris insan büsbütün emelinden mahrum bırakır.

6-Cesur İnsaniyetli Bir Asker

Plan: 1-Bir yaz günü akşamüzeri demiryolu güzergâhı bir mesirede birçok halk toplanmış (Bu mesireyi tasvir ediniz.) Üç yaşında bir çocuk demiryolu üzerinde bulunuyor. Tren süratle geliyor, çocuk farkında değil. 3-Herkes bunu görünce telaş eder, kimse yardım edemez. Bir asker hemen gelir. Çocuğu kurtarır. 4-Nefesin cesaret ve insaniyeti takdir olunacak.

7-Bir Zabıt Tarafından Validesine Mektup

Plan: 1-....günü...mevkiinde bulunan düşmana hücum olunacak idi. Mülazım...efendinin bulunduğu tabur ile hücumu memur olmuştu. (Hazırlıklar ve hücum tasvir olunacak.)2- Mevki zabt olundu fakat o kulundu mecruh oldu.3-Şimdi hastanede muhatarasız nihayet on beş günde iyi olacak. Zabıt bu kadar zaman muharebede bulunamayacağına teessüf ediyor. Bu ahvali validesine bir mektup ile yazıyor.

8-Dil

Plan: 1- (Azob) 'un (Azob kim?) Efendisi dostlarına ziyafet vereceğini beyan ile en güzel bir şeyden yemek yapmasını emretti. 2- Azob yalnız dil alarak bundan türlü türlü yemekler yaptı. Davetlilerin taaccübi, Efendisinin hiddeti Azob: Dil, dünyada en iyi bir şeydir, dedi ve dilin favaidini saydı (Azob ile Efendisini konuşturunuz.). 3- İkinci defa Efendisi o davetlilere en fena bir şeyden yemek hazırlamasını emretti. Azob yine dilden yemek yaptı ve bu defa dilin fenalıklarını saydı. Mütelaayı ahlakiye.

9-Nimetşinaslık

Plan: 1-Bir kış akşamı bir dilenci çocuğu sokakta dileniyor. (Çocuğun halini gelip geçenleri tasvir ediniz.) Biri bir lira veriyor. 2- Çocuk koşuyor: Onluk yerine altın vermişsiniz.

-Senin olsun! Siz kimsiniz? (Efendi bir tacir idi, ismini söyler)3- On beş yirmi sene sonra o Efendi 'nin işi bozulur. İflas edecek bir hale gelir. 4- Odasında düşünürken o bir lira ile

ticaret edip servet sahibi olan dilenci çocuk gelir hali görür (Mükâleme ettiriniz.) ve tacire külli miktarda para vererek felaketten kurtarır.

10-Doğruluk

Plan: 1-... pederi oğlunun terbiyesine pek ziyade itina eder ve hususiyle yalan söylemekten şiddetle menederdi. 2-Bir gün...bahçede kazma ile oynarken pederinin pek sevdiği bir kiraz fidanını kopardı. 3-Pederin hiddeti: Bunu kim yaptı? Ben yaptım. 4-Peder düşünür. Oğlunun bu doğruluğunu bin kere ağacından daha kıymetli bulur.

11-Oğuldan Babaya Mektup

Dersaadet Mekteb-i Sultaniyesi'nde bulunan bir Efendi'ye pederi mektepten çıktıktan sonra ne yapmak arzusunda bulunduğunu sual etmiş. Oğlu ziraatı en faziletkârâne bir iş bulduğundan ve ailesinde de miktar kâfi arazi bulunduğundan memleketine bu yolda hayli hizmet edebileceğini ümit ettiğinden bahis ile Halkalı Ziraat Mektebi'nde tahsilden sonra memleketine avdet ederken usul i fenniye dairesinde ziraatla iştigal edeceğine dair bir cevap yazıyor.

12-Yangın

Plan: 1-Bir kış gecesı uykuda bakıcının sesini (nasıl?) işitiyorsunuz. (Sesi işitince ne yapıyorsunuz?) 2- Akrabanızdan birisinin mahallesinde yangın var. Gidiyorsunuz yangın akrabanızın evine pek yakın. Rüzgâr da oldukça sert (yangının tasviri). 3-Eşya çıkarmak kiremitliğe su taşımaya kilim germeye yardım ediyorsunuz. 4-Yangın üç evin ihtirakıyla itfa ediliyor.

13-Güzel ve Faydalı

Plan: 1-Bahçıvan tarlasında işliyor (tasvir ediniz). 2-Bir arı gelir koluna vızlayarak. Kuzum bahçıvan insanlara benden faydalı bir hayvan var mı der.3-Bahçıvan koyun senden daha faydalıdır diye cevap verir ve koyundan insanların ne gibi faydalar gördüğünü ta'dad eder. Arı ile bahçıvan mükâleme ettiriniz. Güzelden evvel faydalı lazım.

14-Az Tamah Çok Zıyan Verir

Plan: 1-Bir yaz günü sabahleyin iki köylü bir kasabaya gidiyordu. Niçin, nasıl? 2-Giderken bir durdu, öteki haydi vakit geçiyor yürüyelim dedi beriki de sen gidedur ben yetişirim diye cevap verdi. İkisini mükâleme ettiriniz. 3-Gitmek istemeyen yerdeki bir

kestaneye göz koymuştu. Bunu gören arkadaşı koştu. Ondan evvel alınca kestane benimdir, senindir diye kavga çıktı, bölüşemediler. 4-Oradan geçen bir sarıklı hoca araya girdi, kestaneyi aldı. Kabuklarından birini birine, birini ötekine verdi. İçini de kendi yedi. 5-Neticeyi ahlakiye.

15-Muavenet-i Mütekabile

Plan: 1-Bir gün mideye sair aza (el, ayak, göz, kulak...) isyan eder. Bundan sonra sana yiyecek içecek tedariki için çalışmayacağız. Biz senin kölen değiliz, derler.2-Ertesi gün mide aç kalınca sair aza titremeye, hareket edememeye başlar. Aç bir insanın halini tasvir ediniz.3-Bütün aza müşavere ederler, kendilerine gelen bu fenalığa çare ararlar mide bu fenalığın sebebi kendilerine yardım etmedikleri olduğunu izah eden insanlar arasında da muavenet-i mütekabile lüzumu

16-Keman Çalmak

Plan: 1-Vaktiyle mahir bir kemancı vardı. Babası keman çalarken oğlu bunu kolay bir şey zannederdi. Babası kemani nasıl tutuyor, nasıl çalıyordu? 2-Bir gün çocuk babasından kemani aldı, çalmak istedi ses pek fena çıktı. 3-Babasına sordu güzel çalmak için ne lazım, pederi cevap verdi: Çalmayı öğrenmekten başka bir şey lazım değil oğlum 4-Emeksiz hiçbir şey olmaz.

17- Kur'a Efradı

Plan: 1-Önde mızıka takımı, bayrak arkasından askerler (müzehhepleri, cinsleri, vaziyetleri) 2-Etrafındaki kalabalık askerlerin arkasından gelen çocuklar.3-İhtiyar valideler biraz mahzun, niçin?4-Bu askerler nerelere, ne hizmetler görecekler (6. kitap, Tahrir, s. 400-406).

Yukarıda tavsiye olunacak mevzular başlığı altında verilen metinlerin yazma planları incelendiğinde bir yazının düzenini, yapısını ve akışını belirlemek amacıyla oluşturuldukları görülmüştür. Yazma planı, düşüncelerin sırasıyla düzenlenmesine yardımcı olur aynı zamanda öğrenciye geniş bir konunun alanını daraltarak hangi noktaların yazılması gerektiğini göstererek yardımcı olur. Böylece metnin mantıklı ve düzgün bir akış içerisinde ana konudan sapılmadan yazılması kolaylaşır.

Bir metin yazmaya başlanmadan önce planının oluşturulması detayların ve önemli noktaların atlanmamasını sağlar. Bu yazma planlarında başlık ve konu kısımları önceden

belirlenmiştir. Bazı planlarda giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin nasıl olacağı, ilgili metnin akışı baştan sona belirtilmiştir ve öğrenciden istenen plan içerisinde verilen sorulardan hareketle bu boş kalan kısımların doldurulması ve eksik kalan düşüncelerin tamamlanmasıdır. Giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin beraber verilmediği planlar da vardır. Kur'a efradı adlı metin sadece giriş kısmı verilen bir metindir, gelişme ve sonuç bölümlerinde nelerin olacağı öğrencilere bırakılmıştır. Öğrencilerin tamamlayacağı bu bölümler için plan dâhilinde kalmaları gerekmektedir. Bundan dolayı hemen her cümlemin arkasından düşüncelerin genişletilmesi, geliştirilmesi ve akışın mantıklı olabilmesi adına sorular sorulmuştur.

4.5.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Yazma Dersi Konuları ile Bu Konulara Yönelik Yazma Planlarının Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular

Günümüzde yazma eğitiminde kullanılan metinlerin konu seçimi rastgele yapılmamaktadır. Konuların seçimi tematik yaklaşım esas alındığından ilgili temalara göre belirlenmektedir. Ardından bu konulara bağlı olarak etkinlikler ve yazma çalışmaları yer almaktadır. Yazma çalışmaları belirli adımlara göre ilerlemektedir. İncelenen kitapta ise konular sadece öğrencilere kazandırılmak istenen becerilere göre belirlenmiştir. Eğitim politikaları dönemin sosyal, ekonomik ve toplumsal şartlarının oluşturduğu atmosferden etkilenmektedir. Buna bağlı olarak yetiştirilmeye çalışılan insanın taşıması gereken nitelikler de eğitimin amaçlarında değişimler meydana getirmektedir.

İki dönemde de yazma eğitiminde yer verilen konular oldukça benzerlik göstermektedir. Özellikle erdemler ve milli kültürümüz zorunlu temalarının içerisindeki konu başlıklarına bakıldığında benzerlik oranının çok yüksek olduğu söylenebilir.

Kitapta öğrencilerin yazma çalışmaları yapmaları için hazır planlar verilmiştir. Bu planlar bilgilendirici ve hikâye edici metin türlerinin ikisinde de bulunmaktadır. Bu planlarda bir metnin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine dair birer ikişer cümle verilmiştir. Öğrencilerden bazen verilen bu kısa cümleleri anlam yönünden eklemeler yaparak tamamlamaları bazen de bu planlar içerisine yerleştirilen sorular yardımıyla genişletme yaparak bir metin oluşturmaları istenmiştir.

Günümüzde Türkçe ders kitapları incelendiğinde sorular yardımıyla bir bölümü verilen metnin devam ettirilerek tamamlandığı çalışmalara sıkça rastlanılmaktadır. Fakat bu çalışmalar yazma planı başlığı altında bulunmamaktadır. Zamanla plan denilen bu uygulama isim değiştirerek çeşitli yazma tekniklerinin içerisinde yer almıştır.

Planı verilen metnin arkasından bazen bir atasözü ile metin özetlenmiş ve çıkarılabilecek sonucun ne olduğu öğrencilere sorulmuştur. Günümüzde bu tarzda uygulamalar metni anlamaya yönelik oluşturulan etkinliklerin içerisinde bulunmaktadır.

4.6. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Temaların Tespitine İlişkin Bulgular

Bu bölümde konu başlıkları verilen metinlerin hangi temaya ait olduğu ve alt temaların neler olduğuna değinilecektir.

Beşinci kitabın tahrir bölümüne ait metinlerin temaları ve alt temaları:

Şahsı Tasvir (1), Ali'nin Tasviri, Ali'nin Diğer Tasviri: Erdemler teması içerisinde dış görünüşün tasviri alt teması işlenmiştir.

Tasvir (2), Ali'nin Ahlakı Tasviri: Erdemler teması içerisinde ahlaklı insan tasviri alt teması işlenmiştir.

Tasvir (3), Ali'nin Tasviri: Erdemler teması içerisinde hem şeklin hem de ahlakın tasviri alt teması işlenmiştir.

Tasvir (4), Horozun Tasviri: Doğa ve evren teması içerisinde horozun, kedinin ve köpeğin tasviri alt teması işlenmiştir.

Tasvir (5), Cetvelim: Bilim ve Teknoloji teması içerisinde cetvelin yapısı, tasviri alt teması işlenmiştir.

Tasvir (6), Saat Nasıl Kurulur: Bilim ve Teknoloji teması içerisinde bir saatin kuruluş aşamalarının nasıl olduğu alt teması işlenmiştir.

Hayat Çalışmaktır (1) (nazım), Hayat Çalışmaktır (2) (nesir): Erdemler teması içerisinde çalışmanın yaşa bağlı olmadığı bir hayat gayesi olduğu alt teması işlenmiştir.

Örümcek ile İpek Böceği: Erdemler teması içerisinde bir işle uzun süre uğraşarak emek vermenin önemi alt teması işlenmiştir.

Su, Ateş: Doğa ve evren teması içerisinde suyun ve ateşin işlevleri nelerdir alt teması işlenmiştir.

Altıncı kitabın tahrir bölümünde yer alan metinlerin temaları ve alt temaları:

Toplu İğne: Erdemler teması içerisinde en ufak şeyi dahi israf etmeme alt teması işlenmiştir.

Bufu'nun İncirleri: Erdemler teması içerisinde nefesine hâkim olma, emanete ihanet etmeme alt teması işlenmiştir.

Temizlik: Sağlık ve Spor teması içerisinde temiz olan yerin insanlar tarafından daha çok rağbet göreceği alt teması işlenmiştir.

Meçhul Bir Kahraman: Vatandaşlık teması içerisinde bir askerin vatanına duyduğu sadakat alt teması işlenmiştir.

Hizmet Talebi: İletişim teması içerisinde iş bulabilmek için mektup yazma alt teması işlenmiştir.

Bayram Tebriği: Milli Kültürümüz teması içerisinde dostlarımızın bayramlarını tebrik etmemiz gerektiği alt teması işlenmiştir.

Mesalih (iş) mektupları: İletişim teması içerisinde müşteriye mektup yazma alt teması işlenmiştir.

Aile Mektupları: Erdemler veya iletişim teması içerisinde yer alabilecek olan bu bölümün erdemler için alt teması akrabalarımızı zor zamanlarında yalnız bırakmamak iken iletişim için ise akrabalarımıza mektup yazmaktır.

Talepname: İletişim teması içerisinde dilekçe ve mektup yazma alt teması işlenmiştir.

İtiraz Mektupları: İletişim teması içerisinde bir ihtiyaçtan dolayı mektup yoluyla istekte bulunma alt teması işlenmiştir.

Celb-i dikkat: Bu başlık altında üç metin yer almaktadır. Birinci metnin teması erdemlerdir bu tema içerisinde tatlı dilli olmanın önemi alt teması işlenmiştir.

İkinci metin hem iletişim hem de erdemler teması içinde yer alabilir. Eğer iletişim teması içerisinde kullanılırsa mektup yazma alt teması işlenmiş olur fakat erdemler teması altında kullanılırsa merhametli olma alt teması işlenmiş olur.

Üçüncü metin iletişim teması içerisinde yer alır. Mektup yazma alt teması işlenmiştir.

Arzuhal: Bu başlık altında iki metne yer verilmektedir. İki metin de iletişim teması içerisinde yer alır ve alt tema ise bir ihtiyaçtan ötürü yazılmış olan istek mektuplarıdır.

Tavsiye Olunacak Mevzular

Dişler: Sağlık ve Spor teması içerisinde Dişlerin önemi ve sağlığı alt teması işlenmiştir.

Merdivenin Altı ve Üstü: Erdemler teması içerisinde başka insanları kendimizden daha aşağıda görmememiz gerektiği alt teması işlenmiştir.

Dalgın Bir Ulema: Erdemler teması içerisinde dalgın olmanın zararı alt teması işlenmiştir.

İhmalin Neticesi: Erdemler teması içerisinde ihmalin doğuracağı olumsuz sonuçlar alt teması işlenmiştir.

Haris Olmak: Erdemler teması içerisinde hırsın zararları alt teması işlenmiştir.

Cesur İnsaniyetli Bir Asker: Erdemler teması içerisinde cesur olmak ve başkalarını düşünmenin önemi alt teması işlenmiştir.

Bir Zabıt Tarafından Validesine Mektup: İletişim teması içerisinde mektup yazma alt teması işlenmiştir.

Dil: İletişim teması içerisinde dilin kullanımı alt teması işlenmiştir.

Nimetşinaslık: Erdemler teması içerisinde yapılan iyiliği unutmama alt teması işlenmiştir.

Doğruluk: Erdemler teması içerisinde doğruluğun değeri alt teması işlenmiştir.

Oğuldan Babaya Mektup: İletişim teması içerisinde mektup yazma alt teması işlenmiştir.

Yangın: Doğa ve Evren teması içerisinde yangına müdahale alt teması işlenmiştir.

Güzel ve Faydalı: Doğa ve Evren ya da Kişisel gelişim teması içerisinde yer alabilir. Doğa ve Evren teması içerisinde kullanılırsa arının faydası alt teması işlenir. Kişisel Gelişim teması içerisinde kullanılırsa bir tavsiye niteliğinde faydası çok olanın tercih edilmesi gerektiği alt teması işlenir.

Az Tamah Çok Zıyan Verir: Erdemler teması içerisinde açgözlü olmanın elindekinden de edeceği alt teması işlenmiştir.

Mu‘âvenet-i Mütekâbile: Vatandaşlık teması içerisinde yardımlaşmanın önemi alt teması işlenmiştir.

Keman Çalmak: Kişisel Gelişim ya da Erdemler teması içerisinde yer alabilir. Kişisel Gelişim temasında kullanılırsa bir işe emek vererek kendini o işte mahir kılma alt teması işlenebilir. Erdemler teması içerisinde kullanıldığında ise bir işin bakmaktan ziyade yapmakta öğrenilebileceği alt teması işlenmiştir.

Kur’a Efradı: Vatandaşlık teması içerisinde askerlerin vazifeleri alt teması işlenmiştir.

Bir metnin ana fikri ya da iletisine tema denir. Yazarın metni aracılığıyla aktardığı düşünce ya da değerlerdir. Alt tema ise ana temanın daha özel, daha dar kapsamlı olan yönüdür. Alt tema destekleyici niteliktedir. Yukarıda tema ve alt temalarına göre incelemiş olduğumuz metinlerde başlıca işlenen temalar şunlardır: Erdemler, İletişim, Doğa ve Evren, Bilim ve Teknoloji, Kişisel Gelişim, Vatandaşlık, Sağlık ve Spor, Milli Kültürümüz.

Erdemler teması içerisinde bir öğrencinin ahlaki değerlere, etik ilkelere ve erdemlere bağlı kalabilmesi için bu temada konular daha kapsamlı verilmiştir. Erdem bir kişinin doğru, dürüst, adil, cömert, cesur, saygılı, sabırlı vs. toplumsal ve ahlaki normlara uygun davranışlar sergilemesidir. Erdemler teması, genellikle bireyin içsel gelişimini, kişisel değerlerini ve toplumdaki rolünü anlamaya yönelik bir arayışı ele alır. Bu tema, bir karakterin erdemli olma çabası, erdemli bir yaşam sürme amacı veya bu erdemlerin toplumsal hayattaki yeri üzerinde yoğunlaşabilir.

İncelenen metinlerde adil olma, cesur olma, dürüst olma gibi çeşitli erdemler metin sonlarında bir özlü söz veya atasözü yardımıyla bitirildiğinden metinlerde bir ders

verme, öğüt verme anlayışı ile didaktik bir üslup da görülmektedir. Bu durum metinde ele alınan erdemlerin daha açık şekilde ifade edilmesini sağlamıştır.

Erdemler teması gibi sık sık başvurulmuş bir diğer temanın ise İletişim olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni dönemin şartları gereği mektup türünün revaçta olmasıdır. Mektup kendi içerisinde çok farklı başlıklara ayrılmıştır. Ayrıldığı başlıklara göre farklı iletişim şekillerini de içinde barındırmaktadır. Örneğin, aile mektupları ile resmi mektuplarda iletişimin şekli birbirinden tamamen ayrılmaktadır. Bu mektuplar ile milli kültürümüz teması arasında bir ilişki vardır. Mektupların içerikleri incelendiğinde kültürümüze dair birçok noktaya değinildiği görülmektedir.

4.6.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Tespit Edilen Temaların Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular

Bir metinde tema, o metnin ana düşüncesi veya temel konusudur. Yazarın metnin tamamında işlediği ve okuyucuya iletmek istediği evrensel ya da genel fikirdir. Türkçe öğretim programlarında uzun yıllardan beri tematik yaklaşım kullanılmaktadır. Tematik yaklaşım temel alınarak hazırlanmış olan öğretim programında yazma kazanımları metin içi, metin dışı ve metinler arası anlam oluşturmaya sağlayacak şekilde hazırlanmıştır. Kazanımların yapısı ilk kademedan son kademeye kadar hem temel becerileri hem de üst düzey becerileri geliştirmek amacıyla oluşturulmuştur. Öğrencilerin hem bireysel farklılıkları hem de gelişim özellikleri göz önünde bulundurulmuş, dil bilgisi ve yazım kuralları ile ilgili hedefler aşamalı olarak basitten daha karmaşık bir yapıya doğru sarmal olarak yapılandırılmıştır (MEB, 2019, s. 8).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın işlenişinde her sınıf düzeyinde sekiz tema bulunmaktadır. Bu temalardan; “Erdemler”, “Millî Kültürümüz”, “Millî Mücadele ve Atatürk” temalarının her sınıf düzeyinde işlenmesi zorunludur. Geriye kalan temaların seçimi ise kitap yazarlarına bırakılmıştır. (MEB, 2018, s. 16). Seçmeli olarak yer verilen diğer temalar: “Hak ve özgürlükler, birey ve toplum, okuma kültürü, iletişim, kişisel gelişim, bilim ve teknoloji, sağlık ve spor, zaman ve mekân, duygular, doğa ve evren, sanat, vatandaşlık ve çocuk dünyası” temalarıdır.

Tablo 2.

Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Temalar ve Konu Önerileri

Temalar	Konu önerileri
Erdemler	ahlak, alçak gönüllülük, azim, cömertlik, dayanışma, dostluk, dürüstlük, güven, iyilikseverlik, kardeşlik, merhamet, paylaşma, sabır, sadakat, saygı, sevgi, sılayırahim, vefa, vicdanlı olmak, yardımlaşma vb.
Millî kültürümüz	aile, bayrak, büyüklerimiz, dinî bayramlar, gelenekler, geleneksel sporlar, insan ilişkileri, kültürel miras, mekânlar, millî bayramlar, şehirlerimiz, sıra, tarihî mekânlar, tarihî şahsiyetler, tarihî eserlerimiz, Türkçe, vakıf kültürü, vatan, yurdumuz vb.
Millî Mücadele ve Atatürk	15 Temmuz, Atatürk, Çanakkale, cesaret, Cumhuriyet, fedakârlık, gazilik, İstiklâl Marşı, kahramanlık, Kut'ül Amare, millî egemenlik, millî irade, millî kimlik, millî mücadele, Sarıkamış Harekâtı, şehitlik, vatanseverlik vb.
Birey ve toplum	ana dili, adalet, barış, bireysel farklılıklar, çok dillilik, çok kültürlülük, dayanışma, devlet, dezavantajlı gruplar, empati, eşitlik, farklılıklara saygı, gurbet, haram, hayat becerileri, helal, hukuk, hükümet, iktidar, kardeşlik, kent kültürü, komşuluk ilişkileri, kul hakkı, kültürel farklılıklar, küreselleşme, medeniyet, meslekler, misafirperverlik, selamlaşma, siyaset, sosyal içerme, sosyokültürel farkındalık, toplumsal kurallar, vatandaşlık, zaman yönetimi vb.
Okuma Kültürü	bilgi okuryazarlığı, çoklu okuryazarlık, dijital okuryazarlık, dil sevgisi, edebî şahsiyetler, e-kitap, eleştirel okuryazarlık, kitabevi, kitaplar, kütüphaneler, metinler arasılık, okuma alışkanlığı, okuma serüveni, okuma sevgisi, okur kimliği, sözlük kültürü, süreli yayınlar, teknoloji okuryazarlığı, yaratıcı okuma, yazılı kültür, z-kitap, z-kütüphane vb.
İletişim	aile iletişimi, bilgi iletişimi, diğer canlılarla iletişim, etkili iletişim, iletişim becerileri, insanlarla iletişim, kitle iletişim araçları, komşuluk, kültürel iletişim, kültürler arası iletişim, medya

		okuryazarlığı, öğrenci hareketliliği, öğrenci öğretmen iletişimi vb.
Hak ve özgürlükler		bireysel haklar, birinci kuşak haklar, çocuk hakları, demokrasi, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, eğitim hakkı, engelli hakları, eşitlik, haberleşme özgürlüğü, hakkını savunma, hasta hakları, hayvan hakları, ifade özgürlüğü, ikinci kuşak haklar, inanç hakkı, insan hakları, kişi dokunulmazlığı, merhamet, özel hayatın gizliliği, özgürlükler, seyahat özgürlüğü, temel hak ve özgürlükler, toplumsal cinsiyet adaleti, toplumsal cinsiyet eşitliği, yaşama hakkı vb.
Kişisel gelişim		başarı, beceri, çalışkanlık, çatışma yönetimi, empati, girişimcilik, karar verme, kendini tanıma, kişilik tipleri, meslek seçimi, motivasyon, öğrenmeyi öğrenme, olumlu düşünme, öz denetim, öz eleştiri, öz güven, öz saygı, sorumluluk, sosyal gelişim, yetenek, yeterlilik, zaman yönetimi vb.
Bilim ve teknoloji		bilim insanları, bilim okuryazarlığı, bilişim okuryazarlığı, etik, girişimcilik, haberleşme, hayal gücü, iletişim, keşif ve icatlar, matematik okuryazarlığı, merak duygusu, olay, olgu, patent, sosyal medya, tasarım, teknoloji, telif, ulaşım, yenilikçilik vb.
Sağlık ve spor		adil oyun, beden eğitimi, beden sağlığı, beslenme, centilmenlik, dengeli beslenme, hareketlilik, hastalıklardan korunma, ilaç kullanımı, ilk yardım, öz bakım, ruh sağlığı, sağlıklı beslenme, sağlıklı yaşam, spor kültürü, sportmenlik, temizlik, uyku vb.
Zaman ve Mekân		çevremiz, evimiz, geçmiş şimdi gelecek, gezginler, odamız, okulumuz, şehirler, sınıfımız, ülkeler vb.
Duygular		bağışlama, beğenme, duygu yönetimi, heyecan, kaygı, kıskançlık, korku, mutluluk, özlem, sevgi, sitem, takdir etme, umut, üzüntü, veda, yalnızlık vb.
Doğa ve evren		bitkiler, canlılar, çevre, çevrenin korunması, doğa, doğa olayları, doğal afetler, dünya, evren, gece, gezegenler, gündüz, hayvanlar, iklim, kar, manzaralar, mevsimler, renkler, uzay, yağmur, yeryüzü, yıldızlar, zaman bilinci vb.
Sanat		afiş, bale, cilt, söz sanatları, ebru, edebiyat, estetik, estetik duyarlılık,

	festival, fotoğraf, gala, geleneksel sanatlar, gölge oyunu, grafik, grafiti, heykel, mimari, minyatür, müzik, opera, özgünlük, pandomim, peyzaj, resim, seramik, sinema, tezhip, tiyatro, yenilikçi düşünme vb.
Vatandaşlık	adalet, alın teri, çalışma, emek, eşitlik, göç, göçmenlik, görev bilinci, hukukun üstünlüğü, iş birliği, mültecilik, özgürlük, paylaşma, sorumluluk, üretme, vergi bilinci vb.
Çocuk dünyası	çocuk kültürü, çocuk müzesi, dijital oyunlar, eğlence, geleneksel çocuk oyunları, hayal, hobiler, keşif, lunapark, merak, mizah, okul, oyun, oyuncak, rüya, sokak oyunları vb.

Kaynak: (MEB, 2019. 15-16).

Yukarıda verilen 16 tema, konu önerileri ve ders kitabı etkinliklerine bakıldığında disiplinlerarası bir yaklaşımın benimsendiği söylenebilir. Bunun nedeni kullanılan metinlerin birçok alanın konu içeriğini barındırması olabilir.

İncelenen kitapta metinlerin temalara ayrılmamış olması ya da ilgili temalardaki konu dağılımının günümüzdeki kadar geniş bir yer tutmuyor oluşu derslerin birbirinden bağımsız, özerk şekilde işlenmesine neden olmuş olabilir çünkü coğrafya, tarih, sanat ile ilgili temalar kendi başlıkları altında verilen bölümlerde işlenmişlerdir. Bu yüzden metinler arasındaki bağlantı ve geçişlerin günümüzde kullanılan ders kitaplarındaki metinlere göre daha sınırlı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte zorunlu temalar ve içerisinde yer alan konularla ilgili metinlere yer verilmiştir. Hatta erdemler ve milli kültürümüz teması içerisinde değinilmeyen hiçbir konu başlığı bulunmamaktadır. Bu durum aradan bir asırdan fazla bir zaman geçse dahi erdemler ve milli kültür temalarının öğretim programları ve bünyesinde büyük bir öneme sahip olduğuna işaret etmektedir.

4.7. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Metin Türlerinin Tespitine İlişkin

Bulgular

İncelenen kitaplardaki metinler ve öğrenciler tarafından oluşturulması istenen metin türleri sınırlıdır. Metinlerin öncesinde, içerisinde veya sonunda verilen metnin özelliklerine dair açıklamalarda bulunulmuştur. Bu açıklamalar kısa tutulsa da sık sık tekrar edilmiştir.

Kitaplarda hikâye edici, bilgilendirici ve şiir türlerinde metinler kullanılmıştır. Şiir türünde, beşinci sınıf düzeyinde iki metne rastlanmıştır; altıncı sınıf düzeyinde ise bu türe ait bir metin bulunamamıştır. Fakat daha küçük yaş seviyeleri için verilen yazma eğitiminde, devre-i ula bölümünde, dönemin ünlü şairlerinden Tefik Fikret gibi isimlerin çocuklar için yazmış oldukları şiirler bulunmaktadır. İncelenen metinlerde en çok yer verilen bilgilendirici metin türü mektuptur. Mektup muhataba, konuya, amaca göre farklı başlıklara ayrılmaktadır. Mektup türündeki metinler şu başlıklarda verilmiştir: Mesâlih mektûbları (iş mektupları), aile mektûbları, itiraz mektupları, talebnâmeler, celb-i dikkat, arzuhâl/ istid‘ânâme (dilekçe).

Yapılan inceleme sonucunda mektup türünün çeşitleriyle beraber devre-i aliyyenin ikinci senesinde 32 metin bulunmaktadır. Bu metinlerden sadece 17’si hikâye edici, 15’i ise bilgilendirici türde yazılmıştır. Bilgilendirici türde yazılanlardan “dişler” metni hariç geriye kalan 14 metin mektup türü ve çeşitlerinden oluşmaktadır. Hikâye edici metin türlerinden 16’sı öykü, 1’i ise fabldır.

Bu bilgilerden hareketle metin türlerinin bu kadar sınırlı sayıda olmasının aynı zamanda bir mektubu en iyi ve en doğru şekilde yazabilmenin o yaş seviyesi için ne kadar önemli olduğu, bunun bir ihtiyacı karşıladığı sonucuna ulaşılabilir.

Hikâye edici türde yazılan metinlerde de yukarıda verilen mektup örneğinde olduğu gibi bir metne nasıl başlanacağı, o metnin nasıl geliştirileceği ve sonlandırılacağına dair belli başlı kurallar verilmiştir.

İncelenen hikâye edici türdeki metinlerden önce, bu metinlerin içerisinde ve sonrasında yazar, metnin öğrenci tarafından genişletilebilmesi için çeşitli sorular sorulmuştur. Bu türde yazılmış olan metinlerin sadece bu genişletme işlemi için kullanılmış olduğu görülmüştür. Metne uygun olarak hazırlanmış olan özel sorular olduğu gibi her metinde tekrar eden sorular da vardır. Her metinde tekrar eden sorular nasıl, niçin vb. sorularken özel sorulardan kasıt metindeki karakterlerle ilgili veya metnin akışına yönelik oluşturulmuş olan sorulardır. Bu metinlerin nasıl yazılması gerektiğine dair açıklamalarda bulunulmamıştır. Oysaki mektup türü hakkında yapılan açıklamalar oldukça detaylıdır. Hikâyeler kullanılarak öğrencilere bir durumun neden – sonuç, amaç-

sonuç bağlamında sağlam bir zemine oturtulması için bu genişletme işleminin yapıldığı düşünülmektedir.

4.7.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Tespit Edilen Metin Türlerinin Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişisine Dair Bulgular

Metin sayısı ve metin türlerine ait yapılan açıklamalarda Türkçe dersinde temel dil becerilerinin kazandırılmasında metinlerden yararlanılır. Metinlerin seçiminde dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır:

- Bütün sınıf düzeylerinde 8 tema ve her temada 4 metin kullanılacaktır. Bu metinlerden 3'ü okuma 1'i dinleme/izleme metni olmalıdır.

Toplamda kitapta 32 okuma ve dinleme/izleme metni kullanılacaktır.

- Bütün sınıf seviyelerinde temalara uygun olması ve eşit dağılım olması şartıyla 8 serbest okuma metni yer alacaktır. Bu metinlerin de eklenmesiyle kitapta toplamda 40 metin olacaktır.
- Metin türleri 3 başlık içerisinde verilmiştir: Bilgilendirici, hikâye edici, şiir. Bu temalardan hangisinde, hangi metin türlerinin bulunacağı yazarının/yazarlarının tercihine bırakılmıştır. Metin türlerinin dengeli dağılıp dağılmadığı metin biçimlerine göre belirlenmiştir. Örnek verilecek olursa “Bilim ve Teknoloji” temasında bilgilendirici metinlere daha fazla yer verilebilir. Diğer bir temada ise hikâye türündeki metinlere daha fazla yer verilebilir (MEB. 2019, s. 16-17).

İncelenen kitapta metin türleri ayrı başlıklarda veya farklı ana biçimler altında değildir. Genellikle metinler hikâye (tahkiye) edici metin türünde yazılmışlardır ve bilgilendirici türde metinler de mektuptan dolayı oldukça fazladır. Ancak şiir türünde metin yazdırılmamıştır. Bir şiir metni bulunmadığı gibi herhangi bir metnin ya da ödevin içerisinde şiire dair herhangi bir atıfa da yer verilmemiştir. Şiir türüne yer verilmemesinin en önemli sebebi olarak artık ibtidâî mektebinin son dönemine gelmiş olan öğrencilere günlük hayatta lazım olacak, iş bulma imkânlarını kolaylaştıracak türde metinlerden biri olan mektubun öğretiminin ön planda olması gösterilebilir. Aynı zamanda daha alt kademeler için hazırlanan ders kitaplarının kıraat bölümlerinde Tevfik Fikret, Namık

Kemal gibi dönemin edebi şahsiyetlerinin şiirlerine yer verildiği görülmektedir. Son devre için hazırlanmış olan bu kitapta ise kıraat bölümü yoktur. Bunun yerine tahrir başlığıyla yazma için ayrılan bir bölüm bulunmaktadır.

İnceleme sonucunda metinler, biçimsel açıdan ve içerik açısından özelliklerine göre belli türlerin içerisine yerleştirilmiştir. Çünkü kitapta metin türlerine dair bir ayırım bulunmamaktadır.

Aşağıda günümüzde Türkçe yazma eğitiminde kullanılan metin türleri verilmiştir. Bu metin türleri ortaokulun son iki sınıfı olan 7. ve 8. sınıf düzeyindeki öğrenciler içindir.

Bilgilendirici metinler: anı, biyografiler/otobiyografiler, blog, dilekçe, efemera ve broşür (liste, diyagram, tablo, grafik, kroki, harita, afiş vb. karma içerikli metinler) e-posta, günlük, haber metni / reklam, kılavuzlar (kullanım kılavuzları, tarifname, talimatnameler vb.) gezi yazısı, makale / fıkra / söyleşi / deneme, mektup, özlü sözler (vecize, atasözü, deyim, aforizma, duvar yazıları, motto, döviz vb.), sosyal medya mesajları.

Hikâye edici metinler: çizgi roman, fabl, hikâye, karikatür, masal / efsane / destan, mizahi fıkra, roman, tiyatro.

Şiir: şarkı / türkü, şiir (MEB, 2019).

Yukarıda yer alan metinlerden bazıları incelenen kitapta kullanılmıştır. Bunlar: dilekçe, mektup, fabl ve hikâyedir. Diğerlerine yer verilmemesinin nedenleri ise; bazılarının o dönemde ayrı bir metin türü olarak ele alınmaması, bazılarının başka derslerde kullanıldığı halde yazma dersi içerisinde kullanılmasına ihtiyaç duyulmaması ve dönemin şartlarından dolayı öğrencilere her türün değil de ihtiyaç duyulana verilmek istenmesidir denilebilir.

7. ve 8. Sınıflarda bilgilendirici ve hikâye edici metin yazar kazanımının altında verilen açıklama şudur:

7. sınıflar için bilgilendirici metin yazar.

a) Öğrencilerin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinde yazacaklarını belirleyerek bir metin taslağı oluşturmaları, düşünceleri geliştirme yollarını kullanmaları, yazılı ve çoklu medya kaynaklarından görüşlerini destekleyecek kanıtlar sunmaları sağlanır.

b) Öğrenciler günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.

Hikâye edici metin yazar.

a) Öğrencilerin zaman, mekân, şahıs ve olay unsurlarını belirleyerek hikâyenin serim, düğüm ve çözüm bölümlerinin taslağını oluşturmaları sağlanır.

b) Öğrencilerin yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendiği kelimeleri kullanmaları teşvik edilir (MEB, 2019).

8. sınıflar için bilgilendirici metin yazar.

a) Öğrencilerin belirledikleri bir konu ve ana fikir etrafında giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, gelişme bölümünde düşüncüyü geliştirme yollarını kullanarak görüşlerini ifade etmeleri, görüşlerini destekleyecek kanıtlar sunmaları, sonuç bölümünde ise görüşlerini sonuca bağlamaları sağlanır.

b) Öğrenciler günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.

Hikâye edici metin yazar.

a) Öğrencilerin anlatımın türü ve konusuna göre gerçekçi veya hayalî öğeleri tasarlama, uyumlu bir zaman ve mekân kurgusu yapmaları, serim, düğüm ve çözüm bölümlerine yer vermeleri sağlanır.

b) Öğrenciler yazım kılavuzundan yararlanmaya, günlük hayattan örnekler vermeye yönlendirilir (MEB, 2019).

İncelenen bölümde bilgilendirici bir metin türü olan mektubun yazılış kurallarında İklab, hatime, hitap ve veda bölümleri bulunmaktadır. Bu durum giriş, gelişme, sonuç bölümlerine yakın bir uygulamanın bulunduğunu göstermektedir.

Bir zatı ziyaret ettiğimiz vakit söze bir hitap ile başlandığı gibi mektuplara da bir hitap ile ibtida edilir. Kendisiyle hitap olunan lafza elkab derler. Mektubun fıkı-i intihaiyesine, hatime, ıtlak olunur (6. kitap, Tahrir, s. 382).

2019 Türkçe Öğretim programında bir metnin ders kitabına alınabilmesi için taşıması gereken niteliklerden ikisi şöyledir:

Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk Cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.

Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır. (MEB. 2019, s. 18). Bu niteliklerden hareketle birinci madde ile öğrencilere Türk Cumhuriyetleri ve Balkan Türklerinin önde gelen edebi şahsiyetlerini tanıtarak edebi değerleri ve kültürel değerleri metinler aracılığıyla kazandırmak hedeflenmiştir. Anadolu Yavrusunun Kitabı adlı eserde de dönemin önde gelen edebi şahsiyetlerinin metinleri aracılığıyla öğrencilere edebi değerlerin ve kültürel değerlerin kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Özellikle kültürün aktarılabilmesi için tavsiye niteliğinde cümlelere sıkça yer verilmiştir.

İncelenen metinlerde dünya edebiyatından seçilen herhangi bir metne rastlanmamıştır. Bu durumun da yine dönemin şartlarından kaynaklandığı söylenilebilir. Çocuklarda milli bir bilinç oluşturulmak istenmiştir. Çünkü yazarlar dünya edebiyatından çeviri yapabilecek yetkinliğe ve donanıma sahiptirler. Kitabın yazarları yurt dışında bulunmuş ve dünya edebiyatındaki bazı eserlerin çevirilerini de yapmışlardır.

4.8. Anadolu Yavrusunun Kitabında Yazma ödevlerinin Geliştirilip Düzeltilmesine İlişkin Bulgular

Kitapta yazıların geliştirilmesi için iki başlıktan yararlanılmıştır: tashih (düzeltme) ve temrin (alıştırma). Gerektiğinde ise bu yazılar öğretmenler tarafından toplanmış ve gerekli düzeltmelerin ardından öğrencilere tekrar dağıtılarak geri bildirim verilmiştir.

Bir yazının geliştirilip düzeltilmesi farklı yönlerden yapılır. Bu yönler şöyle sıralanabilir:

- Biçimsel yönden: Kâğıtta uygun boşlukların bırakılması, gereken bilgilerin yazılması (tarih, isim vs.), düzgün ve okunaklı bir yazı kullanılması.

- İçeriksel yönden: Konunun ve ana düşüncenin yazıda belirgin bir şekilde verilmesi, başlığın metnin içeriğini doğru yansıtmaması ve kapsayıcı olması, yardımcı düşünceler ile anlatımın desteklenmesi.
- Düşünsel düzen yönünden: Verilen düşüncelerin mantığa uygun bir sırada olması, bu cümlelerin önem derecesine göre doğru bağlantılar ile yazılması.
- Anlatısal yönden: Cümlelerde gereksiz sözcük kullanımı, abartılı söyleyişler ve Türkçesi bulunan yabancı kökenli sözcüklerden kaçınılması. Cümlelerin basit yapıda tutulması ve okuyucunun da seviyesinin göz önünde bulundurulması.
- Noktalama işaretleri ve yazım kuralları yönünden: Noktalama işaretlerinin ve yazım kurallarının bir metnin anlamına olan katkısının bilinmesi ve gerekli kuralların uygulanması

İncelenen kitaplar ibtidâi mekteplerinin son sınıfları için hazırlandığından imla (noktalama ve yazım) daha önceki sınıf düzeylerinde bir ders başlığı olarak verilse de bu düzeylerde tekrar kitaplarda yer almamıştır.

Bir yazının istenilen niteliğe sahip olabilmesi için biçimsel, içeriksel, düşünsel ve anlatısal yönüne oldukça önem verildiği görülmüştür. Daha önceki başlıklarda yer verdiğimiz kurallar bir yazının geliştirilerek kusursuz bir hale getirilebilmesi içindir. Her metinde farklı bir kural üzerinde durulmuş ve bu kurallardan hareketle öğrencilere alıştırmalar yaptırılmıştır.

Bir metnin anlatısal yönden geliştirilmesi için verilen kurallardan bazıları şunlardır:

Her nevi mukarreratta ifade münekkit (fazlalığından arındırılmış) olunmalıdır. Yani yalnız söylenmesinde faide olan sözler yazılmalı ve mevzua haricinde olan ve ibareye fazla bir mana ilave etmeyen her şey hazf (çıkarmak, atmak) olunmalıdır (6. kitap, Tahrir, s. 368).

İşte bir vazife ki oldukça iyidir. Lakin içinde birtakım zaid (fazla) ibareler var. Bunları söylemek iktiza eder. Filhakika birinci kaidede bir fikri tevsi için (niçin, nasıl) suallerinin iradı ile cevaplarının o fikre ilavesini tavsiye etmiş idik. Şu kadar ki esasen

malum olan yahut mevzudan hariç bulunan fikirleri yazmamalıdır. Binaenaleyh ne kadar (niçin, nasıl) sualleri iradı mümkün ise bunların hepsinin cevaplarını ilave etmek lazım gelmez (6. kitap, Tahrir, s. 371).

Yazı yazarken, söz söylerken olduğundan ziyade edeb-u nezakete riayet olunmak lazım gelir (6. kitap, Tahrir, s. 382).

Pek çok kimseler yazı içinde metruk birçok Arabî ve Farisî kelimat kullanmayı marifet addediyorlar ve bu suretle büyük bir hata yaparlar. Yazı yazarken şifahi ifademizi ne kadar taklit edersek o kadar muvaffak oluruz. (6. kitap, Tahrir, s. 379).

Düşünsel yönden metinlerden bazılarında düzeltme ve geliştirme yapmak için fikirlerin bir mantık çerçevesinde ve önem sırasına göre yazılmaları istenmiş ve hangi cümlelerin yer değiştirmesiyle akışın daha doğru olacağından bahsedilmiştir.

Bu duruma şu izah örnek olarak gösterilebilir:

Eğer yukarıdaki fikirden (4) numaralı olan (3) numaralı fikirden evvel yazılmış olsaydı mürseliye olan zat ne diyecekti.

Cümleden anlaşılacağı üzere iki cümlelerin yer değiştirmesinin karşıdaki okur için ne anlama geleceği sorulmuştur. Devamında ise fikirlerin önem sırasına göre yazılmasının okur için ne kadar önemli olduğu üzerinde durulmuştur.

Şekil itibarıyla bir yazıyı incelemek, geliştirip düzeltmek kadar o yazının düşünsel ve anlatısal yönüne de geri bildirimler verilmelidir. Yazıdaki mantık hataları düzeltilmeli eksik olan, zayıf bulunan alanlar desteklenerek geliştirilmelidir. Özellikle metinlerde üslup üzerinde durulmuş ve çeşitli senaryolar verilerek uygun olan üslubun ne olduğu nedenleriyle verilmiştir.

4.8.1. Anadolu Yavrusunun Kitabında Yazma ödevlerinin Geliştirilip Düzeltmesinin Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular

Geliştirme, günümüzde yazma taslağını gözden geçirme, içeriğe ilişkin bir düzenleme ve fikirleri geliştirme aşamasıdır. Oluşturulan metinde mesajın ne kadar etkili verildiği önemlidir. Bunun için metnin konusuyla ilgisi olmayan, gereksiz, eksik ya da

anlaşılması güç olan noktalar belirlenmeye çalışılmaktadır. Süreç içerisinde kelimelerin/kelime gruplarının ve cümlelerin doğru ve yerinde kullanımı, metnin ana fikrinin dışına çıkılmamış olması gerekmektedir.

Taslak bir metnin gözden geçirilmesi ve geliştirilebilmesi için her paragrafın konuyla ilişkili olması, gereksiz ya da tekrarlanan bir şeyin olmaması, her paragraftaki cümlelerin doğru sırada yer alması gerekmektedir.

Belirtilen bu adımlara incelenen kitapta da yer verilmiştir. Bir yazının gereksiz kelime ve cümlelerden arındırılması, cümlelerin doğru bir sıra ile verilmesi gerektiği, anlamın dışına çıkılmaması ve anlaşılması güç kelime ya da cümlelerin metinden atılması gerektiği belirtilmiştir. Bu geliştirme işlemi sadece uyarı olarak kalmamış örnek metinler kullanılarak içerisinde gereksiz cümlelerin bulunduğu metinler bunlardan arındırılmış, paragrafın akışının daha doğru olabilmesi için cümlelerin yerlerinin değiştirilmesine dair alıştırmalar yaptırılmıştır.

İncelenen kitapta bir metnin geliştirilmesi ve düzeltilmesi işinin öğrenci tarafından değil de kitap ve öğretmen tarafından yapıldığı söylenebilir çünkü öğretmen; metin türleri, dil yapıları, dil bilgisi kuralları, yazma teknikleri, üslup özellikleri gibi konularda bilgi sahibidir. Metinlerin akışı kesilerek parantez içerisinde şöyle ifadelere yer verilmiştir: Muallim Efendi bu konudaki örnekleri çoğaltacaktır, muallim efendi metindeki işin nasıl yapılacağını ayrıntılarıyla gösterecektir (bir saati kurma işi) vb. bu açıdan bir yazıyı geliştirip düzeltmede daha deneyimlidir. Kitapta ise zaten tashih isimli bir başlık açılarak hataların ardından nasıl düzeltme yapılacağı örnek metinlerle anlatılmaya çalışılmıştır. Günümüzde ise öğretmenin rehber konumunda olduğu bilinmektedir hatta usta çırak ilişkisi yöntemiyle öğretmenin süreçle beraber bu geliştirme ve düzeltme uygulamalarındaki rolünün daha da azalarak bunun yerine öğrencinin kendi değerlendirme sürecinde aktif rol oynaması hedeflenmektedir.

4.9. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Dil Bilgisi Konu Dağılımı ve Konuların İşleniş Şekline İlişkin Bulgular

İncelenen beşinci kitabın sarf ve nahiv bölümünde “Lisanımız” başlığı altında verilen bir metinde Türkçe kelimeler ve yabancı kelimelerden bahsedilmiş, konu

hakkında bazı genel bilgiler verilerek dil bilgisine bir giriş yapılmıştır. Bu metin şu şekildedir:

Lisanımız

Biz birbirimiz ile hangi lisanla konuşuyoruz, bütün insanlar Türkçe mi konuşuyor, ya nasıl konuşuyor, dünyada daha çok lisan var mıdır, Türkçe konuşan insanlar nerelerde oturuyor, acaba kaç milyondur, lisanımızda sırf Türkçe kelimeler mi vardır, daha ne gibi kelimeler vardır, siz Arabî kelimeler kullanıyor musunuz, hangi kelimeler, Türkçe mi Arapça mı? “Kitap, kalem, sahife, satır, hece...”

Demek birçok Arabî ve Farisî kelimeler kullanıyoruz. Biz bu kelimeleri bazen Arabî ve Farisî kaidelerle cem’ halinde kurar, izafetleri de yaparız. Misal (mü’minin)kelimesini kullanıyoruz, mü’minler Müslümanlar demektir, Arapça cem bir kelimedir. (Darülfünun, Darülmuallimin) kelimelerini de hepiniz biliyorsunuz, bunlar da Arapça terkiplerdir (Muallim Efendi misalleri çoğaltacaktır). Acaba Fransızca ve diğer ecnebi kelimeler kullanıyor muyuz (vapur, posta, telgraf, telefon, coğrafya... Bunlar da eski Yunancadan ve eski Latince den alınmıştır)?

Türk lehçelerinden yalnız ikisi edebidir: Biri Şark Türkçesi denilen Çağatayca, diğeri Garp Türkçesi denilen Osmanlıcadır. Osmanlı lisanının lügati sırf Türkçe kelimelerden teşkil etmiyor, ona birçok Arabî, Farisî ve diğer ecnebi kelimeler dahi karışmıştır. Arabî, Farisî kelimeler arasında bazen bu lisanlara mahsus kaideler dahi hüküm sürmektedir. Bu kitapta işte bu kaidelerde en mühimleri gösterilmiştir (5. kitap, Sarf, s. 157). Metnin ardından dipnot kısmında ders başlığı ile öğrencilere bir bilgi verilmiştir.

Ders: Bizim lisanımız esasen Türkçe bir lisan-ı edebidir. Asya, Avrupa’da altmış milyon insan Türkçe konuşmaktadır (5. kitap, Sarf, s. 157).

Yukarıdaki metinde sarf ve nahiv dersine geçiş yapmadan önce öğrencilere dilin kurallarının önemi gösterilmek istenmiştir. Sarf ve nahiv dersinin önemi ise şöyle belirtilmiştir:

Sarf ve Nahiv

1-yırtılmak/kitap/Ahmet/yeni

2-Ahmet/yeni/kitap/yırtılmak

3-Ahmet'in yeni kitabı yırtıldı.

Biz konuşmak için ne kullanıyoruz, kelimeleri karmakarışık mı kullanıyoruz (Muallim sıra ile 1, 2, 3 rakamlı sözleri okur): Bundan bir şey anlaşılıyor mu? Demek ki kelimeleri bir sıraya koymak, birtakım harflerle nihayetlerini değiştirmek, birbirine bağlamak hepsinden tam manalı cümleler yapmak lazımdır. Bunun için ayrı ayrı kaideler vardır: Bu kaideleri (sarf ve nahiv) öğretiyor (Muallim Efendi misalleri çoğaltacaktır) (5. kitap, Sarf, s. 158).

Öğrencilere neden sarf ve nahiv öğrendikleri kısa bir şekilde aktarılmıştır. Örnekler kısa tutulmuş ve bunların sayısını öğretmenin artırması istenmiştir. Yukarıda verilen birinci cümlede kelimeler karışık halde ve bağlantı sağlayacak ek veya kelimeler olmadan verilmiştir. İkinci cümlede bağlantı için eklerin bulunduğunu fakat kelimelerin hâlâ mantık akışına ya da dilin kurallarına uygun olmayan bir şekilde dizildiğini görüyoruz. Üçüncü cümlede ise hem kelimelerin yeri doğrudur hem de bu kelimeler arasında bağlantıyı sağlayacak olan öğeler doğru kullanılmıştır. Karışıklığın giderilmesinin anlam üzerindeki olumlu etkisinden de söz edilmiştir.

Bu bilgilerden hareketle önce incelenen beşinci kitabın içerisindeki sarf ve nahiv konularının neler olduğu ve bu konuların işleniş şekillerinin nasıl olduğu üzerine yapılan incelemede ilk olarak elde edilen veriler tablolaştırılmış daha sonra ise bu veriler yorumlanmıştır. Aynı uygulama altıncı kitabın sarf ve nahiv bölümü için de yapılmıştır. Yukarıda yer alan lisanımız metninde yazarın da belirttiği üzere mühim olan başlıklara yer verilmiştir. Bu başlıklar kitabın hazırlandığı grubun yaş seviyesinin artmasıyla beraber daha da ayrıntılı bir hâle gelmiştir. Birinci kitapta imla ile başlayan dilin kuralları altıncı kitapta fiil çekimleri gibi ayrıntılı konulara doğru basitten karmaşığa, kolaydan zora ilkeleri doğrultusunda ele alınmıştır.

Tablo 3.

Beşinci Kitap Sarf ve Nahiv Bölümü Konuları ve Alt Başlıkları

Konular	Alt Başlıkları
İsim	İsm-i cins, İsm-i has
	İsm-i cem', İsm-i mürekkeb
	İsm-i tasgîr
	Müradif kelimeler
	Tazkir ve ta'nis-İsmin kifayeti
	Müfred, Cem
	Farisî İsimler-Farisî kaidesiyle Cem
	Arabî kelimelerin cemi-Cem i mükesser
	Arabî İsmin Envai
	Arabî Masdarlar ve İsimler
	Arabî Kıyasî Masdarlar
	İzafet
	İkinci nev-i izafet-te'min ettiği manalar
	İsmin Halleri-Mefuller
	Edatların isti'mali
	Muzafın Halleri
	Farisî İzafet
	Arabî İzafet
	Ma'rife, Nekre
	İyi komşu metni
İmla	İmla dersi-Harekeler
	Arabî Kelimelerin İmlası
	Arabî Kelimelerde Vezin
	İmla dersi-Cem-i Mükesser Vezinleri
	İmla dersi-Arabî Masdarlar
	İmla dersleri-Ahenk
	İmla dersi-Ahenk (2)

	Sıfatın Manasını Ta'dil
	Sıfatın Manası-Mürekkebat Sıfatlar
Sıfat	Arabî Sıfatlar
	Farisî Sıfatlar
	Farisî Terkiib Tavsifi

Beşinci kitapta sarf ve nahiv bölümünde isim, sıfat ve imla olmak üzere üç konu başlığı bulunmaktadır. Bu konular alt başlıklara ayrılmıştır. Öncelikle konu hakkında gerekli açıklamalar yapılmış ardından örneklerle başvurulmuştur. Yapılan bu açıklamalar daha çok sayfanın alt bölümünde dipnot şeklinde “ders” başlığı ile yapılmıştır. Bu bölüm konunun özetini oluşturmakta ve bilginin teorik kısmını öğrencilere aktarmaktadır. Öğrencilerin konuyu pekiştirebilmeleri için ise altıncı kitapta da uygulandığı gibi temrin (alıştırmalar) başlığı altında öğrencilere görevler verilmiş ve uygulamalar yapılmıştır.

Bu alıştırmalara örnek verecek olursak:

- Aşağıdaki isimlerin ne ismi olduğunu söyleyiniz?
- Hatalar yerine birer ismi has yazınız.
- Aşağıdaki isimlerin nev'ini söyleyiniz.
- Aşağıdaki isimlerin kemiyetini söyleyiniz. Müfredleri cem, cemleri müfred yapınız.
- Cümlelerde kullanılan isimlerin mefûl-ü sarih veya gayri sarih olduğunu söyleyiniz.

Altıncı kitaptan farklı olarak bu alıştırmaların tahrir ve tekşif adı altında yapıldığı da görülmüştür. Bunların örnekleri aşağıda verilmiştir:

Tahrir: İsimleri mefûl-ü bih, mefûl-ü ileyh hallerine koyup birer cümlede isti'mal ediniz. Kuzu, kuru, deri. İyi, komşu... (5. kitap, Sarf, s.196).

Tekşif: (Muallim Efendi, masalları okuduktan sonra) bu masallarda hangi kelime tekrar edilmiştir? Bütün bu masallarda Ahmet ismi hasi olduğu gibi mi kullanılmış, yoksa sonuna bir şey getirilmiş mi? Neler getirilmiş? Acaba bu harfler ilave olunmasaydı olmaz

mıydı? Ne olurdu? (Cümlelerin manası bozulurdu). Demek ki bir cümlede kullanılan isimlerin nihayetine o cümlelerin manasına göre birtakım harfler ilave etmek lazımdır. Bu harfler ismi biraz değiştiriyor, başka bir hale koyuyor. Ahmet ismi birinci cümlede ne vazife görüyor? Gelen kim ikinci cümlede (5. kitap, Sarf, s. 192-193).

Tekşif başlığı altında öğrencilere kurallar sorular yardımıyla sezdirilmeye çalışılmıştır. Ders bölümünde olduğu gibi tanımlamalara yer verilmemiştir. Sorular sayesinde öğrenci kurala kendisi ulaşabilir.

İncelenen ikinci kitapta dil bilgisinin üç ana konusuna yer verilmiştir. Bunlar: Zamir, mastar ve fiildir. Bu üç konu Osmanlı Türkçesi'ndeki bütün çekimleriyle verilmiştir. Bundan dolayı konu başlıkları ayrıntılı işlenmiştir.

İlk olarak konu hakkında açıklamalar yapılmış, ardından konuyu açıklayabilmek ve öğrencilerin kafasında somut bir hâl alması için örnekler verilmiş, son olarak ise temrin başlığı altında alıştırmalar yapmaları sağlanmıştır. Bu alıştırmalar kitapta asıl açıklamalardan ayrı olarak dipnot şeklinde de verilmiştir.

Tablo 4.

Altıncı Kitap Sarf ve Nahiv Bölümü Konuları ve Alt Başlıkları

Konular	Alt başlıklar
Zamirler	Zamirler altıya ayrılır: Şahıs Zamiri (zamâir-i şahsiyye / zamirlerin hâlleri (müfred ve cem') İyelik Zamiri (zamâir-i izâfiyye) İlgi Zamiri (zamâir-i mülkiyye-ki) İşaret Zamiri (zamâir-i işâretiyye) Fiilin sonuna gelen zamirler (zamâir-i fiiliyye) Belgisiz Zamirler (zamâir-i mübheme) Zamirlerin son alt başlığını ise Arabî zamirler oluşturmaktadır.

Masdar

Basit ve Mürekkebe Masdarlar
 Sıfatlardan Mastar Teşkilî
 Masdarlardan İsim Teşkilî
 Masdarlardan Sıfat Teşkilî
 İştikak (Türetme)
 Mürekkebe Masdarlar
 Müteaddi, Lâzım
 Lâzım-ı Nakıs, Lâzım-ı Hakiki
 Tagdiye-i Efal
 Ma'lum, Meçhul
 Ma'lumu Meçhul Kılmak
 Lazımın Meçhulü

Fiil

Naib Fiil
 Mutavaat
 Mutavaatle Meçhul
 Lazım-ı Mutavaaat
 Hakiki Mutavaatlar
 Müşareket (İşteş)
 Arabî Masdarlar:
 Masdar Mimi
 Rubai Mücerred
 Arabî Kıyasi Masdarlar
 Masdar-ı Meçhule
 Faili Aramak
 Fiillerde Şahıs ve Kemiyyet
 Fiilin Failine Mutabakatı
 Zaman / Zamane-i Basita ve Mürekkebe
 (Basit ve Birleşik)

	Müsbet-Menfi (Olumlu-Olumsuz)
	İstifham (Soru)
	Sîgalar ve çekimleri
	Müteallikat Fiiller
	Mefûl-ü Sarih / Mefûl-ü Gayri Sarih
Mefuller (Nesne) ve İsim	Nekre / Marife (Belirtili / Belirtisiz İsim Tamlaması)
	Mütemmimat Cümle: Temyiz, Hal, Zarf.
Edat	Rabt edatları
	İştikak Edatları
Nida	Tabi ve Basit Nidalar
	İtibari Nidalar

Temrinler (Alıştırmalar):

Sarf ve Nahiv için yazılmış olan bu bölümde öğrencilerin konuyu daha iyi öğrenebilmeleri için alıştırmalar verilmiştir. Toplamda 50 adet alıştırma bulunmaktadır. Bu alıştırmalardan bazıları şu şekildedir:

- 1: Parantez dâhilindeki zamirleri tahlil ediniz.
- 2: Parantez dâhilindeki zamirleri tahlil ediniz ve mercilerini gösteriniz.
- 3: Parantez dâhilindeki isimler yerine münasip zamirler koyunuz.
- 4, 5: Parantez dâhilindeki kelimelere icab eden zamiri izafiyeleri veriniz.
- 6: Aşağıdaki kelimelerden semai ve kıyasi olarak istikakı mümkün olan kelimeleri bulunuz.
- 7: Aşağıdaki kelimelerden mürekkeb masdarlar teşkil ediniz.

8: Aşağıdaki fiillerden lazım olanları müteadi, müteadi olanları bir derece daha müteadi kılınız ve her birini bir cümlede isti'mal eyleyiniz.

9, 10: Malum fiilleri meçhule naklediniz ve cümleleri ona göre tertip ediniz.

11: Meçhul fiilleri şeklen malum yapınız. Cümleleri de ona göre tashih ediniz.

12: Meçhul fiilleri malum yapınız cümleleri de ona göre tertip ediniz.

13, 14: Aşağıdaki masdarların vezinlerini ve aksam-ı sebadan ne vakıa olduklarını tayin ediniz.

15: Aşağıdaki mücerredleri gösterilen kıyasi vezne nakleyeyiniz.

16: Aşağıdaki kıyasi masdarların mücerredlerini ve hurufu asliyesini bulunuz.

17: Aşağıdaki mücerredleri kıyasi masdarlara naklediniz.

18: Aşağıdaki kıyasi masdarların mücerredlerini ve aksam-ı sebadan ne vakıa olduklarını bulunuz.

19: Aşağıdaki cümlelerde fiili, faili bulunuz. Fiilin vazifesini de izah eyleyiniz.

20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29: Atideki cümlelerdeki fiillerin şahıs ve kemiyetlerini söyleyiniz.

30: Aşağıdaki cümlelerde zaman-ı istikbalin ne manada kullanıldığını yazınız.

31: Aşağıdaki cümlelerde muzarinin hangi manada kullanılmış olduğunu söyleyiniz.

32: Aşağıdaki cümlelerde mazarinin hangi manada kullanılmış olduğunu söyleyiniz.

33: Aşağıda parantez içerisindeki masdarları münasip siga ve zamanlarda isti'mal ediniz.

34: Aşağıdaki cümlelerde fiillerin hangi zaman ve hangi manada isti'mal edilmiş olduğunu söyleyin.

35: Aşağıda parantez içerisindeki masdarları münasip siga ve zamanlarda naklediniz.

36: Aşağıda parantez içerisindeki masdarları siga-i iltizâmiye veya emriyede isti'mal ediniz.

37, 38, 39: Aşağıda parantez içindeki masdarları çekiniz siga-i zamana naklediniz.

40: Var kelimesini isti'mal ediniz.

41, 42: Aşağıdaki isimlerin her birini üçer fiile mefûl-ü sarîh ediniz.

43: Hatalar yerine birer mefulü sarîh ediniz.

44, 45: Parantez dâhilindeki meful-ü sarîhlerden icab edenlere edat veriniz.

46: Hatalar yerine münasip görülecek mefûl-ü gayri sarîhi yazınız.

47: Aşağıdaki cümlelerde mefûl-ü gayri sarîhlerin isimlerini ve manalarını söyleyiniz.

48: Aşağıdaki cümlelerde bulunan mefûl-ü gayri sarîhleri tahlil ediniz.

49, 50: Parantez dâhilindeki kelimeleri tahlil ediniz.

Yukarıda verilen alıştırmalar: İnceleme, karşılaştırma, eşleştirme, hatayı bulup düzeltme şeklinde birçok becerinin öğrenciler tarafından kullanımını sağlamıştır. Eğitim sürecinde bir konunun öğrenilmesi ya da pekiştirilmesi amacıyla uygulanan bu alıştırmalar aynı zamanda bir bilginin sadece teoride kalmasının önüne geçerek uygulama yapılmasına olanak sağlar. Bunlardan daha da önemlisi öğrencinin eksiklerini görmesine, varsa yanlış düzeltmesine yardımcı olur.

Bu alıştırmalarda bağlamdan faydalandığı görülmektedir. Verilen cümledeki bir sözcüğün hangi anlamda kullanılmış olduğunu sormak veya cümlede geçen zamanın hangi anlama geleceğini sormak bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

4.9.1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Adlı Eserde Dil Bilgisi Konu Dağılımı ve Konuların İşleniş Şeklinin Günümüz Yazma Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular

Günümüz Türkçe Öğretim Programlarında dil bilgisi ayrı bir başlık altında verilmemektedir. Türkçe öğretiminde dört temel becerinin önem kazanması ve metin temelli dil bilgisi öğretimiyle beraber bağlamdan kopuk olan ezbere dayalı öğretimden uzaklaşıldığı görülmektedir. Dil bilgisi süreç içerisinde bir amaç olmaktan çıkmış ve yazma becerisinin kazandırılmasında bir araç rolünü üstlenmiştir. Ders kitapları için seçilen metinler dil bilgisi öğretimine kaynaklık etmektedir.

İncelenen kitaplarda ise dil bilgisi öğretiminin “sarf ve nahiv” başlığı altında ayrı bir ders olarak verildiği görülmektedir. Buradan hareketle dil bilgisinin, yazma eğitiminde araç niteliği taşımanın ötesinde bir amaç olarak görüldüğü söylenebilir.

İncelenen kitaplarda dil bilgisi konuları verilirken önce tanımlar kullanılmıştır. Ayrıntılı bir şekilde tanımlı yapılan konunun daha sonra somutlaştırılması için örnekler kullanılmış ve genelden özele ilkesinden yararlanılmıştır. Günümüzde ise kullanılan ders kitaplarında tanımlar doğrudan verilmemektedir. Öğrencilerin bu tanımlara ulaşabilmeleri için metinler aracılığı ile sezdirme yapılmaya çalışılmaktadır.

Bir diğer açıdan incelenen kitaplarda dil bilgisi konuları oldukça ayrıntılıdır. Günümüzde ise kazanımların genelinde “ayrıntılara girilmez” gibi ibarelere yer verilmekle beraber konularda sadeleştirmeye gidilmiştir.

Her iki dönemde de amaç öğrencinin yazma becerisinde yetkinleşmesidir fakat incelenen kitapta dönemin şartları gereği mektup, dilekçe vb. metinlerin kurallarına uygun bir şekilde yazılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu durumun doğal bir sonucu olarak yazma eğitiminde dilin kuralları (yapısı), ön planda tutulmuştur. Günümüzde ise hem ihtiyaçların değişmesi hem de yazma eğitime olan bakış açısının değişmesiyle birlikte bir metnin içeriği, şeklinin önüne geçmiştir.

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Bu araştırmada “Anadolu Yavrusunun Kitabı” adlı ders kitabının ibtidâî mekteplerinin son iki yılı için hazırlanan devre-i âliye bölümünün birinci ve ikinci senesine mahsus iki kitabı, Türkçe eğitimi açısından incelenmiştir. Kitapların yazma eğitime dair hangi alanlarda bilgi verdiği ve bu bilgileri ders kitapları aracılığıyla ne şekilde öğrencilere aktardıklarının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi modeli kullanılmıştır. Bu araştırmada belirlenen ders kitaplarındaki yazma eğitiminin nasıl verildiği ve yazma eğitime yönelik yaklaşımların neler olduğu incelenerek bugünkü mevcut işleyiş ile karşılaştırılması hedeflenmektedir. Yapılan bu incelemenin yazma eğitimindeki süreklilik ve değişim unsurlarını ortaya koyarak günümüzde sık sık gözden geçirilen, eksik yönlerinin tamamlanmaya çalışıldığı yazma eğitimi çalışmalarına ve araştırmacılara tarihsel bir perspektif sunacağı düşünülmektedir. Çalışmamızın yazma eğitiminin geçirdiği değişime ışık tutarak ilgili alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan alan yazın taraması sonucunda konu ile ilgili olduğu düşünülen yedi çalışma ilgili bölüme amaçları ve sonuçları ile eklenmiştir. Bu tarama makale, yüksek lisans ve doktora tezleri ile sınırlıdır.

İncelenen kitapta yazma eğitiminin temel yapısı, kullanılan öğretim yaklaşımları, öğretim yöntem ve teknikleri, yazma eğitiminin ele alınış basamakları, metinlerin tür, konu, tema, alt tema dağılımları ve yazma planları, yazma ödevlerinin geliştirilip düzeltilmesi, dil bilgisi konu dağılımı ve bu konuların işleniş şekilleri incelenmiş ve bu başlıklar günümüz yazma eğitimi ile karşılaştırılmıştır. Literatüre bakıldığında benzer çalışmaların yapıldığı araştırmalar bulunmaktadır. Bu bölümde araştırma sonuçları, alan yazındaki diğer araştırmalarla benzer ve farklı yönleri açısından tartışılacaktır. Yapılan

bu araştırmalarda incelenen eser, eserin hangi açıdan incelendiği, kullanılan yöntem arasında farklılıklar vardır. Bu alışma “Anadolu Yavrusunun Kitabı” adlı eseri, yazma eğitimini ele alış şekline göre incelemesi yönüyle dahance yapılan (Alparslan, 2022; Atlas, 2021; Dağdeviren, 2006; Kurt, 2015;kten, 2013;zarslan, 2007;zlek, 2021) alışmalarından ayrılmaktadır. Alparslan (2022) alışmasını Mehmet Asım Us’a ait “Amel Kitâbet-Usûl-i Tahrir” adlı eser ile, Atlas (2021) alışmasını Faik Reşat’a ait “Talim-i Kitâbet adlı ders kitabı ile, Dağdeviren (2006) alışmasını Bdi Nedim ve Mustafa Nuri’nin Usûl-i Tahrir adlı kitabı ile, Kurt (2015) alışmasını Süleyman şevket’e ait “Kavaid-i Tahrir adlı eser ile yapmıştır ve bu eserler yazma eğitimi açısından incelenmiştir.

Ökten (2023) alışmasında yazma eğitiminin serüvenini ele almasıyla,zarslan (2007) alışmasında inşa, kitabet ve mnşeat kitaplarını nicelik bakımından tespit ve tasnif etmesiyle,zlek (2021) ise çalışmasında sadece mnşeatları incelemesiyle bizim çalışmamızdan ayrılmakta ve farklılık göstermektedir. Çalışma sonunda yazma eğitiminde kullanılan ne, nasıl, neden gibi sorularınğrencilerin bir metni oluşturmasında veya geliştirmesinde bykneme sahip olduğu, sanılanın aksine sadecern temelli bir yaklaşım ile değil süreç temelli yaklaşım ile de çalışmaların yapıldığı, uygulanan yazma kurallarının birçoğunun günümüzde aynı şekilde devam ettiği gibi ortak sonuçlar yönüyle de dahance yapılan (Alparslan, 2022; Atlas, 2021; Dağdeviren, 2006; Kurt, 2015) alışmalarla benzerlik göstermektedir.

5.2. Sonuç

Bu alışmada Mehmet Asım Us ve Ahmet Cevat Emre tarafından hazırlanan “Anadolu Yavrusunun Kitabı” adlı eserin ilgili bölümleri yazma eğitimi açısından incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular şu şekildedir:

1. Mehmet Asım Us ve Ahmet Cevat Emre’nin yaşadıkları dönem, siyasi karışıklıkların yoğun olarak yaşandığı, eğitim alanında da sürekli olarak farklı görüşlerin ortaya atıldığı yeni uygulamalara açık bir dönem olarak tanımlanabilir. O dönemdeki eğitim ihtiyacına binaen eserleriyle eğitimin ne olduğunu nasıl olması gerektiği konusunda yol haritası çizmişlerdir. Kitabın tahrir bölümünü

Mehmet Asım, dil bilgisi ile ilgili alanları da Ahmet Cevat'ın yazdığı bilinmektedir.

2. Anadolu Yavrusunun Kitabı'nın Tahrir başlıklı bölümünde milli bakış açısı daha hâkim olmakla beraber yazma eğitiminin, çocuğun eğitiminde zihinleri şekillendirmek açısından ne kadar etkin rol oynayacağı belirtilmektedir.
3. Yazma eğitimi için genel kurallar (kavaid-i umumiye) belirlenmiştir. Bu kurallar yazının düzgün, anlaşılır ve estetik olmasını sağlamayı hedeflerdi. Yazma eğitiminin temel yapısı bu genel kurallar çerçevesinde oluşturulmuştur.
4. Yazma yaklaşımı olarak ürün temelli bir anlayış benimsenmiş olsa da bunun kitabın tamamına hakim olan bir yaklaşım olduğunu söylemek doğru olmaz. Ürün temelli yaklaşım sarf ve nahiv bölümünde etkiliyken tahrir başlığı altında sürece de odaklanan uygulamalara yer verildiği görülmüştür.
5. Günümüzde yazma eğitiminde kullandığımız birçok tekniğin kitaptaki alıştırmalarda kullanıldığı görülmektedir. Kullanılmayan tekniklerin ise eleştirel yazma, yaratıcı yazma gibi bireyi esas alan teknikler olduğu tespit edilmiştir.
6. Yazma eğitiminin aşamaları: Plan, istihzârat (hazırlık çalışmaları), izâhat (açıklamalar), kâ'ide (kurallar), kıraat (okuma), temrin (alıştırmalar), tashih (düzeltme), tevsi (genişletme) olarak belirlenmiştir. İlgili başlıklar verilen metinlerin genelinde bu sıra ile uygulansa da bazı metinlerde başlıkların sayısında azalma olmuştur. Her metinde sabit olan başlıklar ise kaide, açıklamalar, alıştırmalar, düzeltme ve genişletmedir.
7. Anadolu Yavrusunun Kitabında yer alan metinlerin konuları yazarların isteğine göre belirlenmiştir. Günümüzde olduğu gibi bir tematik yaklaşım söz konusu olmadığından uygun temalara göre konu seçimi gibi bir durum da söz konusu değildir. Fakat bugün uygulanan programımızda yer alan iki zorunlu tema ile (erdemler ve milli kültürümüz) incelenen kitaptaki konular birbirleri ile aynıdır.
8. Bilgilendirici ve hikâye edici türde metinlere daha sık yer verilmiş fakat şiir

türünde beşinci sınıf düzeyinde sadece iki metin tespit edilmiştir. Bilgilendirici ve hikâye edici türlerde de çeşitlilik az görülmektedir. Örneğin bilgilendirici türde mektup (mektubun çeşitleri), dilekçe gibi metinler yer almaktadır. Beşinci sınıf düzeyinde birkaç deneme ve makale örneği de tespit edilmiştir.

9. Metinlerin hangi temalara ait olduğu ve hangi temaya daha çok yer verildiği ile ilgili yapılan incelemede konuların erdemler, milli kültürümüz, iletişim, sağlık ve spor, birey ve toplum, vatandaşlık, doğa ve evren temaları ile ilgili olduğu belirlenmiş ve bu temaların içerisinde en sık erdemler ve iletişim temasına dahil edilebilecek konuların işlendiği görülmüştür.
10. Metinlerin geliştirilip düzeltilmesinde günümüz programlarında yer alan bir metnin gereksiz kısımlarının çıkarılması, metnin mantık akışının, cümlelerin sıralanışının doğru olması, metnin biçimsel özelliklerinin de anlamla birlikte bu aşamalarda gözden geçirilmesi gerektiği gibi hususlara, incelenen kitapta da değinilmiş ve bunlarla ilgili gerekli alıştırmalar yapılmıştır.
11. Dil bilgisi konuları kelime ve cümle bilgisi (sarf ve nahiv) olarak ayrı bir başlık altında yer almış ve zamir, fiil, mastar, edat gibi konular detaylı şekilde işlenerek tanımlara ve örneklerle yer verilmiştir. Metin temelli bir dil bilgisi yaklaşımına rastlanamadığından, verilen örnekler kelime ve cümle düzeyindeki bağlam ile sınırlı kalmıştır. İlgili bölümde toplam 50 alıştırmaya yer verilmiş ve öğrencilerden, öğrendikleri dil bilgisi konularını bu alıştırmalar sayesinde tekrar etmeleri ve öğrenmenin kalıcılığının sağlanması amaçlanmıştır.

5.3. Öneriler

Bu bölümde, çalışmanın sonuçlarıyla ilgili olarak sunulan öneriler yer almaktadır.

5.3.1. Araştırmaya Yönelik Öneriler

1. Hiçbir program ya da ders kitabı kendisinden önce hazırlanmış olanlardan bağımsız değildir. Programların ve ders kitaplarının zaman içerisinde gelişimi aşamalı bir süreçtir ve temel gerektirir. Bundan hareketle bu tarz çalışmalar aracılığıyla, sonraki süreçlerde yazma eğitimi ile ilgili yazılacak kitapların mümkün olduğu kadar tarihine

yer verilebilir, böylelikle dil öğretimi çalışmalarının izlediği süreç gözler önüne serilebilir.

2. Türkçe öğretim programlarının hazırlanmasında yazma ve diğer beceri alanlarına dair hedef ve kazanımların belirlenmesinde, son dönemlerde ders kitabı olarak okutulmuş eserlerden yararlanılabilir. Geçmişle günümüz arasında köprü görevi görecektir olan bu eserler dil öğretiminin tarihî temellerini yansıtmaktadırlar.
3. Günümüz yazma eğitiminde, özellikle yazıdaki üslubun tekdüze bir hal aldığı görülmekte bazı metinlerde ise üsluba dair hiçbir kaygının gözetilmediği anlaşılmaktadır. İncelenen metinlerde ifade edilen üslup özelliklerinden yararlanılarak yazma çalışmaları yaptırılabilir. Öğrencilere, bu üslup özellikleri ile ilgili uygulamalı eğitim verilere konların anlatım tarzları geliştirilebilir. Bu açıdan kitapta yer alan üslupla ilgili bilgiler son derece önemlidir ve üslup eğitiminde bunlardan faydalanılabilir.
4. Yazma eğitimi ile bireye, düzen kazandırma, onu ahlâkî olarak geliştirme amacı da güden metinlerin bu yönü dikkate alınarak günümüz yazma eğitimi alanı, bir de bu açıdan gözden geçirilebilir. Eğitimin bütün basamaklarında, yazmanın bu boyutu bireylere kazandırılmaya çalışılabilir.

5.3.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. İncelenen kitabın yazarları, yazma eğitiminin nasıl verilmesi gerektiği, dil bilgisi çalışmalarının nasıl olması gerektiği, Türkçe'nin genel yapısına dair birçok esere sahip alanında yetkin kişilerdir. Bundan dolayı yazarların kitapları incelenerek çalışılabilir. Ayrıca çalışmamız devre-i âliyye için hazırlanmış olan iki kitabın yazma eğitimi ile sınırlı olduğundan devre-i ula ve devre-i mutavassıta bölümleri için hazırlanmış olan kitapların yazma eğitimini ele alış şekilleri incelenebilir.
2. İncelediğimiz eserle beraber yine aynı dönemde yazılmış olan farklı ders kitapları da bulunmaktadır. Araştırmacılar bu kitaplar hakkında da çalışmalar yapabilirler.
3. Anadolu Yavrusunun Kitabı adlı eserde bulunan yazma eğitimi ile ilgili metinler çocuk edebiyatı kriterleri açısından incelenebilir.
4. İncelenen metinlerde özellikle erdemler ve milli kültürümüz temalarına dahil

edilebilecek metinlere yer verildiği görülmüştür. Bundan hareketle diğer devreler için hazırlanmış olan dört kitap bu temalar açısından veiki dönemde de neredeyse ortak bir anlayış ile verilen değerlere eğitimi açısından incelenebilir.

5. Bu çalışmanın devamı niteliğinde rüştiye ve idadi mekteplerinde okutulan yazma eğitimi ile ilgili kitaplar Türkçe eğitimine katkıları açısından çeşitli yönlerden incelenebilir.

KAYNAKÇA

A. İncelenen Dokümanlar

[Us] Âsım, M. ve [Emre] Cevat A. (1338H/1920). *Anadolu Yavrusunun Kitabı, devre-i âliyye sarf ve tahrir bölümü* (5. kitap). Matbaa-i Orhaniye

[Us] Âsım, M. ve [Emre] Cevat A. (1338H/1920). *Anadolu Yavrusunun Kitabı, devre-i âliyye tahrir, sarf ve nahiv bölümleri* (6. kitap). Matbaa-i Orhaniye

B. Yararlanılan Kaynaklar

Abak, A. (1991). *Tüm ortaokul ve liseler için Türkçe dilbilgisi*. Hazar Yayınları.

Adalı, O. (2011). *Anlamak ve anlatmak*. Pan Yayıncılık.

Akbayar, N, ve Koloğlu, O. (1996). *Gazeteci bir aile Uslar*. Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları.

Aktaş, Ş. ve Gündüz O. (2001). *Yazılı ve sözlü anlatım-Kompozisyon sanatı*. Akçağ Yayınları.

Aktaş, Ş., ve Gündüz, O. (2015). *Yazılı ve sözlü anlatım okuma-dinleme-konuşma-yazma* (20. baskı). Akçağ Yayınları.

Akyol, H. (2011). *Türkçe ilk okuma ve yazma öğretimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.

Akyüz, Y. (2001). *Başlangıçtan 2001'e Türk eğitim tarihi*. Alfa Yayınları.

Altunkaya, H. (2020). Metin Yazma Biçimleri. Kardaş, M. N ve Koç, R., (Ed.). *Türk Dili 2: Akademik yazma eğitimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.

Aral, İnci (2011). *Yazma Büyüsü*. Kırmızı Kedi Yayınevi.

Badger, R. ve White, G. (2000). A process genre approach to teaching writing. *ELT journal*, 54(2).

Bağcı, H., ve Başar, U. (2013). *Yazma eğitimi: Yabancılar Türkçe öğretimi el kitabı*. Anı Yayıncılık.

- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin grameri* (10. baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bayat, N. (2020). *Yazma eğitimi*. Anı Yayıncılık
- Binyazar, A., ve Özdemir, E. (2006). *Yazma öğretimi/yazma-sanatı yaratıcı yazma dersleri*. Papirüs Yayınevi.
- Burdurlu, İ. (1975). *Türkçe kompozisyon*. Karınca Matbaacılık.
- Calp, (2007). *Özel öğretim alanı olarak Türkçe öğretimi*, Eğitim Kitabevi.
- Coşkun, H. (2019). *Metin yazma yöntem ve teknikleri*. M. N. Kardaş ve R. Koç (Ed). *Türk dili I: Yazma eğitimi içinde*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çeçen, M. A. (2011). *Yazma eğitimi açısından metin bilgisi*. Anı yayıncılık.
- Çiftçi, S. (2006). *Sosyal bilgiler öğretiminde proje tabanlı öğrenmenin öğrencilerin akademik risk alma düzeylerine, problem çözme becerilerine, erişilerine kalıcılığa ve tutumlarına etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirel, A., ve Karatay, H. (2022). 4+1 Planlı yazma ve değerlendirme modeli çerçevesinde gerçekleştirilen hazırlıkların yazma sürecindeki işlevleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 10(1).
- Demirel, Ö. (2007). *Eğitimde program geliştirme: Kuramdan uygulamaya* (9. baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Emre, A. C. (1960). *İki neslin tarihi: Mustafa Kemal neler yaptı*. Hilmi Kitabevi.
- Ergün, M. (1996). *İkinci Meşrutiyet Devri'nde eğitim hareketleri* (1908-1914). Ocak Yayınları.
- Göçer, A. (2010). Türkçe öğretiminde yazma eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(12).
- Göçer, A., ve Kurt, A. (2022). Yazma eğitiminde süreç-tür odaklı yazma yaklaşımının kullanımı. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2).

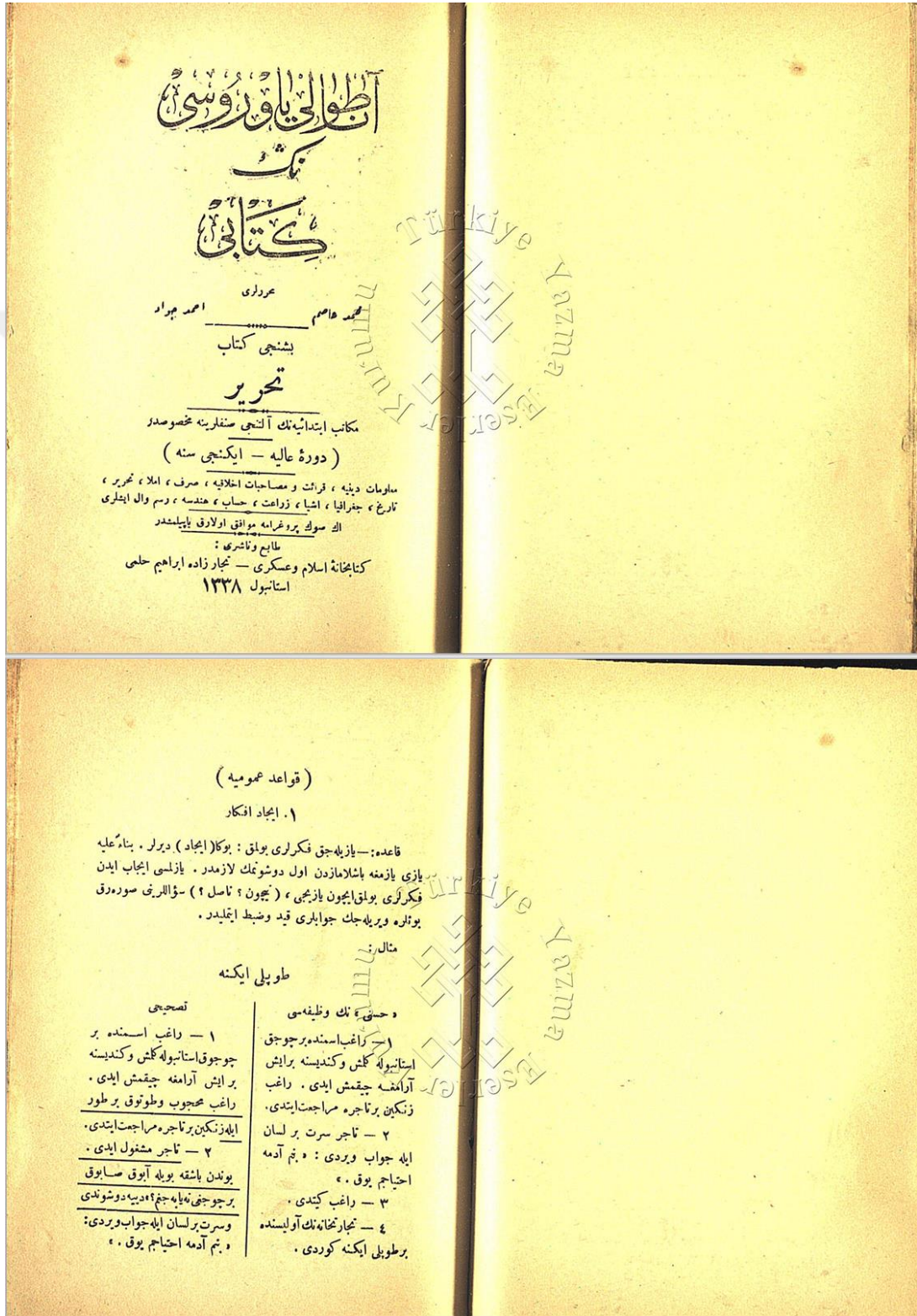
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Gül Yayınevi.
- Gün, M. (2020). Metin ve metin dil bilimi kavramları. Kardaş, M. N ve Koç, R., (Ed.), *Türk Dili 2: Akademik yazma eğitimi*. Pegem Akademi.
- Günay, D. (2007). *Metin bilgisi*. Multilingual Yayınevi.
- Gündüz, O., ve Şimşek, T. (2011). *Anlatma teknikleri 2 uygulamalı yazma eğitimi el kitabı*. Grafiker Yayınları.
- İpek, O., ve Karatay, H. (2023). Süreç-Tür Modelinin öğretmen adaylarının ikna edici metin yazma becerilerini geliştirmeye etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 11(1).
- Kantemir, E. (1991). *Yazılı ve sözlü anlatım*. AÜEBF Yayınları.
- Karahan, L. (2004). *Türkçede söz dizimi*. Akçağ Yayınları.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi* (32. baskı). Nobel Yayınları.
- Karatay, H. (2011). Süreç temelli yazma modelleri: Planlı yazma ve değerlendirme. M. Özbay (Ed.), *Yazma eğitimi* (s. 21-43). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karatay, H., ve Demirel, A. (2023). *Süreç ve tür temelli yazma eğitiminde ölçme ve değerlendirme*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karateke Bayat, B., ve Gün, M. (2020). Akran değerlendirmesinin yabancı dil olarak Türkçe öğrenen C1 düzeyi öğrencilerinin yazma kaygısına etkisi. *International Journal of Language Academy*, 8(4).
- Karatosun, S. (2014). *Planlı yazma ve değerlendirme modelinin ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin kompozisyon yazma becerilerini geliştirmeye etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kazım, Ö. (1995). *Türk parlamento tarihi 3. Dönem 1927-1931*. Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları.
- Kodaman, B. (1999). *Abdülhamid Devri eğitim sistemi* (3. baskı). Türk Tarih Kurumu.
- Kollektif. (1993). *Ana Britannica* (8. cilt). Ana Yayıncılık.

- Korkmaz, Z. (2010). *Gramer terimleri sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Kurt, Y. (2015). *Süleyman Şevket'in Kavaid-i Tahrir adlı eserinde yazma eğitimi ve günümüz Türkçe yazma eğitimi ile karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Başkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Maden, S. (2010). Türkçe öğretmenlerinin drama yöntemini kullanmaya yönelik öz yeterlikleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14).
- Maltepe, S. (2006). Türkçe öğretiminde yazılı anlatım uygulamaları için bir seçenek: Yaratıcı yazma yaklaşımı. *Dil Dergisi*.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). Türkçe dersi öğretim programı (1-8. sınıflar).
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). Türkçe dersi öğretim programı (1-8. sınıflar).
- Nurdoğan, A. M. (2016). *Modernleşme döneminde Osmanlı'da ilköğretim (1869-1914)*.
- Özdemir, E. ve Binyazar, A. (2002). *Yazma öğretimi yazma sanatı*. Papirüs Yayınları
- Payaslı, V. (2022). Bir gazeteci ve siyasetçinin Cumhuriyet Dönemi'ndeki bazı gelişmelere dair izlenimleri: Mehmet Asım Us ve Vakit (1927-1931). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 22(45).
- Sever, E., ve Memiş, A. (2013). Süreç temelli yazma modellerinin ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin yazım–noktalama becerisine ve yazma eğilimine etkisi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9).
- Sevinçgül, Ö. (2010). *Yazar olmak istiyorum*. Lacivert Yayıncılık.
- Tanrikulu, M. (2015). *Ahmet Cevat Emre'nin Türkçe kıraat kitabının değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- TDK. (2024). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Tompkins, G. E. (2004). *Teaching writing: balancing process and product* (4th ed.). Pearson.
- Unat, F. R. (1964). *Türkiye eğitim sisteminin gelişmesine tarihi bir bakış*. Belleten.
- Us, A. (1964). *Gördüklerim, duyduklarım, duygularım: Meşrutiyet ve cumhuriyet devirlerine ait hatıralar ve tetkikler*.
- Ülper, H. (2008). *Bilişsel süreç modeline göre hazırlanan yazma öğretimi programının öğrenci başarısına etkisi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünsal, G. (2008). Yazma öğretimi. *Dil Dergisi*, (142).
- Yangın, B. (2002). *Kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*. Dersal Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yörük, Y. (1999). *Güzel konuşma/yazma*. Serhat Yayınları.

EKLER

EK 1. Anadolu Yavrusunun Kitabı Devre-i Âliyye 6. kitap Tahrir Bölümü

۳ — رحیمی نك آئنده ايكن
پس و دو مانی اولان قهوه خانه
شمدی تیز اولمشدی ؟ چونكه
حقی بورایه قوغلایه سودو گش
وسپوركه ایله سوپورمشدی ؟
صوكره شهرک بواجیلری طرفدن
کوزل رنگر ایله دیوارلری بویا
تمشدی ؟ رسونکر ایله ایچیمش
وسپلنمش ماسهل اوزرتده کی
بارداقلر بارلدا بوردی . احواله که
قهوه خانه انسانی ایجیری به جذب
ایدیوردی .

۱۰ . یوفون علاوه ایتدی : و تحف شی ۱ سوله باقم ، اعترافی
ایت ، بونی سن بیدک دگی ؟
زانو جواب وردی (ناسل ؟ نه کی برطور ایله) : « اوت اقدم ،
۱۱ . یوفون فوق العاده حدت ایدرک تکدر ایتدی . (ناسل ؟
نمدیدی ؟) « علاوه ایتدی « بونی ناسل یایدک ؟
۱۲ . یوفون بوسوزی ایله « بودقر قیمتی بر میوهی بیکه ناسل
جسارت ایتدی ؟ « دیمک ایستوردی . لکن صافدل زانو باشقه درلو
آکلادی .
— ناصلی یایدم اقدم .

۴ — قهوه نك چنسن باشقه
هر شی دكشمیدی .
۵ — مع مافی مشتری کلبور .
و « قهوه رحیمک زمانده کندن
دها اعلا ۱ ، دیوردی .
رحمی قهوه نك عینی چنسن
اولدیفنی سوپوردی . لکن
« سرندن ناشی ایندن کولبور ،
و کندی کندیته « نیکرک قهوه نك
چنسنی یوکلنور ۱ ، دیوردی .
ایشته بر وظیفه که اولدق ایدر . لکن اینجه بر طاقم زائد عبارهل
وار . یونلری سلیمک اقتضا ایدر . فی الحقیقه برحی قاعده بر فکری
توسیع اینچون (نیچون ؟ ناسل ؟) سؤلرینک ایرادی ایله جوابلریک
او فکره علاوه شی توبه ایتش ایدک . شو قدرکه اساساً معلوم اولان
واخود موصوعدن خارج بولان فکرلری یازمالیدر . بناءً علیه نه قدر
(نیچون ؟ ناسل ؟) سؤلرلری ایرادی ممکن ایسه یونلرک هینک جوابلری
علاوه اتمک لازم گلر .

— اوت « ناسل یایدک ؟ (ناسل ؟ ناسل بر شیوه ایله ؟)
۱۳ . زانو مدوش بر خالده ماسه به یاقلاشدی و ایکنی ایجیری چکرک
« عفو ایدیکز اقدم « ایشته بویله یایدم ۱ « دیدی و آغزنی آچورق
ایجیری بوندی . (ناسل ؟ ایجیری ییرکن ناسل برطور آئشدی ؟)
۱۴ . یوفون کندیسی کوله دن ضبط ایدمیدی . (نیچون ؟)
— هایدی ، دیدی « کوزمه کورونه ، بودقرلنی درس سکا کافی
بردها بویله برشی یایم . بودقره لقی باغچوان باشی به برشی سوپلیچکم ؟

شمدی مثالی ایضاح ایدم :
وظیفه « موضوع » نه ایدی ؟ « آبی قهوه » پس قهوه خانه ده
قنا کورونور . عینی قهوه ، قهوه خانه تیز اولنجه این اولور . ایشته
کوترله چک شی یوندن عبارتدر .
۱ — ساتون آلان کیمسه (مشتری) درلر ؟ بناءً علیه رحیمی نك
قهوه خانه ی بر (مشتری) صامش اولسی اساساً معلوم و بدیهیدر .
(مشتری) زاندر .
۲ — « حسی بونی ساتون آلدی ، دیمک کافیدر ؟ بو عبارده
« اقتصاد ایدرک طوبلادینی یاره ایله ، سوزنی علاوه ایتک فضلدر .
۳ — قهوه خانه نك تیزلنیش اولسندن بحث ایتک لازمدر ؟ لکن
« صو » دن و « سبورکه » دن بحث ایتکده نه فائده وار ؟
دیوارل کوزل رنگر ایله بویانمش ؟ آشکار بر کفیتدرکه بونی
بواجیلر یایمیدر .
۴ — حسی اینچدن کولورسه بوده بالطبع مسرتندن دولاییدر ؟
بناءً علیه « مسرتندن دولای » عبارده سنی علاوه ایتک بر تکرارندن
باشقه بر شی دکادر . (تمرین ۲)
تمرین (۲) — آئنده کی حکایه ده موجود فقرات زانده یی طلی ایله
نتیج ایدیکز :

مجهول بر قهرمان

۱۳۲۸ سنه یی بالقان عیاره سنده ایدی . تا بگردن بری — که
غیر قیش موسمنده یک کیچ اولور . بر عنائلی بطاریه سی تلک باشنه
برجوق بلغار بطاریه لرینه قارش آتش ایدیوردی . دشمنک آتدینی

۳ . ترتیب

ترتیب دیمک یازیلحق فکرلری لازم کلدینی وجهله صره به دیزمکدر .
افکاری ترتیب اینچون موضوعی قلمه آلامازدن اول کوچوک بر بلانی
یایق اقتضا ایدر . بو کوچوک بلانی یایق اینچون ده اک این واسطه « ابتدا
شونی ، صوکره بونی سوپلیچکم . « دیه دوشونمکدن عبارتدر .

مرمیلر باغچور کی یاغیوردی : برجوق انسان و حیوانلر تلف اولمشدی .
طوب آراهلری دشمن طرفندن آتیان کلهلر ایله قیرلشدی .

۲ . اوکله یه دوغری بر یادر حرب سیاه بر آت اوزرتده عومری
قوماندانک اوامری حاملا کندی و قوماندان ایدن ضابطه دیدی که :
« یوز باشی « قارشکرده بولان دشمنه آتش ایتک اوزره سزک بریکزه
دیگر بر بطاریه کله چک . مریمی حدودندن خارجده ایکنی خطه رحمت
ایدیکز بر کوراده بطاریه کزی اکال و طوب آراهلر کزی آلات و ادوات
لازمه ایله تعمیر ایدمچکسکز .

۳ . یوز باشی اوکله یه دوغری مجروحلری قالدیردی و طوبلری
آراهه به قوشدیردی و شمدی بوشجیع بطاریه صف حردن چکیلوردی .
ضابطه اوزاقلاشمزدن اول ، یادر حرک امرینه اطاعة « مجروحلردن
هیچ بریشی آرقه سنده براق ایستیمه برک ترکلاییدینی موقی صوکلنی
دفعه اولق اوزره دولایوردی .

۴ . بو اناده ضعیف برس کندیسی چافری یوردی . « یوز باشی !
ضابطه باشی چورنجه اوراده صبورک جراتی تسهل اینچون آجیلش
خندک آرقه سنده کندی بطاریه سنه منسوب بر نفر کوردی : بو بر

مثال :

خدمت طلبی

د حقی ، نك وظیفه سی	تصحبی
درسمادته یمش چارشینده	درسمادته یمش چارشینده
یاغبی (صادق) اقدی به .	یاغبی (صادق) اقدی به .
۱ — بن اون درت یاشنده یم.	اقدیم ،
یازی یازارم ، حساب بیلیرم ، مکتوب	۱ — یازمخانه کزده بر بر
قله آله بیلیرم .	پوش اولدینی خیر آلدیم بو ایشده
۲ — ایونجی طانیرسکر .	استخدامی شدله آرزو ایدیورم .
ککوزده سزک چفتلکک یاننده	۲ — بن اون درت یاشنده یم .
چیتلیک ایدر .	یازی یازارم ، حساب بیلیرم ، مکتوب
۳ — مکتب ایشدانی دن	قله آله بیلیرم .
شهادتنامه می آلدیم .	

نشانچی ایدی . عسکرک بوزی صاب ساری کلمش ، کوزلری یاری قایمشدی .

۵ . ضابط یاقلاشدی : د هابدی ، دیدی ، قهرمان اولاد ، جبارت ؟ بوراده قالمقلاک ایچون سنی کلوب کوتوزه جک آدماری شمدی چاغره جف . عسکر کوزلری آچدی : د بوز باشی نافله زحمت ایچسونلر . د دیدی و دشمنک آتیش اولدینی مرمر ایل دلیک دشیبک اولش کوکشی آجهرق کوستردی .

۶ . ضابط بوندن بک زیاده متأثر اوله رق دها بر شیرل سولیک ایسته بن عسکره دوشری آکیدی .

۴ — بکا تودیع ایدم چککر	۳ — مکتب ایشدانی دن
ایشده بوتون غیرتمله چالیشه جنمی	شهادتنامه می آلدیم .
عرض ایدرم .	۴ — ایونجی ده طانیرسکر .
۵ — یازمخانه کزده بر بر	ککوزده سزک چفتلکک یاننده
پوش اولدینی خیر آلدیم بو ایشده	زراعتله اشتغال ایدرلر .
استخدامی شدله آرزو ایدیورم .	۵ — بکا تودیع ایدم چککر
۶ — ایونجی سزک جوار کزده	ایشده بوتون غیرتمله چالیشه جنمی
اقامت ایدرور چفتلککده چالیشیرلر .	عرض و تأمین ایدرم .
احترامات عاجزانه مک قبولی رجا	احترامات عاجزانه مک قبولی
ایدرم ، اقدیم .	رجا ایدرم ، اقدیم .

د بوز باشی ، دیدی ، بن طویلک نشانکاهی یاقه آلدیم [*] . طوبلرک حیوانلره قوشیلهرق کری چکیلیمسی امری آلدیم وقت بلشارلرک یاقلاشدقلازری ظن ایدرم . اونک دشمن آلله کچیس احتیالندن قوروق نشانکاهی آلدیم . و فقط سوکره یارالاندیم ایچون آرداشلری تعقیب ایدمدم . عسکر دها زیاده دوام ایدمه یه رک سوزنی کسیدی .

۷ . ضابط د خایر ، بن قهرمان اوغلم ، بلغارلر یاقلاشیلورلر . دیدی .

— آه ، نه اعلا ! .. طوتکر یوزباشم ؟ بنم طاقم یوق . نشانکاه شوراده ایچنه قومیش اولدیم چیمده در . اورادن آلکرکه طوبی آرداشلرم قوللانه بیلسونلر .

[*] نشانکاه نقیاتی حاری بر دیر پارچه سیدرک بولندنی حاله طوب نظم ایدلمه چکندن هیچ بر ایته پاراماز .

ایضاحات

حقی نك وظیفه سنده تماماً سولیکسی ایجاب ایدن فکرل موجود ایسه بو فکرل بر ترتیب و انتظام داخلنده دکلر . رجانی نك اصل مقصدی شونی سولیکدر : د اقدیم ، یازمخانه کزده بر پوش بر اولدینی خیر آلدیم و بو ایشده استخدامی شدله آرزو ایدیورم . بناء علیه هر شیدن اول بو فکرل یازلیق اقضا ایدر . لکن رجانی بواشی یاه بیلیرم ؟ (۲) اوت د چونکه اون درت یاشنده در . یازی یازار ، ... الخ ، بونک دللیده (۳) شودر : د مکتبدن شهادتنامه سنی آلمشکر . لکن رجانی ائی بر آدمی ، کیک اوغلیدر ؟ (۴) اوت ، د صادق اقدی ایونجی طانیرور . طانیراسه بیه معلومات آلتق قولاید . نهایت (۵) ایشده د حسن خدمت ایدم چکته دائر مواعله سوکچی

۸ . ضابط عسکرک ایچنه نشانکاهی قویدینی سولیک اولدینی جی قاریشدردی .

— بولدیگزیم . بوز باشی .

— اوت قهرمان اوغلم .

اوله ایسه حقکری حلال ایدیگر .

بونو سولیکدن سوکره بک زیاده ضعیف اولدینی چهله حال احتضارده بولان بچاره نك بوتون طاقت کلامی کسله شدی . دوداقلرینه براز قانی کوپوک کلدی . عسکر آرتق اولوشدی .

۹ . حرمت او قهرمان عسکره که اک مدهش وعلوی دقیقه لرده بیه وظیفه سندن بشقه هیچ بر شی دوشونمز . حرمت او محترم شهیده که شمدی روم ایلینک مجهول بر کوشه سنده غنوده نسیاندر !

جمله به کلتجه ۶ بوکا لزوم یوقدر ؛ چونکه فائده سزدر د ۴ نومرولی فقره نك معناسی تکراردن عبارتدر . بناء علیه تصحیحینده ۶ نومرولی فقره طی ایدلشدرد .

شمدی بو وظیفه دن عمل بر درس جبقارالم ؛ فکرل بولندقدن سوکره هابتا شو فکری ، سوکره بوفکری یازمجه دیه دوشونک یقنی فکری قلمه آلامازدن اول نومرورصره منجه یازی ایل کوچوک بر بلان یایق اقضا ایدر . هر نومرو یازیلجه جی مکتوب ومقاله نك بر فقره سنی تشکیل ایلر . (نمرین ۳)

نمرین ۳ آتیده کی مکتوبک فقراتی منطقاً بولنلری ایجاب ایدن موقعرله وضع ایلر ترتیب ایدیگر :

عزیز عموچو جفم ،

۱ . سزی دعوت ایتمکده بر آرز تأخر واقع اولش ایسه بوندن دولای بدرم عقوبتکری رجا ایدیور ؛ فقط دها اول سزه معلومات و بره ک قابل دکلدی . چونکه شکری آفایکم غیر منتظر بر کونده کلدی .

۲ . آفایکم سزی زیارمه کلیمب جک ، زیرا بک آرز بر زماندن عبارت اولان مدت مآذونیتی شهرده بزم یانمزده کچیرمسی آرزو ایدیوروز .

۳ . هر حالده بزه قدر کلک زحمتی اختیار یو یورده چککرزه امینز . بوتون عالم من افرادی نامنه محترم الکر کردن اویرم .

۴ . شکری آفایکمک آنجیق درت کون مآذونیتی وار .

۵ . عسکر آفایکم شکری دون آقسام بقت اومنه بقیه کلدی .

۶ . باهام یاریدن سوکره جمه کونی اوکله یکنده بزم آوه تشریف ایتمکری رجا ایچون بکا مکتوب یازمه می امر ایدتی .

رحمی

۴. شکل افاده (اسلوب)

قاعده: — یازبلیج یازینک افاده سی غایت ساده اولمیدر؛ یعنی شفاهاً افاده مرام ایدرکن ناصل سویلترسه تحریرده اوندن آیر یلاملیدر.

مثال:

بایرام تبریکی

قنا بازی

عنیز قرده شم و هی،

۱. حوله لیه بوتون مکوناته
مسرت و مسمودیت بخش ایدن بو
بایرام کوننده ووجلمزی تعزیز
ایتدیکی وکندیاری بی بر ماله تک
حلقه صمیمیتی اینجده کورمک
ایستدیی عیالرینه دوعری اینجذاب
ایله محفوظ اولور.

۲. لکن سز قطعات ابیده ده
اقامتکن ینسکن وزم قلمز بو
اضطراب انکیز غیسوینکزدن
دولای هر وقتکندن زیاده کدرت
اینجده در.

لصیحی

عنیز قرده شم و هی،

۱. ایشته بایرام کلور: انسان
بو زمانلرده سوئیچی دوستلرینک
یانتده بولنسی نه قنار ایستور!

۲. لکن هبات اسیز شیدی
زدن اوزاقدسکنز؛ بونک اینجون
قلبا متائر اولماقی قابیلدر؟

۳. شیه ایتجه یورم که بز ناصل
سزی دوشونیورسوق سزده بزی
خاطرندن چقارمه یورسکنز.

۳. شیه سز سزک فکرکنز
بزم افق موجودیتیزه دوعری
اوجیور؛ بزه عینله سزی
دوشونیورز.

۴. بومبارک بایرامک بوتون
ماله کنز افرادی اینجون ازهار
سعادندن متشکل بر دست هدیه
ایله خلوک ایتسی وداغما هیکلرک
صحت وعافیتله جانتکندار اولمکزی
عن صمیم القلب تمی ایدرم.

۵. اک خار وصیمی بردست
مودتله تقدیم احترامات ایلرم،
قرده شم.

اسلوب چقنده سویلکیمز قاعده بی ایجه آ کلا به یلمک اینجون راسمک
و نظیفه سی ایله بونک صورت تصحیحی بربریه مقایسه ایتک کافیدر.
برنجیسی بر طاق طنطنلی لفظلردن متشکل، فقط غیر طبیعی بزا سلوب
اولدینی حالده ایکنجیسی یعنی تصحیحی مانوس کلادن مرکب وساده
بر افاده در. یک چوق کیسه لری یازی اینجده متروک بر چوق عربی
و فارسی گالت قوللاخی بر معرفت کتابت عدایدرلر و بوسورکله یو یوک
بر خطا یاپارلر. یازی یازارکن شفاهی افاده منزی نه قدر تقلید ایدرسک
اوقدر موفق اولورز؛ بناء علیه هرکاتب یازه چنی فکرلری بولدندن،
بونلر اینجون بر بلان حاضرلادندن، یعنی فکرلری ترتیب ایتدکن

صوکره ساده بر اسلوب ایله طبیی بر صورتده یازمیلدر. (تمرین ۴)

محرراتک اشکالی

۵. مکتوب

قاعده لری: — ۱. مکتوب دیمک غایبه بولنان بر کیمسه ایله تحریر آ
مکاله اینکندن عبارتدر.

تمرین ۴ — آئیده کی مکتوبی ساده اسلوب ایله یازیکز.

حب وفا شمارم اقدام حضرتلری،

بحمده تعالی قدرت جلیله جناب پرور دکار مقتضایه آیت و تاب
فصل ربیع جسم زمینه افاضه حیات بدیع ایدوب جوش و خروش مین
لج خضرایه غبطه زن ورنک و بوی شکوفه و ازهار، حیات افزای احباب
اعتبار اوله رق آینه طبع والاری کی جو هواده لطافت وصفوت پیدا
وهر بر تزهنگار دلکشا انواع طیب و طراوته محسوس چنان اربعه دنیا
و چنان اربعه دنیسان مقصد کیتین ایله تحیف و کربلادر. و اولوب
مرغان ترانه بردازه علی الحسوس تران راز عشق و نیاز اولان اعتدلی
خوش آواز نغمات مؤثره ایله ترنماز و سامعه نواز اولغه آواز اینکله
شو الم بهجت ارتسامده سیز ساحل مهرا و تماشا صنیع خدا نفوس
بشریه به باعث انبساط و شادمانی، بلکه غذای روحانی اوله جفتدن بینه
تعالی بهار به یاختود لب دریاده دیگر بر مسیر فرخزادن هانکیسه
سوق زورق اقبال بیوریلورسه سایه صفت چاکرلری دخی شرفیاب
معیت اولوق اوزره امر و اشعاره عنایت علیلری شایان بیورلوق باینده
امر و فرمان حضرت من اله الامر کدر.

یا کتب پاشا

۲. مکتوبک ایلک صفت میزه سی طبیی اولقددر.

۳. طنطنلی لفظلر، مزین، جمللر تحریری ایدمک برده مکتوب
یازارکن خطاب ایدیلن شخصی اوراده، کندی یاننده حاضر فرض
ایدردک اوکا خطاباً سوز سویلرکی، افاده مرام ایتیلدر.

ایضاح: — اوت مکتوب بر (خطبه) در، بر (نطق) در.
لکن نطق دو نیجه قورقامایلدر.

۱. مجلس جمعیان کرسیسنده بر مبعوث طرفندن ایراد اولنان سوزلر
بر خطبه، بر نطقدر. کذلک بر چوقده آرقاداشی ایله کزیمک کیمک
اینجون والده سندن مآذونیت ایسترن اوکا کندنه کوره بر طاق کوچوک
سیدلر ایراد ایدر. بر (نطق) سویلر. ایشته بر مکتوبده غایبه بولنان
بر شخصه سویله جک سوزلرک کاغذ اوزرینه یازلسیدر. اطرافنده بولنان
کیمسه لره سوز سویلر، لساناً مقصدنی ایضاح ایدمیلن هرکس (نطق)
ایراد ایدمیلور. بیکدر. بناء علیه بویه سوز سویلک مقتدر اولان
هر چوق مطلقاً مکتوب یازمیلر.

۶. شیوه افاده

معلوم اولدینی اوزده بر چوق هرکسه عینی طرزده، عینی شیوه
ایله سوز سویلر: بدینته، معلنه، آرقداشلرینه، یاپانچی کیمسه لره
قرنی طرز و شیوه افاده سی دیکشدر. هرکسه موقت، حاله، شخصه
کوره باشقه باشقه شکلدرده خطاب ایدر. بقالندن بر پارچه شکر ایستین
بر چوق بدینک قهوه شه قویق اینجون والده سندن بر پارچه شکر
ایسترن عینی وضعیت و شیوه ایله ایستمز. بناء علیه یازی ایله سویلرک،

یعنی مکتوب یازارکن ده بوسودته کوندربه چک شخصه کوره شیوه افاده فی تبدیل ایتک اقتضا ایدر .

بونک ایچون چاره بکانه ایسه شودر: کوزل و مزین جلهله منطعلی و طمطرانی لفظل آرامی ترک ایدره کندیسه مکتوب یازدینکزدانی اوراده، سزک اوککزه فرض ایدره اوکا یازی یازمحق برده سوز سولیکز .

۷. القاب ، خاتمه

قاعدهلر : ۱ - برذانی زیارت ایتدیکمز وقت سوزده بر خطاب ایله باشلاندینی کی مکتوبلرده بر خطاب ایله ابتدا ایدیلر ؟ کندیسه خطاب اولتان لفظه « القاب » دیرلر ؟ مکتوبلر فخره آتیهلر خاتمه اطلاق اولتور .

۲ - بر مکتوبه ناسل القاب وضع اوله جفتی ، یعنی نه کی بر خطاب سوزده ابتدار ایدیلر چکنی و کذلک ناسل بر جله ایله مکتوبه نهایت و بر مک لازم کله چکنی آ کلامق ایچون مکتوب یازیلان ذاته قارش اولان حیاسیمزی، اونک موقعی کوزا و کنه کتیرمک بودانک بزدن نه بکلدیکی براز دوشونمک کافیدر : محبت ، مودت ، اطاعت ، نعمت شناساق ، حرمت وفداکاری در .

۳ - یازی یازارکن ، سوز سولیکر کن اولدیندن زیاده ادب و تراک و رعایت اولتیق لازم کلیر .

باشلانج

خطاب (زیارتده)	القاب (مکتوبده)
۱ - بر یاینجینک یاشنه کبردیکمز وقت برنخا ایدرک شوبله سوزده باشلارز : « اقدی » ، ایدم ، بک اقدی ، بک اقدی حضرتلری ...	۱ - بر یاینجیه مکتوب یازدینمز وقت شوبله باشلارز : « اقدی ، بک اقدی ، بک اقدی حضرتلری ... »
۲ - سوزدیکمز بردوستمزی ، بر اوقداشمزی زیارت ایتدیکمز وقت مصافحه ایدوز .	۲ - بر مکتوبده شوبله دیرز : « عزیزم ، عزیزم اقدم ، قردهشم ، عزیزم قردهشم ... »
۳ - باشقه برملکنه کیدوب کلدیکمز وقت بدترمک والدیه مرک الرندن اوبرز .	۳ - بر مکتوبده شوبله دیرز : « باباجم ، سوکی باباجم ، عزیزم والدیه چکم ... »
۴ - بزدن یاشلی اولان و کندیسه حرمت مخصوصه من بران بر ذانک یاشنه کبردیکمز وقت حرمتله سلاملا دقن سوکره خطاب ایدرز .	۴ - بر مکتوبده شوبله دیرز : « محترم اقدم ، استاد محترم اقدم ... »
وداع (زیارتده)	خاتمه (مکتوبده)
۱ - بر یاینجی زیارتدن عودت ایدرکن شوبله دیرز :	۱ - بر مکتوبده شوبله دیرز : « ... باقی محبت و عاقبت اوزر داوله سکر اقدم ... احترامات مخصوصی عرض ایله کسب شرف ایلرم اقدم ... »

۲ - بر مکتوبده شوبله دیرز : « ... باقی دوام خلوص و مودت ، باقی محبت و عاقبت قردهشم ، ... »	۲ - بر مکتوبده شوبله دیرز : « ... باقی دوام خلوص و مودت ، باقی محبت و عاقبت قردهشم ، ... »
۳ - بر مکتوبده : « ... کال اشتیاق ایله الارکزن اوبرم بدم اقدم ، الارکزن اوبرم ایدر دعا کیزی دیرلم والدیه چکم ... »	۳ - بر مکتوبده : « ... کال اشتیاق ایله الارکزن اوبرم بدم اقدم ، الارکزن اوبرم ایدر دعا کیزی دیرلم والدیه چکم ... »
۴ - بر مکتوبده : « ... حساب احترامکارانمک قبولی و جا ایدم اقدم ، توجیهات عالیهلرینک جن عاجزانه مدد و اعفی دیرلم اقدم ... »	۴ - بر مکتوبده : « ... حساب احترامکارانمک قبولی و جا ایدم اقدم ، توجیهات عالیهلرینک جن عاجزانه مدد و اعفی دیرلم اقدم ... »

ایشنه بوسودته مکتوبی آله حق اولان ذانک کال و موقعی دوشون توله چک اولورسه ناسل بر خطاب ایله مکتوبه باشلای جتی ناسل بر کانه ایله اوکا نهایت و بر یلک لازم کله چکی قولاییم بوله بیایر ، بالاده ذکر ایدیلن خطاب و خاتمهلر برو نموده و هر کس مکتوب یازمحق بر خطاب ایله ایدرک شوبله بخت ایدیلرک شوبله ایدیلرک شوبله ایدیلرک شوبله ابتدا وانها تعبیرلری ایجاد ایدیه بیایر .

شوقله به وقت ایتک لازمدرک سوز سولیکر کن بایلدیندن زیاده یازیم التزام ادب و تراکت ایدیلر مثلا بر ذانک لسان ایله و حقهده کی لفظلکزدن دولانی تشکر ایدرم ، دینلیدی حالده مکتوبده : « حق عاجزانه مدد ابدال بیوریلان لفظلکارلقدن دولانی عرض متشدداری ایدرم ... » دیت یازمق دهنا مناسبدر .

۸. مصالح مکتوبلری

قاعدهلر : ۱ - خصوصیات ذاتیه حقهده مکتوب یازانلرک یازیده آرامسی لازم کلن اوصاف شونلردر : اختصار یاخود ایجاز ، منقحیت ، تقید و اهتمام .

۲ - اختصار و یا ایجاز : لزومی اولان شیدن باشقه برشی سوبله مک ؛ - منقحیت : لزومی اولان شیلرک هیسنده سوبله مک ؛ - تقید و اهتمام : یکریمی درت ساعت ایچنده جواب و بر مکدر .

ایضاح - فرض ایدلم که کندیبارنه مشترکلی طرفندن سپارش ایدلش اولان کتابلری آلوب پوسته به تودیع ، بوسله سی مکتوبه لفا ارسال ایتدیکلری بر مکتوب ایله یازمق ایستین ایکی کتابیچدن هر بریسی آئیده کی مکتوبلری یازمش اولسونلر :

برنجی کتابیچینک مکتوبی (اقدم)	ایکینجی کتابیچینک مکتوبی (اقدم)
۱ - ایلول سنه ۳۳۷ تاریخلی مکتوبکیزله سپارش ایتدیکمز کتابلری تدارک ایدره بک پوسته به تسلیم و اتمامی مبین بوسله لی لفا تقدیم ایتدم ؛ احترامات فاقه مک قبولی رجا ایلرم اقدم .	ایکینجی کتابیچینک مکتوبی اقدم ، سپارش اولتان کنشابلرک بوسله سیله برابر کوندردیک بیانیله احترامات فاقه مک قبولی رجا ایلرم اقدم .

محتاج ایضاح دکلدرکه شواکی مکتوبی ایشک جریاندن اولمخیری اولیان بر آدم اوقومش اولسه اودمک برنجیسی اوقور اوقوماز کیشته اولدینی کی کس اطلاع ایدجی و فقط ایکنجیسنک مطالعه سندن برشی آکلایه مایه جی آشکارو . چونکه ایکنجی مکتوبده کوندربان کتابلرک اولمخه د کیمک طرفدن ونه وقت سبارش ایدلش اولدینی ، کذلک نه طریق واسطه ایل کوندربانی ، نهایت د کیمک طرفدن کوندربان اولدینی، تصریح ایدله مشدر . برنجی مکتوبده اختصار و ابجاز ایل برار منقحیت ده وارو ؛ لکن ایکنجی مکتوبده اختصار بولدینی حالده منقحیت بو قدر .

ایشته بالاده کوچوک برشکنی کوستردیگم مکتوب برایش مکتوبی اولدینی کی بر تاجر طرفدن مشتریلرندن بریسه اولمخه کوندربان اولدینی اشیا بڈلک تسویه سی طلب ایچون یازیلان بر مکتوب و کذلک بر خسته ی معاینه ایچی ایچون بر طیبیه کوندربان ورقهده برایش مکتوبی بونوع محررانه اختصاره ، منقحیت دقت ایتمکله برابر شیوه افادهده اعتنا ایلک اقتضا ایدر .

هر مکتوبک شیوه سی باشقه درلو اولور . بر یاغ تاجرینه یازیلان مکتوبده قوللانیلان لسان ایل بر طیبیه کوندربان ورقهده استعمال اولان لسان آراسته فرق واردر . چونکه طیب پاره مقابلنده کندیسندن اشیا و اتمه آلتان بر تاجر دکلدر ؛ طیب معلم کی سزه پاره ایل ساتون آله میجی برشی وریر : فدا کارلق . بناء علیه اونک بالمقابل سزدن د حرمت ، بکلمه حق واردر .

تاجرلر آراسته اوله لری واردرکه اولرله مناسبات دوستانه کنز بولنور . مشتریلر آراسته اوله لری کورولورکه بورجلری ویرمزلر ؟

بونردن بعضی آله حق ایستمک ایچون تصدیق و مکرراً مطالبه اولماز ؛ بضارندن اینه سرت برلسان ایل پاره ایستمک مجبوری حاصل اولور . بواحوالی تقدیر ایدمخه اولان مکتوب یازمق احتیاجده بولنانلردر .

۹ . عائله مکتوبلری

قاعدهلر : ۱ . برعائله افرادندن ، یاخود افرایندن بریسه بر مکتوب یازیلجی زمان انسان قابنده اولان شیلری یازمیلدر .

۲ . آلتان مکتوبلره داغما وقتده جواب ویرمیلدر .

ایضاح : — برعائله افرادندن ، یاخود افرایندن بریسه مکتوب یازیلجی زمان انسان قابنی دیکملی، اورادن نه دویاره اونل یازمیلدر ؛ مثلاً سزی سنا ترایدن بر حادنه حقنه بر مکتوب یازارکن حس ایندیککنز ناظر و محتاجی افاده ایدیکز .

حسنی نک وظیفه سی

تیزه سنه مکتوب

عزیز تیزه جکم

۱ . بوسباح عوجه مک وفانی حقنه کی مکتوبکنزی آلدیمز وقت بک جوق ناظر اولدق .

— کوزله بسط بر مقدمه . انسان جدی بر کردرس ایندیکی زمانلرده مطمئن و اوزون جهلر یازاماز . حسنی نک بوسباح دیمسه ده موافقده : شوالده آلدینی مکتوبه در حال جواب ویرمش اولدینی آکلایشیلر .

۲ . صوک دفعه بزی کورمک کلدیکنده نه قدر شن و شاطر ایدی ا بزدن آریلیرکن بیه یاقنده کله جکی سولش ایدی ؛ بزونی دوشونه دک عادنا بریارام بایورددق .

— طیبیدرکه برکسه اولدینی وقت صوک دفعه کی ملاقاتده اونک نه ایدینی ، نه سولیدینی در خاطر ایدیلیر ؛ وایصوص متوفالک یادجلی ذکر ایدیلیر .

۳ . زواللی تیزه جکم ، کم بیلیر سزمدی نه قدر عززون و متاثریککنز کم بیلیر اوکنز سزه ناسل بوم بوش کورونبور !

— اوت ؛ انسان یالکز کندیشی دوشونه ملیدر . وفاندن دولای دها زیاده متاثر اولانلری ده دوشونه لیدر . وفات وقوع بولان برآوده کی بوشلق قدر انسانه لم ویرن هیچ برشی تصور ایدیلیرمن . بویه برآوده بوتون دوزن بردن بره بوزولورومشی متوفالک خاطر منی اخطار ایدر .

۵ . بناء علیه ممکن اولدینی قدر یاقین بر زمانده بورایه کلوب بر قاج زمان بزم یانمزه قله کزی رجا ایدرز . امید امید ایدیسورز که بوراده سزی بوتون قلیله سون و بوتون اکدار کنزه اشتراک ایدن بر محیط ایچنده آلامکن تخفف ایدمچکدر .

— بوقهرده مای . انسانلری الک زیاده بوکی احوالده متسل ایدنشی باقی قالانلرک کندیشی سودیکی و اونلرکده عینی آلام ایل متاثر بولدقلری حس ایلیدر .

۴ . باقی کمال حرمتله الکرزدن اوپر وسزک ایچون عافیتلر نیساز ایدرم ، تیزه جکم ...

— فقره انتباهده مناسبر ؛ بالحاضه مکدر اولانلره مکتوب یازیلدینی زمان انسان هر وقتکدن زیاده حرمتکار اولقی احتیاجی حس ایدر .

۱۰ . طلبنامه لر

چوق کره انسان بر آرزوسنک اسمای ایچون بر ارقداشته ، بر عملنده ، یاخود بر تاجر و متعهد مکتوب ایل مراجعت ایلک لزومی حس ایدر . یاخود بر فقیر آدم نامه بر مر و تل زاندن بر صورتله معاونت ایستمک اوزره قلمله استمطافده بولنور . بو کی محررانه علی الخصوص ترتیب انکاره دقت و اعتنا ایتمیلدر ، صوکره مطلوب اولان شی اوله بیلیرکه رد اوله بیلجک اولور . بونک ایچون ردی موجب اوله بیلجک نه کی فکرلر خاطره کلیرسه بولیر جواب حاضر لاملیدر .

۱۱ . اعتراض مقدره جواب

قاعدهلر : ۱ . مکتوب ایل بر شی طلب اولدینی حالده خطاب ایدیلان کلت طرفندن ایراد اولنه بیلجک اسباب ردی برر برر تحری ایدرک بونلرک هر یسه اقتضا ایدن جوابلری دها اولدن ویرمیلدر :

ایضاح : — کندیشته مکتوب کوندربیلجک کیسه طرفندن ایراد ایدیله بیلجک اسباب مانعه یه ویریلجک جوابلره اعتراض مقدره جواب ، دیرلر ؛ اعتراض مقدره جواب ویرمک کیفتی او قدر بسط وعادی بر ایشدرکه بونی هان هر کون بک چوق دفعه دوشونه دن هیز یازارز . مثلاً جمه کونی آرقداشی شوک ایل برابر دکنز کنارنده باقی آلامنه کیمک اوزره والده سندن مأذونیت ایستین بر چوچی تصور ایدم ؛ بوجوچی و اذن ایسترن والده سی تردد ایدر ؛ لکن ، جمه ایتسی کونته فایده مکتوب وظیفه لری یاییه جی ؛ لکن ، دکنز کنارنده صغوق

آلتي، تزه اولق ايجال وار؛ لکن، دکره دوشوب بوغولاق تهلکسی موجود ؟ ... بونک ايجوندرکه فؤاد اذن ايسترن والدهسی طرفدن بواعتراضنک سرد اولته بيله چکنی تخمین ایدرک دها اولدن اوکا جواب حاضرلار : « آنته چکم، ايشته بوتون مکتب وظیفه لری یايدم، پتيردم. شوکتک باباسی ده بزمه برار بوله جی، قورقوله جی برشی یوق. هول غایت ابي، نه صوفی آیریم، نه ده تزه اولورم. » اکر فؤادک والدهسته سويلدی، بوسوزلری پرکاغد اوزرینه یازمش اولسه بدي نه پامش اولوردي؟ شهسز اعتراض مقدره جواب و برمش اولوردي. شیمدی شو مکتوباتکی اعتراضات مقدره بی، بونلر برلسی لازم کان جوابلری، صوکره بو جوابلرک هر بریسه مناسب اولان موقعلری تمین ایدم :

« حسن، نك وظیفه سی

درسمادتم بيش چارشينده نهاردن (صادق) اقدی به . اقدم،

۱ — یازمخانه کزده بر بر بوش اولدیننی خبر آلدیم، بوانشده استخدا می شدتله آرزو ایدیبورم.

۲ — بن اون درت یاشنم، یازی یازارم، حساب بیلیم، مکتوب قلمه آله بیلیم.

۳ — مکتب ابتدائیندن شهادتنامه می آلدیم.

صادق اقدی بوراده «اعتراض در میان ایدم بیلیم. بالطبع خاطریه اون درت یاشنده برچوچق مشقته تحمل ایدم بیلیم؟ آشاننی یوقاری کیدوب کله بیلیم؟ برچوچق یازمخانه ده چالیشجی برده اوپون او بنامنی هوست

دوشه جی بر هوایی اولسون ؟، کبی سؤاللار وارد اولور، دکلنی ايشته و حسن، صادق اقدینک خاطرینه کله چک اولان بواعتراضانی، بو سؤاللاری رد ايجوندرکه شو دردنجی فقره بی علاوه ايتشد.

۴ — اقدم، «خالک کتیبین ایدلک آرزوسنده بولوندم ایشی باشه چتاره بيله چک برسته اولدیننی ظن ایدرسکز. لکن بن یاشنه نسیله جیته لی وایشه متحمل. معلم دانما اوپونه بنم دقتی و چالیشقان اولدیننی سويلدی؛ ر امید ایدیبورم که کندیسندن صورولق زحقی اختیار اولدیننی تقدیرده حقمده حسن شهادت ایدم چکدر.

صادق اقدی یوققره بی اوقویجه کندی کندیتنه دوشونه چکدر. « اکر حقیقه بوچوچق متحمل و جیته لی ایشه برکده تجربه ایدم. هله معلی شهاب اقدیدن برکده صورم، اکر ابي بر ایش آدمی ایشه نه اعلا + (تمرین ۵)

تمرین آتیده کی مکتوبه نظرأ ايجاب ایدن اعتراض مقدره جوابی محتوی برقتره علاوه ایدیکز بونی مکتوبک ال موافق موقته وضع ایلکیز؛ شوکتک آرقداشلرندن بریسه مکتوبی

عزیزم حسن،

۱ — شو اون یش کون ايجنده هرا یکیزده سکزنجی صف امتحانلری بره چکیز. هر نه قدر بن مکتبه دوام ایدم بيله چک قدر راحتیز ایشه مده امتحان کونی آغاغه قالته بيله چکمی امید ایدیبورم و شمدیدن آز چوق درس لری حاضر لایورم.

۲ — لکن جغرافیا درسی تکرار کوزدن کچیرم دیکم ايجون بک زیاده صیقلیدم، چونکه خریطه لری غائب ایتدم.

۱۲- جلب دقت

قاعده : — ۱. بویه بر مصلحت ذاتیه ضمنتده مکتوب ايله مراجعت ایدن کیمسه، مستدعی، طلبک حقی و معقول اولدیننی کوسترملی، صوکره مراجعت ایدیلان ذاتک « مستندا ايله، حیيات قلیه سی تحریک ایدم چک سورنده استرحامده بولماید.

ایضاح : — اولی بختده ذکر کی فؤادک والدهسی دکر کتایسته باقی آولامق اوزره اوغلته مساعدده وردی. بومأذویت یالکر فؤادک غایت حقی و معقول سبیل کوسرتمدننی ايجاب ایتدی بخایر. عینی زمانده فضله اوله رق بو مآذویت والده ک ابی قلبی اولمندن، اوغلنی منون ایتکی سبودیکندن نشأت ایتشد. ايشته فؤاد بو نقطه بی بیلدی ايجوندرکه اعتراضات مقدره بی جواب حاضر لاقندن صوکره علاوه ایدر : « قوزوم آنته چکم، نه اولور، بکی دی ا بو کوزل کونده بی سوبندر. و بونی دیکه برار کیدر والده سی قوجاقلار، بونک اوزرینه آنته سده : « هایدی، بکی، راضی اولدم ! » دیر.

اکثرأ بر کیمسه کندیسندن ایستیلان بر ایشی اسماعف ایدرسه بو اسماعف کیننی او طلبک حقی و معقول و منطقی اولمندن زیاده او ذاتک ابی قلبی اولمندن، کندیسنه مراجعت ایدنلری سوبندر مکله ذوق

۳ — بکا سنک خریطه لری اعاره ایدم بیلیمسک؟ بوندن دولابی صوکره درجه متدارکنر قاله خف.

۴ — شمدیدن بیان تشکرات ايله عافیکزی نمی ایدرم قرده شم. شوکت

آلمسندن نشأت ایدر. کندیسنه بر مصلحت ايجون مراجعت و معاوتی طلب ایدیلان کیمسه برکده دوشونور، عقلت دانیشیر، صوکره قلبی دیکلر، بناء علیه مستدعی طلبک حقی و معقول اولدیننی کوسترملی، صوکره مستندا الیک حیيات قلیه سی تحریک ایلاید. آتیده کی مکتوبده بر شرائط رعایت اولتشد :

« حسن، نك وظیفه سی

محترم اقدم،

۱ — یاغلر کزی بودامق ايجون طومش اولدیکز قومشومز حسین اوسته بیجاغیدن دون بر آسمه دالیه مجروح اولدی. طیب کندیسنک اون یش کون قدر ایش ایشله می چکنی سويلور.

— مقدره، بسط، واضحدر. بورادن باشلامی بک موافقدر.

۲ — اقدم، حسین اوسته ذات کالکزدن بوقدر زمان بر یکیمه به تحمل ایتکزی و بو ایشک باشقه بریسه تودیع ایدلمه سی رجا ایدیبور. ايشته « طلب، بوندن عبارتدر. « حسن، نك اقدم،

تعبیری تکرار ایتسی موافقدر : بو، بر اثر نزاکت و حرمتدر.

۳ — حسین اوسته موسمک هنوز یکیمه مش اولدیننی نظر دقت عالیرینه عرض ایدیبور؛ اون یش کون ظرقنده ایشه باشلابه رق بودامه عملیستک یکیمه سندن آسمه لک متأراولامه سی تأمین ایدم چک سورنده سرعتله جالیشچقد.

— ايشته اعتراض مقدره جواب : بو، حق و موقع مناسبنه مشوعدر. چونکه بو نقطه به کلنجه درک مکتوبی اوقویان ذات دوشونور : « لکن بنم آسمه لم نه اوله جی؟ بوندن ضرر کورم چکمی ؟ »

۴ — (۱) قومشومز پک فقیر و کنیرالیدار؛ عالمی ایچنده بر پارچه شی قازانان آنجی کندیسیدر. و اونک دوجار اولدینی بر فلاکت بوتون بو ناموسلی وزواللی افراد عالمی بریشان ایدر.

(ب) حسین اوسته اضطراب ایچنده در؛ ذات مالکیزک کندیسنه تودیع ایش اولدینکر ایشی غائب ایچمکن قورقور. بزده پک زیاده اندیشه ایدیوزک بو بچاره آدم وقتدن اول ایشه باشلامق ایستیه رک احتیاطسزاق بایسون.

(ج) اگر سز اعاده محبت ایدمجه به قدر بکلامک کلفی دریغ ایترسه کز بو، بوتون عالم ایچون بر سعادت اوله جقدر.

(د) سزک نه قدر عالیه ایچون اولدینکزی بو ملکتمه هیمز بیلیز. وینه ناموسلی آدماری کندیکزه متدار براقق ایستیه جکیزدن امیز. شمدی شو قرائی اوقورکن ایش صاحبک نه کی حیثیات ایچنده بولجینی بر کره تخمین ایدیکز. او کندی کندینه درکه:

(۱) زواللیر! عالم اضطراب و اندیشه ایچنده بولونیور دیکدیر. و ب، اگر حسین اوسته خسته نی کیمدن ایشه باشلارسه بو اضطرابک دها زیاده بویه جکی طیبیدر، و ج، اگر بم اسمه لر بر مدت دها بکله بیلیردیه بر مکتوب یازمجه اولسم کیم بیلیر بولنه قدر سوینه جکلر؟ ده اوت ملکتنلیرمک نی سودکارتی ظن ایدم. و بویه بر حرکت ده بکا قارشی اولان توجه و محبتلیریک ترایدینه بادی اوله جقدر.

۵ — احترامات عاجزانه مک قبولی رجا ایدم اقدم.

مخلصکز

وفیق

— دردنجی فقره فقره اختتامه درلر. فی الحقیقه مخاطب طرقدن مرسل الیه دقت قلبی تحریک ایچون علاوه ایدیلن بو فقره نک اک سوکه تأخیری لازمدر: بو دنیاده ابتدا عقله مراجعت اتمک، سوکه قلبی دیکلمک ایجاب ایدر. کندیسندن برشی رجا و طلب ایدیلن کیمسه کندی کندینه، بونی یاقه هر کسی کندمندن نمون ایش اوله جچی؟ و دیه دوشونزدن اوله بوتندن ضرر کوره جکی بم، در. اگر یوقاریکی ققراندن (۴) نومرولی اولان (۳) نومرولی فقره دن اول یازلش اولسه بادی مرسل الیه اولان ذات نه دیه جکی، بر کره تصور ایدم: و بر ایشی شکایت ایدم بیلیر، بونده حق وار. لکن بم اسمه لم؛ و بونک ایچون و حقی، و تلفه سنده او فقره یی تأخیر ایش اوله جکی اسابت ایشدر. بو سوخته باغ صاحبک منشر اوله جینی کندیسنه تأمین ایدلر کدن سوکره حیثیات قلیسه مراجعت اولمشدر. باغ صاحبکده کندی ضررینی موجب اوله جی بر تأخیر هر کیمه حقی تأثیر ایدم جکی، همچنلری نظر نده کندیسنک ایی غلبی بر آدم اوله جی طامخنه وسیله تشکیل ایله جکی دوشونه رک رجا یی اسافی ایشدر. (تخرین ۶)

تخرین (۶) آئیده کی مکتوبه مناسب بر فقره اختتامه علاوه ایدیکز: رحیمی نک بدینه مکتوبی

محترم پدرم،

۱ — آنهم مکتوبنک بر کوشه سنده بر رجاهه بولقی اوزده بکا مساعده ایدندی.

۲ — بیلورسکزه بم لنت کتاب اسکیدی؛ ایچندن بعضی محفلر غالب اولدی، شمدی ایشه یارایه جی بر حاله دکدر.

خلاصه

بر مکتوب دایما یازی ایله کاغد اوزرینه ثبت ایدلش برنطقدر، هر وقت سولیدیکز بر سوزدر. بنا علیه موضوع بحث هر نه اولورسه اولسون یازارکن مکتوبی اوقویه جی کیمسه انسانک قارشیسته ایش کی فرض ایدیه رک سولیه جک سوزلری عیناً قید ایتلیر. آزاده بر فرق وارسه مکتوب یازارکن انسان دها زیاده دوشونمک وقت بولفسیدر. (۱) مکتوبده دها ایی دوشونولور؛ (۲) افکاره دها زیاده انتظام و ترتیب وریلیر؛ (۳) دها دوشوی برلسان ایله افاده مرام اولور.

۱۳. عرض حال

جوق کره انسان بر آرزوسنک اسافی ایچون بر آرقه داشته بر معلنه

۳ — (یکی تورک لنت) اسمنده کوزل بر کتاپ لنت ایدلش؛ آرقداشلمدن شهادت بوندن بر نسخه وار. بونک پک کوزل و پک مکمل بر لنت کتابی اولدینی معلم اقدی بزه سولیدی.

۴ — سوکی باهاجم، استانبولدن کلیرکن بکا بو کتابدن بر نسخه آلیرمیسکز؟

۵ — یالکیز بو کتاب براز پالی ایش.

۶ — لکن بو یکی لنت کتابی هیچ اسکیمه مک غیرت ایدم جکم؛ آرقق شمدی بن ایچ، بویوم و کتابلرمک قیمتی تقدیر ایدیورم.

۷ — یاقنده الکرکی اویه بیلجکی امید و جناب حقدن سزک ایچون محبت و مافینار دها ایدم، باهاجم. رحمی

یاخود بر تاجر و شمهده مکتوب ایله مراجعت اتمک لزومی حس ایدینی کی بضاده حکومت مأمورلردن بعض طایفه بولونی لازم کلیر. حکومت مأمورلردن برشی طلب ایدیه جکی زمان یازیه جی مکتوبلره (عرض حال)، یاخود (استدعایه) دینلیر. اساساً حکومت مأمورلردن وقوع بولجی طایله دایما تحریراً اولق، یعنی اوتلره سولیه جک سوز مسموع اوله بیلیمک ایچون هر حاله برورقه اوزرینه یازاق، بیده اوسوزلری سولیه یی کیمسه طرقدن امضا ایدلک اقتضا ایدر. شفاهاً وقوع بولجی طایله نظر دقت آلتاز.

شوخالده بر عرض حال ناصل یازیه جی هر کسک بیلیمی اقتضا ایدر. چونکه انسان جمیت بشریه ایچنده یاشادجی دایما حکومت ایله مناسباتده بولونور. حکومت برطاقم مراجعتلره بولونمی لازم کلیر. عرض حال ناصل یازیه جی بیلیم بر کیمسه ایشه بونک ایچون هر حاله باشقهرینه مراجعت اتمک مجبوریتده قالیر.

حالوکه عرض حال یازلق مشکل برشی دکدر. عرض حال شکل تحریری ایله عادی بر طلیانه مک شکل تحریری آراسته فرق یوقدر. ایف، عرض حال یازمجه کیمسه حکومت مأمورلردن ایستیه جکی شی سوز آکلایر کی آجیقجه افاده اتمک کایدیر. شوقدرکه مأمورین حکومتدن طلب ایدیلن شی استیصال ایدیه بیلیمک ایچون هر حاله مطلوب اولان شینک قانونه موافق اولسی لازم کلیر. قانونک و نظامک مساعده ایتدیی بر آرزوی حکومت مأمورلری اسافی ایدم.

شینمدی عرض حال ناصل یازیه جی دها ایی آکلامق ایچون بر مثال ذکر ایدم:

مولودمده غائبی تابیتده بولونان هر کسک النده مطلقاً بر نفوس

نذکره سی بولوغاسی شرطدر. یونذکره نیک ایچنده صاحبک اسم و شهرتی، ابونیک اسبی ایله عیلاقاق و تاریخ و لادتی و صنفی و اشکال و جیهیسی محرردر. الله نفوس نذکره سی بولوغان کیمسه و اموال غیر منقوله بیع و فراغ و انتقالده و بر مأموریت و خدمت تمین و انتخابنده و مکتبه دخولنده، مرور نذکره سی و پسابورط معاملاننده و عاکنه مراجعته و سائر کی بعضی معاملات رسمیده، نفوس نذکره سی کوستره مکه مجبوردر. بناء علیه بر کیمسه الله بولوغان نفوس نذکره سی ضایع ایدرسه بر عرضحال ایله حکومت مراجعت ایدره بکیدن بر نفوس نذکره سی طلب ایدر.

شوالده فرض ایدم که احد اوغلی علی اسمنده بریسی نفوس نذکره سی ضایع ایتش اولسونده نفوس قیودانه کوره دیگر برنسیخته نیک و بریسی ایستسون. احد اوغلی علی اگر برکوی ویا قضا اهلایستدن ایسه، منسوب اولدینی قضا قائمقاملنه شوسورته یازلش بر عرضحال ویریر:

... قضای قائمقاملنه

معروض عاجزانه مدد

عاجزلی فلان کوی سکنه سندتم. حامل اولدیم نفوس نذکره سی کین کون قضا ضایع ایدم. بناء علیه سجل نفوسده بولوغان قیوده نظراً بر دیگر نسخه سنک چقاریله رق و بریسی ایچون ایجاب ایدن معامله رسمیه نیک افاسنی رجا ایدرم اقدام (تمرین ۷)

احد اوغلی علی

تمرین (۷) فرض ایدم که انطالیله ویا خود ملحقانندن بر قضاده بولونیوسکز. استانبوله کیده رک بعضی اشبای تجارتیه آلوب کتیرمک

ایسته یورسکز. انطالیله دن استانبوله کیدوب نیک ایچون حکومت علیه به مراجعت ایدره رک بر مرور نذکره سی آله کنز ایجاب ایدیور. یونک ایچون بر عرضحال یازیکیز.

تمرینلر: آئینده کی مکتوب موضوعلری قلمه آلیکیز:

۱ — بدرکن تجارت مقصدیه دیگر بر مملکت کیش. اوراده ایکن بایرام حلول ایدیور. یومناسیتله بدرکزه بر تبریکنامه یازیکیز و عاکنه کن حقیقه معلومات و بریکیز.

۲ — عسکر اوجاغنده سکز. کیدرکن ابونیکزدن آلدینکیز یاره توکیور. کندیلرندن هر آی باشند منتظماً بر مقدار یاره ایستورسکز. بوکا دائر بدرکزه بر مکتوب یازیکیز.

۳ — بلان: آرقداشلرکزدن بریسی ایله دارلشسکز. یونک ایچون بر سبب یولکیز. صوکره اعتدال دم ایله دوشونجه کندیکیز. حقسنز اولدینکیزی آ کلایورسکز. قصورکزی اعتراف ایدرک آرقداشلرک عفوخی رجا ایدیکیز.

۴ — بر مکتب شاکردی کلچک نجشینه کونی کله به چکندن بحث ایله مساعدده ایستره یونک ایچون بر سبب یولکیز. بوسورته غائب اولان زمانی تضمین ایدره چکنی وعد ایدر. ناصل ۲.

۵ — کراتلی بر اوده اوطوربرورسکز. آوک بچره لری قیریق، کره میدلری یوزوق. قیش یاقلاشور. خانه صاحبته بر مکتوب یازره رق ایجاب ایدن تعمیراتک اجرایی رجا ایدیکیز.

۶ — خانه صاحبی موافقت ایدیور. یالکیز بعضی موامدن دولانی تعمیراتک ایی هفته سوکره یالسی لازم کلور. بومووانی تصویب ایدیکیز؛ بناء علیه مستأجرندن بر آرز بکلمه سی رجا ایدیور.

توسیع اولنه جق موضوعلر [۴]

۱ — دیشر

آئینده کی سؤاللرک جوابلری یازکیز: ۱ — دیشر نه یارار؟ ۲ — اوزوندکی بارلاق جلانک اسبی و وظیفه سی نه در؟ ۳ — بیکر دیشرلی نه یارار؟ ۴ — دیشرلرک یوزولمه سی ایچون نه یایلیدر؟ ۵ — دیشرلر چورودیک وقت انسانه نه کی ضرر ویر؟

۲ — مردیونک اوستی ایله آلتی

بلان: — بر مردیونک اوست باسه مقاری اشایی باسه مقارم عظمت و حقارتله معامله ایدردی. داوست و آلت باسه مقاری محاوره ایتدیرکزه ۲ — بر عقلی ذات یونی آکلایه رق مردیونک اوست طرفی اشایی به چورودی ۳ — دنیاده ده اکثر یا بختیارلر ایله بدبختلرک حالی بویله در. ۴ — نتیجه اخلاقیه.

۳ — دالتین بر عالم

بلان ۱ — علمادن ... یاک دالتین ایدی. ۲ — برکون افیه قوطیسی

[۴] معلم ائندی بوموزم لک قره و جلله لری حفته مختلف و متعدد سؤاللر ایراد ایدرک طبعی جواب ویرمکه تصویب ایدره چکن، عندالجاهه مملکت یارمیه بولان جوابلردن ایسته یارایجه لری اوزدینه طلبه نیک نظر دقتی جلب اولنه جق، بوجوابلر توط حالنده سیاه نخته اوزدینه یازدیرلرک طلبه نیک دفترله قید ایتدیرلرک. شفاهاً یازیلجق موضوع طلبه به تفریر ایتدیرلرکدن سوکره ایرتسی دس مذکور موضوع و طبعیه اوله رق ایسته چکدر. معلم طلبه نیک ایرتسی درس کتیردیک وظیفه لری بعدالنصیح کتیلرینه اعاده ایدره چکدر.

دوستلردن بریسنک خاتمه سنده اوتومش اولدینی ظن ایتدی. ۳ — دوسته برنذر کره یازره رق کوندرسنی رجا ایتدی. ۴ — نذکره کی طرف ایینه قویه چنی شانده افیه قوطوسی بولندی. ۵ — یونکله برابر دالتین عالم نذکره به قوطی بولندیتندن بختله ارقی زحمت ایتمه سی علاوه یازره رق دوسته یولادی.

۴ — اهلانک نتیجه سی

بلان ۱ — بر کوپلی شهره کیشک ایچون بارکیبری حاضرلار. حیوانه یتمزدن اول نملردن برینک جیویسی دوشمش اولدینی کورد. ۲ — بر جیویسک زبانی اولماز دیهرک یوله جقار. یولده نمل دوشر حیوانک آلتی طاشلره چاره رق پارالانیر، طوبالامغه باشلار. ۳ — یولده کوپلیک اوکنه خرسزر جقار، طوبال بر بارکیبر ایله قاجه ماز خرسزر کندیسنک هم بارکیبری هم اشیا سی آیلر. ۴ — بر جیویسی اهلانک یوله بویوک بر نسلای کتیره چکنی اوله دوشونمیش اولان کوپلی عزو ناکوبنه دوتر.

۵ — حریص اولمالی

بلان ۱ — اختیار بر قادینک بر طاوونگی وادی. ۲ — قادین طاوونک هر کون بومرطلادینی بر بومرطه مانع اولیه رق ایی اوج دانه بومرطلاق هوسیه زیاده بسلدی ۳ — طاووق سمیرنجه بومرطه بی کسیدی. ۴ — چوق حریص انسان بوسبتون املدن محروم براتی. ۲۶

۶. جسور انسايتلى برعسكر

بلان ۱ — بياز كوني آقام اوزى ديريول كدر كاي برسيرده
برجوق خلق طولاغش (بوسيره يي تصوير ايدى) ۲ — اوج ياشنده
برجوق ديري يول اوزنده بولونور، ترن سرغله كپور، چوق
فرقده دلى ۳۰ — هر كس بونى كورنجه تالاش ايدر، كيمسه يارديم
ايدى، برعسكر هان كاي، چوق قورتار ۴ — ترك جماعت
والسايي تقدير اوله جق.

۷. برضايط طرفندن والده سنه مکتوب

بلان ۱ — ... كوني ... موقنده بولان دشمنه هجوم اوله جق
ايدى. ملازم ... اقدى بولدى طابورايك هجومه مأمور اولدى
(حاضر قار و هجوم تصوير اوله جق) ۲ — موق ضبط اولدى، فقط
اوقولندن مجروح اولدى ۳ — شمدى خسته خاوه. خاطره سز.
تهسايي اون بش كونده ابي اوله جق. ضابط بوقدر زمان تحاربه
بوله ميجنه تأسف ايدور. بواسوالى والده سنه برمكتوب ايله يازيور.

۸. ديل

بلان ۲ — (ازوب) ك (ازوب كيم؟) اقدى دوستلرته ضايفت
ويره چكى بيان ايله كوزل برشيدن يملايىسى امر ايدى. ۲ — ازوب
يالكر ديل آلهرق بوندن درلو درلو يملايىسى، دعوتلارك تعجى.
اقدى سنك حدنى. ازوب ديل دنياده االاي برشيدن ديدى و ديك فوايدى
سايدى (ازوب ايله اقدى قوتوشدريكز) ۳۰ — ايكنجه دفعه

اقدى يي اوده وتلرله لك قا برشيدن يمل حاضراستى امر ايدى.
ازوب يي ديلدن يمل ايدى و بوقده ديك قاتلر يي سايدى ۴۰ —
مطالعه اخلاقه ...

۹. نعمتشناساق

بلان ۱ — برقيش آقشاي برديلي چوقنى سوقاقده ديلنور.
چونك حالى، كلوب كچنلر تصوير ايدى (بري برلرا ويرور).
۲ — چوق قوشور: — اونل يي آتون ورمشكر. — سنك
اولسون ۱ — سز كيمسز؟ (اقدى بر تاجر ايدى. اسمى سويلر)
۳ — اون بش يكرى سنه سوكره او اقدى ايشي يوزولور، افلاس
ايدى، بر حاله كاي. ۴ — او طه سنه دوشونور كن اورلرا ايله تجارت
ايدور، توت صاحي اولان ديلنجي چوقنى كاي، حالى كورر (مكاله
ايدريكز)، و تاجر كاي مقدارده ياره و برورك فلاكتندن قورتار.

۱۰. دوغر يلق

بلان ۱ — واشنتونك (كم؟) بدري اوغلك تريبه سنه يك
زياده اعتنا ايدر و خصوصيه يالان سوليكدن شتله منع ايدري ۲ —
بركون واشنتون باغچه قازمه ايله اوينار كن بدريك يك سودي بر
كراز فدائي قيردى ۳۰ — بدريك حدنى: — بونى كم يايدي؟
واشتون — بن يايدي. ۴ — بدري دوشونور. اوغلك بودوغر يلق
يك كراز آغاچندن دها قيمتلى بولور.

۱۱. اوغلان بابايه مکتوب

درسمات مکتب سلطانيته بولان بر اقدى يي بدري مکتبدن
جيققدن صوكره نه يايي آرزوسنده بولدىنى سوال ايتش. اوغلى
زراعتي لك فضيلتكارانه برایش بولدىندن و عاله سنه ده مقدار كافي اواشى
بولدىندن، مکتبه بولدم خيلي خدمت ايدى بيله چكى اميد ايتديكندن
بخت ايله خلقلى زراعت مکتبه تحصيلدن صوكره مکتبه عودت
واصول قيه دائره سنه زراعت اشتغال ايدى چكنه دائر بر جواب يازيور.

۱۲. يانغين

بلان ۱ — بر قيش كيجسى اوقوده بكنجك سنى (ناصل؟)
ايشيدورسكز. (سى ايشيدى نه ياييورسكز؟) اقرا كزدن برينك
مهلنده يانغين وار. ۲ — كيدورسكز، يانغين اقرا كز نه بك يقين.
روزكارده اولدغه سرت. (يانغين تصويرى) ۳ — ايشيا چقارمق،
كره ميدلك صو طاشيمه، كايم كرمكه يارديم ايدورسكز، ۴ — يانغين
اوج اولك احتراقيله اطفا ايديلور.

۱۳. كوزل وفائدهلى

بلان ۱ — باغچان ترلاسنده ايشيلور. (تصور ايدىكز) ۲ —
بر آدى كاي، قولاغنه و زلايهرق، قوزم باغچان؟ انسانلر بندن
فائدهلى بر جوان وادى؟ ۳۰ — باغچان قويون سندن دها
فائدهلىر. ديه جواب ويرر و قويون انسانلر نه كي فائدهلىر

كوردىي تعداد ايدر و آدى ايله باغچانى مكاله ايتدريكز ۴۰ — كوزلندن
اول فائدهلى لازم.

۱۴. آز طمع چوق زبان ويرر

بلان ۱ — بر ياز كوني صاحلين ايكي كويل بر قصبه كيدوردي
& نيجون؟ ناصل؟ ۲ — كيدركن بر دوردي، اوته كي هابدي وقت
كچور، يوروي، ديدى. برينده سن كيد دور، بن ييشيم، ديه
جواب وردى. & ايكيلى مكاله ايتدريكز ۳۰ — كيمك ايستمين
برده كي بر كستانه كوز قومىدى، بونى كورن آرقداش قوشدى اوندى
اول آلتجه كستانه بندير، سكدر ديه غوغا جيقدى. بولوشه مديلر.
۴ — اورادن كين بر صارقل خواجه آرايه كيدى، كستانه يي آلدى،
قابولرندن برينى برين، برينى اوته كنه وردى. ايچي ده كندى ييدى.
۵ — نتيجه اخلاقه.

۱۵. معاونت متقابله

بلان ۱ — بر كون مده يي سائر اعضا د آل، آياق، كوز،
قولاق، ... عصيان ايدر. و بوندى صوكره سكا يي جك ايجي جك
تدارك ايجون چاليمه جنز، يز سنك كولهك دكزه، ديرلر. ۲ — ايرتسى
كون مده آج قالتجه سائر اعضا نترمه كه، حركت ايدى مده باشلار.
آج بر انسانك حالى تصوير ايدىكز ۳۰ — بونون اعضا مشاوره ايدرلر:
كنديريه كان بوقالنه چاره آدارلر. مده بوقالنه سبي كنديريه
يارديم ايتدكاري اولدينى ايشاع ايدر. ۴ — انسانلر آراسته ده معاونت
متقابله لزومى.

۱۶ - کان چالمق

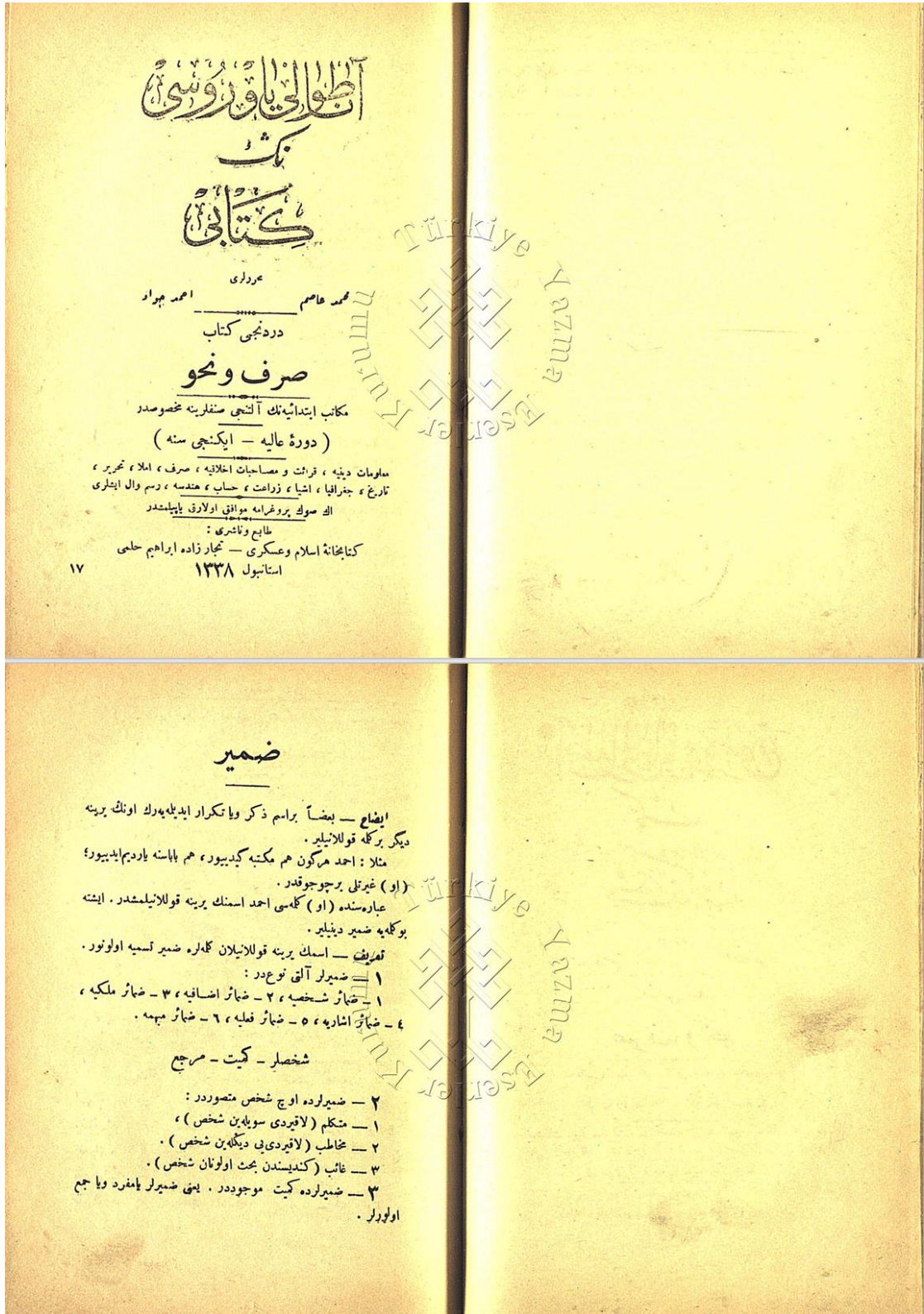
پلان : ۱ — وقتله مامر بر کانجی واردی . باباسی کان چالارکن
 اوغلی بونی قولای برشی نطن ایدردی . « باباسی کاننی ناصل طوتیور ،
 ناصل چالیوردی ؟ » ۲۰ — برکون جوجق باباسندن کاننی آلدی ، چالمق
 ایستدی ، سس پک فنا چیقدی . ۳۰ — باباسنه صوردی « کوزل چالمق
 ایچون نه لازم ؟ » پدری جواب وپردی : چالیهی اوکر نمکدن باشقه
 برشی لازم دکل اوغلم . ۴۰ — امکسز هیچ برشی اولماز .

۱۷ - قرعه افرادی

پلان : ۱ — اوکده موزیقه طاقی ، بایراق ، آرقه سنده عسکرلر
 « وضعیتلری ، ۲ — اطرافده کی غلبه لق ، عسکرلرک آرقه سندن کان
 چوجقلر . ۳ — اختیار والدهلر براز محزون « نیچون ، ۴ — یوعسکرلر
 نرملره کیده جکلر ، نه خدمتلر کوره جکلر ؟

EK 2. Anadolu Yavrusunun Kitabı Devre-i Âliyye 6. kitap Sarf ve Nahiv Bölümü

۴ — ضمير هانكي اسمك يرينه كيرلرسه او اسممه ضميرك
مرجى تسميه اولونور .

ضمائر شخصيه

۵ — ضمائر شخصيه شونلردر :

مفرد متكلم : بن ، جمع متكلم : بز
مخاطب : سن ، مخاطب : سز
غائب : او ، غائب : اونلر

ضمائر شخصيه نك مؤكده صورتلريده واردور :
مفرد : كنديم ، كنديك ، كنديسى .
جمع : كنديميز ، كنديگيز ، كنديلري .

ضميرلر ك احوالى

۶ — ضميرلر اسملر كجي مختلف حاللره كيرلر :

مفرد	متكلم	مخاطب	غائب
مجرد :	بن	سن	او
مضاف اليه :	بنم	سنگ	اونك
مفعول به :	بنى	سنى	اونى
مفعول اليه :	بنكا	سكا	اوكا
مفعول معه :	بنله	سنگله	اوننگله
	بزمله	سزنگله	اونلرله

۷ — تعظيم مقامنده (سن) يرينه (سز) قوللاينلير .

ضمائر اضافيه

۸ — اشخاص نك يه مضاف اسملر نك نهايتنه كيريلر ضميرلردر :

اونلرده شونلردر :

م ، ل ، ي ، ق ، سى ، كز ، ي ، سى ، وياىرى .

مثاللار :

كتابيم (بكا هاند كتاب) ؛ كتابك (سكا هاند كتاب) ؛ كئاي
(اوكا هاند كتاب) ؛ كئانيز (بزه هاند كتاب) ؛ كئانگيز (سزه هاند
كتاب) ؛ كئايلىرى (اونلره هاند كتاب ويا كئايلىرى) .

ضمائر اضافيه داخل اولدقلرى كئانك سوك حرقى كسره ايله
حر كئاندرلر كئانك حرف صائت ايله نهايت بوليورسه غاييده (ي)
يرينه (سى) كئانك : چالطسى كئاي .

فأمره كئانك مضاف اولان كئانك مفعول به ، مفعول اليه ، مفعول
تبه ، مفعول عنه اولاجق اولورسه زائد بر (ن) كئانك .

فأمره كئانك ، قاردهشنى ، قاردهشنى ؛ قاردهشنى ؛ برادرى ، برادرى ، برادرندن
كئاي .

ييتشمين حرفلردن سو كرا (ي) نك حذق شايان تجوزدكلدر ؛
مثلا :

برادرى ، اوني يرينه برادرى ، اوني ديه يازمالى در .

فأمره — غائب ضمير اضافى ناهى وردىگيز (ي) ملكيت ويا
نسبت بيان ايجين اضافلرده ضمير اولماز ، مضاف اداق اولور :

آرمود آفاجى ، بروسه ولايتى ؛ كئاي .

فقط ملكيت ويا شديته نسبت معالرتى مفيد اولدقنى زمان ضمير
اضافى اولور .

اجدا كئاندى ، كئاي بوراده قالدى ؛ جلهسندهكى (كئاي) كئانك
نهايتنه كيريلر (ي) ضمير اضافى در . چونكه (احده هاند كتاب)
صورته قائل تجوزل اولوب (احده) اسمك برى طوتدقنى آشكاراولور .

ضمير ملكي

۹ — ضمير ملكي (كى) دن عبارتدر . ملكيت ونسبت افاده
ايدور . ضمائر شخصيه نك ويا اسملر ك مضاف اليه داخل اولور :

بنكى ، سنكى ، اونكى ؛ بزمى ، سزگى ، اونلر ككى ؛
احده ككى ، كئاي .

۱۰ — مملوك اولان شير ويا منسوبل بردن زايده اولورسه (كى)
يرينه (كئاي) قوللاينلير ؛ بزمكئاي ؛ كئاي .

۱۱ — ضمير ملكيتك مرجى اكثرا مذكور اولور ؛
بودرمك فئى در ، سزگى نردهدر ؛ جلهسنده اولدقنى كئاي ؛
بوراده ضمير ملكيتك مرجى (فس) كئانيدور ؛ سزك فمكئانيدوردهدر ؛
تقديرتدهدر .

۱۲ — ضمير ملكيتك لاحق اولدقنى كئاي بر اسم مضاف كئاي
احواله كيرر :

بنكك ، سنكك ، سئكك ؛ احده ككى ؛ ايج . كئاي .

ضمائر اشاريه

۱۳ — اشاره خدمت ايدن ضميرلردر .

مفردده : بو ، شو ، او ؛ جمده : بونلر ، شونلر ، اونلر ؛ كئايلىرى در .

۱۴ — بو كئاي اسملرله برابر بولوندقلرى زمان صفات اشاريه
اولورلر ، اسملردن اوزاق بولونوب اونلر يرينه ويا بر جلهدن عوض
اولورلر قوللاينلير اولورلرسه ضمائر اشاريه اولورلر .

چو جوقلر يك خيزلى قوتوشبورلر ، بونلر سويله ييگيزده سوسونلر ؛
جلهسندهكى (بونلر) ضمير اشارى اولور ، مرجى اولان چو جوقلر
برى طوتقنده وعدلورلرينه اشارت ايجكدهدر .

ديكر مثال :

كره ارضى دوتور ؛ بو ، فنا مئيت در .

جلهسندهكى (بو) ضمير اشاريدور . (كره ارضك دوتومسى)
جلهسنك برى طوتقنده و بو جلهك مفهونه اشارت ايجكدهدر .

۱۵ — (او — اونلر) كئايلىرى هم ضمير شخصى ، هم ضمير
اشارى اولور . مرجى جلهده عينا مذكور ايسه ضمير شخصى ،
قريبه ايله آكلاشيلير ايسه ضمير اشارى اولور :

بدرىگيز دونانما امانه سنيك غروش و برى ؛ او ، جيتلى بر ذات در .
جلهسندهكى (او) ضمير شخصى در ، چونكه مرجى اولان (بدرىگيز)
كلامده عينا موجوددر .

كره ارضك دوتديگنه ايتايورميسكيز ؛ — اوه ، بجه محقق برشى در .

مصدرلر وارد؛ بونلره (افعال معاونه) ياردىمچى فعللر) نامى ورييلير.
ياردىمچى فعللرگ باشليچىلىرى: ايتك، ايلهك، اولتى، قىلدق
بو يورمق در.

۲۲ — برفلك ائناى تصرفنده بعضى زمانلرينك تشكىلى ايچون
«فعل جوهرى» دىيلىن بر فلك معاوتنه مراجعت اولونمقده در.
بوفعل جوهرى «ايك» فعل اولوب مصدرى غير مستعمل در.
فعل جوهرى معاوتيله تشكىلى ايديان زمانلره «مركب زمان»
دييلىر.

۲۳ — بعضى اسملردن، اءاتلر علاوسيله، سايى اولارق مصدرلر
تشكىلى اولونه ييلىر. بوخصوصه مستعمل اولان اصوللر بروجى آنى
كوسترايلير:

۱ — (له) ويا (لا) علاوسيله:
«اوتو» اسمندن — اوتولهك؟
«دش» — ديشلهك؟
«آرشين» — آرشينلامق؟
«طاش» — طاشلامق؟ كېي.

فأمره — (له) ويا (لا) اءاتلرغى كونك بعضى اوقتانه وياستنهك
بعضى موسمارينه دلالت ايدين اسمارده داخل اولور:
كجهلهك، آقشاملامق، صباحلامق، قيشلامق؟ كېي.
فأمره — بو اءاتلر بعضى سىلرگ تقليدبنه خدمت ايدين كهلرده
داخل اولور:
چاتلامق؟ پاتلامق؟ كېي.

۲ — أمهای استوانك نهايته (ده) ويا (دا) علاوسيله:
فيسيلدامق، چاتيردامق، ايگيلهكم؟ كېي.

۳ — (لن) ويا (لان) علاوسيله:

سايچى اسمندن — سايچيلاقمق؟

كدر — كدرلنك؟

سس — سسلنك؟

آياق — آياقلامق؟ كېي.

۴ — (ه) ويا (ا) علاوسيله: قان اسمندن قانامق؟ كېي.

۵ — (سه) ويا (سا)، (مسه) ويا (مسا)، (قسه) ويا (قسا) علاوسيله:

سوسامق؟ آرمسامق؟ بئسمك؟ قانيسامق؟ كېي.

۶ — اسمك نهايته سادهجه مصدرلر متناسى علاوه ايدرك:

آغريتمق؟ تونمق؟ كېي.

صفتلردن مصدر تشكىلى

۲۴ — بعضى صفتلردن دىخى، اءاتلر علاوسيله، سايى اولارق
مصدرلر تشكىلى اولونه ييلىر. اصوللرى زيرده تعداد اولونور:

۱ — (له) ويا (لا) علاوسيله:

كنيش صفتندن — كنيشلهك؟

اختيار صفتندن — اختيارلامق؟ كېي.

۲ — سا كن (ل) علاوسيله:

انجهلك؟ قيصالق؟ كېي.

۳ — (لن) ويا (لان) علاوسيله:

كوزهلنك؟ زهوزكلك؟ كېي.

۴ — (لش) ويا (لاش) علاوسيله:

ايشلمك؟ چيركنشمك؟ قولايلاشمق؟ قاتلاشمق؟ كېي.

۵ — (لت) ويا (لات) علاوسيله:

چيركنشمك؟ اختيارلامق؟ كېي.

۶ — صفتدن بر حرف حذقيه:

بو يوك صفتندن — بو يوك؟

سوغوق صفتندن — سوغوق؟

اوزاق صفتندن — اوزاق؟ كېي.

۷ — زنك كوسترن صفتلره — اكترىا بعضى تبدلاردين سوكر —

دور علاوسيله:

قارا — قارارامق، قيزيل — قيزارامق، آق — آقارامق؟

سارى — سارارامق، ييشل — ييشرك، مور — مورارامق؟ كېي.

۸ — صفتك نهايته اءات مصدرلر علاوسيله:

قورو — قورومق؟ كېي.

۹ — صفتك نهايته دكشدربرك:

بالى — باليرك، سمير — سميرك؟ كېي.

۱۰ — صفتك نهايته «ك» ويا «مق» علاوسيله: كجيكلك،

آجقيق؟ كېي.

مصدرلردن اسم تشكىلى

۲۵ — مصدرلر اساساً اسم حكمنده در. اسم كېي احواله دوجار

اولورلر؛ يانكز مضاف اليه و مضاف اولمالار:

كللك (يجرد)، كللكى (مفعول به)، كللكه (مفعول اليه)؟ كېي.

۲۶ — مصدرلردن اونچ نوع قياىى و مختلف اصوللره سايى
اسملر دىخى تشكىلى اولونه ييلىر.

مصدرلردن تشكىلى ممكن اولان قياىى اسملر شونلردر:

۱ — مصدر تخفى ويا اسم مصدر: ماده اصليه «مه» ما، كئيرهرك
تشكىلى ايديلىر:

كزمه، بيلمه، اوقوما، يازما، كېي.

۲ — مصدر تا كيدى. مصدرلر نهايته «لك» ويا «لق» كئيرهرك
تشكىلى ايديلىر:

كزملك، بيلمك، اوقوملق، يازملىق؟ كېي.

۳ — مصدر نوعى ويا حاصلى مصدر: ماده اصليه «ش» كئيرهرك
و ماده اصليهك صولك حرفى آهنگه كوره حرهكليهرك تشكىلى ايديلىر:

كزيش، كولوش، اوقويوش، يازيش، كېي.

۴ — بو اونچ نوع اسمده مصدرلق باقيدر. چونكه منفىلر
اولانغى كېي بئضا مفعولده آله ييلىر، مثلا:

كزيممكلك، يازماما، سويلمه پيش؟ دئيلىدىكى كېي.

بورالرده دولانمايى، درسى اوقويوشى؟ سورتنده دىخى مفعوللره
برابر استعمال اولونه ييلىر.

۲۷ — مصدرلردن سايى اولارق تشكىلى ممكن اولان اسملرگ
انواعده شونلردر:

۱ — ماده اصليهك صولك حرفى آهنگه كوره حرهكليهرك و نهايته

«م» كئيرهرك تشكىلى ايديان اسملر:

آلم، ساييم، قوروم، قيوريم، بچيم، ديلم، قيلم، كېي.

- ۲ — ماده اصله نك صول حرفي شيوه موافق صورتده حرکه له پەرك و نهايته دك و يا دق ، كتيه دك تشكيل ايديان اسملر :
 دليك ، اوفوروك ، اوكوروك ؛
 صاريق ، آصيريق ، قايق ؛
 قوناق ، ياتاق ، بيقاق ؛ كبي .
 قائده — ماده اصله حرف صائله نهايت بولورسه دك و يا دق ،
 دوفورودن دوفورويه علاوه اولونور :
 آلهك ، آداق ؛ كبي .
 ۳ — ماده اصله به ده ، و يا دما ، كتيه دك تشكيل ايديان اسملر :
 قازما ، نجه ، يازما ، صاليرما ، دولما ، باصبا ، سازما ؛ كبي .
 قائده — بو اسملر ك مصدر تحفيقلردن فرق مني اوله نامالردن
 عبارتدر .
 ۴ — ماده اصله به آهنگك ايجابه كوره : دكي ، كور ، ككي ، كوك ،
 ق ، قو ، غي ، غو ، آدانلردن برينك علاوه سيله تشكيل ايديان اسملر :
 ككي ، سركي ، سوزكو ، سوركو ، چالقي ، بورغو ، باسقي ،
 يايقي ؛ كبي .
 بعضا ماده اصله دن برحرفك اسقاطيله ده تشكيل اولونديني واقعدر ؛
 اويومقدن — اويغو ؛ كبي .
 بعضا كله نك آهنگي دكشدريله دك تشكيل ايديان كده وادور :
 بچمكدن — بچقي ؛ كبي . مع مافيه بچكي دني لغتدر . ملبوسات
 بچمك خصوصنده قوللايلير .
 ۵ — ماده اصله به دي ، و يا دو ، كتيه دك تشكيل ايديان اسملر :
 صاي ، ياي ، دزي ؛ قورقو ، قوشو كبي .

- ماده اصله نك صول حرفي حذف ايدرك تشكيل ايديان كده واقعدر :
 قايقدن — قاي كبي .
 ۶ — ماده اصله به دتي ، نتو ، ويا دتي ، تو ، علاوه سيله تشكيل
 ايديان اسملر :
 صيقي ، كيريني ، جيقيني ، اوزونتو ، قورونتو ، قارارني ؛ كبي .
 ۷ — ماده اصله به شيوه نك ايجابه كوره : كچ ، قاج ، اچ ، چ ،
 غيچ ، علاوه سيله تشكيل ايديان اسملر :
 سوزكچ ، قيصقاج ، قيصاج ، اوصاچ ، سويچ ، پانلانچيچ ، كبي .
 قائده — دجاق ، كتيه دك اسم تشكيل ايديان كده واقعدر :
 صاليجاق كبي .
 ۸ — برحرفك تقليد ايدن كله ده دي ، ويا دتي ، تو ، علاوه سيله
 تشكيل ايديان اسملر :
 چايردي ، طاقيردي ، كورولتوكبي .
 مصدرلردن صفت تشكيل
 ۲۸ — مصدرلردن اوج نوع قياسي و مختلف اصولله سامي صفتلر
 تشكيل اولونور . قياسي اوله رق تشكيل ايديانلره (فرع فعل) دخي دينير ؛
 اولرده شونلردر :
 ۱ — ماده اصله به ماقبل مفتوح دن ، ويا دان ، د ، ين ، ويا دان ،
 علاوه سيله تشكيل ايديان فرع فعل :
 كان ، يازان ، ديله ين ، اوقويان ، كبي .
 ۲ — ماده اصله به دش ، علاوه سيله تشكيل ايديان فرع فعل :
 كدش ، يازمش ، قيريش ، اوقونمش ، كبي .
 ۱۸

- قائده — فعل معلومدن كلن فرع فعله د اسم فاعل ، فعل مجهولدن
 كئاره ايله د اسم مفعول ، نامي ورييلير .
 ۳ — ماده اصله به ويچي ، وحي ، علاوه سيله تشكيل ايديان صفتلر :
 يويچي ، صايچي ، آيچي ، ينيچي ، كوروچي ، يوزويچي كبي .
 قائده — بو اوجي نوع صفتلر استعمال كندكده سامي برحال
 كسب ايتكده در . يني هر فعلدن ويچي ، وحي ، آداتيله تشكيل ايديان
 صفت قوللايلماز بالمكس بعضي فعللردن اشتقاق ايدن بونوع صفتلر
 صورت خصوصده و صفتلار دالات ايدلر . مثلاً : آيچي
 دينلجه ابي نشان آنان ، ينيچي صفتدن ابي آنه بيان ، يويچي كلسندن
 حادني ييرتمق و يارالامق اولان ، كوروچي صفتدن ايس كلين كورمق
 كدن آكلشيلير . حال بوك بالفرض قاتق فعلدن مشتق اولان دكايي ،
 كلسيله :
 د بو آقشام بوراده قايچيم ، كبي جلهلر ك تشكيل واستعمال شيوه
 مفايردر .

مصدرلردن صفت تشكيل

- ۲۹ — مصدرلردن سامي اوله رق تشكيل ممكن اولان انواعي ده
 شونلردر :
 ۱ — ماده اصله نك صول حرفي شيوه به كوره حرکه له پەرك
 و نهايته دق ، ويا دك ، علاوه ايدرك اييلان صفتلر :
 آزيك ، يوزوق ، جيقيق ، دليك ، سوكونك ، سونوك ، قيصيق ،
 آتاق ، قاجاق ، قورقاق ، اوركك ، نيتزهك ، دوشوك ، سوزوك ،
 چاراشيق ، قاراشيق ، اچ . كبي .

- قائده — بوشكلده اولان كلهلر بضرلي هم صفت هم اسم اولور :
 ديوارك دليكي ، دليك ديوار ، چاماشيرك سوكونكي ، سوكونك
 چاماشير ؛ كبي .
 ۲ — ماده اصله به دكين ، كين ، غين ؛ قين ، كون ، غون ،
 فون ، كن ، قان ، فان ، حرفلردن برينك علاوه سيله تشكيل ايديان
 صفتلر :
 چيشكين ، آركين ، دالين ، شاشقين ، سولتون ، جوشقون ، دوشكون ،
 سوركون ، ايتشكين ، چكيشكين ، اونوتقان ، ايصيرقان ؛ كبي .
 قائده — بو آدات دق ، ك آهنگك شيوه به كوره تلفظ ايديله
 دن ، دن عبارتدر .
 ق ايله دوياغ ايله ك مفتوح اوقونديني زمان صفتك معناينده
 مبالغه فكري آكلشيلير : ايتشكين ، چكيشكين ، اوانانان ، كبي .
 ۳ — ماده اصله به دكچ ، غيچ ، كچ ، قاج ، آدانلردن برينك
 علاوه سيله تشكيل ايديان صفتلر :
 بيلكچيچ ، طالنچيچ ، اوانانچ ، كبي .
 ۴ — ماده اصله نك نهايته يا دوفورودن دوفورويه وياخود اولندن
 برحرف حذف ايتكدن سوكر ا دي ، و ، كتيه دك اييلان صفتلر :
 صيقي ، كيريني ، صاقل ، دولو ؛ كبي .
 ۵ — ماده اصله به ده ، ما ، علاوه سيله اييلان صفتلر :
 يازما ، باصبا ، طاقا ، دوقومه ؛ كبي .
 اخطار — بوشكلده كي كلهلر چوق دفعه هم اسم هم صفت اولور .

متدبىلرەك مشاھىدەر. پونلر مەنى مەندى ، لفظلا لازم اولوب ، لازم ناقص ، تەسبە اولونورلر .
مثلا : آخدى كوردم ؟ آخىدە باقىم .
جەلەلەندەك ، كوردەم باقىم ، فەللىرى مەنى بىرە مشاھىدەرلر .
حال بوكە مفعول صەرىخ آلان ، كوردەم ، مەندى ، مفعول الە آلان ، باقىم ، لازمدر . ايشتە ، باقىم ، بر لازم ناقصدر . بىرى چاغىرماق ، بىرە سەلەمك ؛ بىرە خەمدە اچمك ، بىرە زيارەت اچمك ؛ بىرى دوكك ، بىرە وورمق (شەرب ، مەناسە اولدۇنى زمان) الخ . بو قىيەلەندەر .
بو سېدن لسانزەدە مەندى الە لازمك تەرىفەدە مەنای فەللك آخەرە نچاۋزى اساس طوعامق جېۋورنى آتكاردر . بناۋىر بىر فەللىرىزك لازم ويا مەندى اولماسى تامايەلە سايى كېىدر .
حقىق لازم - مفعول الەدە آلمايان فەللىدر : آسەمك ، آقصرىمق ، او كوردەم ، الخ . كېى .

تەدبىة افعال

۳۳۳ - بر فەل لازى قىاساً مەندى باقىم تەكندەر :
(او بۇدەم) لازم ايكن ، چوۋى (او بۇدەم) مەندىدر .
فەل مەندى بىر درجە داھا مەندى قىلىقەدە تەكندەر :
باغىچى قازم ؟ باغىچى قازدۇرەم كېى .
فەل لازى مەندى قىلىق ويا فەل مەندىنك درجەسى يوكسەلەمك ايچون مادە اسەلەنك نەپاقە (ت ، دەر ، دور) لاحقەلەندىر بىرەك علاۋەسەلە اولور . بو لاحقەلەندىر ھانكېنك نە زمان علاۋە ايدىلەچكى خەقەدەكى قاعدەلەرە شاذلر آئىدە كۆستۇرۇلشدر .

۱ - مادە اسەلەسى بر ھىالى اولان فەللىرك تەدبەسى (دەر ، دور) علاۋەسەلەدر : كوكك ، كوردەمك ؛ سەومك ، سەۋدەرمك .
شاذلر : - تا الە اولانلر -
آقق ، سارقىق ، قوقق ، قورقق ، فەللىرىنك آقنىق ، سارقىق ، قوقق ، قورقق ؟
ساقىق دىن ، فەللك مەنۋاى خەقەدە ، ساقىق ، ساقىق ، ساقىق ؟
(آخرى ، ساقىرىمق ، قىاساً ؟)
- دەر ، الە اولانلر -

اوچىق دىن اوچورمق ، باقىق دىن باقىرىمق ، قاقچىق دىن قاقچىرىمق ، باقىق دىن باقىرىمق ، قوقىق دىن قوقبارمق ، كچىمك دىن كچىرىمك ، ايچىمك دىن ايچىرىمك ، طاشمىق دىن طاشىرىمق ، پىشەمك دىن پىشەرىمك ، آشمىق دىن آشىرىمق ، چىقىمىق دىن چىقارىمق ، شىشەمك دىن شىشەرىمك ، دويىق دىن شىبەت مەۋورىمق ، دويىق دىن ، حسانىك ، دويىق ، كۆچىمك ، كۆچورىمك ، كۆچورىمك .
- خەلف سورتلەرە اولانلر -

قالمىق دىن قالمىرىمق ، كەلمك دىن كەلمىرىمك ، كىتىمك دىن كۆندىرىمك ، ارىسال ، كىدىرىمك ، ازالە ، كوردەم دىن كۆستەمك ، ارانە ، كوردورمك ، يادىرىمق ، آتەك دىن آتەرىمك ، سىزەم دىن سىزەرىمق ، دۆ سىزەرىمق ، آتەم دىن آتەرىمق ، آتەرىمق .

۲ - بر فەللك مادە اسەلەسى مەندى ھىالى اولورسە تەدبەسىچون سولك خەرقە باقىلەر : « حرف املا » ، « دەر » ، « ول » اولورسە ، « ت » ، باشقە بر حرف وارە « دەر » ، دور ، علاۋە اولور :
بەكەمك دىن بەكەمك ، « حرف املا » ؟

اوبومق دىن اوبومق ، « حرف املا » ؟
او كوردەم دىن او كوردەمك ، « دەر » ؟
آقصرىمق دىن آقصرىمق ، « دەر » ؟
ايركەلمك دىن ايركەلمك ، « ول » ؟
آلىشىمق دىن آلىشىرىمق ، سائر حرف .
۳ - درجە تەدبەسى يوكسەلەمك ايچون اولۇپ ، « دەر ، دور » ، ويا « دەر ، علاۋە ايدىلش ايسە ، « ت » ، « دەر ، علاۋە ايدىلش ايسە ، « دەر ، دور » ، استعمال اولونور .
چىقارماق ، چىقارماق ، چىقارماق ؟ آلىشىرىمق ، آلىشىرىمق ، الخ .
تەرىن - ۸ مەترەلەر داخەلەككە كەلەرلى جەلەلر فەللىرىنك مفعول وىرىكىز :
دەندىن بىر ، دۆگىز ، باقىرىم . « تەماشى ، بىر دورلۇ دويە ماپورەم .
« چاقىم ، غائب ايدىم . « او ، آراپورەم . « آدىلرلى ، دوزو ، آتەن .
« مەقسە ، چاقىق ايرەم . شو دەستى دولو ايسە ، او ، پۇشاكتىز .
« آكەن ، بېيەك زمانى كەلدى . « بىن ، درد باقىم نە چىقارماق .
« دىرىكىز ، آنى بىلەم دىكىكىز دىن ، جزا ، كوردەمك .
تەرىن - ۸ زەردەكى فەللىرىن لازم اولانلر مەندى ، مەندى اولانلر بىر درجە داھا مەندى قىلىكىز . ۹ ھەر بىرى بىر جەلەدە استعمال ايلەيلىكىز .
دولق ، دويىق ، قوچماق ، كچىمك ، كىرىمك ، سولق ، چاقىق .
تۆنەمك ، قاناق ، ساتاشمىق ، اونونىق ، طاشمىق ، بوغورمق ، بىرىمق ، بىيرىمق ، پورسومق ، چارىمق ، چورىمك ، ساقلامق ، قوللامق ، كۆچىمك ، ساقنىق ، اوشنىمك ، چىقارماق ، او كوردەمك .

معلوم ، مجهول

۳۴ - فەللىر فەللىرىنك نەزەر آدە ايچى قەسدر : معلوم ، مجهول .
بر فەللك فاعلى عبارەدە مذكور وادواتدن بىر كە اولورسە او فەلە « معلوم » ، بالەكس فاعلى عبارەدە مجهول براقىلمش ويا « طرفندىن آداتىلە مفعول غىر صەرىخ حالندە كىتىرىلش اولورسە او فەلە « مجهول » نامى وىرىلەر .
مثاللر :

چوچوقلر بوزاز ايچنە كۆندردك : « فاعل ضمير فەلى ، مەرجى بىر اولدۇقتىن فەل ، معلومدر . »

چوچوقلر بوزاز ايچنە كۆندرىلدى : « فاعللك يەنى كۆندردك كىم اولدۇنى مجهول براقىلدىقتىن فەل ، مجهولدر . »

چوچوقلر اويۇنلرلى طرفندىن بوزاز ايچنە كۆندرىلدى . « فاعللك يەنى كۆندردن اويۇن اولوب طرفندىن آداتىنك لوقبە مفعول غىر صەرىخ حالندە ابراد ايدىلشدر ؟ فەل ، مجهولدر . »

معلومى مجهول قىلىق

۳۵ - بر فەل معلومى مجهول قىلىق ايچون مادە اسەلەنىك نەپاقە باقىلەر : سولك حرفى « ول » ، ويا « حرف املا » ايسە ، « ن » ، باشقە حرف ايسە « ول » علاۋە اولونور و ماقتىل آھنك تلفظە مطابق سورتەم تەرىك ايدىلەر :

بيلهك - بيلهك (حرف املا) ؛ بيلمك - بيلمك (ل) .
بولق - بولونق (ل) ؛ آتق - آتلق (ديگر حرف) ؛
قازمق - قازلق (ديگر حرف) .

قارم - ديمك ، ايستمك ، سويلمك كېي ماددا صلبى مى حرف صائت
ايه منتهى بعض فعللار كېيوللارى قاعده به موافق اولهق ديمك ،
ايستمك ، سويلمك صورتده تشكىل ايديلكي كېي ديلمك ،
ايستمك ، سويلمك صورتده دخى تشكىل ايديليز .

قارم - (كيتمك ، ايشتمك ، ايتك) مصدرلر ناسى تحريك
ايديلكي زمان داله قلب اولونور : كيدلك ، ايشيدلك ، ايدلك .
دورتمك مناسه اولان ايتك مصدر ناسى ايقا اولونور : ايقلمك .
متدريدن اتباق ايلهك مصدر ناسى مجهول يوقدر . بونك يرينه
ايديش ويا اولونق قوللاييز .

لازمك مجهول

۳۶ - مجهول اولق متدى فعللر مخصوص اولايوب لازمده
شكل مجهول اكتساب ايدير :

گنكك دن ايتك ؛ آليشمق دن آليشلق كېي .
بگوزده كيدىلى (جمله سنده كيدىلى مجهولدر . چونكه فاعلى
مجهول) ؛ راحت اويوندى (جمله سنده اويوندى مجهولدر .
چونكه فاعلى مجهول) ؛ الخ .

نائب فاعل

۳۷ - مجهول فعللرده فاعلى بولونماز ، مفعول صريح بولونور .

بو مفعول صريح ايسه علامتى اولان (يا) نى محافظه ايتز . بو صورتده
چوچوقلر بگوزده كوندريلى .

جمله سنده چوچوقلر (كوندريلىش) اولديقتن مفعول صريح ايسه ده
علامت مفعولتدن مجرد بولونور (كوندريلىش) فعل مجهولك (نائب
فاعل) ي اولور .

أفعال لازمه مفعول صريح آلمادىقتن اولتوردن باييلان أفعال
مجهولهك (نائب فاعلى) اولماز :

سوقاغه جيغىلىدى ؛ كزيمكه كيدىلى ؛ راحت راحت اويوندى .
منالرينده اولدينى كېي .

مطابعت

۳۸ - أفعال غنايهده مطابعت فاعلك معنای فعلده مفعول
حالده دخى مناسه اولمايدور :

سزى تحييزل چيكنم : « بن كندىمى چيكنم ؛ ديمكدر . » قوشومز
بكي آتوب اپتيدى ؛ كنديسنه يادى ، ديمكدر .

۳۹ - بر فعل مطابعت قيلمق ايچون شيوهك انجايه كوره
« ن س ش ل » حرفلردن برى ماده اصليه علاوه اولونور . ماده
اصليه صائت ايله نهايت بولدينى زمان ن و ، علاوه مى مطردور .
بشاده فعلك ايكي صورتده مطابعت وارد اولمشدر :

سولر چيگىلى « كندىلر نى » چيگىلى .
بانته گنككدن چيكنم = « كندىمى » چيكنم .
اورادن ساوول « ساووش » = « كندىمى » ساو ، كېي .

۴۰ - مطابعت على الاكثر لازم حالده ايسه ده تور كېده
مطابعتلر كانهسى لازم اولماز : بعضاً أادات مطابعتى حائر فعللرده
متديك باقى قالهق مذكور فعللر مفعول صريح آتيرلر :
سن بولورلر ناهله طاقينورسك ، منالده اولدينى كېي . ألب
بايتقى « كندىنه ألبه بايتقى » ؛ بر قاموس ايتيك وامنالى فعللر هب
بو قيبيلندور .

مطابعتله مجهول

۴۱ - « ل ، ن ، حرفلى مشترك مجهول و مطابعت اكلتلى
اولديقتن بوايى شكل لفظاً مشابه حائر ايسه ده معنای التباس محل
وبرسز ؛ چونكه مطابعتده فاعل دائماً معلوم و مذكور اولور ، معنای
فعل فاعل طرفدن كندى نقشه انتقال ايدور . مجهوله ايسه فاعل ،
كورولش اولدينى اوزره ، يا غير مذكور و مجهول و يا خود مفعول صريح
حالده اولور ، معنای فعل باشقىسى طرفدن نائب فاعله انتقال ايدور :
شيمدى بيجاره آتسى دوكونيور .
منالده فاعل اولان « آتسه » معلوم و مذكوردر ؛ دوكنك فعل آت
طرفدن آتسه به انتقال ايدويور . آتسه كنديسى دوكونيور ؛ ديمكدر ؛
فعل مطابعتدر .

أحمد دوكونيدى ويا أحمد بايى طرفدن دوكونيدى ؛ منالرنده احمد
آخر طرفدن دوكونلش اولديقتن فعل مجهولدر .
بر قادين تراموايك آتسه ايتيدى ؛ « كندىمى آتدى . » فعل ؛ مطابعت .
بوطاشلر چوچوق طرفدن آتيليور ؛ « چوچوق طاشلرى آتيلور ؛
فعل ، مجهول . »

لازم و مطابعت

۴۱ - لازمردن مطابعت تشكىل قابلدور :
كزيمكه « كندى كندىنه كزيمكه ؛ كليمك ؛ بيشمك ؛ لازمردن
تشكىل ايديان مجهوللرله مطابعتلر آراسنده بويوك بر فرق واردر :
لازمدن تشكىل مجهوله فاعل بولونماز ، مطابعتده ايسه فاعل بولونور :
بام بايچيه كزيميور ؛ « فاعل وار ؛ مطابعت » .

بر آزدن سوقاغه جيغىله جق « فاعل يوق ؛ مجهول » .

حقيق مطابعتلر

۴۲ - بعضاً مطابعتدن شويه منالرده مستفاد اولور .
قاشينق = كندى كندى قاشينق آرزوسى حس ايتك .
غيدقلاق = غيدقلاق مناز اولق .
فاعل فعلدين مستفاد بر تاز ويا آرزو قبول ايتديكندن بوافضاله
« حقيق مطابعت » نظريه باقى ايجاب ايدور .

مشادكت

۴۳ - فعللر قاعده اصليه (ش) علاوه سيله معنای فعله مشاركت
فكرى منضم اولور :
قاجيشق = متعدد افراد هب برابر قاجق .
اوچوشق = متعدد افراد هب برابر اوچق .
نبرن - « فعل معلوملر شكل مجهوله نقل و جمله لرى اوكا
كوره ترتيب ايتيگنر :

فالح سلطان محمد استانبولى فتح ايتدى. زمان اوك نيس آنارى دىخى
تخرىب ايدىمكدر. د فرمان قورتى مكيلىنى ضبط ايتدى. صولر
سطح ارضك اوج ريفنى اشغال ايدى. عبدالمجيد مدحت پاشانى زنداه
آندىردى. دها سوركا قتل ايتدىردى. د بارلى دىياز. اميد پورتى
كشفت ايتدى. د واسقو دومانا. اونى دولاشدى. وسائط نقله بىجارى
قولاياشدىر.

تەرىن ۱۰ — فعل معلوملىرى شەكىل مېھولە نقل وچەلەرى آناتولى
كورە ترتيب ايدىگىز:

سېرىنك منھط اقسامنى واسع باطافقار قابلامقەودى. بىرىنك بوغازى
آسايى آمرىقانن آيىر. شىق ايله ايجىزە مولداخوشە چىكىر. زىن
ايله خامىس قارىون چىقاريز تصادف بىمىا بويوك كىشلىر مېدانە كىتىر.
أرباب فضل وكال سزە حرمت ايدىرسە احباب فساد وخرىكە طلى
سزى متاز ايتەسەن.

تەرىن ۱۱ — فعل مېھولەرى شەكىل مېھولەرى بىلەن دىھلەرى
كورە تصحيح ايدىگىز:

اوقيانوسى فلنكىلەر طرفدن كىشفت اولوندى. زابون دىگىزى قوز.
دىگىزى دىخى تەسمە اولونور. اىنى حوادث دائىما اىنى استىقال ايدىلەر.
شكىبەر طرفدن يك چوق آناتوليسە وجودە كىتىرلىشدر. آناتولياناسنا.
نىكىلى قادموس طرفدن ادخال اولونمشدر.

تەرىن — جەلەلر ئايب فاعلى بولگىز.
تەرىن ۱۲ — فعل مېھولەرى معلوم بىلەن جەلەلر دىھلەرى
ترتيب ايدىگىز:

خائىلەر كىس طرفدن حقارت ايدىلەر. جىغىنك برە تودىع

ايتىگى جىوانك مېم بر قىسمى قوشلر طرفدن بىنر. آتلىل آدالرىنە
موضع جىغرافىلەرى و حاصلاتلەرى طرفدن بويوك بر اھمىت قازاندىرلىشدر.
اسويچىزە سىاخلر طرفدن تەسۋىر ايدىلەگى كىي دىگدر. دويلەشك
آسايە وصولندە اورادە فراشە طرفدن آناتولى بر قاج بىجارىنخاە وجودە
كىتىرلىش ايدى.

عربى مصدرلر

۴۴ — عربى مصدرلر (مجرد) يەنى سىماعى و (مزىدقە) يەنى قىاسى
نامىلە اىنى قىسمە ايدىلەر.

مجردلەرنى ورايى اولوپ مەندوزنلر اوزرىنە كىلەر. بووزنلر
باشلىقلىرى زىردە تفصیل ايدىلەر:

- ۱ — فعل وزنى ؛ بعضى موزونلر :
ضرب = دوكلە ؛ قطع = كىمك (سالم)
أص = أمر ايتك ؛ أكل = چىك (مېھوز النفا)
كَيْل = قىاشق باغىشلاق ؛ نى = لىاق ايتك (ناقص)
سَب = سوكلە ؛ ظن = صائق (مضاعف)
طى = بر كىدن چىقاروب آتتى ؛ كسى = داغلامق (لىف)
- ۲ — فعل وزنى . بعضى موزونلر :
(عام = بىلەك ؛ صدق = دىھو و سولەك (سالم)
طِب = اىنى اولقى (أوجوف)
حسن = دىھوق ؛ بر = قىوى صاحبى اولقى (مضاعف)
- ۳ — فعل وزنى . بعضى موزونلر :

۱۹

قُرب = ياقىن اولقى ؛ حُسن = كوزل اولقى (سالم)

طول ؛ جوع = آچاق ؛ نور = ايدىنلىق (أوجوف)

ذُل = ذىل اولقى ؛ حُب = سوكلە (مضاعف)

۴ — فعل وزنى . بعضى موزونلر :

كرم = جوهر اولقى ؛ غضب = طارىلىق (سالم)

ضرر ؛ صدم = صاغىر اولقى (مضاعف)

۵ — فعل وزنى . بعضى موزونلر :

صغر = كوچوك اولقى ؛ كبر = بويوك سىندە اولقى ؛ نقل =

آغىر اولقى (سالم) .

شرى = صانوق آلىق ؛ غنى = زىنگىن ارباق (ناقص)

۶ — كمالە وزنى ؛ بعضى موزونلر :

رحمت ، رأفت ، خشيت ، غيرت .

۷ — كمالە وزنى . بعضى موزونلر :

فطنت = عقللى اولقى ؛ فكرت ، خدمت (سالم)

عفت = عىف اولقى (مضاعف)

نيت (لىف)

مشيت = بورولىش (ناقص)

هبة [وهب دن] = باغىشلاق ؛ صفت [وصف دن] ؛

صلة [وصل دن] ؛ قاوشمق (مثال)

قائمہ — كمالە وزندەكى مصدرلر بعضاً وحدە ، كمالە وزندە كىلر

ايسە نوع وطرزە دلالت ايدىلر .

۸ — كمالە وزنى . بعضى موزونلر :

حزرت = قەرىملىق ؛ محبت = آرقداشلىق ايتك (سالم)

رؤيت = كورمك (ناقص)

قائمہ — آلتىنچى ، بىنچى ، سىزىنچى وزنلر (ة) سى زاندىر .

۹ — فعال وزنى . بعضى موزونلر :

سباع = ايشيشك ، ذهاب = كىشمك (سالم)

قناء = قانى اولقى (ناقص) .

۱۰ — فعال وزنى . بعضى موزونلر :

فرار = قاچق . صيام = اوروج طوعق .

بناء = ياقى بايقق ؛ كراء = كرا ايله طوعق (ناقص)

۱۱ — فعال وزنى . بعضى موزونلر :

صداع = باش آغرىق ؛ مزاج = شاقە ايتك ؛

دعاء = يىگا . آغلامق (ناقص)

قائمہ — دوقوزىنچى ، اونىنچى ، اون بىنچى وزنلرلر ناقصلىندەكى

همزە لىسانزە حذف اولونور . بووزنلرلر ائلى زاندىر .

۱۲ — كمالە وزنى . بعضى موزونلر :

سلامت ، فطانت ، سفاقت ، دئانت .

۱۳ — كمالە وزنى . بعضى موزونلر :

سلامت ، فطانت ، سفاقت ، دئانت .

۱۳ — كمالە وزنى . بعضى موزونلر :

خطابت = خطىب اولقى ؛ خطىبلىك ستمق . تلاوت = اوقومق ؛

وقايە = محافله ايتك ؛ حكايەت و حكاية .

قائمہ — كمالە وفعالە وزنلرندە ألف ايله ة زاندىر .

- ۱۴ — فمول وزنی . بعضی موزونلر :
دخول = كرمك ؛ خروج = جيقق ؛ عبور = كچمك .
علو = يوكسك اولق ؛ (ناقص)
۱۵ — فمولت وزنی . بعضی موزونلر :
خصومت = خصم و دعواچي اولق ؛ سهولت = قولايلىق ؛ بيوسوت
(قورو اولق) .
اخوت = قارشىلاك ؛ نبوت = بېغمبرلك ؛ ابوت = بابا
اولق (ناقص)
فامه — فمول وزنده (واو) ، فموله وزنده (واو) ايله (ز)
زائدر .
۱۶ — فموله وزنی . بعضی موزونلر :
بیتوت = كچهله مك ؛ شیخوخت اختىارلامق ، غیبتوت غائب
اولق . بو وزنك سوكندهك (واو ، لام ، ز) زائدر .
۱۷ — فملان وزنی ، موزونلر : فقدان ، وجدان ، رضوان .
۱۸ — فملان وزنی ، موزونلر : كفران ، عدوان ، بیان .
۱۹ — فملان وزنی ، موزونلر : جریان ، خفقان ، ضربان . بو
اوج وزنك ألف ايله توتى زائدر .
۲۰ — فمیل وزنی . موزونلر : آئين ، ملین ، شېق ، زفير .
۲۱ — فمول وزنی : قبول .
يكرمنجی وزنده (يا) ، يكرمی برنجیده (واو) زائدر .
۲۲ — فمیل وزنی . موزونلر : تذكّار ، تعداد .
بو وزنده (ت) ايله (ألف) زائدر .

- بونلردن ماعدا جزئى كئانی جامع اولان آئیدهكی وزنلرده واردد:
عبودیت ، عافیت (عاقبت) علانیت ، غلبه ، (بقطه) ، دعوی ،
تلقاء ، (یتال) .
مصادر میمیه
۴۵ — ثلاثی مصدرلرک برده میملی وزنلری واردد . بو وزنلر
دورت اولوب زبرده اراه اولومشدر :
۱ — مفعل وزنی . موزونلر : موله ، منطلق ؛
مسیر ، مزید (أجوف) .
۲ — مفعل وزنی . موزونلر :
مقصود ، ماکل .
مثال ، مقال ، عات (أجوف) .
معنی (ناقص) .
مفعله وزنی . موزونلر :
مرحمت ، مصلحت ، منفعت ، محبت ، مسرت (مضاعف) مخافة ،
ملاست (أجوف) .
۴ — مفعله وزنی . موزونلر :
معرفت ، موعظه ، معصیت ، معیشت ، محکمت (أجوف) . بووزنلرک
ایکی اولکنده (م) ، ایکی سوکراکنده (م) ايله (ز) زائدر .
رباعی مجرد
۴۶ — رباعی مجرد مصدرلرک یالکیز برون اوزره کلپلر . اوده :
(فملاک) وزنی در . موزونلر :

- بسمله ، ترجمه ، هریده ، بيطره ، سلطنت .
مضاعفاری ایسه شو صورتلردهر :
وسوسه ، قهقهه ، دغدغه ، ولوله .
تمرین — ۱۳ زبردهكی مصدرلرک وزنلری واقسام سیمه دن نه واقع
اولدقلری تمین ایلدیکیز .
۱ — ذم ، کبر ، حکم ، شکر ، قلع ، ظلم ، عیب ، أدب ، حسد ،
لوم ، وجه ، یسر ، سیر ، رضا ، حفظ ، کذب ، نقل ، عوج ، قسم ،
ذل ، سب ، صوم .
۲ — فراغ ، جمال ، کلال ، کرا ، رجال ، سؤال ، جبا ، بکا ،
صیام ، جناس ، سلام .
۳ — غیبت ، خشیت ، سلطوت ، غفلت ، وحشت ، عفت ، حدیث ،
صله ، جبه ، عبرت ، مثبت .
۴ — وقایه ، صیانت ، خطابت ، سفاهت ، مروت ، شیخوخت ،
علو ، جلوس ، هبوط ، خیولت ، جبانیه ، تلاوت ، طبابت ، شایب ، غنایت ،
هینی وظيفه :
تمرین — ۱۴ — سيق . سيل . غنق . هم . زرع . گدر .
قسم . فرح . حکمت . رطوبت . ذهاب . پنا . سعال . صداع . حلاوت ،
جبان . امانت .
۲ — ذل . حب . سب . ظن . ابوت . بنوت . اخوت . لمان .
رکوب . هیجان . جواز . شریان . جریان . کساد . اُم . عرفان .
۳ — مصدر . مسددت . منام . منطق . عات . هرام . مصدق .
مسأله . مشغله . مرحمت . منقبت . معصبت . مذاق . مشیت . معیشت .

- ۴ — حرمت . کتله . سلطوت . غیرت . صفت . مزاج . هبه . فدا .
صداع . سعادت . هبوب . مروت . بیان . شریان . عین . مصاحبت .
مسرت . عودت . محجه . ترجمه . وسوسه .
عربی قیاسی مصدرلر
۴۷ — عربی قیاسی مصدرلرکده اوزانی زبرده تفصیل اولونور :
۱ — افعال وزنی : موزونلر :
صلاحدن اصلاح ؛ کرمدن اکرام ؛ د سالم ،
آلمدن ایلام ؛ آمندن ایمان ؛ د مهموزالفا ،
وجوددن ایجاد ؛ وقوعدن ایقاع ؛ د مثال وادی ،
یقیندن ایقان ؛ مثال یانی ؛ دوردن اداره ؛ د أجوف ،
جریانلرک اجراء ؛ بقادن ایقاد ؛ د ناقص ،
فامه — ناقصلرک نهایتدهكی همزه لر لسانمزه حذف اولونور ؛
مثلا : اجراء برینه اجراء ، ایقاد برینه ایقا قوللائیلیر .
وزن اوجورم
مجرد برمصدری افعال ، وزنه نقل ایچک ایچون :
أولا : حروف اصليسی بولونورق آلینیر ؛
ثانیاً ، مکسور برهمزه : ا ، وائی متعاقباً برنجی وایکنجی حرف
اصلی ، دها سوکرا برألف ، اُنک نهایت اوجنجی حرف اصلی کتیبیلیر .
مثال : کال مصدر تالایشی ، افعال وزنه نقل ایدهلم ؛
اصلي حرفلر : ک ل م

زائم هرؤنر : ۱۰۰۱

تقییم

اکال

اولور .

فأمره — اقسام سبعة دن بری اولدینه کوره افعالک آلدینی شکل مخصوص یوقاریده کوسر بلشدر . وزنه اویدورورکن بوخصوصیتلری نظر اعتباره آلتی لازمدر .

۲ — تفعل وزنی . موزونلر :

رتبه دن ترتیب ؛ شکل دن تشکیل « سالم »

رضادن ترضیه ؛ سوی دن تسویه « ناقص »

خطا دن خطئه ؛ هئادن تهئه « مهموزاللام »

فأمره — نادراً سالمندده « تفعله » وزنی کله ییلیر .

تجربه ، تبصره ، تکمله ، تفرقه ، تذکره کبی .

۳ — مفاعله وزنی . موزونلر :

حریدن بحاربه ؛ قتل دن قتاله « سالم »

جزادن مجازاة ؛ سوی دن مساواة « ناقص »

مفاعله تک دیگر شکلی : « فمال » در . موزونلر :

نزاع ، قتال ، فئاق ، شقاق .

فأمره — مساواة ، مجازاة کبی ناقصلرک « ذ » سی لسانعده اکثرأ

اوزانیلهوق یازیلیر : مجازات ، مساوات .

وزنه ایدورورمور

« تفعل » ، نقل ایچون :

۱ — حروف زائده : ت . ی .

۲ — حروف اصلیه : ف ع ل

مثال : سهولت مجردی « تفعل » ، نقل ایدم :

حروف زائده : ت . ی .

حروف اصلیه : س ه ل

نتیجه : تسهیل اولور .

مفاعله نقل ایچون :

۴ — حروف زائده : م . ا . ی .

۲ — حروف اصلیه : ف ع ل

مثال : شهادت مجردی « مفاعله » ، نقل ایدم :

حروف زائده : م . ا . ی .

حروف اصلیه : ش ه د

نتیجه : مشاهده اولور .

۴ — افعال وزنی . موزونلر :

کسرکن انکسار ؛ شرح دن الشراح « سالم »

سوق دن انسیاق ؛ قودن انقیاد « أجوف »

اتزواء ، انطفاء « ناقص »

فأمره — ناقصلرک نهایتدهکی همزله لسانعده حذف اولونور .

۵ — افعال وزنی ؛ موزونلر :

جهندن اجتہاد ؛ غنبت دن اغثام « سالم »

وصف دن انصاف ؛ وحدت دن اتحاد « مثال »

عادت دن اعتیاد ؛ شوق دن اشتیاق « أجوف »

بدادن ابتداء ؛ جرأت دن اجترأ « مهموزاللام »

شری دن اشتراء ؛ نهایت دن انتها « ناقص »

فأمره — مهموزاللام ایله ناقصلرک نهایتدهکی همزله لسانعده حذف اولونور .

مخصوصیتلر

برخی حرف اصلیه « س » ، ش ، ط ، ظ ، د ، ذ ، ز ، حرفلر دن بری اولان مجردلر « اتصال » ، نقل ایدیلیرکن بر شکل مخصوص اکسباب ایدرلر :

برخی حرف اصلیه « س » : صردن اصطبار ؛ « د » برینه ط کلکیش .

« ش » : ضرورت دن اضطرار ؛ « ت » برینه ط کلکیش .

« ط » : طلوع دن اطلاع ؛ « د » برینه ط کلکیش .

« د » : دعوی دن ادعا ؛ « د » برینه ط کلکیش .

« ذ » : ذخیره دن ادخار ؛ « د » برینه ط کلکیش .

« ز » : زحمت دن ازدحام ؛ « د » برینه ط کلکیش .

— تفعل وزنی . موزونلر :

عام دن تعام ؛ کثرت دن تکثر « سالم »

مینه دن منی ؛ جزء دن تجزی « ناقص » ویا مهموزاللام .

۷ — فاعل وزنی . موزونلر :

میل دن تمایل ؛ جهل دن تجاهل « الخ »

ضد دن تضاد ؛ مس دن تماس « مضاعف » ؛

علو دن تعالی ؛ رخاوت دن تراخی « ناقص » .

۸ — استعمال وزنی . موزونلر :

حصول دن استحصال ؛ غفران دن استغفار « الخ »

وصول دن استیصال ؛ وداعت دن استیلاح « مثال »

اذندن استیدان ؛ امان دن استیان « مهموزالفاء »

عون دن استعانه ؛ فائدن استفاده « أجوف »

عقودن استفاد ؛ حزان دن استهزاء « ناقص » ویا مهموزاللام .

فأمره — ناقص ویا مهموزاللاملرک نهایتدهکی همزله لسانعده

حذف اولونور .

افعال وزنی . موزونلر :

غباردن اغبرار ؛ حرث دن احمرار ؛ صفر دن اسفزار .

مصادر جمعه

۸ — وصفی متضمن کلهلرک ویا اسملرک نهایتده شمول بری ،

و « د » علاقه سیله یاییلیرلر ، اسم معنای حکمتنده ددرلر :

مجبور دن مجبوریت ؛ قتال دن قتالیت ؛ رجل دن رجلیت ؛

انسان دن انسانیته ؛ مقدور دن مقدوریت ؛ الخ .

تقرین — ۱۵ زبردهکی مجردلری ، کوسرتیلر قیاسی وزنه نقل

ایدیلیرکن .

۱ — افعال ، وزنه : حسن . قدرت . مدد . وصول . وقوع .

حیات . محو . دور . وفا . عودت .

۲ — « تفعل » ، وزنه : نظافت . صفوت . سهولت . أدب .

صعوبت . جواز عذاب . ربو . نوم .

۳ — « مفاعله » ، وزنه : سعد . طوع . بیع . شابهت . حکم . بخت .

حساب . درایت . مثنی . صفح .

- ۴ — افعال، وزننه: حصر، صب، جلو، طبع، خسوف، كسوف، عكس، ضم، زاويه، قيادت.
- ۵ — افعال، وزننه: نباح، غربت، وفق، وصف، وسعت، زياده، زوج، صلاح، صفوت، سيد.
- تمرين — ۱۶ زېږده كى قىاسى مصدرلرگى مجردلرگى و حروف اصليسى بولگىز.
- ايقاظ، اجرا، اضطراب، ترضيه، امانه، مجازات، ايصال، اتفاق، امانه.
- تمرين — ۱۷ زېږده كى مجردلرگى قىاسى وزنلره نقل اېدىگىز.
- ۱ — نفل، وزننه: كلام، جلو، ادب، رحم، بخل، كفالت، بيان، علم، ذكر، فكر، سلم.
- ۲ — تفاعل، وزننه: كال، رخاوت، مس، هجاء، غفلت، جهل، بروز، نسبت، نصرت، فقرت، نقصان، نهايت، نسل.
- ۳ — استفعال، وزننه: خلف، حيرت، حضور، دلالت، طلوع، علم، عمل، غنى، اجر.
- تمرين — ۱۸ زېږده كى قىاسى مصدرلرگى مجردلرگى و اقسام سېمېدن نه واقع اولدىلرگى بولگىز.
- ايصال، ايقاع، اداره، اعاده، ايشا، امانه، ايقا، اقا، احبا، تأثير، تخطئه، تيريه، تريبه، كسبه، تحريف، اخافه، ممانعت، مقالة، مماشات، مساوات.

فعل

- ۴۹ — مصدرلردن آڭلاشيلاڭ مئانگى زمان داخلنده اشخاصه تعلق ايتديگىنه دلالت ايدن كىلره و فعل، درلر، مئاناي فعلك تعلق ايتديگى شخصده فعلك فاعلدر.
- عجم كىلى، دېيىلدىگى زمان كىلىك مصدرلردن آڭلاشيلاڭ مئانگى و ايشك، كچمىش بر زمانده عجمه تعلق ايتديگى كوستن و كلى و كلىسى و فعل، در.
- كىلىك فاعلى و عجم، واسطه سېلە تحق ايتدى. اوله ايسه و عجم، كلىسى ده كلى و فعلك فاعلدر.
- كذلك:
- أرض متحركه در دېيىلدىگى زمان متحرك اولق كىيىتلك أرضه عايد اولدىنى كوستن و در و كلىسى فعلدر.
- متحرك اولق كىيىتلك عايد اولدىنى و أرض و كلىسى ده فاعلدر.
- فاعلى آرامق
- ۵۰ — فاعلى آرامق ايچون فاعلى اسم فاعليه (كم) ويا (نه) سؤالى ايراد ايدىلير. بوگا جواب تشكىل ايدن كى فاعلى اولور.
- مثلا:
- (عجم كىلى) جله سنده فاعلى بولق ايچون شوبله درز:
- كلىن كم؟ بوگا جواب اولان:
- عجم

- كلىسى (كلى) فاعلىدر. كذلك:
- (أرض متحركه در) جله سنده فاعلى بولق ايچون شوبله درز:
- متحرك اولان نه در؟ بوگا جواب اولان:
- أرض
- كلىسى فاعلدر.

فعللرده شخص و كيت

- ۵۱ — فعلك فاعلى ضميرلر كى اشخاص نله دن برى اولور:
- ۱ — متكم؟ ۲ — مخاطب؟ ۳ — فاعل.
- اشخاص نله ايسه مفرد ويا جمع اولور. بوگا بناء فعللرده شخص و كيت موجوددر.

فعلك فاعله مطابقتى

- ۵۲ — فعلك فاعله نېا تحول ايجمه (مطابقت) دېيىلير: قاعده لرى شونلردر:
- (۱) فاعل هانگى شخصدن ايسه فعلده اوشخصدن اولور.
- (۲) فاعل مفرد ايسه فعلده مفرد اولور.
- بدرم كلى؟ بز مكنه كىيوز؟ كىي.
- (۳) فاعل ايكي مختلف مفرددن ويا برمفرد ايله بر جمعدن تركب ايدرسه فعل حازر رجحان اولان شخصك جمنده اولور:
- بوآفشام، بنله سن كز مكه كېدم.
- اونكه بن بروسه كيتىدك.

- فاليا اونگه سن قاوغا ايتديگىز. كىي.
- فامه — متكم ديگر ايكي شخص اوزرينه و مخاطب ايسه غائب اوزرينه حازر رجحاندر.
- ۵۳ — مطابقت رعايت ايدىليرن موقعلر وارد:
- (۱) فاعل جمع غائب اولدىنى حالده فعل بعضاً مفرد غائب قالايلير:
- قوشلر هواده اوجار؟ كىي.
- (۲) فاعل حقيقته مفرد مخاطب اولدىنى حالده فعل تعظيم ايچون جمع مخاطب اولور:
- نه سويلدىك؟ رينه: نه سويلدىك؟ كىي.
- (۳) فاعل حقيقته مفرد مخاطب اولدىنى حالده فعل داه زياده تعظيم ايچون جمع غائب اولور:
- نه بويوردىورلر؟ كىي.

زمان

- ۵۴ — فعللر آلدقلى متبالره مدلوللرينك زمان وقوعى تعيين ايدلر:
- على درسى يازدى (كچمىش بر زمانده: ماضى).
- على برمنظومه ازرلر يور (بولونديمن زمانده: حال).
- على سوفاعه چيقه جق (تلكدن سوگرا كىلجك بر زمانده: استقبال).
- على هرگون مكنه كيدر (هرگون، برمتاد: مضارع).
- كره أرض دوزر داغا: مضارع.
- بوامنه دن آڭلاشيلىنى اوزره زمانلر باشليجه دورتدر:

تصريف

۶۴ — تصريف، برفىلىك بوتون صيغه وزمانلىرىنى ئىشكىل ايتىك. در.
۶۵ — لىاغزىدە بوتون فعللارنى تصريفى قولاي و منتظم قاعدەلەر.
تايىع در. يالگىز مضارعنى ئىشكىلدە بىضى استىنارە تصادف اولونمىدەدر.

مضارعنى ئىشكىل

۶۶ — مادە اصلينىڭ صولك حرفى صانت اولدىنى زىمان مضارعنى
مفرد غائىنى ئىشكىل ايتچون بر (ر) علاومىدىن باشقە برىنى لازم دىكىلدن.
اوقومىدىن — اوقو — اوقور؛ قابىمىدىن — قابا — قاپار؛ كىيى.
۶۷ — مادە اصلينىڭ صولك حرفى صانت اولدىنى زىمان مضارع
ئىشكىلدە (ر) نىڭ علاومىدىن اول بو حرف صانت حركەلەنەر. بو
حركەتنىڭ تىپىنى آئىدەكى قاعدەلەر تايىع در:
(۱) مادە اصليسى برىمال اولان فعللەردە صولك صانتنىڭ حركەتى
قىچەدر. بوقىتقە قالىن اولدىنى زىمان الف ايله يازىلىر.
ساجەندى — ساج — ساجار — كولكەندى — كول — كولر؛ كىيى.
فأىمە — خفىفلىرىدە قىچەندى (و) ايله اظهار ايدىلەمىسىدە جايزدر.
(۲) مادە اصليسى بىردىن زىيادە ھىمال اولانلاردا صولك حرفى صانتنىڭ
حركەتى كىر ويا ضەدەر. بو حركەت آھىنكە كورە (ى) ويا (و) ايله
اظهار ايدىلىر:

سالامىدىن — سالان — سالانير؛

قاوشىمىدىن — قاوش — قاوشور؛ كىيى.

شاذ مضارعلىرى: آئىدەكى فعللارنىڭ مادە اصليلەرى برىمال اولدىنى
ھالدا مضارعلىرىنى ئىككىنچى قاعدەگە كورە (ى) ويا (و) ايله ئىشكىل ايدىرلىرى:
دورمق — دورور، كورمىك — كورور، كىلىك — كىلەر، اورمق

اورور، اولق — اولور، ئولك — ئولور، آلىق — آلىر، قالىق
قالير، وىرىك — وىرر.

فأىمە — ايشىتىك، كىتىك، ايتىك — ايلەمىك مەناسى، فعللارنىڭ
«ئا» سى، تصريفى ئاناسىدە، حركەلەندىكى زىمان «دال» ە قىلىپ ايدىلىر:
ايشىدىر، كىدىر، ايدىر؛ كىيى.

زىمان ھالىك ئىشكىل

۶۸ — زىمان ھال مفرد غائىنىڭ ئىشكىلى مادە اصلىيە «يور»
علاومىسىدەدر. مادە اصلينىڭ صولك حرفى صانت اولدىنى زىمان بو حرف
صانت كىسىرە ويا ضەمە ايله حركەلەر. بو كىسىرە ضەمەنىڭ «ى» و، ايله
اظهارى ھىچچىدەر؛ مەنەيە ھىچ يازىلمايىدە جايزدر:
يازىمىدىن — ياز — يازور؛ يازىيور؛
كىلىمىدىن — كىل — كىلور؛ كىلىيور؛
قاوشىمىدىن — قاوش — قاوشور؛ قاوشيور؛ كىيى.
فأىمە — مادە اصليسى بوقىتقە ايله نەسابتەن فعللارنىڭ زىمان ھالىدە
بوقىتقەنىڭ خىفىلىرىدە:
آرامىدىن — آرا — آرايور؛
اوزىلەمىدىن — اوزىلە — اوزىليور؛ كىيى.

استىقبال ئىشكىل

۶۹ — استىقبال مفرد غائىنىڭ ئىشكىلى مادە اصلىيە، حرف صانت
ايله مەنەيە اولدىنى زىمان خفىفلىرىدە «دە جىك»، «ئىقلىرىدە» دە جىق، ويا

«دە جىق» ە حرف صانت ايله تەبىئىي بولىدىنى زىمان خفىفلىرىدە «دە جىك»،
ئىقلىرىدە «دە جىق» ويا «دە جىق» علاومىسىدەدر:

يازىمىدىن — ياز — يازەجىق، ياخود يازاجىق؛

اوقومىدىن — اوقو — اوقوپەجىق، ياخود اوقوپاجىق؛

كىلىمىدىن — كىل — كىلەجىك؛

دەلەمىدىن — دىلە — دىلەپەجىك؛ كىيى.

۷۰ — دىگىر صيغە وزمانلارنى تصريفى منتظم صورتدە مەنەيە وىستەيىر
فعللارنى علاومىسىدەدر. بومەنەيە وىستەيىرلىرى مەنەيە جەدولندە كۆرسىتىلىدۇر.

فعل جوهرى .. افعال ھىليە

۷۱ — فعل جوهرى ايمىك فعلدر. مصدرى لولچى چوق صيغە
وزمانى مەنەيە دىكىلدەر.

مەنەيە اولان زىمانلىرى دىگىر فعللارنىڭ تصريفلىرىدە اغانە فعل
اولەرق قوللانلىقىدەدر.

فعل جوهرىدىن وىيىدەمىكى اغانە فعللارنىڭ مەنەيە مەنەيە دىكىلدەر
ھىليە نامى وىيىلىر.

فعل جوهرىنىڭ تصريفى

صيفىر، اھبار، مەنەيە

مضارع

ايم — يم — م، سىك — در؛ ايز — يز — زە، سىگىز — دىر.

ماضى شەبۇدى

ايدىم، ايدىك، ايدى، ايدىك، ايدىگىز، ايدىر.

ماضى نىقى

ايمىش، ايمىشك، ايمىش، ايمىشك، ايمىشك، ايمىشك.

صيفىر، مەنەيە

مضارع

ايسەم، ايسەك، ايسە، ايسەك، ايسەك، ايسەك.

اھبار، مەنەيە

مضارع: دىكىم، دىكىلىك، دىكىلدەر، دىكىز، دىكىلىگىز، دىكىلدەر.

ماضى شەبۇدى: دىكىل ايدىم، دىكىل ايدىك، دىكىل ايدىر، دىكىل
ايدىك، دىكىل ايدىگىز، دىكىل ايدىر.

ماضى نىقى: دىكىل ايمىش، دىكىل ايمىشك، دىكىل ايمىش، دىكىل
ايمىش، دىكىل ايمىشك، دىكىل ايمىشك.

شرطىيە — مضارع: دىكىل ايسەم، دىكىل ايسەك، دىكىل ايسەك، دىكىل
ايسەك، دىكىل ايسەك، دىكىل ايسەك.

اخطا — فعل جوهرىنىڭ باشىدەكى ھەزە اكترىيا اخىصار مەنەيە خىفىلىرىدە
ايدىلىر.

آمالولې يادوونك كتابي

۳۱۲

تصريف نمونه جدولی

اختصار - نقطه لر برینه تصريفی آرزو اولونان فلكه ماده اصلیه ی بازله جتی در.

صیغه اخباریه

زمانه حال

مفرد متکلم	ثبوت	منی (خفیلده)	منی (ثقیلده)
مفرد متکلم	بودم	بودم	بودم
و مخاطب	بودی	بودی	بودی
و غائب	بود	بود	بود
جمع متکلم	بودیم	بودیم	بودیم
و مخاطب	بودید	بودید	بودید
و غائب	بودلر	بودلر	بودلر
استفهام	بودی؟	بودی؟	بودی؟
اقتداری	بیلورم، الخ.	بیلورم، الخ.	بیلورم، الخ.

(صیغه اخباریه) زمانه مضارع

مفرد متکلم	ثبوت	منی (خفیل)	منی (ثقیل)
مفرد متکلم	رم	رم	رم
و مخاطب	رسک	رسک	رسک
و غائب	ر	ر	ر
جمع متکلم	رز	رز	رز
و مخاطب	رسکز	رسکز	رسکز
و غائب	رلر	رلر	رلر
استفهام	ری؟	ری؟	ری؟
اقتداری	بیلیم، الخ.	بیلیم، الخ.	بیلیم، الخ.

آمالولې يادوونك كتابي

۳۱۳

استقبال

مفرد متکلم	ثبوت	منی (خفیل)	منی (ثقیل)
مفرد متکلم	بودم	بودم	بودم
و مخاطب	بودی	بودی	بودی
و غائب	بود	بود	بود
جمع متکلم	بودیم	بودیم	بودیم
و مخاطب	بودید	بودید	بودید
و غائب	بودلر	بودلر	بودلر
استفهام	بودی؟	بودی؟	بودی؟
اقتداری	بیلورم، الخ.	بیلورم، الخ.	بیلورم، الخ.

ماضی شمرودی

مفرد متکلم	ثبوت	منی (خفیل)	منی (ثقیل)
مفرد متکلم	دم	مدوم	مدوم
و مخاطب	دی	مدی	مدی
و غائب	د	مد	مد
جمع متکلم	دیم	مدیم	مدیم
و مخاطب	دید	مدید	مدید
و غائب	دلر	مدلر	مدلر
استفهام	دی؟	مدی؟	مدی؟
اقتداری	بیلیم، الخ.	بیلیم، الخ.	بیلیم، الخ.

نمرین - ۲۱ گلمک و ایستک، اوقومق، قازانق، فیلرینک صیغه اخباریه ی تصريف ایدیکز.

آمالولې يادوونك كتابي

۳۱۴

ماضی ثقیل

مفرد متکلم	ثبوت	منی (خفیل)	منی (ثقیل)
مفرد متکلم	بودم	بودم	بودم
و مخاطب	بودی	بودی	بودی
و غائب	بود	بود	بود
جمع متکلم	بودیم	بودیم	بودیم
و مخاطب	بودید	بودید	بودید
و غائب	بودلر	بودلر	بودلر
استفهام	بودی؟	بودی؟	بودی؟
اقتداری	بیلورم، الخ.	بیلورم، الخ.	بیلورم، الخ.

صیغه هژایه زمانه حال

مفرد متکلم	ثبوت	منی (خفیل)	منی (ثقیل)
مفرد متکلم	بودم	بودم	بودم
و مخاطب	بودی	بودی	بودی
و غائب	بود	بود	بود
جمع متکلم	بودیم	بودیم	بودیم
و مخاطب	بودید	بودید	بودید
و غائب	بودلر	بودلر	بودلر
استفهام	بودی؟	بودی؟	بودی؟
اقتداری	بیلورم، الخ.	بیلورم، الخ.	بیلورم، الخ.

نمرین - ۲۲ ایستک، گلمک، اوقومق، قازانق، فیلرینک صیغه اخباریه ی تصريف ایدیکز.

آمالولې يادوونك كتابي

۳۱۵

مفرد متکلم	ثبوت	منی (خفیل)	منی (ثقیل)
مفرد متکلم	بودم	بودم	بودم
و مخاطب	بودی	بودی	بودی
و غائب	بود	بود	بود
جمع متکلم	بودیم	بودیم	بودیم
و مخاطب	بودید	بودید	بودید
و غائب	بودلر	بودلر	بودلر
استفهام	بودی؟	بودی؟	بودی؟
اقتداری	بیلورم، الخ.	بیلورم، الخ.	بیلورم، الخ.

صیغه هژایه زمانه حال

مفرد متکلم	ثبوت	منی (خفیل)	منی (ثقیل)
مفرد متکلم	بودم	بودم	بودم
و مخاطب	بودی	بودی	بودی
و غائب	بود	بود	بود
جمع متکلم	بودیم	بودیم	بودیم
و مخاطب	بودید	بودید	بودید
و غائب	بودلر	بودلر	بودلر
استفهام	بودی؟	بودی؟	بودی؟
اقتداری	بیلورم، الخ.	بیلورم، الخ.	بیلورم، الخ.

صیغهٔ مضارع (ماضی شمری)			صیغهٔ مضارع (ماضی نقلی)		
مضارع	ماضی شمری	ماضی نقلی	مضارع	ماضی شمری	ماضی نقلی
مفرد متکلم	دی ایتم	مادی ایتم	مفرد متکلم	ممنش ایتم	ممنش ایتم
و مخاطب	دی ایڈ	مادی ایڈ	و مخاطب	ممنش ایڈ	ممنش ایڈ
و غائب	دی ایڈی	مادی ایڈی	و غائب	ممنش ایڈی	ممنش ایڈی
جمع متکلم	دی ایڈک	مادی ایڈک	جمع متکلم	ممنش ایڈک	ممنش ایڈک
و مخاطب	دی ایڈکڑ	مادی ایڈکڑ	و مخاطب	ممنش ایڈکڑ	ممنش ایڈکڑ
و غائب	دی ایڈلر	مادی ایڈلر	و غائب	ممنش ایڈلر	ممنش ایڈلر
یاخود	دی ایڈم	مادی ایڈم	یاخود	ممنش ایڈم	ممنش ایڈم
استفهام	دی ایڈی؟	مادی ایڈی؟	استفهام	ممنش ایڈی؟	ممنش ایڈی؟
اقتداری	دی ایڈی ایتم، الخ	مادی ایڈی، الخ	اقتداری	ممنش ایڈی، الخ	ممنش ایڈی، الخ

صیغهٔ مضارع (ماضی شمری)			صیغهٔ مضارع (ماضی نقلی)		
مضارع	ماضی شمری	ماضی نقلی	مضارع	ماضی شمری	ماضی نقلی
مفرد متکلم	دی ایتم	مادی ایتم	مفرد متکلم	ممنش ایتم	ممنش ایتم
و مخاطب	دی ایڈ	مادی ایڈ	و مخاطب	ممنش ایڈ	ممنش ایڈ
و غائب	دی ایڈی	مادی ایڈی	و غائب	ممنش ایڈی	ممنش ایڈی
جمع متکلم	دی ایڈک	مادی ایڈک	جمع متکلم	ممنش ایڈک	ممنش ایڈک
و مخاطب	دی ایڈکڑ	مادی ایڈکڑ	و مخاطب	ممنش ایڈکڑ	ممنش ایڈکڑ
و غائب	دی ایڈلر	مادی ایڈلر	و غائب	ممنش ایڈلر	ممنش ایڈلر
یاخود	دی ایڈم	مادی ایڈم	یاخود	ممنش ایڈم	ممنش ایڈم
استفهام	دی ایڈی؟	مادی ایڈی؟	استفهام	ممنش ایڈی؟	ممنش ایڈی؟
اقتداری	دی ایڈی ایتم، الخ	مادی ایڈی، الخ	اقتداری	ممنش ایڈی، الخ	ممنش ایڈی، الخ

صیغهٔ مضارع (ماضی شمری)			صیغهٔ مضارع (ماضی نقلی)		
مضارع	ماضی شمری	ماضی نقلی	مضارع	ماضی شمری	ماضی نقلی
مفرد متکلم	دی ایتم	مادی ایتم	مفرد متکلم	ممنش ایتم	ممنش ایتم
و مخاطب	دی ایڈ	مادی ایڈ	و مخاطب	ممنش ایڈ	ممنش ایڈ
و غائب	دی ایڈی	مادی ایڈی	و غائب	ممنش ایڈی	ممنش ایڈی
جمع متکلم	دی ایڈک	مادی ایڈک	جمع متکلم	ممنش ایڈک	ممنش ایڈک
و مخاطب	دی ایڈکڑ	مادی ایڈکڑ	و مخاطب	ممنش ایڈکڑ	ممنش ایڈکڑ
و غائب	دی ایڈلر	مادی ایڈلر	و غائب	ممنش ایڈلر	ممنش ایڈلر
یاخود	دی ایڈم	مادی ایڈم	یاخود	ممنش ایڈم	ممنش ایڈم
استفهام	دی ایڈی؟	مادی ایڈی؟	استفهام	ممنش ایڈی؟	ممنش ایڈی؟
اقتداری	دی ایڈی ایتم، الخ	مادی ایڈی، الخ	اقتداری	ممنش ایڈی، الخ	ممنش ایڈی، الخ

صیغهٔ مضارع (ماضی شمری)			صیغهٔ مضارع (ماضی نقلی)		
مضارع	ماضی شمری	ماضی نقلی	مضارع	ماضی شمری	ماضی نقلی
مفرد متکلم	دی ایتم	مادی ایتم	مفرد متکلم	ممنش ایتم	ممنش ایتم
و مخاطب	دی ایڈ	مادی ایڈ	و مخاطب	ممنش ایڈ	ممنش ایڈ
و غائب	دی ایڈی	مادی ایڈی	و غائب	ممنش ایڈی	ممنش ایڈی
جمع متکلم	دی ایڈک	مادی ایڈک	جمع متکلم	ممنش ایڈک	ممنش ایڈک
و مخاطب	دی ایڈکڑ	مادی ایڈکڑ	و مخاطب	ممنش ایڈکڑ	ممنش ایڈکڑ
و غائب	دی ایڈلر	مادی ایڈلر	و غائب	ممنش ایڈلر	ممنش ایڈلر
یاخود	دی ایڈم	مادی ایڈم	یاخود	ممنش ایڈم	ممنش ایڈم
استفهام	دی ایڈی؟	مادی ایڈی؟	استفهام	ممنش ایڈی؟	ممنش ایڈی؟
اقتداری	دی ایڈی ایتم، الخ	مادی ایڈی، الخ	اقتداری	ممنش ایڈی، الخ	ممنش ایڈی، الخ

نمرین: ۲۴ — زرده کی فعلی لای صیغهٔ امریه و جوابیه سنی تصریف
ایدیگر.

ایسته مک، او قومی، کولک، قازا غنی.

نمرین: ۲۳ — زرده کی فعلی لای صیغهٔ حکایه و روایاتی تصریف ایدیگر.
ایسته مک، او قومی، کولک، قازا غنی.

صیغه‌های وجهی (ماضی شهودی)

منبت	منفی (خفیف)	منفی (ثقیل)
مفرد متکلم ... مل ایتم، الخ	... مه مل ایتم؟ الخ	... مامل ایتم، الخ
یاخود ... مالی ایتم، الخ	... مه مالی ایتم؟ الخ	... مامل ایتم، الخ
استفهام ... ملی ایتم؟ الخ	... مه ملی ایتم؟ الخ	... مامل ایتم، الخ
یاخود ... مایی ایتم؟ الخ	... مه مایی ایتم؟ الخ	... مامل ایتم، الخ

ماضی نفی

مفرد متکلم ... مل ایتم، الخ	... مه مل ایتم؟ الخ	... مامل ایتم، الخ
یاخود ... مالی ایتم، الخ	... مه مالی ایتم؟ الخ	... مامل ایتم، الخ
استفهام ... ملی ایتم؟ الخ	... مه ملی ایتم؟ الخ	... مامل ایتم، الخ
یاخود ... مایی ایتم؟ الخ	... مه مایی ایتم؟ الخ	... مامل ایتم، الخ

صیغه‌های التزامیه

زمان مضارع

منبت	منفی (خفیف)	منفی (ثقیل)
یاخود ... ه (ایم)	... مه ییم	... ماییم
مفرد متکلم ... ه (اسک)	... مه یسک	... مایسک
و مخاطب ... (ای)	... مه یه	... مایه
و غائب ... ه (الم)	... مه یلم	... مایلم
جمع متکلم ... ه (اسکز)	... مه یسکز	... مایسکز
و مخاطب ... ه (الر)	... مه یه لر	... مایه لر
و غائب ... ه (ایس)	... مه ییس	... ماییس
استفهام ... ه (ایس؟)	... مه ییس؟	... ماییس؟

صیغه‌های التزامیه (ماضی شهودی)

منبت	منفی (خفیف)	منفی (ثقیل)
مفرد متکلم ... (ایسک) ... (ایسک؟)	... مه یسک	... مایسک
یاخود ... مایی ایتم، الخ	... مه مایی ایتم؟ الخ	... مامل ایتم، الخ

صیغه‌های التزامیه (ماضی نفی)

منبت	منفی (خفیف)	منفی (ثقیل)
مفرد متکلم ... (ایسک) ... (ایسک؟)	... مه یسک	... مایسک
یاخود ... مایی ایتم، الخ	... مه مایی ایتم؟ الخ	... مامل ایتم، الخ

صیغه‌های شرطیه (مضارع)

منبت	منفی (خفیف)	منفی (ثقیل)
مفرد متکلم ... ه	... مه ه	... مایه
و مخاطب ... ه	... مه ه	... مایه
و غائب ... ه	... مه ه	... مایه
جمع متکلم ... ه	... مه ه	... مایه
و مخاطب ... ه	... مه ه	... مایه
و غائب ... ه	... مه ه	... مایه

استفهام ... ه؟	... مه ه؟	... مایه؟
اقتداری ... ه	... مه ه	... مایه

تمرین — ۲۴ صیغه وجهی و وجهی ماضی شهودی و نفی (ایله صیغه التزامیه (مضارع) نی تصریف ایلیکیز؟
ایستهمک، اوقومق، کولمک، قازاقق.

صیغه‌های شرطیه (ماضی شهودی)

منبت	منفی (خفیف)	منفی (ثقیل)
مفرد متکلم ... ه ایتم، الخ	... مه ه ایتم؟ الخ	... مایه ایتم؟ الخ
یاخود ... ه ایتم، الخ	... مه ه ایتم؟ الخ	... مایه ایتم؟ الخ
استفهام ... ه ایتم؟ الخ	... مه ه ایتم؟ الخ	... مایه ایتم؟ الخ
اقتداری ... ه ایتم، الخ	... مه ه ایتم؟ الخ	... مایه ایتم؟ الخ

صیغه‌های شرطیه (ماضی نفی)

منبت	منفی (خفیف)	منفی (ثقیل)
مفرد متکلم ... ه ایتم، الخ	... مه ه ایتم؟ الخ	... مایه ایتم؟ الخ
یاخود ... ه ایتم، الخ	... مه ه ایتم؟ الخ	... مایه ایتم؟ الخ
استفهام ... ه ایتم؟ الخ	... مه ه ایتم؟ الخ	... مایه ایتم؟ الخ
اقتداری ... ه ایتم، الخ	... مه ه ایتم؟ الخ	... مایه ایتم؟ الخ

تمرین — ۲۵ زردمه کی فعللک صیغه التزامیه (ماضی شهودی و نفی) ایله صیغه شرطیه (مضارع) نی تصریف ایلیکیز؟
ایستهمک، کورمک، اوقومق، قازاقق.

صیغه‌های شرطیه

مضارع - حال

منبت	منفی (خفیف)	منفی (ثقیل)
مفرد متکلم ... دیگم، دینم	... مه دیگم	... مادیگم
و مخاطب ... دیگم، دینم	... مه دیگم	... مادیگم
و غائب ... دیگم، دینم	... مه دیگم	... مادیگم
جمع متکلم ... دیگم، دینم	... مه دیگم	... مادیگم
و مخاطب ... دیگم، دینم	... مه دیگم	... مادیگم
و غائب ... دیگم، دینم	... مه دیگم	... مادیگم

استفهام ... دیگم، دینم؟	... مه دیگم، دینم؟	... مادیگم، دینم؟
اقتداری ... دیگم، دینم	... مه دیگم، دینم	... مادیگم، دینم

صیغه‌های شرطیه (مضارع)

منبت	منفی (خفیف)	منفی (ثقیل)
مفرد متکلم ... دیگم، دینم	... مه دیگم	... مادیگم
و مخاطب ... دیگم، دینم	... مه دیگم	... مادیگم
و غائب ... دیگم، دینم	... مه دیگم	... مادیگم
جمع متکلم ... دیگم، دینم	... مه دیگم	... مادیگم
و مخاطب ... دیگم، دینم	... مه دیگم	... مادیگم
و غائب ... دیگم، دینم	... مه دیگم	... مادیگم

فعل معلولك صيغه فرعيه
(اسم فاعل)

مفرد	مذبت	مضارع	مايان
جمع	ن ، ن ، ان	مهن	مايانلر
مفرد	من	ماشى	ماشى
ياخود	من اولان	مهمش	ماشى اولان
جمع	من اولانلر	مهمش اولانلر	ماشى اولانلر
عطفية	وب	وب ؟	وب ؟
حاليه	درك	درك	درك
ديگر مضارع	ركن	ركن	ركن
و حال	بوركن	بوركن	بوركن
و استقبال	جك ايكين	اجق ايكين (جككن)	مه جك ايكين
و (مانه) تلى	من ايكين	من ايكين (مكن)	من ايكين
ديگر	—	—	—
ابتدائيه	مى	الى	مه پىلى
	مى بىرى	الى بىرى	مه پىلى بىرى
	مى ليدن بىرى	الى ليدن بىرى	مه پىلى ليدن بىرى

تمرین — ۲۶ زبردهكى فعللارك صيغه شرطيه ، صيغه صله و صيغه فرعيه لرني تصريف ايدىگىز . ايستمك ، كوكلك ، او قومق ، قازانق .

انتبايه	نجه به قدر نجه به دك نجه به دكين	—
تقديمه	نجه ، نجه ، نجه	نجه

فأمره — صيغه فرعيه فعل مجهولدن گديكى زمان اسم مفعول نامنى آليز .

تصريف (ما بعد)

رابط صيغه لرني (برنومه شخصه ايجوره)

مذبت (خفيف)	مذبت (ثقل)	منى (خفيف)
دك ؟	دك ؟	دك ؟
دكدن سوگرا	دكدن سوگرا	دكدن (ازل)

صيغه مهي

۷۲ — صيغه مهي باشلى باشه برصيغه دكيدر ، بلكه صيغه صله دن وارگا ملحق سييت اذاتلردن عبارتدر .

صيغه صله لاحق اوله بيان ثقل اولانلرى شونلردر :

ايجون ، جهته ، سبيله ، دن دولاني ، دن ناشى ، الخ .
مثالار :

يازدني ايجون ، يازديك ايجون ، يازديني جهته ، يازديغىزدن دولاني ... الخ .

اوقويه جى ايجون ، اوقويه جىزدن طولاني ... الخ .
اخطار — قباللارك منقسنده (مه) برينه (ما) كلىز .
اخطار — يازيسز چيركلىز بوقلته دلالت ايدرلر .

صيغه لرني استعمال

صيغه اخباريه

۷۳ — صيغه اخباريه افعالى على الماده اخبار وتبليغ ايجون مستعملدر : زمانلرينك مختلف دلالتلرى واردر .

زمان حال

- ۱ — فللك آن نكلده وقوعى افاده ايدر :
احمد او طه سنده كتاب اوقويور .
 - ۲ — فللك كلك زمانده وقوع بوله جنى اخبار ايدر :
بر هفته قدر بروسه كيديوز .
 - ۳ — اعتياد ويا استمرارى افاده ايدر :
حاله باقادن ايجيده قوللايوز . متاديا سويله نيوز ؟ كى .
 - ۴ — تكررى افاده ايجون مستعملدر : اوچدر بو خطباني باييورسك .
- تمرین — ۲۷ زبردهكى فعللارك عطفيه ، حاله ، ابتدائيه ، انتبايه ، تقديمه صيغه لرني تصريف ايدىگىز .
ايستمك ، كوكلك ، او قومق ، قازانق .
تمرین — ۲۸ زبردهكى فعللارك صيغه توقيه ، صيغه زمانيه و صيغه مهي صيغه لرني تصريف ايدىگىز .
ايستمك ، كوكلك ، او قومق ، قازانق .

صيغه لرني استعمال

صيغه اخباريه — استقبال

- ۱ — فللك مطلقا كلك زمانده وقوعى اخبار ايدر :
بدرمه بر مكنوب يازمجم .
- ۲ — امر ، التزام ويا وجوب افاده ايدر :
آغا بگلكك ياتندن هيچ آريتايله چقسك ؟ (هيچ آريتايله هيچ آريتايله ك ويا آريتايله ك ؟ مناسنده در .)
- ۳ — غايلرينه (در) ك لوقيله معنائى فعل تاكد ايدر :
ومدى آريتي ايفا ايدىكدر .
- ۴ — فللك مشروطا وقوع بوله جنى افاده ايدر ، يعنى جزا اولور :
ساعت اوقيه قدر وظيفه لرني بئيررسه كزمكه چيقاجم .
- ۵ — معنائى توصيف وقيمى مفيد اولور :
(آقاجق) قان دامارده دورماز .
(كلكچك) سله سياحه كده چكم .

تمرین — ۲۹ اشناغده كى جملهرده زمان حالك نه معناه قوللايلش اولدينى سويليگىز .

شوچوچوق برآن بيله راحت دورمايور . بر قاچ كونه قدر بگى اوه كوچ ايدىيوروز .

بر قاچ دفعه در عني خطا كزي تصحيح ايدىيوروم . فقط سز بر دورلو آكلامايورسك .

بدرىگىز ترمده بولونيوز ، بيلورميسك ؟ — قلنده بولونيوز .
او بيجارده آچيورم ، فقط كنديسى بردورلو اسرافده كسمه يور .

۶ - احتیال و تخمینی افاده ایدر :
شو گورون واپور فرانسز اوله جق .

صیغه اخباریه - مضارع

- ۱ - هر زمان صحیح اولان افعال واحکامی افاده ایدر :
بالق دیکزده یاشار ؛ انسان قانیدر .
- ۲ - اعتیادی افاده ایدر :
حسن اُندی تونونده ایچر ، اُنیده چکر .
- ۳ - قطعیله استغاله دلالت ایدر :
ایسته دیککر مکتونی یارین یازارم .
- ۴ - موافقه دلالت ایدر : پی ، گیده رم .

تمرین - ۳۰ اشاعیده کی جله لرد زمان استغاله نه معناده قوللانیلهش اولدینی سوله بیگزر .
اولمایه جق شیارله اوزر اشورسکر . سوله نه به چک سوزلر سوله یورسکر .
او کتانی کورنجه ، هیچ شمسز ، سزده بر دانه آلماسی ایسته ییچیکسکر .
باشه کز آ ، بو قایدن ایچری قطعاً کیرمه به چیکسکر . آلدانما یورسکر .
شو ذات بیروت والیدی اوله جق . قان آله جق داماری بیلیور .
تمرین - ۳۱ زبرده کی جله لرد مضارع هاکی معناده قوللانیلهش اولدینی سوله بیگزر .
ایکی گون - وکرا کلتکز یورچی اوده رم . بو آدم ناموسلو ،
چالیشاندیر . بو شاگرد کتانی آلدن براقاز . - قایدن قوغولسه باجادن
دوشر . - قلمه ایچندن فتح ایدیایر .

- ۵ - قابلیت امهال افاده ایدر : بو ایلی یارینده گورورز .
(کوره بیلیز) .
- ۶ - تحکیده ماضی مقامنده قوللانیلهرق افاده به شدت و جلا کی

وبرر :

جنگیز صاعقه بلا کی شرقدن غربه دوشور و هجوم ایدر . رهگذرانده
تصادف ایندیکی بوتون اقوامی چیکر ؛ نابحر سفید سواحله پیشه رک
بلوای خوتی رکز آیلر .

- ۷ - بر فمک زمان ماضیه ناکهانی وقوعی جانلی بر صورنده
بیانه خدمت ایدر :

قایی آچیلیر ؛ محاربه ده شهید اولش دییه آغلادیمن دوستمز
ایچری کیرر .

- ۸ - ایقی والتزامی افاده ایدر : پدیرکزه بزدن ده سلام یازارسکر .
کوزل کوزل اوتورور ، وقت کیررسکر .

- ۹ - استغهام حالنده رجایی افاده ایدر : قایی آچارمیسکر ؛
۱۰ - مفرد غایبک مثبت و منفی صورتلری متوالی قوللانیلهش

زمان صیغه تمقییه حکمنده اولور .
سزکدر کیتمز برادر یگزر کلدی . بن جیقار جقماز عربده باشلادی .

- ۱۱ - صفت مثابه سنده اولور :
کولر یوز ؛ یانار داغ ؛ چوق جالیشیر بر انسان ؛ هر شینی آکلار
برچو جوق یانار دوزر قاتش .

ماضی شهودی

- ۱ - فمک کچمش زمانده وقوعی و قوف نام ایله اخبار ایدر :

حضرت بیغمیر مکدن مدینه به هجرت بووردی .
دون تیارویه کیندک . دمن قهوه ایچدک .
۲ - استغهام شکلی صیغه تمقییه حکمنده اوله بیلیر :
احمد مکتبدن کلدیمی ، جانله سنی براقیر ، سواقه فیرلار .
و کلتجه ، دیککدر .

ماضی نقلی

- ۱ - فمک کچمش زمانده وقوعی استغهام واستخباره مکتبدن
افاده ایدر :
حسنک عالمی بروسدن گلش و اوله ایشتیم ، دیککدر .
- ۲ - تفاخری مفید اولور : بن نیجه داهاکوچ مسألهری حل
ایچتم ، یاخود ایچتمدر .
- ۳ - و در ، ک لحوقیه ماضی شهودی قوتی اکنتاب ایدر .
دوناما خلیجیدن سرمره به چیقمشدر .
- ۴ - استغفافی تضمین ایدر : اُندی دارالفنوندن چیقمش !
- ۵ - استغامی افاده ایدر : بننازیده ایکی یوز اوقه لاق بر قاربور
کورمش !

صیغه حکایه ناک استعمالی

- ۴۷ - ماضیه واقع اولان ایشلری بنماضیه قالان بعض احوال
ویا شرائط ایله زمانجه نسبت و مقایسه ایدرک افاده به خدمت ایدر .
مثال - ۱ :
ایرام طوبلری آتیلیرکن زلزله اولیوردی .

(زلزله ناک وقوعی ده ایرام طوبلرینک آتیلماسی ده ماضیه اولش
ایشلارد . زمان وقوعلری بری برینه نسبت ایدیلنجه هر ایکسینک عینی
زمانه تصادف ایندیکی کورولور یقی طوبلرک آتیلماسی حال و آننده
زلزله ناک وقوعه کلدیکی خبر وریلیور .)

مثال - ۲ : کچن سنه هر آقام ایکی ساعت کزدرم .
[بوجه ماضیه کی قلم اولق شرطنه یازمق فمک قطعیله و آرزو
ایله جزا تشکیل ایندیگی افهام ایدر .]

صیغه روایتک استعمالی

۴۸ - صیغه روایت (شک ، استبعاد ، استخفاف) صیغه سیدر
افمالک بومعانی ایله برابر اُزمه به تملقی افاده ایچون بوصیفه به مراجعت
اولونور .

مثله : بندن داهای یازیورمش !

بر آقام یکی ایچون برلیرا صرف ایدرمش !

اشکله قرالیه برسرمرده بولومش ایچ !

تمرین - ۳۲ زبرده کی جله لرد ماضیلرک نه معناده قوللانیلهش
سوله بیگزر .

آسکی جاملر باردق اولدی . - دانیان داغی آشمش . - بوأوی
قومشوکز قاجه صابن آلمش . - سلطان عثمان دردنونونک صولت تقییطی
کاملار تادیه اولونمشدر . - نهانسافسز انسان ایچش . - حقدنه نهر
سوله نه مش . - اون دیگهر سکر پادشاهلرله دوست اولمش طیاره لرله
سیاحتلر ایچش . تحت البحر لرله دگیزره دالمش . . .

صیغه آمریه نك استعمالی

۷۶ - ۱ - آمر ونهی ایچون استعمال اولونور :

قابلی آج . - سوغاغه چقمايگیز .

۲ - دءاده استعمال اولونور .

یارب عقل و محاکدن محروم براقا .

۳ - نزا کتی مفید گهلرله قوللانیلان امر رجا به خدمت ایدر :
لطف ایدیگیز ؛ لطفاً شوکناي وریگیز ؛ عنایت یوبوریگیز ؛ کچی

صیغه التزامیه نك استعمالی

۷۷ - وقوعی ویا عدم وقوعی آرزو ایدیلن فعللر بو صیغهده استعمال اولونور :

آرزو ایدم که ترفیع صنف ایدمگیز .

کاشکی ترفیع صنف ایدمیدیگیز !

۷۸ - . فاعل نك نهایتیه (بی) ویا (سجیه) علاوه اولوندی
زمان بددءاره مخصوص برشکل حصوله کبیر .

آدی بامی ویا بامیسیجه ؛ کوزی چیقیسی ویا چیقیسیجه ؛ کبی .

تمرین - ۳۳ - آشاغیده معترضه لری ایچنده کی مصدرلری مناسب صیغه وزمانلرده استعمال ایدیگیز .

یوصباح عسکرلر تلبیه (چیققی) ایکن بر مکتبه (گنمک) .
بومیدانه آسکیدن عسکرلر تلبیه (یاققی) . انسانلر عهتک قیعتی تقدیر
ایتسه ایدی برچوق خسته قفلرک اوکی (آلئقی) . - واپورلر ایجاد
اولونمادن هر دلو تقلبات یلکن کیلرله اجرا (اولونقی) .

۷۹ - مفرد فاعل نك مكرری صیغه حالیه مقامنده در :

قوشه قوشه کلدیم : (قوشه رق کلدیم ، دیمک در) .

صیغه وجوبیه نك استعمالی

۸۰ - وقوع ویا عدم وقوعک لازم وواجب اولدیفنه حکم

ایندیگیز فعللری صیغه وجوبیهده استعمال ایدمدر :

چالیشمالی یز : چالیشماز لازم وواجبدر ، دیمکدر .

چالیشمالی ایدک : چالیشماز لازم وواجب ایدی ، دیمکدر .

چالیشمالی ایمش : چالیشماز لازم وواجب ایمش ، دیمکدر .

تمرین - ۳۴ - آشاغیده کی جملهدر فاعلرک هانگی زمان و هانگی معناده استعمال ایدیلش اولدیفنی سوله ییگیز .

قصورسز انسان اولماز . - فنا خبر تیز دویولور . - حاسرک یوزینه

توکوروشلور ، یاغور یاغور دیش . - دوغور سوز چوق کیشیه آچی

کبیر . - سو اوپور دشمن اوپوماز . ایلچییه زوال اولماز . - ایکی

جایاز بر ایدم اوینماز . - آلتون پاس طوماز .

تمرین - ۳۵ - آشاغیده کی معترضه لری ایچنده کی مصدرلری مناسب

صیغه وزمانلره نقل ایدیگیز . جوهرک قیعتی جوامرچی (بیلک) . -

جفا چکمه بن صفانک قدرنی (بیلیمک) . - تخریده (پیشیرمک) ،

قاپاغنده (یک) . - تیز رفتار اولانک پینه دامن (دولاشق) . -

بر فنا قرق آبی (بوزمق) ، قیرق آبی بر قنای (دوزلفتمک) . -

اومادینک طاش باش (یارمق) .

صیغه شرطیه نك استعمالی

۸۱ - شرط ، برایشک حصول ویا عدم حصولک کندیشنه باغلی اولدیفنی ایشدر . مثلاً :

یاغور یاغارسه اوت بیتر .

عباره سنده یاغور یاغقی برایش ، اوت یتمکده دیگر برایشدر .

اوت یتمک ویا یتیممک ایشی یاغور یاغمه باغلیدر .

فأمره - شرطک (مشروط به) نه (جزا) نامی وریلیر . بنام تعلیل
شرطک مطلقاً بر جزای اولور .

۱۴۰ - شرطی احتوا ایدن صیغه شرطیه نك استعمالی ایله جزای
احتوا ایدن جمله جزاییه نك ترتیبی آراسنده بوبوک برصی بوطیت وادور .

بوصی بوطیتده آشاغیده کی قاعده لره تعین اولونمشدر :

فأمره - (۱) : صیغه شرطیه نك مضارعنه جزا تشکیل ایدن

جمله نك فعلی اخباریه نك مضارع ویا مستقبل زماننده قوللانیلیر ؛ جزا

مضارع صیغه سنده اولورسه اوقعده التزام و قلعیت معناسی بولونور :

بدرم کله چقارز ویا چیقاجقز ؛ کبی .

فأمره - صیغه شرطیه نك زمانلری تصریف اناسنده گورولدی .

صیغه اخباریه نك بوتون زمانلرینه (سه) علاوه سیله اولنلرکده شرطی

تمرین - ۳۶ - آشاغیده کی معترضه لری ایچنده کی مصدرلری صیغه التزام

ویا آمریهده استعمال ایدیگیز : اوپیرانی (چورمک) . - (چالیشمق) که

دیگرلرندن کری (قالماق) . - (بیلیمک) قارغی ، کوزیک (اوپمق) .

- بوبونک ایشی یاریسه (براقماق) . - آز (سویلمک) ، آبی

(سویلمک) .

تشکیل اولونه ییلیر . ایشته بوزمانلرک شرطیه جزا اولان جمله لرکده فعلی

مضارع ویا مستقبل زمانده اولور :

بدرم کبیرسه (کلدیشه) ، کلمش ایشه چقارز (ویا چیقاجقز) کبی .

قاعده - (۲) : صیغه شرطیه نك زمان ماضیهده جزا اولان جمله نك

فعلی حکایه مضارع ویا حکایه استقبال اولور . حکایه مضارع قوللانیلیرسه

تمنیک عدم حصولدن متولد بر (تأسف) مستفاد اولور .

بدرم کله ایدی چقاروق ویا چیقاجقق ؛ کبی .

۱۴۱ - جزا محذوف اوله ییلیر . اوزمان صیغه شرطیه دن (فنی)

مستفاد اولور :

نام موسی ایکن بر یاغور یاغسه ، کبی .

۱۴۳ - صیغه اخباریه زمانلریشک شرطی جزاسز بولونه جق

اولورسه جمله قی (خوف) مستفاد اولور :

هنوز تخمین بایلمامش ایکن یاغور یاغارسه ... کبی

فأمره - جمله جزاییه استهفام ، ویا منق شکنده دخی اوله ییلیر ،

چالیشمه ایدی صنفدن دوزمی ایدی ؟

یاخود : چالیشمش اولسه ایدی ؟ صنفدن دوزمزدی ؛ کبی .

تمرین - ۳۷ - آشاغیده معترضه لری داخنده کی مصدرلری مناسب

گورده چککیز صیغه وزمانه نقل ایدیگیز : بارامده بدرمز ازمیردن کله

ایدی جوق داما زیاده (أکلتمک) . .

شاگرد درسته چالیشمه ایدی امتحانندن (قورقامق) . - دشمنده

برآز وفا اولسه ایدی دشمنک (آزاللق) . - باقان محاربه سی آناسنده

آودروف کبی برزهرلیمز اولسه ایدی یوتان کبی آلاق برملته مغلوب

(اولق) ؟

صيفه لرك استعمالى (مابعد)

صيفه صله

۱۲ — صيفه صله ايكي جلهي مختصر بر طريق ايله بربرينه ربط ووصل ايتكجه يارار. مثلا:

اوقودنم كتاب فائده لدر ؟ عبارته سي:

بر كتاب اوقودم ، او كتاب فائده ليدر.

جمله لرينك مختصر صورتده بربرينه ربط ووصل ايديله سيدر.

اساساً (صله) كلمه (وصل) ك (فعله) دوزندن عبارتدر ؟ بوندن اول ، صريحه مصدرل بختنده كورولش ايدي .

۸۳ — صيفه صله ، فعل كيهي ، فاعل و مفعول ايله زمانه دلالت ايدر ؟ عيني زمانده صفت ويا اسم موقنده بولونور. مثلا :

اوقودنم كتاب فائده ليدر ، عبارته سنده :

اوقودنم صيفه صله سنك فاعلي واردر : بن ؛ مفعوله واردر :

كتاب ؛ زمان حال ويا زمان ماضيه ده دلالت واردر . عين زمانده بر صفت كيهي كتاب اسميله يان يانه كهرلك اوني تبيينه خدمت ايدييور.

ديگر مثال :

اودا كزده كتاب اوقودنم كزى خبر و برديلر.

بوراده (اوقودنم كزى) صله سي بر اسم كيهي مفعول صريح اولمشدر.

(قراشكزى) تقدير و مياپسنده بولونور . فقط عين زمانده فاعلي واردر : بن ؛ مفعوله واردر : كتاب . زمانه ده دلالت واردر .

صيفه صله نك فاعلي

۸۴ — صيفه صله نك فاعلي مضاف ايله حالده اولور.

احدك اوقودنم كتاب فائده لدر ؟ ياخود (بن) اوقودنم كتاب فائده ليدر ؟ كيهي .

۸۵ — شو قدركه صيفه صله به بعض صريح مفعول اذاتلري ويا زمانه دلالت ايدن كدر لاسحق اولورسه فاعل مجرد اولور:

احدسوقاغه چيقدنم (تقديرده ، زمانه جهته ، كيهي ، ايچون الخ) كيهي .

مع مافيه مفعول ايله حالده اولان صيفه صله به (ميني ، نظراً ، كوره) كيهي .

بيان اذاتلري ملحق اولدينم زمان فاعلك مضاف ايله اولماسى مرجعدر .

احدك سوقاغه چيقدنم ميني ... الخ . كيهي .

۸۶ — صيفه صله نك فاعلي ديگر بر فاعله فاعل اولورسه مجرد حالده اولور :

احد ، و برديكي سوزى طوانا ؟ كيهي .

نمري ۳۸ — زرده كي جمله لره معترضل آراسته بولونان مصدرلري صيفه صله به نقل ايديكيز .

بدرمك يارامده (ورمك) يارمك ياريسنى دوناما اغانه سهره چكم .

نوميه چيلرك احراق (ايتك) انسانلر بر قاج بيگه بالغ اولمدهدر . وجود

بر طرفدن (خراب اولمق) حالده ديگر طرفدن غدار واسطه سيله تعمير

ايديلكدهدر . آوند مسافر (قاق) كويلينك قويلنلري (كورمك) زمان

كزتلرينه چيرتده قالش ايدك .

نمري ۳۸ — آشاغنده كي معترضل ايچنده كي مصدرلري مناسب كوره .

جگكيز وزنله نقل ايديكيز :

۲۲

وار - يوق

۸۷ — لسانزده كترله مستعمل اولان بواييكله فعلك وظيفه سنده مشابه بر وظيفه ايضا ايدرلر . (أفعال عامه) نامنى آليرلر . استعمالاتى بروجه آنىدر :

۱ — وار (موجوددر) ، يوق (موجود دگيدر) معانسه اولور او زمان فاعل مقامنده قالان كله مجرد اولور :

قلم وار ؟ كاغد يوق ؟ كيهي .

بوترز استعمالده (وار) (يوق) كله لرى كنز يارده مفعول فيه آليرلر :

بند قلم وار ، سنده قلم يوق ؟ كوزيكزده قيرميزليق وار ؟ كيهي .

۲ — (وار) (يوق) أفعال عامه سنك فاعلي بر مضاف ويا تركيب اضافى اولور :

قلم وار ، ياخود بنم قلم وار ، بابانك كتاب يوق ؟ كيهي .

۳ — (وار ، يوق) أفعال عامه سنك فاعلي صيفه صله ده اولور :

بويله برشنى كوردنم يوق ؟ چكه چككيز وار ؟ كيهي .

۴ — (وار ، يوق) أفعال عامه سنده (ايدي) علاوه سيله حكايه

عجمله (ايتمهك) ديلكي ايصيررسك . ترزى به كوچ (ديمك) ، ايتنم

باشنده ديمش . دعاويك قاضى ايسه يارديمجيك الله (اولمق) . دكيز

دالغيسز (اولماق) . دكيزه دوشن بيلانه (ساريلق) . كنديكه خانه

(آلامق) ، قومشو (آلق) . خدمت ايتمه سنى اوكرنم بن آفديلك

(ايتمه مكم)

(ايتش) علاوه سيله روايت ، (سه ، ايسه) علاوه سيله شرطيه صورتلري تشكيل ايديلير :

بنم قلم وار ايدي ، يوق ايدي ؟ وار ايتش ، يوق ايتش ؟

حسنك قلنى وارسه (ايسه) ، يوق ايسه (يوقسه) ؟ كيهي .

گرک

وجوب افاده ايدن بر كهرده . فاعل آلهرق (وار ، يوق) كيهي بوده افعال عامه دن صاييلير .

(در ، ايدي ، ايتش ، ايسه) فعل جوهر ياريله تصرف اولونور .

منقبى (كركيز) ايسه ده نادراً مستعملدر :

بويله اولمق كرك (ايجاب ايدر) ؟ اويله سويله مك كركدى (ايجاب

ايدردى) ؟ بيدر بواقسام كلسه كرك (كلمه سى ماملدر ، ممكندر) .

اخطار — كرك مكرر اولهرق قوللاينلدينم زمان ربط اذاتى اولور .

يكشخصى فعللر

۸۹ — ياغرى ، كوك كورله مك ، شيشمك چاقق كيهي فعللر آنچاق

مفرد غائب شخصنده تصرف اولونه ييلديكي ايچون (يكشخصى) نامنى

آليرلر . (ياغوردم ، ياغيجسك) دينمى ، آنچق (ياغور ، ياغجق) دينير .

كورله مك ، چاقق فعللري (رعد و برق) دن غيرى معالرده بالطبع

مصرفدر ، (يكشخصى) دگيدر .

اظهار — ايجاب ايتك ، اقتضا ايتك ، لازم كلسك وائتالى فعللرده

(يكشخصى) در .

متعلقات فعل

۸۹ — هر فعل بر فاعل واسطه سبيله تحقيق ايدر . بوننگه برابر هر زمان فعل ايله فاعل كندى باشلرته تام بر مقصدى افاده په كافى كلمز . باشقه گلهلر فاعله تعلق ايدرك معنا تكمل ايدر . ايشته بونگه لره « متعلقات فعل » تسميه اولونور .

متعلقات فاعله « مفعول » نامى و بريلير .

مفعوللر

۹۰ — مفعوللار اولايى قسمه منقسمدرلر : مفعول صريح ، مفعول غير صريح . مفعول صريح ، موضوع بحث اولان فعلك اسم مفعوليله ايراد ايديلان سؤاله جواب اولان گلهدر . مفعول غير صريح ، بو سؤاله بر جواب تشكيل ايدمه مدين و بر اذاتله فاعله تعلق ايدن مفعوللردر .

تمرين — ۴۰ — ۱ — (وار) گلهسى استعمال ايديكيز : دگيزده قوم ... باليقده قيليچ ... كيدنه فوسفور ... بابامك ايى قورشون قلى ... قاردهشمك ايى دفتري ... قوموشوزلك اوج قيزى ، ايى اوغلى ... سزلك قاج دفتريگيز ... اونك نسي ... ؟

۲ — (بوق) گلهسى استعمال ايديكيز : بوسوزلك مناسى ... بابامك يارهسى ... صابمده ... صومده ... بر ديكلى آغاجى ...

مثال : مکتوبى بدرجه گوندردم .
گوندريلن نه ؟ — مکتوب ، احوالده « مکتوب » مفعول صريحدر .
ديگر مثال : اودامده كتاب اوقويورم .
اوقوتان نه ؟ — كتاب ، احوالده « كتاب » مفعول صريحدر .
اودامده « مفعول غير صريحدر .

۹۱ — مفعول صريح ، فاعله بر « ي — ني — نى » ايله تعلق ايدر :
گدى كتابى ييرتدى ؛ قايى اچدم ؛ باغچه قاپيسى كيم اچدى ؛ گيى .
ياخود بلا اذات تعلق ايدر : كتاب اوقودم ؛ آكك بيدم .

فاعل ومفعول صريح

۹۲ — مفعول صريح بلا اذات بولوندينى زمان فاعله بگيزر ،
تفرقلرى ايجون فعلك اسم فاعل واسم مفعولى ايله سؤاللر ايراد اولونور ؛
اسم فاعله جواب اولان (فاعل) ، اسم مفعوله جواب اولان ايسه
(مفعول صريح) اولور :

آرقه نديم يورمورطه كوفيسى ... ياغا ... قول ... يورمورطه ... يوزم ...
۳ — (كرك) گلهسى استعمال ايديكيز : حديتي بيلمه يينه بيلديرمك ...
بابا مالى توكتير اولاد ... قازانه . وقتده سويلمهك ...

تمرين — ۹۱ — زرده كي فعللرك هر بيرنه اوچر موافق مفعول صريح
ويريگيز : مغلوب ايتك ، مصلاله ايتك ، صانون ايتك ، نسيب ايتك ،
قيرمق ، آتق ، ديكلمك ، ويرمك ، كورمك ، قوللاقمق ، قازمق ، تحسين
ايتك يازمق ، باقى ، كسمك ، ايتق .

تمرين — ۹۲ — زرده كي اسملرك هر بيرنى اوچر فاعله مفعول صريح ايديكيز :
ديمر ، سخت ، آغبر ، طبيعت ، طوبراق ، آكك ، خاه ، كليك ، صو ،

(حسن كتاب اوقويور) مثالده :

اوقويان كيم ؟ — حسن ؛ احوالده حسن فاعلدر .
اوقوتان نه ؟ — كتاب ؛ احوالده كتاب مفعول صريحدر .

مفعول صريح

معرفه — نكره

۹۳ — مفعول صريحلر معرفه و يا نكره اولدقلىرته نظر اذات
مفعوليت آير و يا آلاز . بوسيدن (معرفه) ايله (نكره) نك ته ديمك
اولديغى بيلمك لازمدر .

(معرفه) مدلولى معين ومعلوم اولان ، (نكره) ايشته معين ومعلوم
اولمايان گلهدر .

معرفه و يا نكره اولق كيتي يالگيز اسم ، ضمير و يا مضافده كي
گلهلر مخصوصدر .

اسم خاصلر ، ضمير شخصيلر ، ضمير اشاريلر ، بونلر مضاف اولان
گلهلر ، مشاورلر معرفهدر . كذاك متكلم ايله مخاطب آراسته موضوع

تهلكه ، اوبون ، مکتوب ، حدث ، وطن ، حكايه ، آتش ، سس ، ديوار ،
غلبه لك ، قوش .

تمرين — ۹۳ — خطلر بيرنه برر مفعول صريح ايديكيز : صابان
ياراره كوبره — اصلاح ايدر ، چيچكلر — تسخير ايدر . كنج غنايلر
چوق — تائيس ايدبيورلر . سلايكده اعمارلر و ديلسزلره مخصوص
پر — وار ايدى .

بحث اولان شخص ويا شى هر هانكى بر صورته معلوم معين اولورسه
اوگا دلالت ايدن اسمده معرفه اولور .

مثاللر :

احمدى گورد : (احمد ، اسم خاص اولديغندن معرفه اولوب اذات آير)
سزى بك سوهردم (سزه ضمير شخصى اولديغندن معرفه اولوب اذات آير) .
بوئي تصديق ايتليگيز : (بو ، ضمير اشارى ، معرفه ، اذات آير) .
دوسگيزى ازرله ديكيزمى ؟ (درسگيز ، ضمير شخصى مضاف ،
معرفه ؛ اذات آير) .

آككى نه ياديكيز ؟ (متكلم ايله مخاطب آراسته معلوم معين
آككى ، معرفه) .

۹۴ — بوتون ، هر ، گيى كليت منتهيه دلالت ايدن صفات
مهمه نك داخل اولدينى اسملرده معرفهدر .
هر طرفى گزدم ؛ بوتون آلاماي بيدم ؛ گيى .

۹۵ — مدلولك تكميل افرادى قصدايديان اسملرده معرفهدر .
انساكلرى تجربه ايتلىدر ؛ گيى .

نكره لر

۹۶ — مدلوللرى غير معينيت ايتنده بولونان گلهلر « نكره » اولور :
آكك ايشته رميسگيز ؟ « غير معين بر مقدار آكك ؛ ديمك اولوب
نكره اولور : اذات آلاز . »

۹۷ — بر ، برچوق ، خيل ، ائى گيى صفات مهمه نك داخل
اولدينى گلهلر نكره اولور .

بر آرسلان گوردم؛ بر قاج کتاب صانین آلم؛ آبی مملکت کزدم؛ کبی.
 ۹۸ — صفات عددیه اصلیه ایلہ برابر کلن اسماعل علی العموم نکره
 صابیلیر. شودر که بومعدولر مشکلم ایلہ مخاطب آراستده معین اولورسه
 معرفه اولورلر.

مثال:

اوچ کتاب صانین آلم. و نکره — آدات آماز. .
 او اوچ کتابی نرمه قویدیگز؟ معرفه — آدات آلیر. .

۹۹ — صفات عددیه اصلیه ایلہ برابر کلن اسماعل علی العموم
 معرفه اولور.

مثال:

اوچنجی شاکردی مدر یک تلطیف ایندی؛ کبی.
 فامه — و کیم، مقبول صریح اولدینی زمان مطلقاً آدات آلیر؛
 و نه، ایسه فعل ایلہ برابر کلدیکی زمان اکثریاً آماز، انتخابی فعلی
 قوللانیلدینی زمان مطلقاً آدات آلیر؛
 کبی گوردیگن؟ نه گوردیگن؟ نه نی؟ کبی.

غیر صریح مفعوللر

۱۰۰ — غیر صریح مفعوللر، (ی) دن باشقه آداتلرله فعله تعلق
 ایدنلردر.

(۱) — (و، یه) آداتیلہ فعله تعلق ایدن مفعوللردر.
 بو آدات مفعولیت زمرده کی معانی مفید اولور:

۱ — بر استقامته توجه و حرکت: خانه مه کیدیورم؛ سیاه نجه به
 باقیورم.

۲ — اتها: بورادن بروسه اون ساعته کیدیلر.
 ۳ — التصاق و تقرب: کوکس کوکسه، سونگو سونگو کلمشیر.
 ۴ — قیأت: شکرک اوقه سی اوچ بوچوق غروشه در.
 ۱۰۱ — بو آداتک مرکبلی ده وارد:

• دائر، • دوغرو، • قارش، • گلنجه، • قدر.

۱۰۲ — صریحه (و، قدر) مناسنه اولوق اوزره (الی)
 آداتی مستعمل در.

الی بوم آآخر (صوک کونه قدر، قیامت کونه قدر).
 الی التهایه (نهایت قدر)، الیه (اوکا، مذکر)، الیه (اوکا، مؤنث)، کبی.

نمیرن — ۴۴ زمرده کی جملهرده مفعول صریحلرله نه اینچون آدات
 مفعولیت آلدقلمی ویا آلامدقلمی ایضاح اولونه جقددر. کبی آراپورسنگز؟
 برادرم محمد بچی. کویده اونلردن بری کوریکز می؟ خایر، کیمسه نی
 کوردمم. بری بوراده کیمسه طانماز، بنده کیمسه نی طانم. مراقفی
 جوچوقلم هر سوزی ایشیتیمک، هر شیشی کوردمک ایستدرلر. انسانلر
 آراستده بر قاج جانی ظهور ایتکله بوتون بشری اهام ایتک جائز اوله ماز.
 نمیرن — ۵۵ معترضلر داخلته کی مفعول صریحلردن ایجاب ایدنلره
 آداتی وریگن:

(کورده) چکبیلیر میسنگز؟ خایر؛ فقط آبی (دومن) قوللانییم.
 بویکه بر آزد دها (طوز) قویگن، بر آزد (بیر) اکگز.
 نوموشون آبی زماندن بری (تجارت) بر اقدی؛ (پاره) اقراض ایتکله
 اشتغال ایدور. بن آسی (ایش) دها زیاده بکنیم (اورمانلرده) کی
 (آناجلر) کنسلر جزا گورور.

فارسیده بومقامده (تاب) قوللانیلر:

تا بقیامت، تا بروز محشر، تا بصباح.

اظهار — بومفعوله (مفعول الیه) نامی وریلیر.

۱۰۳ — (۲) — (ده) آداتیلہ کلن مفعوللردر؛ بو آدات (نظرفیت)
 مناسی افاده ایدر:

هفته ده پدی کون وار. بایام بروسه ده در. بوند بر ایش وار.
 بنده یاره یوق.

ایجاب شیوه اوله رق اسم معناله ویا مصدرلرده لاحق اولور.
 بویله چالیشمقده دوام ایدیگز، وظیفه لر یگنزی افاده قصور
 ایتدیگن.

(ده) دن متشکل (حقده) کله سی دخی (دائر) مناسنه
 مرکب بر آدات مفعولیتدر:

مکتب حقده قونوشدق، کبی.

۱۰۴ — صریحه (فی) آداتی (ده) مناسنه در:

فی الدنیا، فی الآخرة، فی الجنة.

فارسیده (در) و (آندر) آداتلری بومقامده استعمال اولونور.
 اظهار — بومفعوله (مفعول فی) نامی وریلیر.

۱۰۵ — (۳) — (دن) ایلہ فعله تعلق ایدن مفعوللردر:
 اودن کلپورم (ابتدا)؛ یاندن آلدیردیگنر رسم یک کوزلدر.

(جهت)؛ احمد حسدن چالیشقاندر (مقایسه)؛ کونشدن یوزیگنر
 یاتش (سبب)؛ احمد آقندی بروسه دندر (منشأ)؛ یوکوپه آ اولندن
 یاییلمشدر (اصل)؛ بر آغیزدن باغریشدیلر (مقارنت).

بو آداتک مرکبلی شونلردر:

دن دولایی، دن ناشی، تعلیل، دن ایسه، دن مقایسه، دن
 بری، ابتدا، دن باشقه، دن ماعدا، دن غیر، استثناء، دن سوگرا
 و تأخر، دن اول، دن تقدم.

اظهار — اول، سوگرا، ظرف اولدقلمی وقت، زمانه دلالت
 ایدن بر اسمله کلیرلرسه، دن، ک استعماله حاجت یوقدر:

ایکی ساعت اول، ایکی کون سوگرا.

انتخاب اول، دها، مقدم، مناسنه کلدیکی زمان، دن، الحاق
 اولونور: ایکی هفته دن اول سوقاغه چقه ماز. کبی.

اظهار — بومفعوله، مفعول عنه، ویا مفعول منه، دیرلر.
 اظهار — ایجاب شیوه اوله رق، دن، آداتی باشقه موقعلرده ده
 استعمال اولونور.

بندن صاقلامایگز.

بندم گوزی بوخدمدن عفو ایدیگز. کبی.

۱۰۶ — (۴) — (ایله، له) آداتیلہ فعله تعلق ایدن مفعول.
 لردر. بو آداتک ایکی ساکن حرفدن و ی، دن ماعدا حروف

ساندن سوگرا اختصاری جائز دیکلدر.

جهت ایلہ، وجه ایلہ، بورغو ایلہ، صفا ایلہ دینیر؛

جهدله، وجهله، بورغوله، صفاله دینیز ویا زباز.

بو آداتک مختلف معنالی وارد؛ مثال:

برادرم له کلدیم، استصحاب؛

قلمی بچاقله آچدم، واسطه؛

حسن یتله چالیشمالیدر؛ جساترله تشبث ایدن قازانیر و مقارنت؛
اوقورقو ایله کوزمده هیچ بر شی یوقدی «سبب» .

یوآدانک اشتراکیله حصوله کلن مرکب آداتلر:

جهتله «سببه» سبب «واسطه سببه» وساطت «وجه ایله
طرز» له برابر «استحصاب» مقارنت «:

احمد اقدی قارده سببه برابر اوروپایه گیتدی؛ احمد اقدی عالم
اولمقله برابر غایت صفوق بر انساندر.

له برابر و رغم ومیانت «: دشمنک مکرر هجوملرینه اویغراقمقله
برابر قلعه مقاومت کوستردی. کیجه اولمقله برابر دشمنلری تعقیب
ایده بیلدک.

۱۰۷ — (ایله) برینه عربینک (مع) ویا (یاء مکسوره)، فارسیینک
(با) آدانلریده، بعضی تمیزلره مخصوص اولق اوزره مستعملدر.

مع التمشکر مع المثنویه، مع زیاده، مع مافیه، مع هذا، مع
ذلك؛ بالتر والاقبال، بالصحه والمافیه؛ یعون الله، یخلص الله،
بالطف وكرم، یا امری سامی، یا مضطبه، یا سندی.

۱۰۸ — (۵) — «ایچون» آدایله فعله تعلق ایدن مفعوللردر:

اوغلام ایچون یوقلی آلدیم، (تخصیص)؛
چالیشق ایچون ماصهی آلدیم، (تخصیص)؛

شوگلار ایچون بز نه زحمتلر چکدک؟ (سبب، تعلیل).
عربیده «ایچون» مقامنده «لام مکسوره» ویا «لاجل» ،

فارسیده «برای» قوللانیلیر:

لغرض، لوجه الله، لسبب، لاجل التزیاره، لاجل التجاره،
لاجل التحصیل، لاجل المصلحه، لاجل التمشیر، برای تبدیل هوا،
برای سیاحت، برای خاطر، برای معلومات.

۱۰۹ — (۶) — «اوزره» آدایله فعله تعلق ایدن مفعوللردر:

یادین ایرکن کلمک اوزره سزه مساعده ورییوردم (شرط)؛ اویغ
ساعتق اوزره روسیه گیتدی (قصد، سبب) آمریکگر باشم اوزره در (استعلا)؛

اکثریت اوزره؛ یو منوال اوزره (مقارنت).
۱۱۰ — یو مقامده عربینک (علی) فارسیینک (بر) آدانلریده

مستعملدر:

علی الرأس علی المجله؛ برهوا، بردوام؛ کبی.

۱۱۱ — (۷) — «سزه» آدات مفعولیتله فعله تعلق ایدن متممللردر:

یو آدات مفعولیتک معناسی مقارنتک ضدیدر؛ ساب و مفارقتدر:
آککی بیخافسز کسدم. (بیخافله اولمایه رق) دیمکدر.

۱۱۲ — عربینک «یلا» فارسیینک «بی» نا، آدانلریده بو معناده
مستعملدر:

یلا عانت، یلا مشکلات، یی حباب، نایجوسم، ناهنکام، نایجلا.

احوال اسم

۱۱۴ — اسم: فاعل، مفعول صریح، مفعول غیر صریح،
مضاف الیه و مضاف اولدینجه کوره تحولاته اوضار. یو تحولاته (احوال

اسم) نامی و بربرلر.

ضمیرلر و غائبه مضاف اولان اسملرده عینی تحولاته اوضارلر. ایشته
یو تحولات مجمل بر صورتده آشاغیده کی جدولده کوسترلشددر:

نهایتی صامت	نهایتی صامت	نهایتی صامت	نهایتی صامت
اسم مضاف	اسم مضاف	اسم مضاف	اسم مضاف
چانطه سی	کتابی	چانطه بی	کتابی
چانطه سی	کتابی	چانطه بی	کتابی
چانطه سی	کتابی	چانطه بی	کتابی
چانطه سی	کتابی	چانطه بی	کتابی
چانطه سی	کتابی	چانطه بی	کتابی
چانطه سی	کتابی	چانطه بی	کتابی
چانطه سی	کتابی	چانطه بی	کتابی
چانطه سی	کتابی	چانطه بی	کتابی
چانطه سی	کتابی	چانطه بی	کتابی

ضمیرلرک اهرالی

بجرد	بن - سن - او	بز - سز - اونلر
مفعول به	بی - سی - اونی	بری - سزی - اونلری
مفعول الیه	بگا - سگا - اوگا	بزه - سزه - اونلره
مفعول فیه	بند - سنده - اوتده	بزده - سزده - اونلرده
مفعول عنه	بندن - سندن - اوندن	بزندن - سزندن - اونلردن
مفعول معه	بنله - سنگله - اونکله	بزمله - سزکله - اونلرله
مضاف الیه	بنم - سنک - اونک	بزم - سزک - اونلرک

متممات جمله

۱۱۴ — متممات جمله اوچدر: تمیز، حال، ظرف.

تمیز

۱۱۵ — تمیز، غیر صریح مفعوللره مشابه بر «متمم» در. ایهام
و مطلق رفعه خدمت ایدر؛ بر «جه» آدایله تشکیل ایدیلیر:

احمد اقدی بی علمجه آرقداشلرینه فائق بولیورم.
یونک برینه:

احمد اقدی بی آرقداشلرینه فائق بولیورم.

دبیلسه ایدی فائیتیک نه جهتن اولدینی آکلاشیله مازدی؛ حکم
مهم و مطلق قالدیدی، «علمجه» متممی ایهام و مطلق رفعه ایددی.

ایشته یو متممه تمیز، نامی و بریلیر.

۱۱۶ — «عربجه» آغیرجه، کبی مستفاده ویا اسملرده بولونان
«جه» آدات تمیز دکیلدر.

۴۶ — خطلر برینه مناسب کوروله چک مفعول غیر صریحی
بازیگز.

— کوروروز. — ایچنده دوران ایدر. ارده میقابطیسه داغما —
توجه ایدر. سلطان بازیذ اول شجاعته — قارش قوبدی. آنهارک

اکتری — دن نیمان ایدر. بالیقار — یوزدکی کبی بزده — یاشارز.

۴۷ — مفعول غیر صریحلرک اسملری و مضافلری سوله بییگر:
هر طر قنده آل شاقیر دیلری ایشیدیلدی. ایچریده حاضر لغار کورولویوردی.

۱۱۶ — عربى اسم ويا مصدرلرلڭ نىپايته تىۋىن مفتوح علاوسىلە تىمىز تشكىل ايدىلەر .
احمد اقدىنى علماً آوقداشلىرىنە قالىق بولىدۇم .
تىۋىن مفتوحكُ صُور استىمالى بروجە آتيدىر :
مفتى ، اُلف مقصورەلى كەلەردە ؛
رضاء ، ھىزە اوزرىندە ؛
نېئانا ، ناھ اصلەلى كەلەردە ؛
قاعدە ، ناھ مېۋىلەلى كەلەردە .

حال

۱۱۷ — حال ، قاعلە ويا متعلقاندىن بىرئەھائىد بىرئەھائىد بولۇپ :
بر حالى تىمىن ايدىر . حال :
شو ماصىبى تىم ياقە كىرىگىز . بر تىبە جامىندىن قاراڭلىق اودايە جىغىف
بر ضيا كىرىيوردى . بو مەاملەنى بىجا كوردىگىدەن كىلىنەسە سىس جىقار .
مايۇرم . غىزەدە امتىحانلىگىزە دائر اعلان كوردۇم . او زمان كوردۇل
قارالىق ھەدوۋىر كىمكە باشلاق .
تېمىن — ۴۸ زېردەكى جەلەردە بولۇغان مفعول غىر صىرھىلەرى
تخلىل ايدىگىز .
ھان قومانداندىن سورىگىز . اردو قىتئە نە مەلۇمات وارد ؟ بوگا
دائر پىدرىگىزدىن راي آماللىسىگىز . بىن المىللى تامين اخوتە غىرت ايدىلەر
شايدان قەدىردىر . او ھەرايشە بىجىرىگىزدە ، بو سىفردە يوزىنە كوزىنە
بولاشدېردى . چوقۇق ھىچ بىشىنى آمانىدىن بايلىدىن ساقلامامىلەر .
انكىلەردە پوستلار دورت بوجوق عصر مقدم تاسىس ايدىلشەد .

۱ — صفت اولۇر : احمد پورغون كەلدى ، قاعلىك حالى كوستىيور .
برادىرىگىزى دائىمىن كوردۇيورۇم . مفعول صىرھىك حالى كوستىيور .
بولاشى مناسب بولىدۇم . مفعول صىرھىك مائىدەر .
اخطار — مفعول صىرھىك مائىدە اولان (حال) مفعول صىرھىك
كىلىنەسە مەشاھە ايسەدە اوندىن قابىل تفرىقدەر . چونكى حال صفت اولۇر .
۲ — مكرر صفت اولۇر : حسن شاشقىن شاشقىن باقىور .
۳ اعداد تۈزىلەيدىن اولۇر : عىسكلر دوردور يوردۇلر .
فائىدە — عدد تۈزىلەيدىن مكرر اولماسى مېكىندەر .
۴ — بر اسم جمع ويا دىگەر بر اسم اولۇر : معلم شاكردانى كومه
كومه آيدى . احمد آككىلى لقمە لقمە بىدى ، پىتېردى .
۱۱۸ — صفات واسامى صىرھىك مفتوح و مۇتولرى دىخى حال
اولۇر . اولۇرى تىمىزدىن تفرىق ايجون كوردىكارلى و تىلپە ھە دقت ايتىك
كافىدەر .
سالمۇ ازىمىرە واصل اولدى .
مئاللىدەكى سەلما ، جالدر ؛ چونكى قاعلىك حالى ارانە ايدەر ؛
سالم اولۇر ، دىمكىدەر .
شوحكەپى نىجىررا ، نقل ايدىگىز .
مئاللىدەكى نىجىررا ، دىخى حالدر ؛ چونكى ، يازەرق ، مەناسىنە
اولوب بىر صىفەت حالە مەقامىدەدەر .
علم درجە ، تروە مەرجىدەر .
مئاللىدەكى درجە ، كەسى ايسە درجە جەتەندە مەناسىنە اولوب
رفع اېھامە خادىم تىمىزدەر .

۱۱۹ — حال اولان كەلگە اتمام ايتىدىكى فاعل ويا مفعولە ذى الحال .
تعبير اولۇتور . تىمىزدە ، ذى الحال ، يوقدەر .

ظرف

۱۲۰ — ظرفلەر ، فەلڭ ويا فەلڭ مەناسىنى تقييد و اتمام ايدىن
وياخود يوقىلدىن بىر قىد ظرفلەر قەدىل ايلەين كەلەردەر .
فەلڭ مەناسىنى تقييد ايتىدىكى زمان اداستىز بر مفعول غىر صىرھى
ويا فەلە مائىد (بر حال) كىيىدەر .
پىدرم ، دون ، كەلدى : دونكى كۈندە ، مفعول ھە مەقامىدە
، اصلاً و قطعاً ، كورمەدەم : ھىچ بر صورىلە ، فەلە مائىد (بر حال) ؛
بويۇزى ، پەك كۈزلەر : سىقى تقييد و اتمام ايدىر ؛
ايبىلر پەك ايرىكن وفات ايدىر : (ايرىكن ، وفات ايدىن فەلڭ ؛ پەك ،
ايرىكنك مەناسىنى تقييد ايدىر) .
۱۲۱ — ظرفلەر ، بر كەلەدىن عبارت اولۇرلەر (بىسپىل) ، داھا
زىادە كەلەدىن تەركىب ايدىرلەر (مەركىب) تەسبىھ اولۇتورلەر .
ظرفلەر بىدى قىسمدەر :
۱ — مەكانە دلالت ايدىن كەلەردەكى (ظرفوف مەكان) نامى آلىر :
آشانى ؛ يوقارى ؛ ايجىرى ، دىشارى ، اوتە ، برى ؛ ايلرى (ايلەرى) ،
كرى ، اوزاق ، ياقىن ، الخ ..
پىدرم دىشارى جىقىدى (دىشارى ھە جىقىدى مەناسى .)
كۈي اوزاق قالدى (اوزاق مسافەدە قالدى مەناسى .)
اخطار — بوگەلەر بلا اداستىمىل اولۇرلەر ظرف اولۇرلەر .
اداىت آلدقلىرى زمان مفعول غىر صىرھىك حالەدە بر اسم اولۇرلەر .

۲ — زمانە دلالت ايدىن كەلەرلۈپ (ظرفوف زمان) نامى آلىرلەر .
بىسپىل ظرفوف زمان :
شىمىدى ، ھىزە ، مەين ، يارىن ، دون ، صىباح ، آقشام ، اوگەين ،
كەچەلەين ، (لەين) ، صىباحەين (لەين) ، آقشامەين (لەين) ، اول ،
سوكرا ، ايرىكن ، كەچ ، مەقدەما ، مؤخرأ ، بىغىسأ ، آكثراً ، دائماً ،
قريباً ، الخ .
مەركىب ظرفوف زمان :
بوگون ، اوگون ، بوسىباح ، بو آقشام (وائىئالى) ؛ ايرەسى كۈنى
(وائىئالى) ؛ بر ساعت اول (وائىئالى) ؛ دون آقشام (وائىئالى) ؛
كەچەلەين (وائىئالى) ، آرا سىرا ، ايكىدەر ، بۈيۈن سوكرا ، قىيايدەر ،
ھىچ بر زمان ، الخ .
۳ — مەقدارە دلالت ايدىن ظرفلەر :
بىسپىل :
چوق ، آز ، زىادە ، داھا ، فەلە ، پەك ، غايە ، ھە ، كافى ، الخ ..
مەركىب : او قدر اولدىق ، نىپايت ، بر مەقدار ، الخ ..
۴ — تەسبىھ ويا شەبھە دلالت ايدىن كەلەردەر :
اوت (اوت) ، عىقق ، حىققە ، عىقق ، حىقق ، حىقق ، حىقق ، ائلبە
(ائلبە) ، يا ، ھە ، ھە ، الخ ..
۵ — نى ويا سەلبە دلالت ايدىن كەلەردەر :
خاير (خىر - خاير) ، يوق ، ھىچ ، دىكل (دىكل) ، اصلاً ،
(قطعاً - قطعاً) ، الخ ..
۶ — فەل و فەلڭ استىفھامە دلالت ايدىن كەلەردەر :
ھا ، يا ، نەھل ، ھەھلە ، ھىچا ، نە قدر ، نە ايجون ، الخ ..

۷ - حال و طرز بیان ایدن گهلردر :
 بویه ، اویه (بویه) ، شویه ، کذک (کذاک) ، دخی ، ده ،
 حق ، او درجه ، آبی ، قنا ، چابوق ، یاواش ، آکسزین ، بردن بره ،
 درحال ، الخ ...
 آتیده کی الفاظده حال و صورت بیان ایدن ظرفلردر :
 میشیل میشیل ، خاریل خاریل ، یاریل یاریل ، چاتیر چاتیر ، طیقیر
 طیقیر ، تیشیش تیشیش ، الخ ..
 اعظام - بو ظروفک مهم بر قسمی اساساً صفت واسم اولولر
 (ظرف) اولولری معنای فعلی اتمامه متوقفدر :
 جوق یازدیگیز
 مثالده (جوق) گلهسی یازمق فعلی تقیدایتدیگندن ظرف اولولر
 جوق سطر یازدیگیز
 مثالده ایسه (جوق) اسم اولان سطرکه تعدبینه دلالت ایتدیگندن
 صفت اولور .
 اویه یازدیگیز
 مثالده (اویه) ظرفدر .
 اویه انسان کورمه دم
 مثالده ایسه صفت مهمه در .
 ۱۲۲ - عربی گهلردن تنوین مفتوح ایله وجوده کنیریان گهلر
 فعله تعلق ایتدیگاری تقدیرده ظرف اولولر و بو صورتله ذی الحاله عائد
 اولان (حال) دن تفریق اولوتورلر !
 احمد حقیقه مکتوب یازیور . (احمدک مکتوب یازمقده اولدینی
 تصدیق ایدیگنده در .)

مدر مکتب صراحة جواب رد وردی : (جواب ردک صراحتله
 وریلدیگی سوله نیور .)
 رفع اهام ایچون استعمال اولونان تمیز دخی ظرفدن فرقلیدر .
 چونکه تمیزده صریح ویا ضمی بر مقایسه موجوددر .
 ۱۲۳ - عربی اعداد رتبه ننگ منونلری فعله تعلق ایتدیگاری حالده
 (ظرف) ، ذی الحاله عائد اولدقلری تقدیرده ایسه (حال) اولولر :
 اولاً یاز ، ثانیاً اوکو ، ثالثاً درسکی ازیبرله (ظرف) .
 اولاً احمد ،
 ثالثاً حسن ، ثالثاً علی گلدی . (حال) .
 ۱۲۴ - (ده) ، (کذک) ، دخی ، بیده (ظرفلردن بری معنائه
 گلدیگی زمان ظرف اولور :
 احمدده گلدی = احمد (دخی) گلدی (ظرفدر) .
 ۱۲۵ - صفتلر دخی ظرف مقامده استعمال اولونه بیلیرلر .
 اوزمان ظرفک حالدن تقریبیچون دقته احتیاج واردر ؛ حالک دائم
 ذی الحالی اولوق لازمدر ، حال بوک ظرف فعلک معنائه عائد بر قیددن
 باشقه برشی دیکلدر :
 احمد آندی کوزل کورونیور : (کوزلک احمد آندی به عائد
 اولدیندن کوزل صفتی حالدر) .
 ۱۲۶ - نهایی (جه) لی صفتلر ظرف ویا حال اولولر :
 علی چورباشی (اوپوجه) آتیشدریور : (اوپورله مخصوص بر
 طرزده دیکلدر . آتیشدریور فعله عائد اولدیندن ظرفدر .)
 علی (اوپوجه) کورونیور : (برآز اوپور مناسبه در ؛ برآز
 اوپور اولوق کیفیت علی به اسناد اولوتدیندن حالدر) .

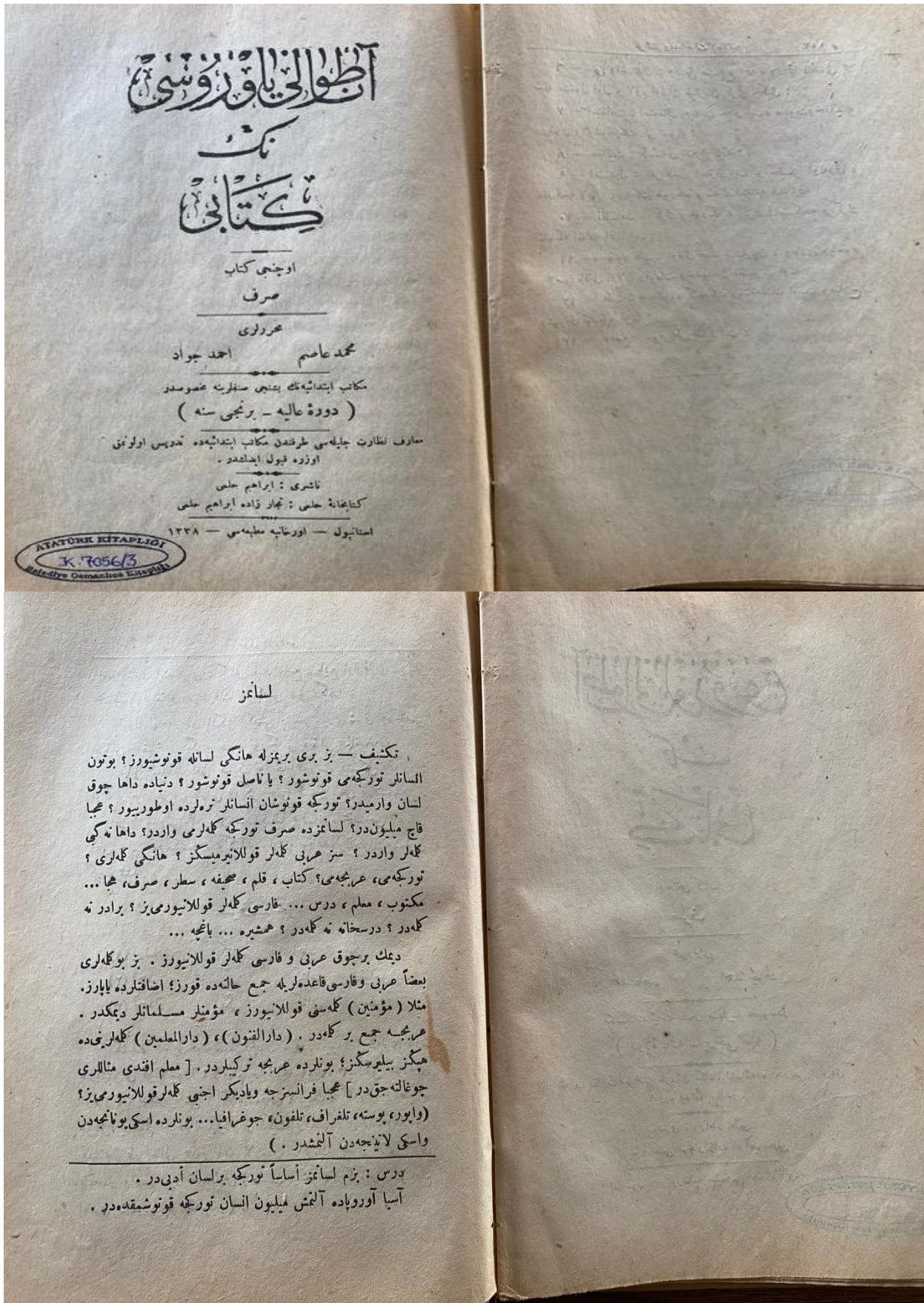
۱۲۷ - فارسینک (انه) أدات لیاقتک لاحق اولدینی صفتلر
 حال اولولر :
 عسکرین شیرانه هجوم ایدیوردی .
 بو گهلر موصوفه مقارن اولدقلری زمان صفت اولولر :
 عسکرین شیرانه هجوملر کوستریوردی .
 ۱۲۸ - مکرر صفتلر دخی ظرف اوله بیلیر :
 طانی طانی آسته یورسگر ، بدوی یاتیق یاتیق ماول او قوبور . بوراده
 طانیلق آسته ییشه ، یاتیقلق ماول او قوبوشه - مجازاً - عائددر .
 ۱۲۹ - ظرفلر و بعضاً دیگر متممات جمله أداتلر بر مفعول غیر
 صریحه معادلدر . بنابرین بر ظرف برینه علی اکثر أداتلی بر مفعول
 غیر صریحک استعمالی ممکندر :
 واضحاً = وضوح ایله ؛
 صریحاً = صراحتله ؛
 مقدماً = بوندن مقدم زمانده ؛
 هنوز = بو آنه قدر ؛ بو آنه دکی ؛
 عسکر شیرانه صولت ایدر (شیرلر کی) ؛
 احمد آندی اقتداراً علی آندی به یتیشه من (اقتدار جهشتدن) .

ادوات

۱۳۰ - أدوات احوال اسم ، متعلقات فعل و متممات جمله
 تشکیله ، جمله لری ویا اقسام جمله لی ربطه ، مشتقات تولیدینه خدمت
 ایدن حروف ویا کلمات .

أدواتک مختلف وظیفه لری متن کتابده کورولدیگندن بوراده احتیاج
 علی طریق اختصار تعداد ایدلشلردر .
 ظرف وندا قسملرینه داخل اولان گهلرک أدواتدن آیری صایبلداسی
 آلزمدر .
 بوسیدن صفتلرک معنایی تبدیل ایدن (جه) ، جک ، حق ، متره ،
 مترق ، مسی (ایله تعدیه ، مطابعت ، مجهول ، مشارکت و شرط
 ایچون اولان (ت) ، دیر ، دور ، د ل ، ن ، ن ، ش ، سه) ظرفلردن در .
 ۱ - متمم أداتلری
 بسیط اولانلر :
 ک (نک) ، (بی) ، (ی) ، (ده) ، (ده) ، (دن) ، (چه) ، (ایله)
 (له) ، (ایچون) (چون) ، (اوزده) ، (سز) ، (سزین) ، (کی) ، (ایسه) (سه) ؛
 یله مکسوره ، منی ، الی ، عن ، علی ، مع ؛ برای ، به ، مفتوحه ، به ، از ؛ الخ .
 مرکب اولانلر :
 دایر (تعلق) ، رغماً (عدم مبالاة) ، کوره ، نظرأ
 (نسبت ، مطابقت) ، دوعزو (استقامت) ، کلنجه (تحیرد
 و جلب دقت) ، قدر ، دك (انتها) ؛ دن دولای (سبب) ، دن
 (رجحان) ، دن صوگرا ؛ دن اول ، حقدده ، آراستده ، مناسبله ، وسیله سیله .
 تمرین - ۴۹ معترضه ل داخلانده کی گهلری تحلیل ایدیگیز :
 قوردرلر سورویه (اوپورجه) هجوم ایتدیلر . خطیب غایت (بلیغانه)
 و (فصیحانه) ایراد نطق ایتدی . خطیب (بلیغانه) و (فصیحانه)
 بر نطق ایراد ایتدی . احمد (اوپورجه) بر چوچوقدر . نیجه انسانلر
 (معقولانه) سوله مکی اونوتورلر . کورونلو ایله آوزورلری مدافعه
 ایدرلر . انسان (اکثر) کندیندن (داهما) کوچوگنه محتاجدر .

EK 3. Anadolu Yavrusunun Kitabı Devre-i Âliyye 5. kitap Sarf ve Tahrir Bölümü

« هیچ اونوما ، باوروم ، آیلرله آرداشلق ، قومشولق ایدمن
آنی اولور : اولردن آیلک قازانیر . »

لنتل

تئاس ایدیوردی : دو قونیوردی . منور : ضرورلاشم ،
قولتوقلری قارمیش . متجیر : شاشمش ، حیرته دوشمش ؛ تعجب :
شاشمش ؛ تعجیبی موجب اولان : شاشمانه سبب اولان . تصادف
ایتمک : راست گتمک . استفاده ایتمک : قازانق ، فائده کورمک .
[عربی کلاملر املاسی حقیقه : معلم اقدی هرجه کلاملر
صامت قونادینی ، بالکیز جیکان عیارنه (۱ و ۲) ی) فونددنی
آکلامه حق ، یوحرقره هرجه مد یعنی چکسک حرفلری دینلیدیکسی
سویه چکدر .]

اسم جمع ، اسم مرکب

طابور ، صف و سوره .

فیرق آق - آناج قاقن - سیوری سینک

تکشیف - طابورده ییکیز زمان نه آکلاپوروز ؛ برتک عسکری ،
بر چوق عسکری ؛ دیمک که بعضی اسملر وارددک بالکیز بر شینه
دلات ایزلر . بر چوق شینه بر چوق فرد دلات ایدمزلر . بونلره
(اسم جمع) دیرلر . (معلم اقدی مثاللری چوغاک حق در) -
فیرق آق استند بر بوجک وارد و طابورمیکیز ؟ یو بوجک
حقیقه فیرق آقیش وارد ؟ - خایر ، فقط چوق آقایی اولدینی

ایچون اوله دیلیلر . - یو اسم قاج گدن مرکبدر ؛ دیمک که
ایک گدن یاییلمش اسملر وارد و دلات ایدنیکسی نی ایسه
بالکیز بر فادهدر . بونلره اسم مرکب دیرلر . (معلم اقدی مثاللری
تزیید ایدمچکدر) .

درس :

بر چوق فردی حاوی اولان بر شینه دلات ایدن اسملره
(اسم جمع) دیلیلر : اوردو ، دوناما (بر چوق کیمی حاوی در) .
مجلس (بر چوق اعضای حاوی در) کیمی .

پردن زاده گدن ترکب ایدن اسملره (اسم مرکب) دیرلر :
فیرق آق ، قوش قوناز کیمی .

تخرین - آشاغیدمکی اسملرک نوعی سوله ییکیز :

آلای ، سردن کچیدی . بولوک ، صنف ، اقشام ، ساح ، ونیا .
بروسه ، بندوق ، فرات ، نهد ، عسکر ، دالقاووق ، ییکاشی . قیانا
(قان آنا) .

اسم تصغیر (کجین سگورولن منومانی تکرار و تقویه)
کوجوک باغچه - باغچه چک ، باغچه چکر ؛ اوطاق قوطو -
قوطوجیز . اوطاق آق - آقچق ؛ اوطاق تیک - تیکه چک .
سوکیل بللم - باغچه ؛ زوالی قارن - قاربجیز ؛
تکشیف - (باغچه ایله باغچه چک) آراستنه نه فرق وارد ؛
(قوطو ایله قوطوجق) آراستنه نه فرق وارد ؟ . (باغچه)
مناسی اوطاق باغیدر ؟ . ایلحق دریمیز ؟ . (معلم اقدی
مثاللری تزیید ایدمچکدر) .

درس :

بر اسمک نهایته (چک ، جق ، جق) اداتلردن مناسب
اولانی علاوه اولونورسه ، او اسمک دلات ایدنیکسی کوجولوش
اولور . او وقت کله (اسم تصغیر) دیرلر .

باغچه چک - کوجوک باغچه ؛ آلبکیز - کوجوک آل . کناجیق -
کوجوک کناج ؛ قوطوجیز - کوجوک قوطو .

اسم تصغیر و کیمی و یا سرحدده دلات ایدمزلر . باغچه آتجه چکم ،
آدجغیز ، قاربجیز کیمی .

اسمک نهایتده کی (ق) ایله (ک) تصغیرده کتیا حذف اولونور .
آجاق ، چچچک کیمی .

مرادف کلاملر

مثاللری بری برته ییک یاقین اولان کلاملر (مرادف) دیرلر .
خیرسز - اوسری ؛ کنیش - بول ؛ کوج - زور ؛ غاطره -
نهلهکه ؛ سب - شتم ؛ دیمک - سوله مک ؛ قونوشق - کوروشمک ؛
مرادف کلاملر .

تخرین - آشاغیدمکی اسملری (تصغیر) ایدیکیز :

صالحال ، سبت ، فیجی ، اوطه ، بالعه ، نفر ، محمد ، او .
قادرین ، آدم ، مامه ، قنجان ، جیجک ، کدی ، کوبک (کوبه چک)
قازغان ، تیه ، آق (آجاق) .

تخرین آشاغیدمکی کلاملرک مرادفلری بولکیز :

جسارت ، حکایه ، محاربه ، اقمشکامه ، شطارت ، حزن .
سرعت ، ساجاق ، نفر ، غاطره ، امل ، خیرسز .
کلام ، خاه ، اولان ، لطیف ، بادشاه ، گنج ، شتون .

تذکیر و تألیف - اسمک کیفیت

یلم - آنا ؛ تکه - کیمی ؛ معلم - معلمه .

تکشیف - جانلی مخلوقلر قاج جنس اولور ؛ هر حیوانک آرککی
ودیشی یوقیدر ؛ دیمک که جانلی مخلوقلر ایکی جنسدر : آرکک ،
دیشی . انسانلرده اوله دیکلیدر ؛ انسانلرک ایکی جنس نه دیرلر ؛
(آرکک ، قارن) ایشت آرکک مخلوقلرک اسملریته (مذکر) ، دیشی
مخلوقلرک اسملریته (مؤنث) دیرلر . (معلم اقدی مثاللری
چوغاک حق در)

درس :

جانلی مخلوقات ایکی قسمه آریلیر : آرکک ، دیشی .

صرفده آرککک فائد اسملره (مذکر) ، قادیته ودیشی حیوانلره
فائد اسملره (مؤنث) اسم تسمیه اولونور :

یلم ، احمده دایی ، عنان ، آت ، تکه ، قول ، عیده (مذکر اسملر) ،
آنا ، قاطمه ، قیسراق ، کیمی ، خاله ، تیزه ، جاریه (مؤنث اسملر) در .
ذی روحلر - نوریکده ذی روح اولمان موجودلرک اسملرده
مذکرک و مؤنثک یوقدر .

ذی روحلر کالیمده دخی آرکک ودیشی ایچون آری اسملر
یوقدر . آرکک وقادیرلر طرفدن اجرا اولونان مسلکدره (آرکک)
قادرین کلامی قوللانیلیدینی کیمی ، آرکک حیوانلرک آرککی دیشییدن
آرکک ودیشی کلاملرله تفریق ایدیلیر .

أركك آشى، قادىن آشى، أركك قاز، دىنى قاز، أركك
اوردەك، دىنى اوردەك كېي.
براسىك مذكر ويا مؤنث اولماسىنە (تذكر وتأنيت) ويا
(اسمك كىنى) دىنىر.
عربى اسملاردا چوق دقمە مذكرك نىسابتە (۰) كىتىلەردەك
مؤنثى تىكىل اېيلىر: معلم، معلمه؛ مربي، مربيه كېي.

تېرىن: مؤنثلرى سويلەيگىز:

آت، قاپر، قوج، طاي، كويك، طاوشان، خروس، ھىندى،
كدى، اوردەك، آرسلان، قاپلان، أركە، اوغلان، بابا، آشى، قاناربا،
كرىم، نكە، قورد، قارغا، برادر، داي، عمجە، قومشوق، قايىن پدر،
قارمەش، پوپوك، بابا، معلم، مربي، كات، مؤمن، أدیب.

مفرد، جمع

(كچن سەگورولن ددرلىرى تكرر وتقويە)

كتاب، كىتابلر، بش كتاب، برقاچ كتاب

قلم، قىلەر، يدى قلم، برچوق قلم

تەكشيف — كتاب بردا، اولدېنى زمان تەدريز؟ چوق اولدېنى
زمان تەدريز؟ سايلىرى سايوت سويلەسەك، ل، كىتىرىمىز؟
برقاچ ويا برچوق كىتاب دىيىگىز زمان، ل، كىتىرگە لزوم
وارى؟ دېمك كە عدد ومقدار كوسترەن كەلدن سوگرا كىن
اسمىر جەمىد، فقط، ل، ادائى آنازلار.

درس:

اسم تەك برشە دلالت اېدەرە (مفرد)، بردن زۇدە شېئ
دلالت اېدەرە (جمع) اولور. اسمك مفرد ويا جمع اولماسى اسمك
(كىنى) ويا (عددى) دىيىلور.

توربەكە براسى جمع بايق ايجون نىسابتە (لر) كىتىلەر.

قائە: ل، خفيف كەلدە ايجە اوستون، قىلەردە قالين
اوستونە اوقونور.

قائە: عدد ومقدار كوسترەن كەلدن سوگرا كىن اسمىر جمع
ايسلر نىسابتە: ل، كەلر.

تېرىن — آشاغيدەكى اسملار كىنى سويلەيگىز. مفردلرى
جمع، جەملىرى مفرد يايىگىز:

(۱) باراق، يىلەز، عسكر، جىچىگر، سودو، بودون،
چودايلر، كىك، خدمتچىلر، بش كىتاب، يىلەر، كىلەر،
كويى، آلاچ، يدى انسان، آناچلر، تىلى، آناخايلر، قايىلر،
كوشك، خا، فيندىلر، رقيق، اوقداش.

(۲) برقاچ عسكر، بش چوچوق، خىلى كتاب، بكرى، بش
تەر، ايجى طاپور، قىرلر، طاغلر.

عربى اسملار كىنى

مؤمن، مؤمنلر، مؤمنين، معلم، معلملر، معلمين، مؤمنه،
مؤمنلره، مؤمنات، معلمه، معلملره، معلمات، حكايات، معلومات —
حيوانات — نىسابت.

تەكشيف — مؤمن عربجه برکەلدە، معناسى دە يىلەرسىز؟ ايمان
ايدىن دىيىگىز. جەندە (مؤمنلر) دىيە يىلەز؟ فقط (بالجە مؤمنين
خلقە رسول الله دعا ايدەر) جەندە اولدېنى كېي (مؤمنين) دە
دىيە يىلەز. (مؤمنين) كەسى عربى قاعدەسىلە يايلىمش برجمەد،
سزده (معلم) كەسىك عربى قاعدەسىلە جەمى سويلەيگىز؟
مىلەكەسىك جەمى نەور؟ مامورلەك جەمى نە اولور؟ ايشتە عربجه دە
انسانلر مخصوص مذكر اسملار كىنى (ين) علاوسىلە اولور.
يونلوى عربيلر (مؤمنون)، (مسلمون) سورىندە قوللانلر؟ فقط
لسانزده واولا قوللانمازلر، شېمدى (مؤمن) كەمؤنقى سويلەيگىز؟
عربجه جەمى (ين) ايله دىگىز؟ ناسلدر يىلەرمىسىز؟ (معلم ائدى
مثاللىرى چوناخاله جوق در.)

درس:

عربجه دىن آلوب قوللانمايىمىز كەلدن انسانلر مخصوص مذكر
اسمىلر عربى قاعدەسىلە جەمى، نىسابتە (ين) كىتىرەلەك يايلىر؟
مؤمن، مؤمنين، مسلم، مسلمين كېي.
عربىك بوجمە (جمع مذكر) دىرلر.

نىسابتە (۰) ت، بولغان عربى مؤنث اسملار انسانلر مخصوص
اولمايىن بعض عربى اسملار كىنى (ات) اېدەر. نىسابتەكى (۰)
قالدرلەقدن سوگرا، ات، كىتىرلەر.

مؤمنه، مؤمنات، حكاچ، حكايات، حيوان، حيوانات؛
معلومات، مجهولات؛ كېي.

تېرىن — آشاغيدەكى اسملار مفرد ويا جمع اولدېنى سويلەيگىز؟
مفردلرى جمع، جەملىرى مفرد يايىگىز. جەملىرى نوعلىرى سويلەيگىز.

مخاربه، جماعت، صفات، احترامات، وقوعات، حيوانات،
موجبات، منويات، كائنات، صفات، فعلين، مصلين، محزون،
محروجين، محاصرين، محصورين، اعتذارات، غنمات، ضربه،
لمه، مقامات، تقسيبات، كرامات، مصايين، مخاربه، جماعت،
متجاسرين.

فارسى اسملر — فارسى قاعدەسىلە جمع

پدر، برادر، مادر، روز، شب، درويش، درويشان؛
عجب، عجبان؛ ضابط، ضابطان؛ بنده، بنديگان؛ زاده،
زادگان.

تەكشيف — لسانزده فارسىدىن آغش اسمىر وارمىدەر؟ مثلا
پدر كەسى نەور؟ محمد ائدى درويشاندىن بر ذاتدر (جەملىسى
اوقودىگىز زمان درويشان، كەسندن نە آكلارسىز؟ (درويشلر)
دېمك كە بوگە جمع در؛ ناسل يايلىشىدەر؟ (نىسابتە ألف تون
كىتىرەلەك) ... وفلان ذالك بندگاڭدند، دىيىگىز زمان، بندگان؛
كەسندن نە آكلارسىز؟ (بندولرند، خدمتكارلردن ويا اوكا
تابع اولانلردن) دېمك كە بىندىگان كەسى، بىندە، نىك جەمى در،
[معلم ائدى، مثاللىرى چوناخاله جوق در.]

درس:

فارسى و عربىدىن آغش، حالى مخلوقا، عائىلى مذكر اسمىر
فارسى قاعدەسىلە جەملىيلىگەدەر. بو قاعدە: اسمك نىسابتە
(ان) كىتىرەلەك بىارتدەر.

حكاية . وقاية (سافلايق) ، غايت (أيتك) ، ديون (يورجىل) ، امام ، عيون (كوزل) ، صباح ، فلاك ، سقبة (كى) ، كتاب ، صحيفه ، صانت ، نظام ، قانون ، اطاعت .

۲ - فرح ، سبب ، لطف ، كرم ، حيرت ، حيت ، مرحمت ، قلم ، سطر ، شفقت ، ألم (آجى) ، أسند (أرسلان) ، عيب ، غيت ، جلب ، جذب (جيكىك) ، (كوكب) ، ييلدیز ، شمس (كونش) ، قر (آي) .

عربى كەلگەلەردە وژن

(۱) جمع ، طرح ، ضرب ، غصب ، كسر ، مدح
(۲) عالم ، كاتب ، ضابط ، صالح ، غاصب ، سارق
(۳) مظلوم ، مغلوب ، معلوم ، مظلوم ، مكتوب ، منسوب ، تكشيف - معلم برنجى صبرا كەلگى اوقۇر . بو كەلگەلە تەلفۇزىدە
حر كەلگەلەدە برېگىز . چىش كودىيودىمىگىز ؟ باقىگىز : جمع اوج حرفى دور .
بو كەلگەلەدە حر كەلگىرى دوشۇنەلم ؟ برنجى حرفى اوستون اوقۇيودۇ ؟
ايكنجى واوينجى حرفى جزمى اوقۇيودۇ ، ينى سىاكن دۇر .
حر كەسزۇر . دىگىلى ؟ او پر كەلگەلەدە باقم : طرح ، ضرب ...
هيسك حر كەلگىرى بر : برنجى حرف اوستون ، ايكنجى واوينجى
حرفل جزم ايله اوقۇيودۇ . سزۇر بوئىلگى اوقۇنان باشقە حرفى
كەلر بولەيلىمىگىز ؟ (قطع ، شكل ۰۰۰) . معلم ايكنجى صبرا
كەلگىرى اوقۇر ؟ بوئىلگەلەدە حر كەلگىرى برى برىشە بىگىزەمەيورى ؟
(عالم) كەلگەلەدە حر كەلگىرى سويلەيىگىز . (كاتب) كەلگەلەدە حر كەلگىرى

سويلەيىگىز . بو حر كەلگىرى برى برىشە اوييودى ؟ دىمك كەلگىرى كەلر
حر كەلگىرى كودە شكلارە آرپىلورلر ، بو شكلارە هر برىشە (وزن)
دييودلر . عربى كەلگەلە وژنى يىلەجك اولورسنى اوقۇمانى قولاي
اولور .

درس :

عربى كەلگىرى حر كەلگىرى كودە كودە ثابت برطاقم شكلارە قالبلر
كېرەدلر . بو شكلاردن هر برىشە (وزن) دېرلر .

هر بلر كەلگىرىنىك وژنلرى (ف ، ع ، ل) خرفلرە بو حر كەلگەلە
علاوہ ايندكلىرى دىگر اون حرفدن ياپارلر ، بو اون حرف (زائد)
حرفلر (قسميه اولونور .

زائد حرفلر شونلردن : أ ، ل ، ي ، و ، م ، ن ، س ، ه ،
بوئىلر برلشتمە : (أَلْسُونُ كَسَمَ) كەلگىرى ساسل اولور .

متاقلر : (قَمَل) وژنىدە : جمع طرح ، ضرب ؟ (فَاعِل)
وژنىدە : عالم ، كاتب .. كېي .

فائدە : هر وژندە (ف ع ل) خرفلردن ماعداسى زائدۇر .

عربى كەلگەلە جىمى - جمع مېكس

بوئىلر (نفوس) ي اون بىكەدۇر .

بوئىلر (اسباب) نى آكلەيەمەدۇر .

احد اقدى (افرا) مەزەندۇر .

مېكسك (علما) نى جامع شريفدە مەلۇمەتلىرى .

بو آملەنىك (جبال) نى يىك بوكلەكەدۇر .

تكشيف - معلم برنجى جەللى اوقۇر : (نفوس) كەلگەلەندىن
نە آكلەيىگىز ؟ دىمك كەلگەلەدە جمع دور ، جىما مفردى نەدۇر ؟
بونك مفردى (نفوس) دور ، هر انسان برنجى دور . شىمدى بونك
مفردى جىمى آراسىدە برېگىز . چىش كودىيودىمىگىز ؟
نفوس ؟ كەلگىرى حرفدن سوكر ؟ و . كىتېرلش ؟ يالگىز
اوقۇدايى ؟ حر كەلگىرى كېشەمىشى ؟ دىمك كەلگەلە شكلى قالبلر ،
وژنى بوژولش ؟ سوكر باشقە برىكە قالبلر وژنە قوش ...
(نفوس) كەلگىرى جىما (ف ، ع ، ل) خرفلرە ياپىلىش ، ساسل بر
قالبلر بوژنە صىنار ؟ (قَمَل) اوبەلەسە نفوس كەلگەلەدە ، وژنى
سويلەيىلىمىگىز ؟ نفوس كەلگەلە زائد (و) قاينجى حرفدن
سوكر اكيودۇ ؟ (ايكنجى حرفدن سوكر) (ف ، ع ، ل) خرفلرىنىك
ايكنجىمى هانكىيى دور ؟ (ع) اوبەلەسە نفوسك وژنى بولق ايچون
(ف ، ع) دن سوكر (و) اوتىن سوكر (ل) بازاردە ، حر كەلگىرىدە
(نفوس) كەلگەلەدە بىگىزەنرۇ :

نفوس : قىول ؟ اوحالە نفوس ، قىولە وژنىدەدۇر .

ايشە مفرد بر كەلگەلە وژنى بوژولوب باشقە بر وژندە جىمى
يايىلەجق اولورسە (جمع مېكس) اولور . [معلم اقدى مئالرى
جوقالەجق دور .]

درس :

عربى كەلگەلەندىن بىلگىرىنىك جىمى يايىق ايچون مفردىنىك شكلنى
(وژنى) بوژمق . كەلگىرى باشقە برىكە (وژن) قويمق لازمۇر .
بو يولۇدە ياپىلان جملە (جمع مېكس) دېرلر .

املا درسى - جمع مېكس وژنلرى

نفوس اسباب افرا علما جبال

قُفُول أَفْعَال أَفْعَالُ قُمْلَا فَعَال

ايضاح : كېچىن درسە (نفوس، اسباب، افرا، علما) كەلگىرىنىك
جمع مېكس اولەيىنى كورمىشكە ، مفردلىرىنىك وژنلرىنىدە بولمىشكە .
شىمدىدە بر طاقم مفرد كەلر وېرەجىم ، اونلر كەلگەلە جمع مېكسلىرىنى
آرايەجىز :

افعال وژنىشە : مرض ، دور ، نفوس ، قتل ، كىد ، قلم .

افعال وژنىشە : ولى ، غنى ، نېجى ، دىكى .

فُعُول وژنىشە : علم ، شرط ، قلب ، فرق ، فن .

فَعَال وژنىشە : فقير ، صالح ، كىر ، قاتل .

فَعَال وژنىشە : نقطه ، جبل ، صبر ، كير .

(معلم اقدىنىك مەلۇمەتلىك بو كەلگەلە پرور ورج جمع مېكسلىرى
بولۇنەجق دور .)

عربى اسكەل انوايى

(۱) كتاب ، سؤال ، جواب : قلم ، درس ، احمد ، محمد ، مصطفى ، حسن ، حسين .

(۲) مدرسه ، معلم ، مكتب ، مجلس ، محكمه .

(۳) مفتاح ، مراثى .

(فعلت و فعل و فعلت) اولو، پونزده عربی مصدر
واسطه دیگر اوج ورتی ده. [معلم اقدی مثال سوله به جکدر]
(فعل و فعل و فعل) ورتی ده. (ع ایه ل) آراسنه بر ألف
کتیگز: (فعل و فعل و فعل) اولو، پونزده عربی مصدر
واسطه دیگر اوج ورتی ده. [معلم اقدی مثال سوله به جکدر]
(فعل و فعل و فعل) ورتی ده. (ع ایه ل) آراسنه بر (واو)
کتیگز: (فعل و فعل و فعل) اولو، پونزده مصدر ورتی ده،
[مثال] (فعل و فعل و فعل) نه نایته بر (ت) کتیگز:
(فعلت و فعلت و فعلت) اولو، [مثال].

درس :

عربی ساهی مصدرلرله واسطهله باشلیجه وذلری شونلرده:
فعل (جمع)، فعل (فکر)، فعل (حکم)، فعل (حسد)،
فعلت (غیرت)، فعلت (خفت)، فعلت (حیث)، فعل
(نیات)، فعل (قرار)، فعل (سؤال)،
فعل (قبول)، فعل (دخول)، فعلت (سهولت)،
فعلت (سلامت)، فعلت (عنایت).

عربی قاسمی مصدرلو

گرم : اکرام (افعال) - حسن : تحمیل (فعل)
 حرب : محاربه (مفاعله) - کسر : انکسار (افعال)
 پد : ابتداء (افعال) - کثرت : تکثر (فعل)
 جہل : تجاہل (تفاعلی) - حصول : استحصال (استعمال).

تکشیف - (کرم) کُ مَناسی نهد (جوسدک)؛ اکرامک
 ی نهد (برنه قارنی جوسدک ایتک، برنه ختاج اولهینی
 ورمک؛ معنجه بوگله آراسنده بریکزه پیش کویوردوسکیز؛
 معنجه بریکزه پیش کویوردوسکیز؛ دیمک که هرینه ساهی
 سدردن دیگر برمصدر یایله ییلر؛ ایتک (کرم) دن (اکرام)
 پیش اولهینی کبی. سوله ییکیز، باقیم؛ کرم دن اکرام ناصل
 ی؛ او حالده اکرامک ورنی نهد؛ (افعال) [معلم اقدی
 مثالری دیضاح ابدجکدر.]

درس :

ھېرى سىماى مىصدىر واسىملارنى قىياسى مىصدىرلىرىنى ئىشكىل اولۇنۇر.
قىياسى مىصدىرلىرىنى باشلىغىچە وزىنلىرى شۇنىلۇر:

افعال (اکرام) ، فاعیل (محبین) ، مفعول (محبوبه) ،
افعال (انکسار) ، افعال (اختلاف) ، فعل (تکثر) ، فاعل
(مجاهد) ، استعمال (استحصال) .

اختیار - (افعال) وزنہ اولان کھلر ایکی دورلو اوقونور :
که جمع اولورسه همزه سی اوستون اوقونور: اسباب ، اولاد کی .

فائدہ۔۔۔ قیاسی مصدر وزن لوندہ اولان عربی کلمہ لری دوشو اوقومق

نمکن در: بونک ایچون حر کالریخی وژنک حر کالریبه اویدورمق فایدر،
نمیرن — کوسترپان وزه نقل ایدیکوز:

(افعال) ورزشه : دخول ، مرور ، کمال ، عمل ، علم ، عون
(اجزاء) :

(تفعل) وزنه : سهولت ، غربت ، شب (بگرمك) ، شكل ، حرام ، نوم (اوچو) ، زفت و خفت ، رتبه .
(فعا) وزنه : سده ، بحث ، شر ، شب ، وصول ، دخول ، قل .
(اغتال) وزنه : كسر (فريق) ، قطع (كسك) ، قسمت (ايريق) ، سب (دوكك) ، شم (تافق) ، خوف (اىطونوق) .
(اضال) وزنه : نباح ، مثال ، هجت ، نهايت ، هدايت .
(تفعل) وزنه : كلام ، حصول ، ادب ، رحم ، مثل ، جمال .
(تفاعل) وزنه : كمال ، جهل (بيلدمك) ، غفلت .
(استعمال) وزنه : علم ، كمال ، مغفرت ، عمل ، طلوع ، غنو (استغنا) ، دلالت ، دين ، عون (استانه) .

اضافت

(کچھ سے کوریلین معلومانی فکر اور تقریر)

(۱) احمدك كنائي - عليك چالماسي - چو جو غك يلكي .

(۲) آیوا رجلی - صو باردانی - جناز آغاسی .

(۲) جام بورو - آلتون كوپه - الماس بوزوك .

تکشیف — معلم اقدى مثالرى سۇلالىلە تەرىف قانۇنلىرى
تکشیف اندرە حکمى .

درس :

براسمک باشقه بر اسمله تخصیص و تعیین ایدریمه (اضافه)
بر لر .

حدیث کتابی - ابوالرجل - جام بود و گوی .

ما فتده تخصیص و تعیین اولوئان اسمہ (مضاف)، تخصیص و تعیین

خدمت ابدن اسمہ (مضاف الیہ) درلر . مضاف الیہ اول ، مضاف
سوگرا کگیر . ایکسینہ بردن ترکیب اضافی تسمیہ اولونور .
نور کجده اوپ نوع اضافی وارد :

(۱) نجی نوع اضافتہ مضاف الہ ، مضافک صاحبی ویا کبہ
بائید اولادینف، کو ستر بر :

هم مضاف الہ هم مضاف اذان آلم : احوال کے بارے

مضاف اليك صدق في صائت اوله وسه (ر) و (ز) (ك) كن

مضاف اليه الله ومضافا في حرف ف (ق) اذ لا يوافق (ق)

مضافیہ ایبہ، مضافات حوت حرری (ق) اور سہ بو (ق)

(ع)۔ یہ سید ابراہیمؑ

مضاف إليه إياه مضافك حرقى (ك) أولورس بو (ك) ،

(ک) ، کاف پانی بہ تبدیل ایدہر .

قائدہ : اوق ، کوک کبی نک ہجالی کمالو مستنادر .

(۲) نحی نوع اضافندہ مضاف الہ ، مضافک نوعی کو سبب .

بالکثر مضاف اُداۃ آلہ .

(۳) نجی نوع اضافتہ، مضاف الیہ، مضافک بعدن یا بیلعش و یا

نه الله تزيين ابد ملش اولد بغيره که - مقرر .

...
...

تکشیف — ايکنجی نوع اضافده مضاف ایله مضافک نوعی کوستریبوردی، بونی کچن درسده اوکره نمش و آکلامش ایديکیز. فقط بونوع اضافده، مضاف ایله داها باشقه شیلر، دلالت ایده یلیور. مثلا (روسه شهر) ديدیکیز زمان روسه (شهر) ک تفهیدر؟ (اسمی) — معلم ائدی مثاللری چوغالته چق در [.

درس :

ایکنجی نوع اضافده مضاف ایله، مضافک یا نوعی، یا اسفی، یا مسلک و عمل مأموریتی، و یا خود نه بکزه دیکنی تمین ایدهر. فائده — ایکنجی نوع اضافت داها یک چوق مناره دلالت ایده یلیور: چوچوق تریبیسی، بکر چابقی کبی .

تمرین — ۳۱ آشاغیده کی ترکیب اضافیلرک نوعی و افاده ایتدکلری معنای سوله ییکیز .

قومشومزک جوجونی، باغیه دیوادی، سوراق سوپورکسی، کراز دالی، جای قنچی، صو باردانی، طوئه نهری، بارس شهری، آکک ایواسی، کراز دچی، ازیمیر لبانی، بش اوقه قهوه، دمیر صوبا، ایجه ایکنه .

تمرین — آشاغیده کی معترضلر آراسنده بولونان اسملردن برر ترکیب اضافی تشکیل ایديکیز :

(چوچوق - اوپونجاق)، (باغیه - یولار)، (معلم - تدریس) (زنجیر - تیک)، (تیک - صول) .

تمرین — آشاغیده کی معترضلر آراسنده بولونان اسملردن برنجی نوعدن ترکیب اضافی تشکیل ایديکیز .

(چوز - قابوق)، (باغیه - آغاجلر)، (آغاجلر - چپکلر) (چوچوق - اوپونجاق)، (دولاب - آناختار)، (آناختار - دلیک)، (صوفه - بجره)، (استانبول - فتح) .

تمرین — زبرده کی معترضلر داخلنده بولونان کلردن (ک ویا نک) علاوه سوله برر ترکیب اضافی تشکیل ایديکیز .

(قارپوله - اوت میندر)، (ترزی - مقاس)، (دمیرچی - چکیچ)، (قومشوکیز - باغیه)، (قاریقه - عمله)، (مکتب - طلبه)، (کتاب - قالیلق)، (دمیر - نقل)، (کوز - بیک) (خواجه - تهریر)، (ماسه - اوزنو) .

تمرین — زبرده کی معترضلر لرده بولونان کلردن ایکنجی نوعدن برر اضافت تشکیل ایديکیز و معنای سوله ییکیز .

(حیوان - دری)، (قاطر - طیرناق)، (دوه - دیکن)، (قوزی - قولاق)، (آکک - ایوا)، (سلانیک - شهر)، (طایغ - چیلک)، (چوربا - کاشه)، (شام شریف - والی)، (مکتب - شاگرد)، (چوچوق - اوپونجاق)، (مصر - خدیو)، (داخله - ناظر)، (بیاده - ملازم)، (کوکل - کبسه)، (کوز - اوج)، (پکیز - کوپ) .

تمرین — زبرده کی معترضلر داخلنده بولونان کلردن مناسب گروه چکیز نوعدن برر ترکیب اضافی تشکیل ایديکیز .

(ولی - قول)، (کیدی - آیق)، (قازغان - قولب)، (کشیش - داغ)، (دویا - تلاطم)، (قازغه - سس)، (آت - کیشنه مه)، (شکر - پورتقال)، (آرانا - تکرلک)، (شیشه -

طایا)، (باغیر - سینی)، (قویون - آغیز)، (الله - قورقو)، (قول - حق)، (جهنم - عذاب)، (صوغوق - تأثیر)، (قاشیق - صاب)، (آریک - چکیردهک)، (بیاده - میرالای)، (تاکری - سلام)، (تاکری - مسافر)، (آنا بابا - قوزو)، تمرین — آشاغیده کی جمله لرده بولونان اضافت ترکیب لری ا کال ایديکیز:

عنائی — آره سنده، بویوک جهانگیرلر ظهور ایتش در . — مهد ظهوری هر بیتان در . حضرت بیغمیر ائدی یزک — مدینه منوره در . بومکتیک — یک جالبشقا ندره . کتابلری غایت فائده لی در . بوسکولی بر زیتدن باشقه بر شی دگیلدر . قوندره کزک — چوزولش؛ اونی باغلا ییکیز، تورک لرک — بونون دنیاچه مسلم در — مدافه سی تاریخمیزک شانلی بر — در . — شبه جزیره سی وطنمیزک آک بویوک — در .

اسمیک حاللری — مفعوللر

احمد کیدی — احمد کوردم

احمد ویردم — احمددن ایشیدم

احمدله قونوشدم — (کتاب) احمدده قالدی

تکشیف: (معلم ائدی مثاللری او قود قدن سوکزا) بومثاللرده هانکی کله تکرار ایديکیز؟ بونون بومثاللرده احمد اسم خاصی اولدینی کبی قوللایلمش، بوقسه سوکله بر شی کتیر بلشی؟ نه!

کتیرلش؛ عییا بو حرفلر علاوه اولونایمایدی اولمازمیدی؟ نه اولوردی؛ (جمله کی معنای بوزولوردی) — دیمک ک بر جمله قوللایلان اسملرک نهایته، اوجهلرک مناسنه کوره، بر طاقم حرفلر علاوه اتمک لازمدر . بو حرفلر اسمی بر آز دیکشدر ییور، باشقه بر حاله قویور . — احمد اسمی برنجی جمله ده نه وظیفه کوزیور؟ ککن کیم؟ ایکنجی جمله ده؟

درس :

بر جمله ده قوللایلان اسملرک نهایته، فملک ایجابنه کوره، بر طاقم حرفلر کتیرلرک حال دیکشدر ییور .

اوزمان اسم فملک «مفعول» ی اولور .

(ی) حرفیه یاییلان مفعوله (مفعول صریح) دئییلیر .

(ی) دن باشقه بر حرف ایله یاییلان مفعوله (مفعول غیر صریح) نامی وریلیر .

تمرین: جمله لرده قوللایلان اسملرک مفعول صریح و یا غیر صریح اولدینی سوله ییکیز:

کاغده یازدم . مکتوبی او قودم . بوقلمله یازی یازدم . بوخیری علیدن اوکره ندیم . بوجوجوغه نه اولدی؟ اوده کیم وار؟ چارشیدن می کپورسکیز؟

معرفة ديك، معروف، معلوم، معين ديك در؟ قونوشانلر آراسنده معين و بللی بر موجوددن بحث اولونیورسه، او موجود (معرفة) اولوب اسمنگ پاشنه (أل) کلیر. آرسول، الکتاب کچی که معلوم و معين یئمیر، معلوم و معين کتاب دیمکدر.

عربجهده بر اسم، اضافت سیبلهده معرفة اولور:

رسول الله، کتاب الله کچی.

معرفة اولیان اسمله (نکره) دیلیر که معلوم و معين اولمیان دیمکدر.

تورکجهده حرف تعریف یوقسهده (معرفة) ویا (نکره) وارد. برنجی نوع اضافتلهده مضاف الیه معين و معلوم بر موجود اولق لازم کلیر دینلمشدی. اوندن مقصد ایشه مضاف الیهک معرفة اولماید، اذ اضافتلهده مضاف دخی، مضاف الیهک معرفة اولماید سیبله، معرفة اولور. احمدک کتابی ترکیبده احمد اسم خاص، معرفة در؟ کتابده اوگا منسوب اولق جهتیله معرفة اولور.

ایکنجی نوع اضافتلهده ایسه مضاف الیه دائما، مضاف بعضاً نکرهده. باغی دیواری کچی که بوراده معين بر باغیهک دیواری قصه ایدیلر یوب، عمومیتله باغیهله مخصوص بر نوع دیوار قصه ایدیلور.

صفت

قالین کتاب، یگی باتو، نیمز چوجوق جلدلی کتاب، قیشلق باتو، عادی چوجوق تکشیف — بر قالین، بر اینجه، بر جلدلی، بر جلدسز کتاب گوستره دک (شوراده دورت کتاب وارد؟ نه کنسای اولدقلری سوله مک ایسته مه یورم، ساده جه، شکارینه، حلالرینه، ناصل اولدقلرینه باقیزق بری برندن اولان فرقلرله اولنری آکلامق ایسته یورم. بونلردن شوکتاب (قالین اولانی گوستره دک) نه دیملیز که دیگزلرندن فرقلی اولدیی آکلاشلسین؟ (قالین کتاب) — [معلم صیرا اله دورت کتابی گوستر بر، صفتلری بولدورور]. قالین کتاب، جلدلی کتاب دییور؟ قالین ده، جلدلی ده صفتدر. قالین ایله جلدلی آراسنده بر فرق واریمدر؟ (قالین تک بر گلدور. اصل صفتدر؟ جلدلی، جلدلن یایلمشدر — دیگر مثاللر و سؤالره صفت، سیاهی و قیاسی صفتلر آکلاشیلر جق در.)

درس:

شخصلرک حیوانلرک، شیرلرک حال و صفیلری گوسترن کله ره صفت درلر: قالین کتاب، نیمز چوجوق کچی.

سیاهی و قیاسی صفتلر:

بر گلدن عبارت اولان صفتلر (سیاهی صفت) درلر. بلاحقه علاوه سیله تشکیل ایدیلن صفتلر (قیاسی صفت) تسمه اولونور: جلدلن جلدلی کتاب؛ قیشق دن قیشق باتو؛ عادی دن عادی چوجوق کچی. فاشده — بر کلهک صفت اولدیی آکلامق ایمون کندیسندن

صوگرا (انسان، حیوان، شی) کله لری گیتیرمیدر. معنا او یارسه کله صفتدر.

ترکیب توصیفی: بر صفت ایله بر اسم برار گلهجک اولورسه (ترکیب توصیفی) تشکیل ایدر. تورکجه ترکیب توصیفده صفت اول، اسم صوگرا کلیر. ترکیب توصیفدهده اسم (موصوف) تسمیه اولونور.

تمرین — صفتلرله موصوفلری گوسترنگیز؛ صفتلری سیاهی و قیاسی اوله رق اییه آیرینگیز:

بیاض کاغذ، نیمز دفتر، اطاعتی شا کرد، سیاه قورشون قلم، قیرمزی مرکب، قازا کوزلر، کوچوک آباق، ایجه دوداقلر، صادق کوچوک، صاف سا، ییشل جایر، کوزل باغچه، دقتی طلبه، زنگین مملکت، گور صاچلر، آسی ماسال، قیمتی معدن، گنیش یول، تربیلی قیز، کپل دده.

تمرین — آشاغیدهکی ترکیبلرله صفتلرک صدفی یازینگیز.

جسور عسکر، شطارتلی انسان، فولای ایش، چالیشقان شا کرد، ضعیف اوکوز، بولایتی صو، دوغان گوش، صیحاقت مملکت، اوزون وظیفه، قوتلی بنه، دار دهلیز، شفتلی معلم، زنگین مملکت، کنج آدم، شاقولی خط، نیمز چوجوق، شدتلی روز کار، بحریکسز آوجی، دوست ملت.

تمرین — زیردهکی عبارلرله صفتلری بولنگیز.

آرسلان جسوردر؛ قالان ظالم و بیرجی در؛ تیلکی قورنازدر؛ قورود قورقاق و او بورد، دوه ایله آشک قانعکاردر؛ قاطیر قوتلی،

فقط عادی در، اوکوز یاواش، فقط یک قوتلی در، کچی غایت کل کچی طبعی در، خوروز قاوغاچی، طاووق یاغاراجی، کوچوک صداقلیدر. تمرین — آشاغیدهکی جمله لره خطلر برینه شغل، رنگ و یا کیفیت بیان ایدن بر صفت یازینگیز: شکل: چمبر — در؛ مناره — در؛ نهر — در؛ سوقاق — در؛ کتاب — در؛ دیوار — در؛ قلم — در؛ رنگ: قان — در، کوکورت — در؛ چمن — در؛ کومور — در، آلتون — در؛ قورشون — در.

کیفیت: علی چالیشمی سه و مه یور، او — در. حسن یوزنی کوزنی بیقامایور، او — در. مصطفی چوق بیر، او — در. ولی آرقداشلری دوگور، او — در.

تمرین — شا کرد آشاغیدهکی اسملرک برینه ایکیش صفت و بره چکدر.

میوه، حکایه، سوقاق، بر، مملکت، قوش، یومه ورطه، قوقو، دیش، بیجاقت، گوش، کوک، آتمک، شریک، مرکب، یاز، ده گیز، قیش، هوا.

تمرین — زیردهکی فقره ک صفتلری و اسملری آیرینگیز. کوچوک قارده شم آجیق رنگلی روباسیله، کوچوک اوموزلرینه صارقان لوله لوله صاچلرله نه ظریف، نه کوزلدر؛ شیمیدین قوشه بیلور. اوبونجاقلرله اوتاپه بیلور. هریشی تحف تحف سورویور. شطارتلی سسلرله آوی دولدورویور. او قدر لطیف، سوسلو اولان بو بیکی چوق سه ویورم.

قياسى صفتلر - مشتق صفتلر

طوزلو صو - طوزسز يلك - ائتازليك قاش .
شاقىچى انسان - هرجه قصيده - هرجه حرکت .
آجيق قاي - نيزمه آل - جوشقون دره .
تكشيف - معلم اقدى مثالر حقدنه سؤالر ترتيب ايدمرك
قياسى و مشتق صفتلر مختلف لاحقهلرله يايىلدنمى ايضاح ايدمرك
واو مثالدرن بر قاعده تكشيف ايتدريه جكدرك .
درس :

قياسى صفتلر ؟ اسملردن و فعللردن ، مختلف لاحقهلرله تشكيل
ايتدريه يايىلر .
اسمردن قياسي صفت تشكيله خدمت ايدمك لاحقهلر شونلردر :
(۱) لى . تو . اسمده بر شيتك بولونديقه دلالت ايدر .
طوزلو صو . ترتيبلى چوجوق كيبى .
فائده - (لى . لو) لاحقهلرلى مملكت اسملرله لاحق اوله رق
قوللايليرسه اؤمكلكتدن اولان شخصه دلالت ايدمرك . ايتانبولو .
كريدلى . كيبى .
(۲) سز : اسمده بر شيتك بولونديقه دلالت ايدمرك ؛ طوزسز
يلك . ترتيبسز چوجوق كيبى .
(۳) لك . لى . اسمك بر شيتك مخصوص اولديقه دلالت ايدمرك
يلكلك قاش ؟ قربانلق قوبون كيبى .
ياخود اسمده بر شيتك چوق مقدارده بولونديقه دلالت ايدمرك ؛
طالعلى مملكت كيبى .

(۴) جى : شاقىچى انسان ، عئادجى چوجوق كيبى .

(۵) جه : هرجه قصيده ، هرجه حرکت كيبى .
فائده - فعللردن مختلف لاحقهلرله صفتلر يايىلير . تفصيللى
مصدر بختده كوروله جكدرك .
تمرين - . تعيين اولونان صفتلرى بولوب معترضه داخله
يازيكيز .

ياهمور ياغدينى كونه (...) كون ديرلر . قوملى چوق ساحله
(...) ساحل ديرلر . اطاعت ايدمك چوجوغه (...) ، اطاعت
ايتمك چوجوغه (...) ديرلر . آجيان انسان (...) . آجياپايه
(...) ديرلر . هفته ده بر چيقان مجموعه (...) ، ايدمك بر
چيقانه (...) ديرلر . يالديزى حاوى شيتيه (...) ، صيرمايى
حاوى اولانه (...) ، كوموشى حاوى اولانه (...) ديرلر . بروسده
دوغوش اولان انسان (...) ، بغدادده دوغوش اولانه (...)
فرانسدن اولانه (...) ديرلر . سود ساتان انسان (...) ، دهوه
كوده نه (...) ديرلر .

تمرين - زبردهكى صفتلرله سهاى و قيسليرى تفريق ايديكيز :
كردستان (داغلى) برمكلكتدر . بوكون هوا يك (مقييتبلى) در .
(نهللكلى) بر قضا آتلاشكيز . ايلك بهاره هر طرف (يشل) .
اولور . بزم . بياش (كيديز وار . شو نارالا (بركتلى) دم .
(قارشى) ديوار (ساغلام) دكيدر . (كدرلى) انسانك بايى
داها زياده صيقماليدر . (شفتلى) واليه ياوروليرنه كيجه كوندوز
اهنام ايدمرك . قيش كيجهلرلى (قاراكتى) و (سوغوق) اولور .

صفتك معناسى تعديل

تا كيد - بيم بياش قوزه - بيم شيل جاى - قوس قوجه انسان .
جوقلى : اينجهك ايسلك - اوفاجق آلر - داراجق سواققار
آزلق : اؤكشيمسى يلك - بياشمسى بولوت - قالنججه دگنك .
تكشيف - بياش ايله بيم بياش آراسنده فرق وارميدرك ؟
(بيم بياش دنيلىكى زمان تاميله هر طرفى بياش آكلاشيلير . بيم
بياش مؤكد برصفتدر .) (مثالر جوغالتيه جق) - اينجه واينجهك
دنيلىكى زمان نه آكلاشيلير ؟ (اينجهك ايسلك ديمك چوق اينجه
ايسلك ديمكدر .) - اؤكشي يلك ايله اؤكشيمسى يلك آراسندهكى
فرق ندر ؟ [معلم اقدى ديكر مثالر و سؤالرله جوقلى و آزلق
بيان ايدمك صفتلرى ده آكلاشيدرك .]

درس : صفتلردن اول ويا سوكر اء بعض حرفلرله علاوه سيله صفتك
معناسى دكشير . بوسودنه اوج نوع صفت حصوله كليلر :

۱ - مؤكد صفتلر : باش طرقة ايلك عياليه برابر (پ،س،م)
حرفلردن برينك علاوه سيله تشكيل اولونورلر : آب آجيق ، ماس
ماوى ، سيم سياه ، صم صقى ، ديم ديك ، بيم بياش ، اوپ اوزون ،
صاب ساغلام ، قوب قودى ، قاس قاي ، قوس قوجه ، قيب قيرمىزى
يوس بووالاق ، بوم بوش ، كيبى .

۲ - جوقلى بيان ايدمك صفتلر (جك ، جق) لاحقهلرله
تشكيل ايتدريلر :
كوريه جك (چوق كوريه) ، اينجه جك (چوق اينجه) ، اوفاجق
(چوق اوفاق) ، آذاجق (غايت آز) كيبى .

۳ - آزلق بيان ايدمك صفتلر : بو صفتلرله تشكيله خدمت
ايدمك لاحقهلر شونلردر :

(۱) مى : اؤكشيمسى ، طانليمسى ، آجيمسى ، بياشمسى ،
ساريمسى كيبى .

فائده : طانلره ، ورنكلره كيرمك بو لاحقهلر ديكر اسملرله
كتيريلير : امتحانمى بر نخره كيبى كه (امتحان بئزمن) ديمكدر .
(۲) متريك ، متراق ؛ اؤكشيمتريك ، آجيمتراق ؛ بيشليمتريك
ساريمتراق كيبى .

(۳) جه : اؤكشيمجه ، طانليجه ، قالنججه ... كيبى .

املا درسى : اهنك

لى : مرختلى ، صاقالى ، نكرلى ، بالى ، قازاكيلى ، ادرهلى ،
ازميرلى ، كريدلى .

لو : آق قوبونلو ، قوزولو ، كويلو ، كورولو ، قورونلو .
سز : مرحمتسز ، شكرسز ، طوزسز ، صاقالسز ، ييقنسز ، كلسز ، ديكنسز .
جى : قابيقي ، طاشجى ، ايشجى ، كوفجى ، صوجى ، دوقويجى ،
كوريجى ، شاقجى ، عئادجى .

لك : يلكك ، كوزمك ، كوزمك ، اينجهك ، كوموك ، بيشك .
لق : طاشلق ، بوللق ، قوملق ، قبالق ، طوللق ، آجلق .
جه : انسانجه ، حيوانجه ، فرانسجه ، روججه ، هرجه ، سرنجه .
جك : اينجهك ، كوجوك ، الك ، كويك .

آناطولی يادروسى بئنجى جلد ۱۴

تکشف: «قدرت» که معنای بیلورمیسگر؟ (آلند کلمک)
 بونی فاعل و زنه ناصیل نقل ایدیلیر؟ [برخی حرفدن صوکر
 آلف کتیریز. ایکن حریفی آسره اوقورز].
 — با نهایتده کی (ت) نه اوله جق؟ (ت فضلدر آتیه جق)
 «ت» فسله اولدیتی مهن بیلورز؟ قدرت و فعلت و وزننده در.
 هر وزنده فعلدن باشقه حرفلر زاندر. اوله ایسه ت ده زاندر
 او خالده قدرتی فاعل و زنه نقل ایدیلیر: (قادر = قادر)
 معنای ندر؟ (آلند کلن. قدرت صاحی).
 — کلنگیز برکلی برایکی جملرده قوللانم!
 الله تعالی هر شیه قادردر — بن بوگا قادر دکلیم.
 [معلم اقدی اوج املا درسی بویولده تمرینلره کچیره جکدر.]

عربی صفتلر

مغلوب دشمن — آبانوزدن معمول ماسا — جالیشمه مجبور
 قادین — مرتب اویون — مبارک ذات — قورایه مصاب عسکر.
 جناب حق هر کندن وهر شنیدن اکبردر — بومیوه اوت کندن
 اعلادر.

عسکری رتبه — ملکی وظیفه — معنوی مکافات.
 تکشف: «مغلوب» که معنای ندر؟ (نگیش غلبه جالیش) بوکله
 ایله غلبه آراشده مناسب کوریمورمیسگر؟ دیک که مغلوب غلبه
 یاییلمشدر معمول که معنای ندر؟ (ایشانیش) — اوت، بو
 کلهده «عمل» دن یاییلمشدر. عمل ایش وایشله مک دیکدر.

معمول مغلوب کی کله اسم مفعول دربر. (مفعول) وزننده درلر.
 [معلم اقدی دیگر مثاللر و سواللره هرین صفتلر اسم مفعوللری
 مبالغه و تفضیل صفتلری، اسم منسوبی آکلاجه جق در.]

درس:

- ۳ — عربی اسم مفعول سماعی و قیاسی مصدرلردن یاییلان بر صفت در.
 سماعی مصدرلردن کلن اسم مفعولک و زنی (مفعول) در، مغلوب کی.
 قیاسی مصدرلردن کلن اسم مفعولک و زنی اسم فاعل و زنی اسم
 عینی در؛ یالنگیز (ع) که حرکتی اسم فاعله (اسره) ایکن اسم
 مفعولنده (اوستون) اولور. مرتب، مبارک کی.
 ۴ — مبالغه: حال و وصف چوقلنه دلالت ایدن صفتدر.
 (فعال، مفعول) وزنلنده اولور. غدار، غیور کی.
 ۵ — اسم تفضیل: افضل و زنده اولوب زیاده لکه، فضله لکه
 دلالت ایدن بر صفتدر. اکبر، اصغر، ارحم کی.
 ۶ — اسم منسوب: عربی اسملرک نهایت (ی) علاوه سیمیه
 یاییلیر. عسکری، ملکی، محدی کی.
 قائده — اسمک نهایتده کی (۱) واه قلب اولونور. دنیوی،
 موسوی کی.

تمرینلر

- (۱) آشاغیده کی مصدرلردن اسم مفعوللر تشکیل ایدیلیر.
- (۲) اسم مفعوللرک مصدری بولنگیز.
- ۱ — لزوم، قبض، ملک، تقص، شکر، جبر، اطاعت.

اذا به. ادراك. تکلیف. تریع. تجرید. اعتبار. احتشام. استغراق.
 احتمال. استعانة. تسويد. تمشیر.

۲ — موقت. معظم. مکرم. مفعم. مستحسن.
 متبوع. مستور. مقبول. مقلود. مستفاد. مستخدم. مجرب.
 مقطر. مربوط. محدود. موجود.

تمرین — آشاغیده کی عبارتلرده، مترسملر داخلنده کی
 عربی کلهلرک نه اولدقلری سوبه ییگیز. (عربی) و (فارسی)
 کلهلرک املاسه دقت ایدیلیر. (معنوی) فضیلتلر (مادی)
 مظهریت لردن (افضل) در. بو (مکتب) یک (مکمل)
 بر (مؤسسه) [اسم مفعولدن یاییلمش بر اسمدر] در.
 (مجرر) ی بر داهای (تجریه) ایتمیلیدر. (محترم) بر ذالین
 غایت (علوی) نصیحتلر (ناقی) ایتدم. عاقبت بویله بر حرکت
 (مجبور) اولدم. هر ایشکزه تمایله (مختار) سگز. جناب حق
 (مبارک) و (متبعین) بویورسون. شوکولر بنانلک قارشیننده
 (خیران) اولماق (تمکن) دکلدر.

املا درسی — کچن درسک تمرینله اشتغال اولونه جق. اسم
 فاعللره برابر اسم مفعوللرده تشکیل ایدیلر جکدر.

فارسی صفتلر

درشت معامله — سباه مرکب — درست سوز — نه امید — پریشان
 فکرلر — بهشت آسا بر باغچه — زرین تالار — بخیار انسان — رنگین

چیچکلر — بی پروا معامله — نادر جزا — بی معنا سوز — بیچاره
 قادین — شکسته امید — ساخته اوراق — کشاده آیین — شایسته جزا —
 گریان کوزلر — خندان چهره — تابان کونش — شکسته بر قوش —
 وطن پرور ذات.

تکشف — «درشت» که معنای بیلورمیسگر؟ (قاب) — مثلاً
 یک درشت معاملهده بولوندی، درز، قاپه شدنی معاملهده بولوندی
 دیکدر. «درشت» ناصیل کلهدر؟ (صفت) فقط تورکجه دیکدر،
 فارسیدر؟ بز فارسینک بر جوق اسملری قوللانیمیز کی بر جوق
 صفتلری ده قوللانیمیز. «سباه» صفتی فارسیدر. [مثاللر تزیید ایدیلر جک]
 «بهشت آسا» ننگ معنای آکلا یورمیسگر؟ «بهشت» جنت،
 «بهشت آسا» جنت کی دیکدر؟ «آسا» تشبیه ایچون کتیریش
 بر اذاتدر؛ تکمیل کله مرکب بر صفتدر. «زرین» که معنای
 بیلورمیسگر؟ «زر» آلتون دیکدر، «زرین» آلتوندن اولان
 ویا آلتون کی اولان دیکدر. دیک که فارسیده اسملردن یاییلمش
 صفتده وارددر: [مثاللر تزیید ایدیلر جکدر؛ عینله «شکسته»
 کشاده، کی کلهلرک اسم مفعول، گریان کی کلهلرک اسم فاعل
 صافدلر، وحن پرور کی کلهلرکده مرکب صفت اولدقلری متعدد
 مثاللره ایضاح ایدیلر جکدر.]

درس:

لسانیمزه فارسینک بر جوق صفتی مستعملدر.
 بونلرده بر قاچ نوعدر:

(۱) سیاهی فارسی صفتلر: سیاه، درشت (قبا)، دوست (دوغرو)، نهی (پوش)، بر (طولو)، کهنه (آسکی) کبی، (۲) قبایلی فارسی صفتلر: ماهوش (آی کبی)، دانشور (علم صاحب)، دردناک (دردلی)، خواشگر، ایستکلی، هنر مند، هنرلی، بی پروا، قورقوسز، بی ادب، آدبیز، بی معنا، معناسز، ناروا، لایق اولمایان، نادان، جاهل، بیکیس، کیسه سز، قائده: «کبی» معنای اولان آداتلره «تشبیه آدانی» ولی «لو» معنای اولان آداتلره «نسبت آدانی» سبز، معناسنه اولان آداتلره «سلب آدانی» دیلیلر.

(۳) اسم مفعوللر: بسته، باغلامش، شکسته، قیریلش، گذشته، کچمش، شایسته، لایق، کورون، بخته، پشمش، ساخته، دوزمه، کشاده، آجیق.

قائده: فارسی اسم مفعوللرک صوکی «ته» ویا «ده» در، (۴) اسم فاعللر: نمایان، کورون، نمایان، پارلایان، کریان، آغلایان، دانا، عالم، پنا، کورون.

قائده: فارسی اسم مفعوللرک صوکی «ان» ویا «ا» در، (۵) مرکب صفتلر: خانه خراب، داوی بیقیمش، دوشکون، سر بلند، باشی یوکلک، عالی، جهان دیده، جهان کورمش، ناز برورده، نازک، بوپوتولش، سافدل، کوکلی صاف، شکسته بر، قانادی قیریق، عبرت آموز، عبرت اوکره نن، کبی.

قائده: فارسی مرکب صفتلره وصف ترکیبی، دخی درلر، تمرین — قوسلر آراسنده کی فارسی صفتلرک نوعی سوبله ییکیز.

بوکبی «بی معنا» سوزلردن بیقیدم. دوغروسو «ناروا» معامله دن هرکس شکایت ایدره. صوقوللی مرحوم «کاردیده»، «عالبشان» بر وزیر ایدی. هلال نام افقک بر آرز اوستده «نمایان» اولدی. اوزات هر هانکی بر منصبه کچسه «شایسته» در. «ساخته» طورلردن کیمسه خوشلاماز. ناموسلو انسانلرک آلی دایما «کشاده»، در. «بیکیس» چوجوق بوپوک بر سفالت اینجده قالدی. سزه بو «بی پروا» معامله لری کیم اوکره ندی. «نا اهل» «نودیع اولونان» ایشدن خیر کیز. انسان بر «کهنه» قولوده بختیار اوله ییلیر. «او ساخته» اوراق تنظیمندن دولایی بوپوک بر جزایه دوچار اولمش.

فارسی ترکیب توصیفی

باغ لطیف — خاک پاک — انسان عاقل
بنای متین — آرزوی شدید
خانه واسع — صی ذکی
وقفه مؤثره — بلدۀ مطهره
علمای اسلامی — مسلمین سابقین

تکشیف — باغ لطیف، «ک معنای آگلایورمیسکیز» — دیمک که بر ترکیب توصیفی در؛ فقط تورکجه قاعده سیله دیکل، فارسی قاعده سیله نورکجهده ناصیل سوبله رز؛ فرقی نه در؟
[معلم افندی بوتون مثاللری تدقیق ایندیره رک قاعده لری تکشیف ایندیره جکدر.]

درس:

فارسی ترکیب توصیفی قاعده سی شوره:

اسم (موصوف) اول، صفت سوکرا کلیلر؛ کرک اسمک، کرک صفتک فارسی ویا عربی اولمای شرتدر؛ موصوفک صولک حرفی آسره اوقونور.

موصوفک صولک حرفی (الف) ویا (وا) اولورسه آسره ایله اوقونان بر (ی) علاوه ایدیلیر.

موصوفک صولک حرفی (ه) ویا (ی) اولورسه آسره ایله اوقونان بر (همزه) علاوه ایدیلیر.

قائده — فارسی اضافتک قاعده سیله فارسی ترکیب توصیفی قاعده سی آرمسده شکلج فرق یوقدور؛ لکنز اضافیده ایکنجی کله دایما (اسم) اولدینی حالد ترکیب توصیفیده ایکنجی کله مطلقا (صفت) اولور.

مطابقت — عربی کله لرله بایلان ترکیب توصیفیلرده موصوف مفرد مؤنث اولورسه صفتده مفرد مذکر؛ موصوف مفرد مؤنث اولورسه صفتده مفرد مؤنث جمع اولورسه صفتده مفرد مؤنث ویا جمع اولور.

فارسی کله لرله بایلان ترکیب توصیفیلرده مطابقت یوقدور. قائده — عربی مذکر صفتلری مؤنث یاقی ایچون نهایتلرینه (ه) کتیریلیر. نهایتده زائد (ت) ویا (ه) بولونان مصدرلرله اسملر مؤنث در.

عربی ترکیب توصیفی

عمر الفاروق — ابو بکر الصدیق

خدیجه الکبری — رمضان المبارک

[معلم افندی مثاللری تدقیق ایندیره رک قاعده بی تکشیف ایندیره جکدر.]

درس:

لسانیزده عربی قاعده سیله ترکیب توصیفی اندر اوله رق مستعملدر. اسم موصوف مطلقا بر اسم خاص ویا آسای شهردن بری اولور. دایما عربی کله لرله بایلیلیر. قاعده سی شوره:

اسم (موصوف) اول، صفت سوکرا کلیلر.

موصوفک نهایتی ضمه (اوتره) ایله اوقونور، صفتک اوله حرف تعریف اولان (ال) کتیریلیر.

قائده — عربی اضافتده (ال) لامنی اوقومق ویا اوقوماق خصوصنده کوردون قاعده، عربی ترکیب توصیفیده دخی جاردیر.

تمرین: معترضه لر داخلنده کی کله لدن فارسی قاعده سیله بر ترکیب توصیفی تشکیل ایدیکیز:

(نان — هنریز)، (عجب — فداکار)، (یار — صادق)، (غنچه — رعنا)، (سما — براق)، (بو — لطیف)، (کلام — شیرین)، (وقفه — دلسوز)، (بلا — میرم)، (قاضی — عادل)، (فضا — بحری)، (فضا — نامتاهی)، (دل — پاک)، (باغ — بهشت آسا)، (بیاله — زوبن)، (پیشانی — بلند)، (خاطر — پریشان)، (دست — نهی)، (رفیق — همفکر)، (درویش — نیکخو)، (گدا — نابینا)، (چهره — خندان).

تمرین — معترضه لر داخلنده کی کله لدن بر فارسی ترکیب توصیفی تشکیل ایدیکیز. لازم اولان محللرده مطابقت رعایت ایدیکیز:

(عقلا — یونانی)، (عساکر — منصور)، (فرقه — ناجی)، (حادثة — مؤسفة)، (دست — رعشه ناک)، (مشهودات — غریب)،

(قدرت - الهي) ، (غایت - ربانی) ، (سکونت - موحش) ،
 (آفاق - واسع) ، (جبال - رفیع) ، (سحاب - پریشان) ،
 (حکایات - قدیم) ، (أساطیر - یونانی) ، (مسالک - ادبی) ،
 (ممالک - مفتوح) ، (لیل - مظلم) ، (دولت - متجاوز) ،
 (دولت - علی) ، (دولت - عثماني) ، (عقائد - اسلام) ،
 (محبت - وطنی) ، (سیف - صادم) ، (ممالک - معمور) ،
 (بلدتین - محترم) ، (لیل - مبارک) ، (ترقیات - صناعی) ،
 (کالات - علمی) ، (مکرم - اخلاقی) ، (اعصار - سالف) ،
 تمرین - زبرد کی گله لردن عربی قاعده سیله پر ترکیب
 توصیفی یا بکتر .

(جادی - اول) - (جادی - آخر) - (شعبان - معظم)
 (قاطمه - زمهری) - (عایشه - صدیقہ) - (بلال حبشی) -
 (علی - مرتضی) .

تمرین - زبرد کی عربی صفتلرک آخربنه بر () علاوه
 ایدرک مؤثرین تشکیل ایدیکیز .

طالب . مخوف . معلوم . حاکم . واصل . عالی . بلیغ . شدید .
 مستقیم . قائم . ملک . عادل . معلم . مربی . قاطع . جاح .
 مجهول . مرحوم . محترم . عقیف .

تمرین - معترضه ل داخلده کی گله لردن فارسی قاعده سیله
 پر ترکیب توصیفی تشکیل ومطابقه رعایت ایدیکیز :

(أمواج - مخوف) ؛ (أشخاص - مجهول) ؛ (احوال -
 معلوم) ؛ (قوا - حاکم) ؛ (مکاتب - عالی) ، (خطبه - بلیغ) ؛

(اقوام - محکوم) ، (معلمین - محرم) ، (حجت - قاطع) ،
 (معامله - شدید) ، (امت - مرحوم) ، (خطوط - مستقیم) .

وصفی صفتلر - تعیینی صفتلر
 (لیکن سنه نك معلوماتی تکرار)

کوزل چیچک - جسور عسکر چالیشان شاکرد .
 پوچیچک - شو عسکر - او شاکرد .

ایکی چیچک - ایکیش عسکر - ایکینچی شاکرد
 هرچیچک ، هیچ بر عسکر ، بر قاج شاکرد .

تکشیف : (کوزل چیچک ، ترکیبده کوزل ندر ؟ چیچک
 ندر ؟ - پوچیچک ترکیبده (بو) نوبه خدمت ایدییور ؟ (کوسترمک)
 ناسل گله در ؟ - صفتی بکتریمی ؟ - باقیگور صفت کی اسمدن
 اول گله در ، برده اسمی کوستریور ، تعیین ایدییور ؛ دیمکده صفتله
 مشابیه وار ، فقط کوزل ، جسور ، چالیشان صفتلری کییده
 دگلدور ؛ ایشه کوسترمک یارایان (بو) ، (شو) ، (او) گله لری ده
 صفت در ، لیکن دیگر صفتلردن فرق اولدینی ایچون بولور (تعیینی)
 و (اشاری) صفت دیرلر . اسمی تعیین ایدن و کوسترمن صفت
 دیمکده در ؛ کوزل ، جسور ، چالیشان کی اسمک حال وصفی
 کوسترمن صفتلرده وصفی صفت دیرلر . [معلم افندی دیگر مثاللر
 وسؤاللرله عددی ومهم صفتلرده ایضاح ایدر جکدر .]

درس : اسملرک دلات ایدیکي شخصلرک ، حیوانلرک ، شیلرک
 بر حال ووصفی کوسترمن صفتلر (وصفی) ؛ شخصلری ، حیوانلری ،
 شیلری بر صورته تعیین ایدن صفتلر (تعیینی) صفت دیرلر .

صفات تعیینیه اوچ دورلور : صفات اشاره ، صفات عددیه ، صفات مهمه .
 صفات اشاره : کوسترمک یارایان (بوشو او) گله لردن عبارتدر .
 حاضر بولونان شیلری کوسترمک ایچونده (بو ، شو) حاضر
 بولونان شیلری کوسترمک ایچونده (او) قوللانیلر . (بو) اک
 یاقیر ، (شو) نسبت دها او زاق شیلری کوسترمک خدمت ایدر .
 صفات عددیه : شخصلرک ، حیوانلرک ، شیلرک صایبسی ویا
 جبراسی کوسترمن گله لره (صفات عددیه) دینمز .

صفات عددیه اوچ نوعدر : اصلی ، زبجی ، توزیلی .
 صفات عددیه اصلی : صایبلرک اسملردن عبارتدر : بر ، ایکی ،

اوچ دورت ، یکریمی ، یوز ، بیگ ...
 صفات عددیه زبجیه : صبرا ، ورتیه کوسترمن گله لردر : برنجی ،

ایکینچی ، اوچینچی ، دردنجی ، یونجی .
 فائده - ربی صفتلر صایبلرک نهایته (نبی) کتیره دک صوگده

بولونان (ی) بی حذف ایدرک تشکیل ایدیلرلر .
 صفات عددیه توزیمیه : شخصلرک ، حیوانلرک ، شیلرک بولولکره

آیریلدینی کوسترمن عددلردر : برر ، ایکیشر ، اوچر ، بدیشر ، اوتور .
 یوزر ، بیگ کی .

فائده : توزیلر (ی) ایلهمتی اولمایان عددلرک نهایته ماقبلی مفتوح
 (اوستولر) بر (ر) ، (ی) ایلهمتی اولانلرک صوگده « شر »

علاوه سیله تشکیل ایدیلرلر .
 فائده : درت گله سنک « ت » سی ربی و توزیلی حالتده « د » ،
 قلب اولونور .

صفات مهمه - شخصلری ، حیوانلری ، شیلری مهم وعمومی
 بر صورتده تعیین ایدن صفتلردر .

صفات مهمه نك باشلیجلری شونلردر :

بر . هیچ بر . هانچی ، هرهانگی ، هرهانگی بر . ناسل . باشقه .
 دیگر ، هر ، بر طاقیم . بر قاج . نیجه . عقی . بوتون .

تمرین - صاغ ستونده کی اسملره صول ستونده کی صفتلردن
 مناسب اولانی ویریکیز .

قوراق ، قورو	هوا ، ملکیت
صیق ، قویو ، آغیر	شروب ، قاش ، معدن
تله کیلی ، مضر	حیوان ، صیجراما
کیش ، واسع	صعرا ، قورده لا
یوکک ، یوجه ، عالی	او ، فکر ، داغ

تمرین - صفتلرک نوعنی سوله ییکیز .
 بوات قوتلیدر . شو مرکب حقمی تمیزدر . بوخانه بگدر . او

آدم یک مرتیلیدر . شو قلده بوقوروشون قلی آلتکز . بودفتلر
 آبی ومتنظم طولولشدور . شو کوزل کتابی او شاکرده ویریکیز .

تمرین - آشاغیدکی اسملره بر صفت اشاره ویریکیز :
 باغچه ، اونباشی ، قیرطینه ، یانین ، لوقوموتیف ، واغونلر ،

دایلر ، یول ، تونل ، آغاچلر ، کچی ، زاندارمه ل .
 تمرین - صفتلرک نوعنی سوله ییکیز :
 بودنیاده هرشی چالیشیور ، شو حیفتی تارانی سورویور .

شو اوکوزل سامانی چکیور . او کوردیکنگن کوپک آفندیسه یاردیم ایدهدک سورونی بکله یور . شواری چیچکله قوناق اولاردن بال طوبلایور . بوکیچیلر دئزده سیاحت ایدیورلر . شوقورونجی آگکی یوغوره رق فورونده پیشریور . بو قوندوراجی قوندورالیزی ، شو تریزه آلپه منی دیکور . او معلم سز درس وریورده شو عسکرلرده وطنی مدافعه آیه یور .

تمرین — زردده کی جلهلرده اصلی ، زبی وتوزبی صفات عددیه بی سوله ییکیز .

سکزی یاشندهم ؟ قارده شلریک اوچجیسیم ، همشیره ملک یانی نمکندن اون ایکی فضلدر . قارده شملی قارده شلریک ایکنجیسیدر . اون ایکی یاشندهم ، عسکرلر دوردر دوردرکله اون بشر فیشک آتدیله . آتدیله یاشی اوکرمه ک ایستریسکیز ؟ بام بش آی اول الی یاشنه کریمش ایدی . آتدیله قیرق بدی یاشندهم . شاکردله ایکیشر پورتقال توزیع ایدیلدی . بو طابورلرک تفریبه بشرغروس وریلیدی .

تمرین — رقلری یازی ایله یازیکیز .

مکتبه (۲) منهدن بری گیدیوردم . مکتبه (۴) صنف واردر . قارده شمل (۱) نجی صنفدهر . بو صنفک (۳۹) شاکردی واردر . ایکنجی صنفده (۴۶) ، بن بولوندم اوچجی صنفده آتجاق (۳۳) شاکرد واردر . بن بو صنفده (۸) نجییم . کوچولرک صنفده ایسه (۵۱) شاکرد موجوددر .

تمرین — صفات مبهمه کی کوسریکیز :

هر شاکرد صنفک برنجیسی اوله ییلیر . بو شاکردک هیچ بر نی قصوری یوقدر . بر طاقیم شاکردلر مکتبه کیچ کلدی . دانماغنی خطلاری یاییورسکیز . هیچ انسان مکمل صایله من ، بعضی شاکردلر وظیفه لرلی احمال ایدیورلر . سزه باشقه کتابلر وردهم . هر شیک سوکته یاقیلیر . چوق تمرین یایم . بو یوک انسانلرک چوقولرله عینی عادتلی یوقدر .

تمرین دولری

شخصی تصویر

بر شخصی هیچ کورمه من برکیمه یه آتلاقی ایستدیکنم زمان یاسوز ایله ، یاخود یازی ایله تعریف ایدرهز . ایشته بویه بر شخصی یاشقه منه آتلاقی ایچون سوله نیلن سوزه ویازی یه (شخصی تصویر) دیرلر .

مثلا سزک اویکزه باشقه بر عملکندن بر حوجوق گلش ، بو حوجوق اویکزه خدمت ایدیور ؟ بته فرض ایدم که سز آرقه داشکیز محمد افندیمن بر کتاب ایستدیکنز ، اوده سزه بوکتنای ورمی و عدا بدی بر جمعه کونی یانکزه کی اوچوجوی آرقه داشکیز محمد افندی یه کونده زوب کتنای اوکا و برمه منی رجا ایشدیکنز .

فقط اگر محمد افندی سزک یانکزه دوران او کوچولک چوجوخی هیچ کورمه من ایسه اون آرقه داشکیزه . تصویر ایچکیز لازمدر . یعنی سوز ایله تعریف ایتلیسکیز . او حالده که آرقه داشکیز سزک سوزلریکزدن اوچوجولک خالی ، قیافتی ، سیاسی ، تعامله آکلاسونده یاکیشله کتنای باشقه بر چوجوغه ورمه سین . یانکزه دوران اوچوجولک اسمی (علی) اولدینه کوره کوچولک علی بی شویله منه تصویر ایتلیسکیز :

« علی » نك تصویرى

علی طقوز یاشلرنده بر چوجوقدر . یاشنه کوره بونی اوزونجهدر . سیاسی بر آز اسمر ، وجودی ضعیفدر ، صاغ قاشک اوچنده بویوک سیاه بر نی وار . برونک اوستنده بر آزیچیک بوزوغی کورولیور . علی دائما سیاه ، بران آسکیش بر جاکت ایله چوبوقلی بر پانطالون کییر .

ایشته یوقدر سوز « علی » نك ناصیل بر چوجوق اولدینى آرقه داشکیزه آکلاپ ، ابرمه کونی قایلرینه کله جک چوجولک سزک تعریف ایتدیکنز چوجوق اولوب اولدینى همان آکلار .

شیمدی یوراده « علی » نی تصویر ایچون یازدیمن یازیلرک هر جمله سنی آیری آیری تدقیق ایدم :

۱ — علی طقوز یاشلرنده بر چوجوقدر .

« طقوز یاشلرنده » اولدینى سوله مکله آرقه داشکیزه علی حقیقه

بر فکر ورمش اولیورمی ز ؟ شهباز ، وریور ، دیکلی ؟ چونکه انسانلرک ساری ، بویاری یاشلرنه کوره کیشر طقوز یاشنده بر چوجوق ایله اون بش یاشنده بر چوجوق یاخود بکری یاشنده بر کنج آراسنده سیاهه فرق یوقیدر ؟ برکیمه نك یوزینه یاتچه اونک قاچ یاشلرنده اولدینى بران تخمین اولونه ییلیر .

۲ — یاشنه کوره بونی اوزونجهدر .

بونی سوله مکده فاندلیدر ؟ چونکه طقوز یاشنده اولان بر چوجولک بونی بعضاً اون ایکی یاشنده بر چوجوق قدر بویوک اوله ییلیر . بونی سوله مکله اوچوجوق حقیقه یه بر فکر ورمش اولورز .

۳ — سیاسی بران اسمر ، وجودی ضعیفدر .

بوده انی ؟ چونکه هرکسک بوزینک دنکی باشقه باشقهدر . بعضی اسمر ، بعضی ساری یاغی یوغدای رکنده ، بعضی ساری ، بعضی حقی سیاه اولور . سوکده بعضی کیمه لرک وجودی طویل ، ششمان ، بعضی بونک اورتا ، بعضی بونکده ضعیف اولور . علی حقیقه وریدیکنز بو ایضاحات اون دیکر بر چوجوقدن تفرقه خدمت ایده ییلیر .

۴ — صاغ قاشک اوچنده بویوک سیاه بر نی وار .

کذلک هرکسک چهره منده بن بولونماز . بولونسه نیله مطلقا عینی یرده اولماز . بن بعضی کیمه لرک آتندمه ، بعضی کیمه لرک چکسته ، بعضی بونک یانده ویادیکر بر جمله مالور . او حالده علی نك

صفتدن سوکره . علی برایشه کونده ریلنجه هیچ وقت کیرمهدن هان
قالقار ، کیده ، برساتک ایشی برچاریکده کوروو کیر ، عیاره سی
وارکه یوعباره چه ویک صفتک دلی در ؛ چونکه بویه ایش کورده
برکیمسه چه ویک دیرلر .
کذلک ، ذکی ، صفتدن سوکره ده ، کندیسنه وریلن ایشی نام
یایاره . هیچ برقصان برنی براقاز ، سوزی وار . بوده ذکاوت آتری در .
احق اولان کیمسه لر داغما کندیلرینه وریلن ایشلری بجره منلر ،
لاریم یامالاق یایارلر .
کذلک ، قساعتکار ، صفتدن سوکره ده ، زحمتنه مقابله آله
نه وریلرسه تشکر ایدر ، آز چوق دیمز ، دییورز که بوده
قناعتکارلنک دلی در .

خلاصه

تصور اخلاقی : برکیمسه تک اخلاقک ایلکلی ، قناقلری
بولوب سوبله مک و بولرک برور دلیلری ، ایضا حلی ده . کوستر مکله
اولور .

تحریری وظیفه : طابعدینکیز برکیمسه تک اخلاقک تصویر
قلعه ایلکیز .

تصور

۳

برکیمسه حقدنه نام برتصور یایش اولق ایچون هم اونک شکلی
قیافتی ، سیاسی ، هم ده اخلاقی نامیه تصور ایشی در . مثلا اولکی
درس لده (علی) اسمنده کی چو چوق حقدنه یایشلان تصویرک نام
اولسی ایچون هر ایکی قسمک برلشدیرلسی لازم کیر . بناء علیه
علی تک تصویر نام اولق ایچون اولکی تصویر بوراده جمع ایدم :

(علی) تک تصویری

علی طقوز یاشنده بر چو چوق در . فقط یاشنه کوره بوی
اوزونجه در . سیاسی بر آز اسر ، وجودی ضعیف در . صاغ قاشنک
اوجنده بویوک وسپاه برنی واردر . پرونک اوستده ده بر آز چیچک
بوزوغی کورووور . علی داغما سپاه بر آز اسکیمش برچاکت ایله
چو بویولی بریاطالون کیر .

علی چو چوق بر چو چوق در : برایشه کونده ریلنجه هیچ وقت
کیرمهدن هان قالقار ، کیده ، برساتک ایشی برچاریکده کوروو
کیر . علی ثابت ذکی در : کندیسنه وریلن وظیفه یی تمام یایار ، هیچ
بر طرفنده نقصان برنی براقاز . علینک وجودی هر نه قدر ضعیف
ایسه ده قوتی در ؛ اون ییش یاشنده بر چو چوغک یاهمه جینی ایشلری

باشه چیقاریر . علی قناعتکار بر چو چوق در : زحمتنه مقابله آله نه
ویریلرسه تشکر ایدر ، آز چوق دیمز .

تحریری وظیفه (۱) : طابعدینکیز بر آدم ویا چو چوق حقدنه
نام برتصور یایکیز ، یعنی اونک هم قیافتی و سیاسی ، هم ده اخلاقی
تصور ایدیکیز .

تحریری وظیفه (۲) : تیل بر چو چوق تصور ایدیکیز .
اخطار : — بو وظیفه یی شو سؤالره جواب بولورق یازیکیز :

پلان

تیل چو چوق صاحبین نه وقت قالقار ؟ یا تاقدن قالقنجه نه یایار
مکتبه نه وقت کیر ؟ مکتبه ده معلم درس وریلرکن قبل چو چوق نه

یایار ؟ تیل چو چوغک حلی ، قیافتی ناصل اولور ؟ تیل چو چوق

امتجانلرده موفق اوله بیلیر ؟ تیل چو چوغی دیگر کیمسه لرسوه در ؟
تیل چو چوق مکتبدن چیقنجه نه اولور ؟
تحریری وظیفه (۳) : بر چالیشقان چو چوغی تصور ایدیکیز :

پلان

چالیشقان چو چوق صاحبین نه وقت قالقار ؟ قالقنجه نه یایار ؟
مکتبه نه وقت کیر ؟ معلم درس وریلرکن چالیشقان چو چوق نه یایار ؟
چالیشقان چو چوغک حلی ، قیافتی ناصل اولور ؟ چالیشقان چو چوق
مکتبدن چیقنجه نه اولور ؟

تحریری وظیفه (۴) : اور بجهفده کی رسیده نه کوروووسکر ، اونی
تصوره چالیشکیز . تصویریکزه ، موفق اولق ایچون رسمی کورمه یی برینک
یازیکزدن طبق اد رسمی کورمش کبی مستفید اولاسی ، تأمین ایجه غیرت
ایجه لیسکر .

تصویر

- ۴ -

بر حیوانی تصویر اتمک ده انسان تصویری کی اولور : ابتدا او حیوانک شکل و قیافتی، سوکره اخلاقی، یعنی عادتلی تصویر اولور.

مثلاً خروسی تصویر ایدم جکیز . خروسی تصویر اتمک دیمک، بو حیوانی هیچ کورمه مش بر کیسه به آکلاقم دیمک در، فقط سنظن ایدر سکره خروسی کورمه مش کیسه یوق در، اوله اوله بیله تصویر ایدیلرکن اونی هیچ

بیلمه بن بر آدم بولوندی فرض ایدیلرک اوله تعریف اولور . خروسک شکل و حالی تعریف اتمک ایچون اولک بو بولکلکی ونه جنس حیوان اولدینی سوله ملی، سوکره وجودنده کنیدی دیگر حیوانلردن فرق ایدیرن برلری بر بر بولی در . مثلاً خروس جسمانی طاقودن بر آژ بو بولک بر حیوان در . خروسی دیگر حیوانلردن فرق ایدیرن شیر ایدم شونلردن : باشده کی ایلک تویلی، آیقازنده کی موموزلر .

خروسک اخلاقه، یعنی عادتلی کتجه : بوده دایما مغرور دورماسی، دایما دیگر خروسلره غاوغا ایتیمی، طاووقلرینه یاقلاشمق ایستین باشقه حیوانلره محوم ایلهمسی، سوکره کجه لری و صاحبی ایرکن قاقوب اومسی کی حاللریدر . ایشته خروسی تصویر ایدم کن بولری یازار :

« خروس » لک تصویری

خروس طاقودن بر آژ دایما بو بولک بر کومس حیوانی در . باشنده دایما گوزله و قزمزی بر ایلک بولونور . بولری زنک زنک و پارلاق در، آیقازنده قوتل باقماقاری، بولرک اوستده ده مهموزلی واردر .

خروس یک چه بولک بر حیوان در، مغرور مغرور اطرافه باقنیر، کوزلی فیرل دونیور کی کورونور .

خروس دایما طاووقلرینک اطرافده دولاشیر . برده بر آژ یم و یه جک بولورسه هان اولتله باغیر، و بیدریر . اگر طاووقلرینه صاناشیق ایستین باشقه بر حیوان کورورسه در حال اوسته واردر . خروس یک جاسارتلی در، قاقوادن هیچ دونم .

خروس غایت ایرکنی بر حیوان در، هر کجه بر قاق دهمه، صاحبین ایسه طاقیری آغاریرکن اوشونلردن قاقار، اوتکه باشلار . انسانلری اوشونلردن اویاندیرن بر یکجی کی هر کون بو وظیفه سی یار . تحریری وظیفه : بوکا باقارک کدی تصویر ایدیلرک ؛ کدی تصویر ایدم کن شو سؤالره جواب بولنه چالیشکن :

پلان

کدینک بو بولکلکی، رنکی، کوزلی قولاقلری ناصلدر ؟ کدی آج قاقجه آکک ایستمک ایچون نه یار ؟ قیشین سوغوق کولرده

تره لرده یار ؟ کدی قازنه ناصل آولار ؟ قازنه طودن سوکره نه یار ؟

دیگر وظیفه : شو رسیده کوردیککنز کوبی تصویر ایدیلرک :

پلان

بو کوبیک شکی ناصلدر ؟ بوغازنده نه وار ؟ کوبیک نه کی خدمتله یارار ؟ کوبیک اخلاقی ناصلدر ؟ صداقی، قیافتی .

تصویر

- ۵ -

بر شخصی، بر حیوانی تصویر ایدیلرک کی، بعضاً جانسز اشیایی ده تصویر ایدم . مثلاً جدول نخته سی هیچ کورمه مش اولان بر کیسه به آکلاقم ایسترسک اونی تعریف ایدم . جدول نخته سی تصویر اتمک ایچون نه یار ؟ اولاً جدول نخته سی آلزه آلیر . هر طرفه دقلی دقلی باقار . جدول نخته سنک ناصل برشی اولدینی، اونی هیچ کورمه مش اولان بر کیسه به آکلاقم ایچون بولری سوله مک لازم اولدینی بولور . بولدیقمز شیرلی

سویله رز و یا خود یازار . او وقت جدول نخته سنک تصویری ایش اولور . شیمدی جدول نخته سی تصویر ایدم :

آک اول جدولک بردکنک یکزده دیکنی کوروروم . فقط تماماً دکنک کی دکلدر، اوندن بر آژ قرقلی : جدول انجه واوزون بر آغاج پارچمسی در . دکنکده انجه واوزون بر آغاج پارچمسی در . جدول دوس دوزوردر، دکنکده دوس دوزور اوله بیلیر .

او حالده دها زیاده دقت ایدم، اونی عادی دکنکدن آیدم ایدم بیلجک صفتلری، حاللری کورمک چالیشیم :

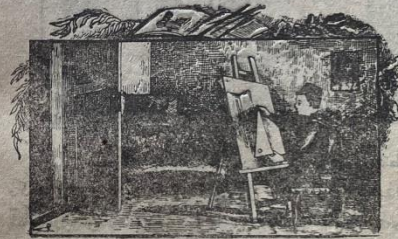
جدول درت کوشلی در، بوزلردن هریری دوم دوز و جلالی در، بردکنک هیچ بر زمان دوم دوز و جلالی درکل . جدول دوم دوز واوزون اولدیندن بونی کاغد اوسته قویجه کدیلر قولاچیه دوز چیز کبر چیز بیلیم . حال بوکه دکنک بویه برایشه یارایماز .

بوتون شو بولدیقم شیرلی، شو وصفلری سوله جک ویا یازمحق آناطولی یاوروسی بیتیچله

اولورسم جدول تخته سی تصویر ایش اولورم . ایشته جدول
تخته سنک تصویر :

جدولم

جدولم اوزون ، انجه ، دوس دوغرو بر آغاج پارچه سی در .
جدول دوت کوشه لی در . ووزلرندن ، سطحلرندن ، هریری دوم

دوز و جالی در . جدول تخته سی کاغذ اوسته . قولایجه دوزگون
چیزیکر جیمکه یاراد .

خلاصه

قاعده : بریشی تصویر ایدرکن اوشینی کندبسته بکزمه بن دیگر
شیلردن آیرد ایدن وصفلر نه ایشته اولنری بولوب سوبله می در .
بویه یا ییلماهی حق اولورسه ، اوشینی دیگرلرندن قرق ایتک ممکن اولماز .

تحریری وظیفه : جدول تخته سنک تصویرینه باقارق قورشون
قلمی تصویر ایدیکز .

اخطار — قورشون قلمی تصویر ایدرکن شو سؤالره جواب
بولغه چالیشه جفسکز :

پلان

قورشون قلم نه دن یایلشم در ؟ شکلی ناصل در ؟ بر اوچی
ناصل در ؟ اوپر اوچی ناصل در ؟ قورشون قلمی نه ایشته یاراد ؟
دیگر وظیفه : کتابکزی تصویر ایدیکز .

پلان

کتابکزی قلمی نه دن یایلشم در ؟ قلمک رنگی ناصل در ؟ قلمک
اوستده یازیلر واریمی در ؟ یوزیلر نه یازیلشم در ؟ کتابکزی قلم
صحیفه در ؟ صحیفه لک ایچنده نه واردر ؟ کتابکزی رسم واریمی در ؟

تصویر

— ۶ —

اشخاص ، اشیا تصویر ایدیلکی کی اشخاص ایله اشیا
حرکتلری ، وضعیتلری ده تصویر ایدیلر . مثلا بر قلمک ال ایله
آچیلما سی تصویر اولونه ییلر . قلمی ال ایله آچارکن قلمک هانکی ال
ایله تزه سندن و ناصل طوئولدی ، کذلک ال ناصل حرکت ایدر ییلدی ،
قلمی ناصل حرکت ایدیلکی ، قلمی حرکت ایدرکن ایشیدیلن سس

وساژه هب یازیلماهی اولورسه قلمک آچیلما سی تصویر ایدیلش اولور .
کذلک بر ساعتک قورولسی ده بویه در . ساعت قورولورکن
یایلان حرکات تدقیق اولونور و یازیلرسه ، ساعتک قورولوشی تصویر
ایدیلش اولور .

شیمدی بوراده بر ساعتک قورولوشی تصویر ایدم :

[استحضارات : معلم اقدی بر ساعت قورولورکن ال ایله یایلان
مختلف حرکاتی بالفعل جوجولره تدقیق ایدر بر جک در : قلمک
آچیلما سی ، قلمک ایچنده کی دلیک آختارک قوشمی ، آختارک چه وریشی
الخ .]

ساعت ناصل قورولور ؟

ابتدا ساعت قلمی آچیلر : بونک ایچون باش بارماغک طرناهی
ایله قلمک کوجوک بر یارینه دایم ییلر . بویه چه بر متشه اطرافده
دوتن قلمی آچیلر ، او وقت اوزرنده ایکی دلیک بولونان ایکنجی
بر قلمی کورولور .

سوکر ا اوچی دلیک بر آختار آلیر ؟ بودلیکدرن برینه
صیقوولور . آختارک دلیکی قلمک ایچنده بولونان دوت
کوشه لی بر دیره که ، محوره ، بکر ، او وقت سولدن صاغه دوغری
آختار دوتورولور و آختار دوزرکن آزیچتی جیتیردی ایشیدیلر .
بوصورنه ساعت قورولش اولور .

تحریری وظیفه : بر ایکنه یه اییلک ناصل کیردیلکی تصویر
ایدیکز .

[اخطار — معلم اقدی شا کردانک قارشینه بر ایکنه یه اییلک
کیرمه جک و اییلکی کیرر ایکن بارماقک مختلف حرکتلری اوزرینه
جوجولرک نظر دقتی جلب ایدم جک : ابتدا اییلک اوچی نیچون
و ناصل بوجولدیکی ، سوکر ایکنه یه اییلک ایله ناصل طوئولدی
نهایت اییلک ایکنه یه دلیکندن ناصل کیردیلکی کوسره جک .]
شا کردلر ابتدا بوجرکانی سوز ایله ، سوکر ا تحریر تصویر
ایدم جک در .

دیگر وظیفه : مرکلی قلم ایله یازی ناصل یازیلر ؟ بونی تصویر
ایدیکز .

[اخطار — معلم اقدی قلمک یازی یازارکن ناصل طوئولدی
جوجولره دقت ایدر بر جک ، بارماق قلمی ناصل طوئولدی
ناصل مرکب آلیور ، سوکر کاغذ اوستده ناصل حرکت ایدیلور . الخ .]
شا کردلر بوتون بوجرکانی تصویر ایدم جک در .]

بر منظومه نکه نره نجویی نمونه :

حیات چالشمقندر

بر اختیار سه وینه سه وینه، کوله کوله
 باغچه منده اکوردی چکرده.
 بر کنج کوروب دیدی : نه زورلانیسک ؟
 بوندن بیکمی اومودلانیسک ؟
 ممکن دکل، یاشک بخت سنک ؟ باق !
 واز کج آرتق بواشیری سن بیراق .
 - اوغلیچم یک چوجوقدم ، بو باغچه
 دولو ایدی بخت بیراق، دال جیچک ،
 آنام آکش ایدی عمری اولدو .
 نتم ایچون چالیشهرق چکرده .

شیمدی بنده اویله بویوک پدرم
 طورونلرم ایچون آتاج دیکرم ؟
 چالیشمازسم نه یه یارار وارلام ؟
 حیات دیمک چالیشمقدر، چوجوقم !

صبر نهری

بو منظومه نکه نره نجویی :

حیات چالشمقندر

بر اختیار سه وینه سه وینه، کوله کوله باغچه منده چالیشهرق، طوراق
 ایچنه چکرده دیکوردی ؟ بر چوجوق بوشن وشلطر چالیشان
 اختیاری کوردی وددیدی که :
 - آقندی بابا، نیچون بویله کندیکه زحمت وریبوردک . باق ،
 سنک یاشک آرتق تمشه وارمش . بودیکدیچک چکرده دیکرم ؟
 و آتاج اولوب میوه ورمسی ایچون یک چوق زمان لازمدر . سن
 او زمانه قدر یاشابوب اونک میوه سی بیلیرمیسک ؟
 غیرتی اختیار بوکنجه دیدی که :
 - اوغلیچم، بنهنوز چوجوقدم ؛ اوزمان بو باغچه بخت، بیراق،
 دال و جیچک ایله دولو ایدی ؛ بو بویوک بالام بونون عمرته چالیشهرق
 نتم ایچون چکرده دیکمش و او آتاجلری بختدیرمش . شیمدی
 بنده اویله بویوک بابا اولدم ؛ نتمده اوغلم و قیزم و اوغلمک قیزمکه ده
 قیز وارکک بر چوق چوجوقلری وار . ایشته بویوک بالام که بنده

بو طورونلرم ایچون شمدی آتاج دیکوردم . اگر بویله چالیشمازسم
 نتم دنیاده وارلنمک نه قیقتی اولور ؟ اوغلم ، هیچ اوتومه که یاشامق
 چالیشمق دیکدر .

نحریری وظیفه : شو منظومنی بوقاریده کی نمونه باقهرق نره
 نجویی ایدیکنز :

اوروجیک ایله ایک بوچی

یک کبری بر اوروجیک
 دیدی ایک بوچکه :
 - اورمک ایچون رآزایک
 اوغش اشیرسک نام برسه ؟
 زحمت ایت باق برده بکا :
 بر دیواری بر کیچده ،
 اورمه دهیم باشدن باشه
 یاواشلقدن نه فائده ؟

بوک قاذنی ایک قوردی
 اوروجیکدن شویله صوردی :
 - سنک آغک نه یه یارار ؟
 سرعت لازم ، بو آشکار :

فقط شونی بلله ملی :

نافع برایش ایشله ملی ...

نحریری وظیفه : آشاغیده کی سؤاللره کوره صو حقدنه برمه قاله یازکنز :

صو

بالان : صباحین او شوقدن اولاندیکنر زمان صونی ناصل
 قوللانیسکنز ؟ ۲ - بوندن باشقه صونی دهه کی تمیزلنکرده
 قوللانیسکنز ؟ ۳ - صو بزم ایچون غذا اولهرق نه کی خدمت
 کورور ؟ ۴ - تارلار ، باغچهل صوبه محتاجی در ؟ ۵ - صو
 دکر منلرته صو ناصل بر خدمت کورور ؟ ۶ - صو بخار حاله
 کیچنه نره لوده قوللانیلیر ؟ ۷ - خسته لقری نداوی ایچون
 قوللانیلان صولر وارمی در ؟ ۸ - بر پوزنده صو غاب اولهیدی
 نه اولوردی ؟

نحریری وظیفه : شوسؤاللره کوره آتش حقدنه کوچوک برمه قاله یازکنز :

آتش

بالان : ۱ - آتش بزم نه کی ایشلر منده قوللانیلیر ؟ ۲ -
 ایستیق ایچون قوللانیلان شیلرک باشلیجه لری نلردر ؟ ۳ -
 نئور ایچون استعمال ایدیلن واسطه لرک باشلیجه لری نلردر ؟ ۴ -
 آتشدن حاصل اولان ته لکلر نه لردن عبارت در ؟ ۵ - بونه لکلره
 قازنی نه کی تدابیر اتخاذ ایده بیلیز ؟ (احتیاط ؛ طلوعه ؛ یاقین
 سینورطوسی .)